MARX ENGELS LENİN

KADIN ve MARKSİZM

9.BASKI

Sorun Yayınları

K. MARX - F. ENGELS

V. I. LENİN

KADIN VE MARKSİZM

Sorun Yayınları

Kadın ve Marksizm F/1

Sorun Yayınları

Bilimsel İnceleme-Araştırma Dizisi: 8

Dokuzuncu Baskı : Nisan 2010

Editions Sociale'ın (1950) 'Kadın ve Kominizm' adlı Fransızca aslından çevrilmiştir.

Sertifika No: 10632

Baskı: Kenan Ofset

Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 258 Topkapı / İstanbul

Tel: (0212) 613 31 20

ISBN: 978 - 975 - 431 - 056 - 4

K. Marx - F. Engels

V. I. Lenin

Kadın ve Marksizm

Türkçeye Çeviren : Ö. Ufuk

Sorun Yayınları

İletişim: Akbıyık Değirmeni Sk. No: 33/A
34122 Sultanahmet-Eminönü-İstanbul
Telefon: (0212) 638 81 82 Fax: (0212) 638 81 72
sorunkolektif@gmail.com
www.sorunyayinlari.net

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YEDİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Editions Sociale'*ın 1950 öncesi derlediği* Kadın ve Komünizm *adlı kitap* Öncü Kitabevi Yayınları *tarafından, 1970-1979 tarihleri arasında tam altı baskı yaparak yayımlandı;* Sorun Yayınları Kolektifi, *ilk baskısından çeyrek yüzyıl sonra, yedinci baskısını gerçekleştiriyor. Kitap yeniden gözden geçirilmiş; bazı düzeltmeler yapılmıştır.*

1980 öncesi koşullarda bu türden bir kitabın altı baskı yapması son derece doğalken, günümüzde Devrimci ve Marksist Klasiklerin tirajı ne yazık ki çok düşüktür.

Jeannette Wermeersch'ın ve Editions Sociale'*ın önsözüyle sunulan kitaba neden yeni bir önsöz yazmak ihtiyacını duyduk?*

Kadın ve Komünizm'*in Fransızca yayımının üzerinden neredeyse yarım yüzyıl, Türkçeye çevrilmesinin üzerinden ise çeyrek yüzyıl geçti.*

Sosyalist Devrimlerini gerçekleştiren ülkeler Komünist Parti'leriyle kapitalist ülkeler, ayrıca "Üçüncü Dünya Ülkeleri" Komünist Parti'lerinin "Kadınların Kurtuluşu" sorunu üzerine önemli mücadele geleneklerini kitaplaştırdılar; her ülke kendi özgül koşullarında bu soruna katkı getirdi.

Yaşanan deneyimlerin ışığında "Kadınların Kurtuluşu" sorunu günümüzde ve özellikle bölgemizde yakıcılığını korumaktadır.

"Sosyalist Ülkeler" deneyiminin çözülüp büyük yaralar aldığı koşullarda bu konu yeniden gündeme gelmiştir; hem de "Yeni Dünya Düzeni" ("YDD") denilen kapitalist barbarlığın insana ve insanlığa karşı giriştiği saldırının ve "yeni" sorunların boyutlandığı bir zaman diliminde...

"YDD"ni, kadını, aileyi ve çocukları, kapitalist yabancılaştırma koşullarında iyice felce uğratmıştır.

"Kadınların Kurtuluşu" sorunu K. Marx, F. Engels, V. İ. Lenin sürecinden bu yana katlanarak gündemi etkilemiştir.

Ayrı ayrı dönemlerin teori/pratik ustalarının konu üzerine yazdıklarını günümüz koşullarında hatırlamak, gözden geçirmek

ve eleştirel katkı yaparak aşmak bugün eskisinden daha önem kazanmaktadır.

Ulusal-Sınıfsal-Evrensel ölçekte "Kadınların Kurtuluşu" nun proletaryanın başını çektiği sınıflar mücadelesi ekseninde çözüme kavuşturulacağı daha bir netlik kazanmıştır. Sorunlar katmerleşmiş, ama çözüm yöntemleri sınıfsal özünden bir şey de kaybetmemiştir.

Elinizdeki kitapta, Marx, Engels, Lenin'in yanı sıra: Stalin, Lafargue, A. Bebel, J. Guesde, J. Wermeersch, J. Freville, Maurice Thorez, Clara Zetkin'in de konu hakkındaki kimi görüşleri yer almaktadır.

Kadın ve Marksizm*'in yedinci baskısını, tarihsel bir hatırlatma olarak sunarken kapitalizmin kadını bir "meta"ya dönüştürmek yolunda oldukça "beceri" kazandığı da düşündürücü bir gerçekliktir. Bölgemizdeki sınıflar mücadelesi koşullarında, özgürlük, eşitlik talepleriyle ayağa kalkan emekçi kadınlarımızın çok yönlü sorunlarına eğilmek, "Kadınların Kurtuluşu" davasını, Marksizmin yorumunda ve yeniden üretiminde incelemek, bu çerçevede projeler üretmek ihtiyacının öne çıktığını vurgulamak gerekiyor. "YDD" nin kuşatmasında: Sınıflı toplumlarda proletaryayı temsil eden kadınların topyekûn kurtuluşu mücadelesinde ortaya çıkan sorunlarını kavrayabilmek, biraz da tarihselden güncele, güncelden tarihsele vurgular yapmakla ve tarihsel süreçten dersler çıkarabilmekle mümkün olacaktır. Kapitalizmin çok yönlü kuşatmasını kırıp geriletmek, teori/pratikleriyle günümüze ışık tutan değerli birikimi aynen tekrarlamaktan değil, eleştirel katkı yaparak aşmaktan geçiyor.*

"Kadınların Kurtuluşu" Proletaryanın Evrensel Kurtuluş Davası'yla ilgilidir. Evrenseli kucaklayabilmek için de, Ulusal-Sınıfsal ölçekte adından söz etmeye değer bir birikimin oluşması gerekir; bu çerçevede bir birikimi, teorik donanımı (çıkını-çeyizi) olmayanların ise Evrensele ulaşabilmesi mümkün değildir.

Günümüz anılan teori/pratik donanımın oluşmasına gebedir.

Kadın ve Marksizm *özümsendikçe bizim olacaktır.*

Sorun Yayınları Kolektifi

ÖNSÖZ

Sosyalizmin zaferi olmadan kadının kurtulması mümkün değildir, ama sosyalizmin kurulması da kadınların etkin katılımı olmadan mümkün değildir.

Bilginler ve dâhiler, insanlığın en iyi dostları arasından en iyi olan bazı kadınlar, kadınların hayatları, çalışmaları, acıları, kavgaları hakkında yazılar yazdılar. Bunlar Marx, Engels, Lenin'dir.

Onlardan önce, Fourier gibi iyi niyetliler, insanlığın çeşitli safhalarında kadının içinde bulunduğu koşullardan etkilenmişlerdir; ama, buna çare bulamamışlardır.

Marx, Engels, Lenin, kadın emekçilerin, kadın işçilerin, köylü kadınların, annelerin, aralarında sadece dayanışmayı getirmekle kalmamış, sömürülmelerinin, acılarının, esaretlerinin sebeplerini araştırmış ve çaresini bulmuşlardır.

1938'de, savaş öncesinden itibaren Jean Fréville, kadınların hayatlarına, kavgalarına, sosyal kurtuluşlarına, bağımsızlıklarına ait birçok metin seçmiş, Fransızca'ya çevirmiş ve bunları Enternasyonal Sosyal Yayınların çıkardığı "Marksizmin büyük yazıları (metinleri)" dizisinde okuyucuya sunmuştur.

Ne yazık ki, Hitler taraftarları ve onların Vichy'deki yardakçıları, en aşağılık temsilcisi oldukları kapitalizm ve emperyalizme zarar verebilecek ne varsa yasakladılar, daha sonra da bunları ya ateşe verdiler ya da yok ettiler.

Oysa, demokrasi ve barış savaşçılarının elinde sağlam bir silâh teşkil eden bu metinlere asla o zamanki kadar ihtiyacımız olmamıştı.

İkinci bir korkunç olay, dünya savaşından sonra ve emperyalist savaş kışkırtıcılarının daha da korkunç bir savaş hazırladıkları dönemde gerçekleşti, milyonlarca kadın, kendilerini kocasız, evlâtsız anneler ve cesetlerin nişanlıları haline getiren bu haksız savaşların sorumlularına karşı amansız bir kavga vermenin gereğini anlayıp uyandılar.

Kadınlar tecrübeyle öğrenmişlerdi ki, emperyalistler tarafından yönetilen ülkelerde, savaşlar ve savaşlardan önceki dönemler kendileri ve aileleri için, hayat pahalılığı, açlık, sefalet, acı, baskı anlamına gelmektedir. Aksine, halkın iktidarda olduğu yerlerde, ekmeğin sağlandığını, büyük çoğunluk için özgürlüğün var olduğunu, enerji kaynaklarının barışın hizmetine sunulduğunu öğrendiler.

Kadınlar, dünyanın iki ayrı kampa bölündüğünü, bu bölünmenin coğrafi olmadığını, iki devlet blokunu karşı karşıya getirmediğini görmemezlikten gelemezler: Aslında bu bölünme çok daha derin bir sorundur.

Kadınlar, bir tarafta, başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin finans şirketleri ve militaristleri bulunan emperyalist dünyayı görüyorlar. İçlerinde Fransa da olmak üzere, emperyalist devletler, kendi ülkelerinin halkına, işçi sınıfına, zalim bir boyunduruğu zorla kabul ettirmekle kalmayıp, topraklarını süngülerinin ucu ile fethettikleri sömürge ve yarı-sömürgelerin yüz milyonlarca kadın ve erkeğini esaret altında bulunduruyorlar. Kendi halklarının karşısında yer alan bir avuç insandan meydana gelen bu emperyalist kampta, işçi kadınlar, anneler, sömürge ülkelerinde altı yaşındaki çocuklara dahi uzanan insanın insan tarafından utanç verici sömürüsünün hüküm sürdüğünü görüyorlar.

Bu kamp; sefalet, perişan konutlar, salgın hastalıklar, sürekli kıtlıklar kampıdır. Kanlı bir bastırma hareketi, haksızlıklara isyan eden ve özgürlükleri, bağımsızlıkları için savaşan halkların üzerine iniyor. Milyonlarca kurbanın kanı emperyalistlerin elini kızıla boyuyor.

Bu kamp; tüyler ürpertici savaşların (1914,1939) hazırlandığı ve başlatıldığı kamptır, bugün daha da tüyler ürpertici bir savaşa hazırlanıyor.

Bu, halkların alınterine, gözyaşlarına, gittikçe büyüyen sefaletine malolan silahlanma yarışıdır; savaş antlaşmalarıdır, ezici savaş bütçeleridir.

Bütün bunlar, eğer halklar uyanık bulunmazlarsa, sosyalizmin dünya üzerindeki öncü müfrezesine, Sovyetler Birliği'ne ve böylelikle barış ve gerçek demokrasi içinde mutluluğun özlemini çeken halklara karşı başlatılacak bir savaş için oluyor.

Diğer kampta, sefaletin, baskının ve savaşın emperyalist boyunduruğunu sarsmak isteyen yüzmilyonlarca kadın ve erkek bu-

lunmaktadır. Başlarında sosyalist toplumun doğuşunu sağlayarak kapitalizmin evrensel düzenini parçalayan sosyalist ülkeler vardır.

Bu kamp, daha şimdiden sosyalist ülkelerde gerçekleştirilmiş olan, insanın insan tarafından sömürülmesini ve ayrıca çocukların sömürülmesini, kadınların köleliğini ortadan kaldırmak için savaşmaktadır. Bu kampta, toprak işleyenindir. Her alanda ve sadece gelişen insanlığın iyiliği için, akla ve bilgiye yol açıktır.

Bu kamp demokrasi için, haklı ve sürekli bir barış için savaşıyor. Demokratik kampın iki milyar kadın ve erkeğini, faşist, emperyalist kampın bir avuç canisiyle karşı karşıya getiren bu büyük kavgada, kadınlar şimdiye kadar bilinmeyen bir yer tutmaktadırlar. Nice kadın ve kadın kahramanlar, haklarının davası, ülkelerinin bağımsızlığı için savaş kışkırtıcılarına karşı verdikleri kavgada ölmüştür.

Ulusal bağımsızlık kahramanı Jeanne D'Arc'tan, Fransa halkı ve komünizm için ölen Danielle Casanova'ya kadar, Paris Komünü'nün kahraman savaşçısı öğretmen Louise Michel ve proleter enternasyonalizminin simgesi Jeanne Labourbe'dan geçerek, halk için, ulus için, demokrasi ve barış için fedakârca savaşan "adları, oğulların, kardeşlerin, kocaların kulağına hoş gelen Fransa'nın Marieleri" kaç tanedir?

En çok acı çeken ve en çok fedakârlıkta bulunan Sovyetler Birliği kadınları, barış için kavga veren yüzmilyonlarca kadının başında bulunmayı bir hak değil, bir kutsal ödev olarak kabul ediyorlar.

Gerçekten de kadınlar, Jaures tarafından belirtilen barış için kavganın, kavgaların en zoru olduğu gerçeğini anlamışlardır.

Halkı kandırmak için, kadınları kandırmak için, bu kötü sonuca; maddî ve ideolojik olarak hazırladıkları savaşa ulaşmak için, emperyalistler bütün çabalarını kullanıyorlar. Barış güçlerinin yüreğine kuşku salmak istiyorlar.

"Her zaman fakir ve zengin vardır ve her zaman da olacaktır" diyor ve dedirtiyorlar.

Gayet tabiî emperyalizmin demirden çanak olduğuna inandırmak isteyerek: "Toprak çanak, demir çanağa karşı savaşamaz" diyorlar.

"Her zaman savaşlar olmuştur, her zaman da savaşlar olacaktır."

Kendileri tarafından icat edilmiş bu atasözleri sonsuza dek tekrarlanıyor.

Buna, iktidarda bulunan halka karşı söylenen yalanlar ve iftiralar ekleniyor. Emperyalistleri dinleyecek olursak, halk için kendi kendini idare etmekten kötü bir şey yoktur.

Uşakları olan sağcılar ve Vatikan keşişleri daha da ileri gidiyorlar; zira onlar için, emperyalizm, sömürgecilik, her zaman bir halk iktidarından daha iyidir.

Hattâ, sağcılara, karşıdevrimci politikayı doğrudan doğruya kendilerinin yürütmeleri zor geldiği zaman, halka karşı olan iktidarın dizginlerini bu uşaklar tutuyorlar.

Bu yüzden, haksız savaşlara ve sefalete sebep olanlarla etkili bir biçimde savaşmak için, kadınlar yollarını Marksizmin ışığıyla aydınlatmalıdır.

Jean Fréville, çalışan kadınlar, aile anneleri, komünizm ve demokratik kadın hareketinin militanları olan bizler ve başka yerlerdeki militanlar için, yeni Marksist metinler seçti. Bunlar az tanınmıştır, bazıları Fransızca yayınlanmıştır, bazılarını elde etmek çok zor, genellikle imkânsızdır.

Militanlar, bu metinlerde yalnız, kadın ve genellikle aile üzerindeki karşıdevrimci kanıtların çürütülmesini değil, emperyalist karşıdevrimciliğe karşı akıllı ve başarılı bir savaş vermenin yollarını da bulacaklardır. Aynı zamanda, kadınlar gene bu metinlerde sosyalizmin üstün bir insanlık taşıdığını, sosyalistlerin, daha üstün bir seviyeye getirmek istedikleri ve şimdiden sosyalist ülkelerde bu seviyeye getirdikleri ailenin, gerçek savunucuları olduklarının kanıtlarını bulacaklardır.

Bize, 8 Mart Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü dolayısıyla kavgamız için yeni silâhlar verdikleri; gecelerini, gündüzlerini, akıllarını ve sahip olduklarının en iyisini, halkların mutluluğu için adamış olanları -Marx, Engels, Lenin- bütün kalbimizle sevmemize yeni bir fırsat yarattıkları için Jean Fréville ve Enternasyonal Sosyal Yayınlara teşekkür ederiz.

Jeannette Wermeersch

Editions Sociale'nin ÖNSÖZÜ

Kötü yola düşmüş, fahişe olmuş, ortaklaşa kullanılan kadın! Anne ve babalarından, sökülüp alınmış çocuklar!' Kutsallığını kaybetmiş, ahlâkı bozulmuş, parçalanmış, yıkılmış aile! Hâkim sınıfın ideologları, politikacıları, kalemşörleri, "Bolşeviklerin yapmakta oldukları işte bunlardır" diye haykırıyorlardı; oysa Ekim yangını ufku tutuşturuyor ve halkları karanlık gecelerinden çekip alıyordu.

Kadın cellâtları, aile yıkıcıları! Komünizme karşı tiksinti uyandırmak için ne yüce kanıt; hakarete uğramış ahlâk uğruna, işçi ve köylülerin genç cumhuriyetine karşı emperyalist haçlı seferini hazırlamak için ne yanılmaz bir yöntem.

Devrimci Rusya'nın kahramanlığı, Bolşeviklerin dehası, uluslararası proletaryanın hareketi sayesinde bu müdahale suya düşüyor. Fakat iftira sürüp gitmektedir. Bu yeni bir iftira değildir. Daha *1848 Manifestosu*'nda Marx bunu açığa çıkarmaktadır. Bu iftira, Versailles çirkefi içinde 1871'e kadar sürdü. Hayal gücünün ve nefesinin sonuna gelmiş bir burjuvazi buna saplandı kaldı.

Kadın emeğini sıkıp suyunu çıkarıncaya kadar sömürmek ve bu emeğin sözde yetersizliklerini bahane ederek kadını köleleştirmek konusunda birliğe varmış olan, kilise ve masonluk ileri gelenleri, kralcılar ve burjuva cumhuriyetçileri, geleneklere çok bağlı olanlar ve faşistler, "insanî kişiliğin" koruyucuları ve "atlantik medeniyeti"nin yiğitleri, riyakârca Sovyet kadınına acıyor ve ilk defa onu kesin olarak erkekle bir tutan proletarya ihtilâline li-

net ediyor ve kadını üreme fonksiyonu ile sınırlıyor, ev işlerine zincirliyor ve onu bütün haklarından yoksun bırakıyorlar.

1931'de buhran, işsizlik ve sefalet kapitalizmin iç çelişkilerini apaçık ortaya koyar ve birinci beş yıllık plan sosyalist sistemin üstünlüğünü ispat ederken, "aydın-tutucu" Belçika Sosyal-Hıristiyan Partisi Başkanı Paul Van Zeeland, şu türden bir "Sovyet cehennemi" tablosunu çiziyordu.

"Aile hayatı artık yok: Şehirlerde, aile tamamen yıkıldı ve kolektivize oldukları ölçüde köyde de yıkılacak. Kişisel yükselme hırsı artık yok: Her yükselen kişi hemen şüpheleri üstüne çeker; bir kurumun idaresinde başarıya ulaşan bir kişi hemen sürülüyor. Artık konfor, hayat zevkleri yok; dinî hayat ve öbür dünyaya ümit bağlama da artık yok."[1]

Artık aile hayatı yok! Sanki, kadının dengeli bir aile hayatına sahip olmasını ve annelik duygularını tatmin etmesini imkânsız kılan, kapitalizm değilmiş gibi! Sanki, kocasını ve çocuklarını savaş için kadından koparıp alan, kapitalizm değilmiş gibi! Sanki, erkeğin hükümranlığını ve zalimce sömürülen kadının köleliğini sürdüren kapitalizm değilmiş gibi! Ama ne önemi var! "Ortaklaşa kullanılan Sovyet kadınlarının" bayağı hikâyesi, bundan böyle yeni Kutsal İttifak'ın ideolojik saldırı araçlarından biridir.

Hitlerizmin devrilmesinden sonra, Birleşik Devletler tröstleri, kendi sıraları gelip, antisovyetik seferin başına geçince ve Wall Street'in propagandası Goebbelski'nin yerine gelince, Temsilciler Meclisi'nin, Amerika Dışı Faaliyetler Komitesi antikomünist bir dinî bildiri yayınladı. Bu bildiride okunan şuydu:

25. MADDE: Marx'ın komünist bir dünya hakkındaki görüşü neydi?

Bu, bildiğimiz şekildeki dünyanın yıkılması gerektiğiydi. Din, aile, kanunlar, hukuk, her şey ve buna karşı koyan herkes de yıkılmalıydı.

Kardinal Spelliman'ın ifade ettiği gibi "Amerika ve Tanrı'ya

[1] VAN ZEELAND: *Beş Yıllık Plan Üzerinde Düşünceler* s. 95 Editions de la Revue Generale. Brüksel, 1931

inananlar" Marksizmi bu şemaya uygularken, anarşistler, troçkistler, eksiztansiyalistler Sovyet yöneticilerini pederşahi baskıları ve erkeğin kadına hükümranlığını tekrar kurmakla suçluyorlardı.

Böylece, Bolşevikler hem aileyi kaldırdıkları, hem aileyi ayakta bıraktıkları için iki taraflı yerin dibine geçirici sataşmalara maruz kalıyorlar. Her fırsattan faydalanan komünizm palavracıları bu zıtlıklardan hiç sıkılmıyorlar. Değişik ortamlara değinmek gerekmiyor mu? Orta sınıfları korkutmak ve ayın zamanda, boyunduruklarını kırmak için sabırsızlanan kitleleri Sovyet gerçeğinin kapitalist gerçekten farklı olmadığına ikna etmek lâzım değil mi?

Bu alaylı aforozlar, bu "Komünizmin iflâsı"[2] hakkındaki saçma sapan sözler hâlâ köle gibi yaşayan halkların, S.S.C.B.'de olduğu gibi kadının özgürleşeceği ve yaratıcı emeğin yüksek onuruna yüceleği bir toplum için çarpışmasına engel olamıyor.

Çünkü, antisovyetçilik profesyonellerinin en dayanıksız sloganlar veya hep tekrarlanan sahte yaldızlar arkasında boşuna gizlemeye veya başka kılığa sokmaya uğraştıkları gerçek şu kelimelerle ifade edilir:

Kadının köleliğine son vermek için proleter devrimi gerekti.

Sömürüye dayanan bütün toplumlarda kadın aşağılık görülür, maskaraya çevrilir, ayaklar altına alınır. Erkek ona emreder: "Zevk ver! Çocuk yap! Sofrayı hazırla!"

Man was made for God
And Woman was made for man...[3]

[2] "KOMÜNİST KOVANI", aşkın "susandığı zaman kafaya dikilen bir bardak sudan başka şey olmadığı" teorisi komünist töre biliminin başka birçok teferratıyla birlikte iflâs ettiler. Fakat, ancak, bu ahlak ilminin temellerinden açıkça kaçınılınca aile tekrar gerçekten doğacaktır (Hélène İsvolsky) *AKIL*, 1 Haziran 1936. Bu satırların yazarı "komünist töre biliminin temelleri hakkındaki tam cehaletini belirtmekten başka bir şey yapmıyor. Marx, Engles, Lenin'in "su bardağı teorisi" dediği şeyle her zaman mücadele ettiler.

[3] MİLTON: *Kaybolmuş Cennet.*

"Erkek Tanrı için, kadın ise erkek için yaratıldı" diye yazıyor Milton. Bossouet, kadınlara "Ancak Tanrı'nın vermek istediği kadar bir güzelliğe sahip olduklarını ve fazladan bir kemikten geldiklerini" hatırlatıyor. Vigny, "Erkeğin iyi kalpliliği ile kadının kurnazlığı arasındaki" ebedî bir mücadeleden bahsediyor. Proudhon, "Kadın, adilin, doğrunun perişanlığıdır" buyuruyor. Ameil, "Ona saygı gösterip idare etmeyi" öğütlüyor. Schopenhauer, kadını şöyle tanımlıyor "Saçı uzun, aklı kısa bir hayvan". Nietzsche, onda "savaşçının dinlenmesi" ni görüyor. Eski dünyanın felsefesi işte buydu.

Ama devrimci proletarya, bayraklarının üstüne şöyle yazıyor: "Kanun önünde ve politik hayatta kadın ve erkeğin sosyal eşitliği. Evlilik hukuku ve aile kanunlarının radikal değişimi. Anneliğin sosyal bir fonksiyon olarak tanınması. Çocuklara ve yeni kuşaklara verilecek eğitim ve bakımın, toplum tarafından yüklenilmesi. Kadını bir esir yapan gelenek ve ideolojilere karşı sistemli savaş."

Yeni zamanın ilkeleri bunlardır. Bu ilkeler, halkların komünizme doğru yürüdüğü her yerde törelere ve hayata giriyorlar.

Editions Sociale

I
EZİLEN KADIN

Aile, değişmez bir sosyal kuruluş değildir. Çağlar boyunca değişikliğe uğramıştır. Bu evrim, son analizde ekonomik faktörle belirlenmiştir.

Kadının köleleşmesi; ailenin kabileyle zıtlaştığı, özel mülkiyetin geliştiği, toplumun sınıflara bölündüğü ve sınıf uyuşmazlıkları dizginini sıkı sıkıya tutmak ihtiyacından Devlet'in doğacağı tarih öncesi dönemle aynı zamana denk gelir.

Tarih öncesinin ilk dönemlerinde, erkek, kara ve deniz avcılığıyla uğraşırken, kadın yavrularını beslemek, onları vahşi hayvanlara, soğuğa, iklim değişikliklerine karşı korumakla meşguldür; otları toplar ve hazırlar, hastalıklara ve yaralara bakar, hayvanları ehlileştirir, kenara konulan şeylere itina gösterir, geleceği düşünür...Soyu muhafaza etme durumunda olan kadının, erkekten üstün olmasını sağlayan çeşitli ve gerekli faaliyetlerdir bunlar. Çocukları büyüten, kararları öncelikle alan, tabuları seçen, tabiatın sırlarını çözüp bilen kadındır; ona saygı gösterilir ve ondan korkulur. Erkek bu üstün vasıfların değerini bilir, kadının kesin buyruklarına boyun eğer; sosyal ve entelektüel bakımdan kadın erkeğe en azından eşittir.

Böylece kadın, ilk çağlardaki kendine özgü vasıfları ve görevleriyle efsane ve mitolojiye girer. Soya ve berekete bakan Cybèle ve Cérés gibi, zekâyla ilgili Minerve gibi tanrılar geleceği okuyan

falcılar, tabiatüstü bir kudrete sahip periler ve büyücüler, Goethe'nin ikinci Faust'undaki esrarengiz anneler, hep kadındır.

Büyü yapan, akılermez şeylerden haber getiren, ermiş kadın, öbür dünyanın güçlerini, meçhulu, sihirli ve gizli kuvvetleri temsil eder.

Anaerkil dönemde kadın, öncelikli bir otorite kurmuştur: Soy zinciri kadın tarafından sayılıyordu ve çocuklar annenin kabilesinden oluyorlardı. Antik Yunan yazarları, Doğu Avrupa kabilelerinde "kadınların yönettiği bucak"lardan bahsederler: Bunlar anaerkilliğin kalıntılarıydı.

Bakır, bronz ve demirin keşfi, madenî alet ve silâhların yapımı, başlıca kâr ve varlığı sürdürme kaynağı haline gelen savaş, erkeğin zaferini getirdi; eski işbölümünü altüst etti, kadının ev içi görevlerini ikinci plana attı. Özel mülkiyetin yayılmasıyla, değerli eşyanın aile içinde birikimiyle ve devamlı artan zenginleşme arzusuyla *varlıkların devri* sorunu ortaya çıktı. Silâh ve aletlerin, sürü ve esirlerin sahibi baba, oğullarının mirasçı olmasını ister. Oysa anaerkil düzende, babanın varlığı, ananın kabilesinden sayılan çocuklarına değil, erkek ve kız kardeşlerine kalıyordu. Erkek, kadının hegemonyasını kaldırmak için var kuvvetiyle çalıştı; asırlar boyunca üstünlüğü sağlamak için mücadele etti. Amazonların yaptığı savaşların hikâyeleri bu eski zamanlarda kadınların, erkeklerin heveslerine karşı verdikleri silâhlı direncin hikâyesine benzer. Fakat toplum kanunlarının, bundan böyle ekonomik görevleriyle bağdaşmasını isteyen erkekler sonuçta mücadeleyi kazanırlar.

Soyun, erkek tarafından gelmesi ile anaerkil miras hukuku ortadan kaldırıldı. Geçici veya çoklu evlenmenin yerini ancak erkeğin bozabildiği tek eşli evlenme (monogami) aldı. Anaerkillik yerini, varlıklarını miras bırakmak için, tartışılmaz bir ataerkilliğe bağlı çocuklar isteyen erkeğin hükümranlığına dayanan ataerkil aileye bıraktı. Bu "dişi cinsiyetin büyük tarihî bozgunu" oldu.[1]

Monogami, bir cinsin diğeri tarafından boyunduruk altına alın-

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*

ması ve tüm tarih öncesinde bilinmeyen, cinsler arasındaki bir çekişmenin ortaya çıkması, monogamide erkek ve kadın arasındaki çatışmanın gelişimiyle ve ilk sınıf baskısı, dişi cinsiyetin erkek cinsiyet tarafından zulme uğramasıyla ayın zamana denk gelir . Tek eşlilik büyük bir tarihi ilerleme olmuştur; ama aynı zamanda köleliğin ve özel mülkiyetin yanında, günümüzde hâlâ süren ve ileri atılmış her adımın geriye doğru bir nispî adım olduğu, bazılarının rahatlık ve ilerleyişinin diğerlerinin bedbahtlığı ve ezilmesiyle gerçekleşen bir dönemi başlatmıştır.[2]

Bundan böyle, erkeğin üstünlüğü kurulmuştur. Erkek, kadını, bir iş aleti ve döl aracı olarak görmektedir. Kadın, babasının ataerkilliğinden kocasının ataerkilliğine geçmektedir; kadın, hayvan veya silâh karşılığında değiştirilir; sadakatsizliği ölümle cezalandırılır; çünkü döllerin meşruiyeti hakkında şüphe yaratmaktadır.

O zamandan beri kadın, kölelik rejiminde, feodal, kapitalist rejimlerde toplumun içindeki baskı ve ailenin içindeki baskıyla, iki katlı bir baskıya maruz kalmaktadır.

İlkel kanun ve dinler, kadın cinsinin sürüp gitmesine hasredilmiş bu bağımlılığını onayladılar. Musa'nın kitabı gibi, Manu kanunu da kısır kadının terkini emreder. Hindistan'ın Kutsal metinleri, kadınları varlık ve özgürlükten yoksul kılar. Doğu halkları kadını hoş görürler. Ekleziast, "Kadını, ölümden daha acı buldum" der. Medeniyetleri o kadar canlı ışıkla parlayan Yunanlılar da kadına daha iyi muamele etmezler. Baba ve vasi, kadına istedikleri kocayı zorla kabul ettirebilirler. Koca, kadını değiştirme veya geri verme hakkına sahiptir. Eğer kadın kısır kalırsa, onu reddetmemek Tanrılara karşı cinayettir. Erkek yurttaşlık görevleriyle uğraşırken, kadın dış dünyayla temassız tam bir inzivada yaşar.

Yunan düşünürlerinde, kadının bu ezilmesinin isyan çizgileri boşuna aranacaktır. Aralarından ancak birkaçı, kadım danışılacak bir muhatap olarak görürler. Diogéne Lérce'nin bildirdiğine göre

[2] ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkyetin ve Devletin Kökeni.*

Sinop'lu Diogéne, "Cinslerin birleşmesinin tek şartının karşılıklı rıza" olmasını istiyordu. Fakat, Yunan düşünür ve yazarlarının çoğu kadınları sevmez. Pythagore, "Düzeni, ışığı ve erkeği yaratmış bir iyi ilkeyle, kaosu, karanlıkları ve kadını yaratmış bir kötü ilkeyi" ayırır. Hippocrate, "Kadın, erkeğin hizmetindedir" der. Hésiode, Archilogue ve Hipponax, kadını çekiştirirler; Aristofanes ve Menandrés, kadını acı alaylara boğarlar; Perikles, onu harem dairesine kapatır; Demosthéne, "meşru çocuklara sahip olmak için bir eş, iyi bakılmak için nikâhsız kadınlar, aşk zevkleri için cariyeler alınır," der.

Kadını hor gören antik çağlar aşk hissini de tanımaz.

"Bazı niteliklerden yoksun olduğu için dişinin dişi olduğunu" öngören Eflâtun ve Aristo da, kadını mağdur durumundan kurtarmayı, onu erkeğe eşit kılmayı düşünmezler. Eflâtun'un *CUMHURİYET* adlı eserinde öngördüğü kadın ve çocukların ortaklığı, yalnız, savaşçılara kabul ettirilen bir komünizmin şartı ve neticesidir. Bu savaşçıların en kahraman ve en kuvvetlileri kendilerine ait hiç bir şeye sahip olmamalarıdır. Savaşçıların seçimine onlara ayrılmış kadınların seçimi uyar. "Devlet'e en faydalı evlilikler en kutlu evlilikler olacaktır [3]"; yüksek görevliler doğacak çocukların güçlü olması için "her iki cinsin elit kişilerinin" temas kurmalarını sağlayacaklardır. Eflâtun'un ideal şehrinde, arzusuna göre ne seçim ne de sevme hakkına sahip olmayan kişiye göre ırkın üstünlüğü kensinlikle belirlidir. [4]

Dişi cinsiyetin durumu kötüleştikçe, eski cinsi ilişkilerin mirası ve tek eşli evliliğin tamamlayıcısı olan fuhuş artar. Evliliği anlatan Yunanlı hafifmeşrep kadın hapiste kalmaktan kendini kurtarmış olur. Entelektüel ve hissî hayatı boğulmamıştır. Ressam ve heykeltraşlara modellik yapar, şairlere ilham verir, kendisi sanatla uğraşır, meşhur adamları tanır. Phymé, Praksiteles'e modellik

[3] EFLATUN: *Cumhuriyet*, s. 253, Pans 1862.

[4] CAMPANELLA: *Güneş Şehri* (1623), eserinde aynı ilkeyi önerir "Cinsin üremesi kişileri değil, Cumhuriyet'i ilgilendirir." O da "en seçkin kadın ve erkeklerin birleşmesini " teklif eder.

yapar; Aspasie, Periklés'in; Danaé, Epikür'ün; Archenassa, Eflâtun'un dostudur.

İlkel Roma hukuku, kadına şahsî irade hakkı tanımaz; onu babasının koruyuculuğuna bağlar. XII Tablet Kanununu'ndan Marc Aurel'e dek, medeni hukuk kadına elverişli bir biçimde gelişti. "Manu" ile evlenme tarzı, erkeğe, kadının kişiliği ile varlıkları üzerinde kocanın insafına kalmış bir yetki veriyordu. "Sine Manu" evlenmede bu yetkiyi kadının kişiliğinde sınırlıyordu; ve bu yetki de "Paterfamilias"ın, kızı üstündeki otoritesiyle tesirsiz hale getiriliyordu. Yavaş yavaş, kanun yapıcısı, koca ve babanın haklarını azaltır, vasiliği kaldırır, kadına mirasa konma ve miras bırakma izni verir. Ama Romalı kadın servetine sahip çıkmak istiyorsa, bu, servetinin zevkini çıkarmak içindir. Kadın hiç bir zaman politik haklar edinmek için mücadele etmedi. Roma tarihinde köle savaşları oldu; feminist bir hareket olmadı ve olamazdı. Antik toplumlar, çözümleyemeyecekleri bir sorun yaratmadılar kendilerine.

Yeni doğan Hıristiyanlık, kadınlara ve kölelere, kısa zamanda, yıkılan bir özgürlük ümidi getirdi. Yeni inanış uğruna, kadınlar kitle halinde büyük ıstıraplara göğüs geriyorlar; ama Hıristiyanlık yoksul ve ezilenlerin diniyken, devlet dini olunca kadını küçülttü. Saint Paul: "Erkek kadın için yaratılmadı; ama kadın erkek için yaratıldı" dememiş miydi?

Kilise'nin papazları ve yüksek bilginleri, kadına bir düşmanmış gibi davranırlar, onda ebedî baştan çıkarıcıyı, cinsî günaha çağırıcıyı, şeytanın tuzağını görürler. Tertulien, "Kadın! Sen şeytanın kapısısın. Her zaman paçavralar ve karalar giyinerek dolaşman gerekirdi" der. Saint Jean Chrisostome, kadını kınar: "Bütün vahşi hayvanlar arasında kadından daha zararlısı bulunmaz". Kadının erkeğe bağlılığı dinî hukukun değişmez kuralıdır. Saint Thomas d' Aquin, "Kadının, erkeğin nüfuzu altında yaşaması mukadderdir ve o kendi başına hiç bir yetkiye sahip değildir" diye yazar. Papazlara zorla kabul ettirilmiş bekârlık, cinsler arası tabiî ilişki-

lere gösterilen değerden düşmeyi kuvvetlendirir. Bâkire'ye ithaf edilen derin saygıya rağmen kadının tehlikeli ve şüpheli özelliğini belirtir. Kadından iğrenme, cinsî günaha beslenilen nefret, daha sonra IX. Papa Pie'in 1854'de "Meryem Ana'nın cinsî temasta bulunmadan gebe kaldığı" dogmasını ilân etmesine yol açacaktır. Evlilik, Hıristiyan mükemmelliğiyle bağdaşamaz. Evlilik neyi temsil eder? "Ruhların birleşmesini". Kilise evliliğin cinsî cazibesini kabul etmez. İki insanî varlık arasındaki antlaşmaların en ciddi, en gösterişli ve en içten olanında, aşkın yeri yoktur; ama fuhuş, gerekli bir kötülük olarak kabul edilir. Saint-Thomas'ın *Somme* adlı eserinde, "Bir şehirde fahişeler, bir sarayda çirkef kuyusu neyse odur; çirkef kuyusunu kaldırınız, saray pis ve kokmuş bir yer olacaktır" denir.

Ortaçağ'da, kadın erkeğin malı olarak görülür. Serfe ait olan kadın, feodal beye bağlıdır: Ona bir koca seçen feodal bey, kadını ve yurtluk arazisini istediği gibi kullanır. Şövalye, karısına kötü davranabilir, onu dövebilir, "ölçülü olarak" cezalandırabilir, başkasına verebilir, vasiyetnameyle başkasına bırakabilir, boşayabilir ve XVII. yy.'a kadar satabilir. Evlenince, kadın tek taraflı bir sadakate katlanır: Başka bir yere gitmek zorunda kalan erkek, karısını bekâret kemerine kapatır. Kadın dul kalınca, yeni bir efendi kabul etmelidir. Erkek çocuk yedi yaşından itibaren, anne yetkisinden çıkar; babası ölürse kendini reşit ilân edebilir ve öz annesinin vâsisi olabilir.

Hükümran sınıfın bağrında kadın böyle yaşar. "Jus primae noetis"e boyun eğen serf karısı, feodal toplumun ezdiği, cahil, zavallı bir yük hayvanıdır.

Çağın barbarlığında, asîl aşk adacıkları yükselir. Edebiyat ve güzelliğe çılgınca bağlı asîl kadınlar çevrelerine şairleri toplarlar, evliliğin kabalığına karşı iyi konuşmanın letâfetini ve kalbin eğilimlerini ortaya çıkarırlar, kadın düşkünlüğü konusundaki sorular hakkında, aşk konusunu inceleyen kurullarda gerekçeli yargılara varırlar.

"Kelimenin modern anlamıyla aşk, antikitede, resmî toplumun dışında olur... Antikitenin cinsel aşka olan eğilimlerinin bitiş noktası, ortaçağın hareket ettiği noktadır: Eşini aldatma." [5]

Rönesans, kadının hukukî durumunu değiştirmez, ama törelerde önemli değişiklikler getirir.

Yeni hevesler, araştırıcı ve bağımsız inceleyici zihniyet, icatlar ve keşifler, ferdiyetçi itiş ve hümanizm, feodal alışkanlıklara ve skolastiğe karşı ateş açarlar. Kadın birtakım bağımsızlığa kavuşur, düşünce hayatına girer, koruyucular bulur: Erasmus: "Kadınları oyuncak gibi kullanan, onları çamaşır yıkayıcı ve ahçıları" yapan erkekleri ele verir. Kadınlardan, yönetici, ücretli asker, şair ve müzisyen, bilgin, aydın, nedime olanlar, alışılmış ahlâktan kurtulurlar: Ancak bunlar tek tük örneklerdir.

XVII. ve XVIII. yy.'da ilerleyen burjuvazi, ağır başlılığı, aile faziletlerini, kadının silikliğini övüp göklere çıkarırken, Saray'da ve salonlarda cins-ü lâtif zaferlere ulaşır. Ancak kendini göstermek şansına ve dünya zevkleriyle ilgili başarılara özenen, parlak, sathî havaî, becerikli, entrika ve aşk maceralarından başka şeyle uğraşmayan, hâkim sınıfın kadını, işsiz güçsüzlük, zevk, anneliği küçümseme, manevî zavallılık içinde baştan çıkmaktadır.

Ortaçağ'da, toplumun ezdiği halk kadını son derece düşük bir ücretle yetinmek zorundadır. Loncalar, kadının çalışmasına karşı durur, yolsuz buldukları tehlikeli bir rekabeti ortadan kaldırmaya uğraşırlar. Aralarından bazıları, kadınları loncalara yazılmaya mecbur ederken, ayın zamanda ustalık seviyesine yükselmelerini yasaklar. Diğerleri, kapılarını, işlerinin sert niteliğini ileri sürerek kadınların yüzlerine kaparlar. Neticede, loncalardan ihraç edilen kadınlar, evde yapılan işin çetin koşullarına ve düşük ücretlerine boyun eğerler. XVIII. yy.'ın sanayi devrimi, gittikçe artan sayıda kadını üretime sokar; ama ayın zamanda, yeni makineler, kadınlara ayrılmış iplik eğirme, dokuma gibi el işlerini silip süpürürler,

[5] ENGELS : *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*

rekabeti daha çetin ve işsizliği daha sık hale getirir, kadının el emeği ücretini düşürürler.

Fransız Devrimi, 1790'da yaşça en büyüklük hakkını kaldırır. 1792'de boşanmaya izin verir. Fakat 1789'da kadınlar için medenî haklar isteyen Condorcet'in yolundan gitmeyi reddeder.

Oysa halk kadınları, devrimin kaderinin tayin edildiği, önemli günler boyunca kesin bir rol oynamışlardı. 5 ve 6 Ekim 1789 günleri Şehir Meclisi'nin kapılarını ekmek isteyerek zorlayanlar, sonra Hürriyet'in amazon kadını Théroigne de Méricourt önderliğinde Versailles'a doğru 8.000 kişiyle yürüyenler, dış mahalle kadın işçileri, Hal'de satıcılık yapan kadınlardı. Tuileries'ye "ekmekçiyi, emekçinin karısını ve küçük çırağını" götürdüler. Böylece, eğer erkekler Michalet ile beraber Bastille'i ele geçirdilerse, kadınlar da egemenliği aldılar diyebiliriz.

İnsan Hakları Beyannamesi yayınlanınca, feminist hareketin yaratıcılarından Olympe de Gouges, bir Kadın Hakları Beyannamesi yayınladı.

"Kadın özgür doğar ve erkekle eşit haklara sahip olur. Temel olarak, bütün egemenliklerin ilkesi, kadınla erkeğin birleşmesinden başka bir şey olmayan millettedir. Kanun önünde eşit olan bütün kadın ve erkek vatandaşlar, kabiliyetlerine göre ve faziletleriyle, yeteneklerinden başka hiç bir ayrıma uğramaksızın, bütün yüksek onurlara, yerlere ve kamu görevlerine eşit olarak kabul edilebilmelidirler. Kadın darağacına çıkmak hakkına sahiptir, yargıçlar kuruluna yükselme hakkına da sahip olmalıdır... Kadınlar uyanınız!"

Fakat ilk kadın örgütlerinin yöneticileri -Olympe de Gouges, Rose Lacombe- giyotin bıçağı altında can verdiler ve Konvansiyon bütün kadın kuruluşlarını kaldırıp, onları yasaklamayı kararlaştırdı.

Feodal engellerin kaldırılması, kapitalizmin "serbest" el emeğini sömürmesine, kadın ve çocuk emeğine başvurarak ücretleri indirmesine izin verirken, burjuva devlet, düzenin ana direği ailenin statüsünü saptar.

Napolyon'un Medenî Kanunu, evli kadını vesayet altına sokar. Roma hukukundan ve eski Fransız hukukundan esinlenir (Pothier, kocanın öncülüğü ve kadının bağımlılığının "tabiî hak" olduğunu onaylar). Napolyon, nasıl bir armut ağacı, sahibine armut veriyorsa, kadının da kendisine çocuk verdiği erkeğin malı olduğunu düşünür. Devlet Konseyi önünde şöyle söyler: "Tabiat, kadınları bizim kölemiz olarak yarattı. Kocanın, karısına: Madam, dışarı çıkmayacaksısız! Madam, Komedya'ya gitmeyeceksiniz! Madam, şu veya bu kişiyi görmeyeceksiniz! Yani: Madam, beden ve ruh olarak bana aitsiniz demek hakkı vardır."

Kocanın gücü hem karısının kişiliğine, hem de onun varlıklarına uygulanır. "Koca karısını korumalı, kadın kocasına itaat etmelidir." (Medenî Kanun'un 213. Maddesi). Evli kadının yeteneksizliği, kocasının izni olmadan miras bırakmak, mirasa konmak, para biriktirmek, satın almak, satmak, seyahat etmek, meslek sahibi olmak veya ticarethane sahibi olmak, yasaklarıyla ifade olunur. Kadınlar politik haklardan yoksundur. Çok sayıda görev ve meslek kadınlara yasaktır. Çocuğun resmî olmayan babasının aranması yasaktır. Evlenmeden çocuk doğuran kız ve bu şekilde doğan çocuk, toplumun gözünden düşürülmüştür.

XIX. yy. kapitalizmi, 1804 Kanunu'nun tanımladığı ailenin temelleri üzerinde gelişti. Baba para kazanır ve yönetir; kadın sülâlenin devamını sağlar, oğul mirasa konar ve babasının yerine geçer; kız evlenerek kocasıyla birleşir; bekâret onun sermayesi ve gelecekteki sadakatinin garantisidir. Evlilik dışında annelik bir kusur hattâ bir suçtur.

Baba sülâlesinin muhafaza ve sürüp gitmesine yarayan, ayrı ve topluma zıt düşen bir hücre olan burjuva ailesi egoizm, yalan, riyakârlık, diğer ailelerle mücadele, doğumların kendi bağrında sınırlanmasıyla nitelenir.

Balzac, dâhi kavrayışıyla, yalnız ailenin kötülüklerini değil, sosyal neticelerini de önceden görmüştür:

"Bugün zengin aileler, fazla çocukları olursa onları maddeten yıkmak tehlikesiyle, bir veya iki çocukla yetinip yok olup gitme tehlikesi arasındadırlar; Medeni Kanun'un, Napolyon'un düşünmediği tuhaf bir neticesi."[6]

Burjuvazi'ye göre, kadın erkeğin oyuncağı, eşyasıdır.

"Kadının kaderi ve tek şöhreti erkeklerin kalbini çarptırmasıdır. Kadın, kontratla elde edilen bir maldır; taşınır bir maldır, çünkü malik olmak senettir; nihayet kadın, açık konuşursak erkeğin eklentisinden başka bir şey değildir.."[7]

Moliére, sağduyu adına, sağlam faziletlerden ve pratik bilgilerden yoksun, yükselen sınıfa özgü "Précieuses Ridicules"'leri ve Bilgin Kadınları alaya almıştı. Asilzadelik tüylerine ve kurdelalarına pek düşkün, kibirli ve zengin burjuvayla alay etmişti. Georges Dandin'in talihsizliğini hak edilmiş olarak görüyordu: Bir burjuva kendi gibi onlara sadık kalmalıdır.!

Temmuz Monarşisi sırasında, Balzac, burjuva toplumunun yükselişinde bankacıların ve her şeye hükmeden, her şeyi temin eden -zevkler, kudret, soylu sıfatlar- paranın zaferinde hazır bulundu. Kadın ve erkeğin, kendilerini kullandıkları bir akit olan evlilik bir pazar haline geldi; ve aşkın olmadığı bir birleşme, kadını ihanete sürükleme tehlikesini getirdiğine göre, koca, kadını ev işlerine katlanmaya zorlayacak, onu göz hapsine alacak, ona gem vuracak, kişiliğinin gelişmesine karşı çıkacaktır.

"Evlilikte temel olarak ne ihtirası, hattâ ne de aşkı ileri sürebiliriz. Evliliğin yol harcı şu kelimelerdir: Boyun eğme ve fedakârlık."[8]

Burjuvazi eski faziletlerini ne hale getirdi? Burjuvazi artık bir tek değer tanıyor: Zengin olmak!.. Evlilik bir "servet yolu"dur. Saint Germain kenar mahallesini iflâs etmiş soyluluğu kont veya marki taçlarını tekrar altınlarla süslemek için "mirasçı kadın avına" koşuyor; devirdiği sınıfın madalyonlarıyla gözü kamaşan hali vakti yerinde burjuva, kızına ünvanlı bir koca satın alıyor.

[6] BALZAC: *Sahte Metres.*

[7] BALZAC: *Evliliğin Fizyolojisi.*

[8] BALZAC: *Yeni Evli İki Kadının Hatıraları.*

Balzac'ın, Marsay, Rastignac, Rubempié Maxime de Trailles gibi aşırı ikbal avcısı kahramanları, ihtiyaçlarını kadınlara sağlatırlar. Küçük taşra şehirlerinin orta halliliğindeki genç erkekler ümitsizliğe kapılırlar: "Ah! Eğer bir zengin kadın beni arzulasaydı."

Zekâ, güzellik, manevî kıymetler kaç para eder? Para torbalarına yer verelim! Arlanmaz sömürü, kanuna uydurulmuş hırsızlık, zenginlerin zulmü, törelerin çürümüşlüğü, sebepsiz hırsların zincirden boşanması ve her şeyin para ile elde edilebilmesi arasında eski haksızlıklar sürüp gidiyor ve bunların arasında hepsinin en eskisi: Kadının boyunduruk altında olması.

Aydınlanma çağının düşünürlerinin akıl üstüne oturtmayı umdukları yeni toplumun doğuşunu derin bir hayal kırıklığı takip etmişti. Bu büyü bozulması, edebiyatta romantizmle ve sosyal düşüncede, daha sonradan ütopik sosyalizm diye adlandırılan şeyle ifade edildi.

Fransa'da Saint-Simon ve Fourier, İngiltere'de Owen önceki yüzyıl materyalistlerinin eleştirilerini tekrar ele alıp derinleştirirler. Kadının eski köleliğinin sürdüğü, her ferdin herkese karşı savaştığı, halkın sefaletinin arttığı, kapitalizmin sosyal zıtlıklar ve üretimin anarşisi arasında ilerlediği, bir sınıfın hükümranlığının diğer birinin hükümranlığı yerine geçtiği, vahşî kör ve karmakarışık toplumun çürüklüğünü gösterirler.

Diderot kadınlara acımıştı: "Medenî kanunların haşinliği kadınlara karşı tabiatın haşinliği ile birleşiyor". Kadınların aşağılığını eğitim ve kanunlarla açıklayan Helvétius, d'Alembert kadınları erkeğe eşit olarak kabul etmişlerdi. Ütopik sosyalizm bu mirasa Ansiklopedicilerden konmuştur. Burjuva toplumun kadınlara ayırdığı âkıbete karşı çıkar ve çözüm yollarını teklif eder.

Saint-Simon'a göre kadın ve erkeğin eşitliği yalnız politik bir ilkeydi. 1825'te ölümünden sonra öğrencisi Olinde Rodrigues bu fikri genişletir, hocanın ölüm döşeğindeki konuşmalarından birinde söylemiş olacağı kelimeye başvurarak bu ilkeye yeni bir içerik kazandırır: "Erkek ve kadın işte sosyal kişi". Saint-Simon'un bir

başka öğrencisi Prosper Enfantin, bunu, doktrinin belkemiği yapar: Kendisine "Kadın'm Saint Jean'ı" der ve böylece kendine yakıştırdığı ikinci azizlik mertebesine gerekçe bulur. Kadın vücudunu eski saygıdeğer mevkiine kavuşturmak için "barış ve aşkın egemenliğini" yerleştirmek isteyen Saint -Simoncuların kolektif saplantısı olur.

Enfantin, "Hıristiyanlık bedeni mahkûm eder ve kadında günahın maddi şekline hücum eder" der. İffet, bekârlık, çileci ahlâk, evliliğin bozulmazlığı gibi kadını köleleştiren bütün ilkeler insan tabiatına uymazlar. Ruh gibi madde de Tanrı tarafından yaratılmış olduğuna göre kendini belli ediş şekilleri de Enfantin'e göre aynı şekilde azizdir. Nefsin zevklerini tasdik etmek, eski afaroza son vermek, kilisenin on sekiz yüzyıldır üzerine şimşekler yağdırdığı "asi melekleri" ayağa kaldırmak gerekir. Bu, Saint-Simonist ilkelerle beslenen yeni kilisenin eseri olacaktır.

Enfantin, her cinsin fertlerini, bir kısmı geçici ve kuvvetli heyecanlar, değişiklik, başkalık, çokluk ihtiyacı duyan, diğerleri derin ve sürekli ilişkilere kendini adamış; değişken ve durağan kişiler olmak üzere ayırır. Birbirini takip eden, geçici süreksiz heveslerden doğma evlenmeler, zamanının tesiri dışındaki bir aşka dayanan kesin evlilikler kadar tabiidir öyleyse. İlişkileri, ister kararsızlığa, ister sebata dayansın, iki cins bundan böyle eşit haklara sahip olacaklar.

Saint-Simonizm bir sınıflar tahliline dayanmıyordu; kadını sosyal görevinde değil, seksüel görevinde ve yücelttiği bedenî yapıtın sembolü olarak kabul ediyordu. Toplumu, mistik ve nefse değgin bir doktrinle (öğretiyle), toplumsal ilişkileri uyumlu hale koyacak "papaz-çift" inin temsil ettiği yeni bir ahlâkın açığa vurulmasıyla yenileştirmek istiyordu.

Enfantin Baba (Pére) falansterini -Fourier'nin ortak üretime dayanan ideal topluluğu (Çev.)- 1832 Nisanı'nda Ménilmontant'da kurdu. Birkaç ay sonra ağır ceza mahkemesine çıkarılarak, kamu ahlâkına ağır sataşmadan, bir yıl hapse mahkûm oldu. Sainte Pélagie'da cezasını çekerken, öğrencilerinden birkaçı

insanlığın kurtarıcısı ve kılavuzu Mesih-Kadın'ı bulmak için Doğu'ya hareket ettiler. "Kadının dostları" Osmanlı Sultanı'nın anlayışsızlığıyla karşılaştılar; çetin uğraşılarına, serbest bırakılmasından sonra Enfantin Baba'nın küçük bir müminler kafilesiyle kendilerine yetiştiği, Mısır'da devam ettiler. Enfantin'in Süveyş berzahını delmeyi ve Nil barajını tasarladığı Firavunlar toprağı üzerinde, Saint-Simonist ailenin zırzop serüvenleri, sayısız hayal kırıklıkları, bazılarının fikir değiştirmesi, diğerlerinin ölüm ve yıkımı ile sonuçlandı.

Fourier, çarpıcı bir atılganlık, diri bir hayal gücü, üstün bir adalet anlayışı ile kadınların özgür kılınmasını, iki cinsin hukukî eşitliğini, ihtirasların serbest bırakılmasını istedi. Düşünürler "kadınlara yapılan baskının adaleti temelden yıktığını ve cinsi lâtifin haklarını" bilmezlikten geldiler. En iyi milletler kadınlara en çok serbesti tanıyanlardır: İşte toplumsal ilerlemenin gerçek ölçüsü.

"Toplumsal ilerleme ve çağ değişimleri, kadınların özgürlüğe doğru ilerleyişiyle orantılıdır. Toplum alanında gerilemeler ise, kadınların özgürlüğünün azalmasıyla meydana gelirler. Kadın imtiyazlarının genişlemesi, tüm toplumsal ilerlemenin genel ilkesidir." [9]

Kadınlar bütün çalışmalara erkekler kadar yatkındır. Eğer tabiatın kendilerine verdiği kabiliyetleri biraraya getirebilirlerse erkeğe yetişir ve onu geçerler.

"Ahenk (Hurmonie), bizim gibi, kadınları tıp ve eğitimden uzak tutup onları dikiş ve mutfakla sınırlamak aptallığında bulunmayacaktır. Doğanın, iki cinsiyete de, eşit ölçüde bilim ve sanata yatkınlık dağıttığını bilecektir. Bunun için, bir cinsiyeti zalimce bazı işlerden uzak tutmaya çalışan düşünürler, barbar bir eğitimle daha önceden aptallaşmış zencileri işkenceyle sersemleştirdikten sonra bu zencilerin insan ırkı seviyesinde olmadığını ileri süren, Antillerin kötü sömürgecileriyle karşılaştırılabilirler. Sömürgeci-

[9] FOURİER: *Dört Hareket Teorisi. s. 195*

lerin zenciler hakkındaki fikirleri kadar düşünürlerin kadınlar hakkındaki fikirleri de doğrudur.

İnsan evriminin beşinci dönemi olan "uygarlık"ı eleştirisinde, Fourier, yalanı ve dalavereciliği, birincisi iktisadî ilişkilerde, ikincisi ise cinsi ilişkilerde sürdüren, ticaret ve evliliğe karşı çıkar. "Çıkarcı tasarılara" dayanan evlilik, "evlilik bağının özü, bencilliği" geliştirir. Evlenmeden önce kadını küçük düşürür: Kendisini bir mal gibi sunan genç kızın alçalması gerekir. Ne pahasına olursa olsun, alıcı bulması lâzımdır. Kanun örtüsü altında, onunla kötü yollardan kazanç sağlanır.

"Genç kız, onu elde edip mülkiyet hakkını yalnız kendisinde toplamak isteyen için satışa konmuş bir mal değil midir? Evlilik bağına uyma, sözde razı olma ve çocukluğundan beri yakasına yapışmış önyargıların baskısıyla yapmacık değil midir?" [10]

Erkeğin kendisi de, evlilikte menfaatını arar, öyle ki koca ve karı kendilerini satarlar: "Evlilik alışverişinde iki fuhuş bir fazilete değer."

Fourier, "Tutkuların çekiciliği evreni yöneten büyük çekim kanununun bir yönüdür" der. Oysa, "İğrenç aile" kadını köleliğe indirger, kabiliyetlerini kısırlaştırır, tutkuların özgürlüğünün tersini söyler. Fourier, çifti ayırıp yalan ve can sıkıntısına mahkûm eden, aynı zincire perçinleyen aile hayatına karşı falanster ortaklığını çıkarır. Ev işi hizmetlerinden ve çocukların bakımından kurtulmuş kadınlar, erkekler gibi bütün işlerle uğraşacaktır. Onlar gibi bütün haklardan faydalanacaklardır. Günlük uğraşlarıyla "gelgeçlik" hissini, her insanın duyduğu bu başkalık ihtiyacını tatmin edebilecektir.

Falansterde aşk grupları, iş gruplarında olduğu gibi huylara ve zevklere göre düzenlenecektir. Cinsi törelerdeki bu ihtilâl Ahenk'in üçüncü neslinden itibaren aşkı "medeniyetin" zorla kabul ettirdiği bütün baskılardan kurtaracaktır

[10] FOURİER: *Dört Hareket Teorisi.* s. 192

Ütopyacılar kadına hazırlanan sonuçtan üzüntüye kapıldılar. Ama kadının kurtulmasını cinsî başıbozuklukla karıştırdılar. Ütopyacıları ezip geçmek mi gerekir? Toplumsal günahlardan kırılmış, gerçeğin içinde ne unsurlarını ne de vaatlerini ayıramadıkları daha iyi bir gelecek için sabırsızlığa kapılan ütopyacılar dünyaya mucize kutularını boşaltırlar. Kadının kurtarılmasını tarihi gelişimde görmeyip, tutkuların serbestisinde buluyorlar.

İdeolojileri, objektif şartların olgunluktan yoksunluğunu, hayal gücünün kendi buluşlarıyla doldurmak istediği kapitalist dönemi yansıtır. Oluşan proletarya kendini arar, el yordamıyla araştırır, kendiliğinden hareketlerden yer yer görülen ayaklanmalara geçer, daha henüz ne olduğunu ne de nereye gittiğini bilmez, burjuvaziye karşı düzenli şekilde savaşmaz... Ütopyacılar eskinin içinde yeniyi ayıramazlar, yükselen kuvvetlere dayanamazlar: Güçsüz yüreklilikleri kuruntuya dayanan cennetlerden başka şey doğurmadı.

Bir kadın ki kadınları kurtarmak ister; yönünü proletaryaya doğru dönecektir. *İşçi Birliği* (1843) kitabında, Flora Tristan işçilerden kadın ve erkeğin eşitliği ilkesini zafere ulaştırmayı şöyle ister:

"Kendiniz için adalet isterken, kendinizin âdil ve hak yemez olduğunu ispat ediniz: Siz kuvvetli erkekler, çıplak elli erkekler; kadım size eşit tanıdığınızı bağırınız."

İnsan Hakları Beyannamesi'ne, Kadın Hakları Beyannamesi tekabül etmelidir. Böylece insanî birlik kurulmuş olacaktır.

Fakat, kadının davasını işçinin davasına bağlama fikri, "paryanın" zihninde, romantik hayaller ve Fourierist esinlenmeler içinde boğulmuş soyut bir kesinlemeden başka bir şey değildir. Flora Tristan halkın kadın tarafından kurtarılacağına ve toplumun aşkla canlanacağına inanır.

"Gene söylüyorum ki, gerçekte ancak sevmeyi bildiğiniz ölçüde özgür olacaksınız ve kadından hiç bir şey öğrenmek istemezseniz sevmeyi nasıl bilirsiniz?"

Aşk tutkusuna olan imanı, ona ateşli ve umutsuz çağrılar esinler.

"Kadınlar, kız kardeşlerim, hazırlanan savaşta uyuşuk kalmayın, çünkü kazanan en fazla seven olacaktır! Kız kardeşlerim, vücudu satılıp kalbi boğulan kişiler olmayın artık. Olmazsa benim gibi yapın, protesto edin ve ölün..." [11]

Marx ve Engels'le kadın sorunu; hayal ve cömertçe içini dökme dünyasını terkeder. Onlar, aşk manastırları veya ideal şehirler tasarlamazlar, dokunaklı yüreklendirici sözlerin faziletine inanmazlar. Aile uyumu, kadının serbestçe gelişmesi, çocuğun mutluluğu burjuva toplumu çerçevesinde imkânsızdır.

Bilimsel sosyalizmin yaratıcıları kurtulmuş, uzlaşmış, gücünü nihayet ele geçirdiği bütünlüğünden alan bir insanlığı gerçekleştirmeden önce erkeklerin, kadınların verecekleri, kazanacakları çetin savaşlar olduğunu biliyorlar. Kadın sorunu, sosyal sorunların bütününden ayrılmaz. Bu sorunu, Marx ve Engels, sınıf mücadelesine ve evrenin devrimci dönüşümüne bağlayarak çözümlediler.

[11] Abé CONSTANT: *Kadının Kurtulması veya Paryanın Vâsiyetnâmesi.*

II
MARX ve ENGELS

24 yaşındaki Marx, kadın ve evlilik hakkındaki fikirlerini 1842'de *Gazette Rhenane*'da ilk defa açıklarken, kendisini iki yıl sonra komünizme götürecek evrimini bitirmemişti. Hegel'den hareket etmiş olmasına rağmen daha o zamandan genç Hegelcilerden uzaklaşmaktadır. Bu sonuncular, Berlin'de lâfta aşırılıklarını bohem hayatıyla tatmin eden bazı haylazlar ve Max Stirner'le "Kurtulmuş"lar grubunu meydana getirmişlerdi. 1843 Haziranı'nda evleneceği Jenny von Westphalen'le nişanlı ve Prusya gericiliğine karşı mücadeleye atılmış Marx, "Kurtulmuş"ların akılsız alışkanlıkları ve lâf ebeliklerini çürütebilmektedir ancak.

Marx, *Gazette Rhenane*'daki aile konusuna değindiği iki makalesinin birinde tek eşlilik, diğerinde boşanma özgürlüğü hakkında düşüncesini söyler.

Marx, 9 Ağustos 1842 tarihli birinci makalesi, hukuk tarihi ekolünce yayınlanmış bir manifestoya ayrılmıştır: "Bugünün alçaklığını dünün alçaklığı ile açıklayan" ve yaratıcısı Hugo'nun "varolan her şeye yalnızca varolduğu için boyun eğmeyi emrettiği" bu ekolü yerin dibine batırır. Bununla beraber, Hugo kendisine göre "hiç akla uygun" tarafı bulunmayan bir kuruluş olan evliliği yerer: Çok eşlilik tek eşlilik sorununu yalnızca insanın hayvanî yönüne başvurarak çözümler, Marx, saygıdeğer hocanın "havaî" küstahlığını alaya alır:

"Olağanüstü özelliğinden dolayı cinsî arzunun kutlulaştırılma-

sı, kanunî kurallarla zincire vurulması, doğanın içgüdüsünü ruhi bir birleşme şekline sokan cinsi arzunun manevî güzelliği ve evliliğin manevî özü; işte bütün bunlar Bay Hugo'ya çok tasa veriyor." [1]

15 Kasım 1842 tarihli ikinci makale, boşanma hakkındaki Prusya kanun tasarısını eleştirir. Kavram olarak evliliğin kendisinin bozulmayacağını iddia eden Hegel'in görüş tarzını reddeder. Oysa evlilik bir kavram değil bir toplumsal olaydır. Aşksız bir evlilik, ancak arkasında hiç bir şey olmayan bir duvarı temsil eden bir evlilik ayakta durumazdı. Boşanma, gerçek çözülmüşlüğün hukuken meydana çıkarılmasıdır.

Gazette Rhenane'ın yasaklanmasından birkaç ay sonra 1843 Kasımı'nda Paris'e yerleşen Marx, tek sayısının 1844'te çıktığı *Fransız-Alman yıllıkları* için iki inceleme hazırlar. Daha sonra *Ekonomik ve Felsefî Yazıları*'nı kaleme alır: Bunlarda, komünizm ve erkek-kadın ilişkileri üzerine dikkate değer bir sayfa bulunur.

Marx bir yandan özel mülkiyet ve komünizm, diğer yandan erkek ve kadın arasındaki çifte ilişkiyi diyalektik olarak ele alır. Saint-Simonist ve Fourierist fikirlerden kalan tesirler, "Babeufçü bazı ortamın yanılmaları (Babeuf asla kadınların ortaklığını ileri sürmemişti), Marx'ı, yöneldiği bilimsel sosyalizmi, burjuva evliliğin yerini kadınların ortaklaşa kullanılmasıyla doldurmak isteyen ve insan kişiliğini reddeden "düşünceden mahrum ve henüz çok kabataslak bir komünizmden" ayırmaya iter.

"Her yerde insanın kişiliğini reddeden bu komünizm kendi karşıtı olan özel mülkiyetin bir belirtisidir." [2]

Marx, "Kadın ve erkek ilişkileri toplumsal gelişmenin vardığı seviyeyi gösterir. Kadınların ortaklaşalığı, yalnız aynı seviyeye getirme arzusuyla hayat bulan ve ele geçirme iştahını gidermek için özel mülkiyete karşı duran işlenmemiş bir komünizm ifadesidir." [3] der.

[1] MARX: *Marx - Engels Gesamtausgabe*, C. I, s. 256. Marx- Engels Enstitüsü Yayınları.

[2] MARX: *Marx - Engels Gesamtausgabe*, C. 3, s. 111.

[3] THOMAS MORUS'un ütopyacı komünizmi kadınların değil, varlığın ortaklığını savunuyordu.

"Özel mülkiyet bizi o kadar dar kafalı, o kadar aptal kıldı ki; bir eşya ancak onu elimizde bulunduruyorsak bizimdir, yani bizim için sermaye olarak varsa, hemen o anda elde bulunduruyorsak, onu yiyiyor, içiyor, üstümüzde taşıyor, onun içinde yaşıyorsak vb.tek kelimeyle onu tüketiyorsak bizimdir.

İşte bunun için, maddi ve manevi bütün duyguların yeri; bütün bu duyguların kaybolmasıyla sahip olma (elde bulundurma) duygusuyla tutuldu.[4] İnsan özünün, iç zenginliğini yaratmak için bu katı yoksulluğa düşmesi gerekliydi.

Kadınların ortaklaşa kullanılmasını isteyenler, cinsel içgüdüyü diğer tabiî ihtiyaçlara benzetiyorlar. Açlık gıda alarak giderilir. Ama cinsî içgüdünün gıdası iş gören, düşünen, acı çeken bir insandır. Bir insanın yalnızca bir başkasının ihtiyaç veya kaprislerini tatmin amacıyla, bir horgörü veya sömürü hedefi olması kabul edilebilir mi?

Kutsal Aile'de (1845) Marx, kocaman lâfları varolan düzene boyun eğişi saklamaktan başka bir şeye yaramayan genç Hegel taraftarlarının idealist felsefesini son bir defa daha çürütür. Bunlardan biri, Szeliga "Paris'in sırları"nı göklere çıkarmıştı. Marx, Eugéne Sue'nün kahramanı Radolphe'un öğrettiği "fikirleri" Fourier'nin "fantezileri" ile karşılaştırır. Toplumcu kendini beğenmişliği ve bayağı bir insan sevgisiyle şişinen romancı, "modern toplumda kadının durumunu gayri insanî olarak görmekten" uzaktır. Vaazları ve ikiyüzlü öğütleri hâkim sınıfın sertliğini, bencilliğini, haksızlığını gizlemekten başka şey yapmazlar. Marx onlara, ütopyacı Fourier'nin burjuva ailesine yöneltiği eleştirileri, velilik hakkında öne sürdüğü "belirleyici kesin özelliği" karşı çıkarır.[5]

Marx, felsefenin yollarından komünizme varırken Engels bu noktaya, toplumsal inceleme ve ekonomi politikle gelir. Ağustos 1844'te Paris'te fikirlerin hayranlığa değer uyuşmasının farkına varırlar.

Engels 1842'den beri, Manchester'de, babasının sahiplerinden

[4] MARX: *Marx - Engels Gesamtausgabe,* C. 3, s.118.
[5] MARX: *Marx - Engels Gesamtausgabe,* C. 3, s. 375.

olduğu iplik fabrikasında çalışıyordu. Kapitalist düzenin çıkarlarını ve çalışan kitlelerin hayatını yakından inceledikçe, kesin sonuçlara varmıştı. İşsizlik, patronların düşük ücretler vermesine yarayan bir yedek sanayi ordusu yaratmaktadır. Pazarın tıkanıklığından doğan dönemsel krizler; iflâs ve yıkımlara yol açmakta, İngiliz ekonomisini kırıp geçirmektedir. Sıkıntısına sosyalizmden başka çıkış yolu bulunmayan ve gittikçe büyüyen bir proletarya, kapitalistlere karşı dikilmektedir. *İngiltere'deki Emekçi Sınıfının Durumu,* sanayi gelişmesinden doğan toplumsal ve ekonomik koşulları anlatır; işçilerin sefaleti, alkolizm, ahlâksızlık, ailenin çöküşü, ruhî ve maddi bozulma.

"İnsanları ancak, hayvana yakışan bir durumda bırakırsak, ya isyan eder ya da hayvanlığa kapılırlar. Burjuvazinin, işçi sınıfının yüzüne cinsel kabalığını vurmaya herkesten daha az hakkı vardır."[6]

Eğer yüzyıllar süren kavgalar ve işçilerin ele geçirdikleri haklardan sonra, kapitalist ülkelerin proletaryası Engels'in bahsettiği tüyler ürpertici sömürüye maruz kalmasa bile, kapitalist toplum gene de bu sömürü sayesinde gelişmiştir.

Proletaryanın bazı tabakaları ve sömürge halkları hâlâ benzer bir muameleye maruz değiller mi? Engels'in kitabı yalnız tarihî materyalizmin ilk belgelerinden biri değildir, aktüalitesini ve kuvvetini muhafaza etmektedir. Fuhuşun, kötülüğün, sefaletin derin sebeplerine iner. Bayağılaşmış ve köleleşmiş kadın, ıstırap çeken ve feda edilmiş çocuk, açlık çeken ve yırtık pırtık elbiseler içindeki işçi, Engels'in önüne geçilmez âkibetini ilân ettiği kendilerini ezen sınıfın suçlayıcıları olarak, bu sınıfın karşısına dikilirler.

Engels, Fransa'da, aynı yolsuzlukları, aynı sömürüyü ortaya çıkarır. Zamanın kronikçilerinin, doktor Guepin'in, Villerme'nin[7] şehadetleri işçilerin kötü durumlarını ortaya koyan hatırlatmalarında uyuşurlar.

Kadınlar ve çocuklar kapitalizmin belirgin kurbanlarıdır. İplik

[6] ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*

[7] VİLLERME: İpek, pamuk ve yün fabrikalarında çalışan işçilerin ruhî ve maddî durumlarının tablosu PARİS, 1840.

ve dokuma tezgâhları patronları, kadınları erkeklere tercih ederler, çünkü "kadınlar daha iyi çalışırlar ve daha az ücret alırlar." Lyon'da 1831'de, ipek işleyen kadın işçiler yazın sabah üçten geceye, kışın sabah beşten akşamın onbirine kadar yani günde onyedi saat rutubetli ve karanlık atelyelerde çalışmaktadırlar.

"Bu genç kızların yarısı, çıraklık dönemini bitirmeden göğüs vereminden hasta düşerler. Şikâyet ettiklerinde yalan söylemekle suçlanırlar." [8]

Altı yaşından itibaren aynı yerde günde on altı-on yedi saat çalışan çocuklar gerçekten ıstırap çekmektedirler.

"(Lyon'da) çok küçük çocuklar, masura yapmaya yarayan çıkrığın başına geçirilirler; orada devamlı belleri bükük, hareketsiz, temiz ve açık hava teneffüs etmeden sonradan sıracalı hastalıklara dönüşen çeşitli tahrişlere mahkûmdurlar; zayıf kolları, bacakları bükülür ve belkemikleri eğri bir şekil alır; sararıp solarlar ve ilk yıllardan başlayarak her zaman olacakları gibi zayıf ve hastalıklı olurlar. Başka çocuklar ipliği yumak haline getiren makineleri işleten tekerlekleri çevirirler; kolların gelişimi bacaklarınkinden çok fazladır ve bu zavallı küçüklerin bacakları çoğu zaman çarpıktır." [9]

Lafargue, 1857'de çocuklara çalışırken şarkı söylemesini öğrettiği için böbürlenen Kuzeyli bir sanayicinin dediğini nakleder: "Bu onları dinlendiriyor ve böylece yaşantılarını sürdürebilme araçlarını temin için gerekli oniki saatlik çalışmayı onlara cesaretle kabul ettiriyor."

Victor Hugo, *Cezalar* adlı eserinde Lille meyhanelerini, ümitsizlik ve ıstıraplarını hatırlatır.

Orada sokakların lâğımlarından da aşağıda
İnsanlar yaşar, kaybetmişler gündüzlerini ve de gecelerini
Dinlerler soğuktan birbirine vuran çenelerini
Orada, ihtiyarlık saklı şakaklarında
Bir genç kız soruyordu: Böyle mi olunur onsekiz yaşında

[8] *NORBERT TROQUIN: Bir Proleterin Hatıraları ve Maceraları, s. 212,* ***PARİS****, 1888.*

[9] J.B. MONFALCON: *Lyon İsyanlarının Hikâyesi,* s.30, PARİS 1884.

Orada, yatacak yeri olmayan zavallı bir anne
Kazdığı çukura koyuyordu sarıp yavrularını bezine
Heyhat! Bu güvercin bakışlı çocuklar
Boşuna beşik beklerler
Mezar onlara beşiklik eder.

İşte Marx ve Engels'in savaştığı düzen. Korudukları tüm sömürülenlerden en sömürülenleri kadın ve çocuklardır.

Ocak 1845'te Paris'ten çıkarılan Marx Brüksel'e geçer. Orada hemen Feuerbach üzerine tezlerini kaleme alır. Hegel'in idealizminden ve Feuerbach'ın hümanizminden kurtulup onları aşan Marx, "yeni materyalizmin" ferdi değil toplumu göz önüne aldığını bildirir. "Düşünürler dünyayı değişik şekilde yorumlamaktan başka şey yapmadılar; oysa aslolan dünyayı değiştirmektir".

Marx ve Engels tarihî maddecilik hakkındaki görüşlerini o zaman basılmamış, daha sonra Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'nün *Alman İdeolojisi* başlığıyla yayınladığı bir eserde açıklarlar. Hegelciliğin bıraktığı mirası eleştiri süzgecinden geçiren Marx, "Alman düşünür, yarı-düşünür ve en iyi aydınlarının" " ütopik sosyalizmini açığa vurur." "Kurtulmuş"lardan biri, *Tek ve Mülkiyet* adlı eserin yazarı Max Stirner kurulu müesseselere, aile ve evliliğe karşı başkaldırmıştı:Sonuçsuz isyanı, sosyal düzeni değil bencilliğini rahatsız eden çiftleri devirmek isteyen küçükburjuvanın öfkesini dile getirir.

Komünistler Birliği'nin isteğiyle yazılan *Komünist Partisi Manifestosu* Şubat 1848'deki İhtilâlin eşiğinde yayınlanır. O sırada olaylar üzerindeki oldukça zayıf tesiri gittikçe büyüyecektir. *Manifesto* sayesinde proletarya karmakarışık heveslerini saptayacak, ideolojik olarak silâhlanacak, kuvvetinin ve tarihî rolünün bilincine varacaktır. İçeriğin ve derinliğin şaheseri şiddetli sayfalar geçmişi açıklar, şimdiyi aydınlatır, geleceği örtüsünden sıyırırlar.

Daha önceden, Engels, 25 soru ve 25 cevap şeklinde düzenlenmiş bir komünizm temel kitabı taslağı yazmıştı. 21 soru aileye aitti. "Komünist düzen, der Engels, kadınların ortaklığını yerleştirmek şöyle dursun tersine onu kaldıracaktır."

Burjuva evlilik sisteminin Marksist eleştirisi en sert ifadesini *Manifesto*'da bulur [10] Yalnız, komünist bir toplum kadını özgür kılacak, resmî ve gayriresmî tüm fuhuşu ortadan kaldıracaktır.

Gericilik kıtada üstün gelince, Almanya'da 1848 Devrimi'ne, Engels'le birlikte fiili katkıda bulunan Marx Londra'ya yerleşir. Öngördüğü sosyal durgunluk dönemi boyunca bilimsel araştırmalarını sürdürecektir.

Marx, temel eseri *Kapital*'de kapitalist ekonominin mekanizmasını söker. En rahat kazancını kadın ve çocukların kanından toplayan hâkim sınıfın cinayetlerini ortaya koyar. Aynı zamanda kadınların kitleler halinde fabrikalara girmesinin ileri götürücü yönünü belirtir. Eski aileyi dağıtıp kadın ve çocuğu, koca ve babanın otoritesinden söküp alan büyük sanayi, kadının artık bir köle olamayacağı yeni bir ailenin belirmesine yaramaktadır. Çünkü Marx, kadınlara, proletaryanın kurtulmasının içereceği önüne geçilmez kurtuluşlarının müjdesini getirir.

Marx, gerçek dünyadan ve tarihin diyalektik hareketinden yola çıkar. Fabrikalarda kolektif çalışmayla kişisel mülkiyete geçirme arasındaki zıtlık, üretici güçlerin kapitalist mülkiyete karşı ayaklanmasına yol açmaktadır. Serbest teşebbüs ve kâr düzeni, bugün düşmanı, yarın mezarcısı olacak proletaryayı, ayın zamanda toplumun tüm tabakalarını özgür kılmadan özgürleşemeyecek kadın ve erkeklerden oluşan proletaryayı doğurmaktadır.

Üretime katılma; kapitalist sömürüden kurtulma; kadının özgür kılınmasının iki safhası bunlardır. Sermaye diktatörlüğünün yok edilmesiyle kadının talihi düzelecektir. İşçi kadının zaferi bütün kadınları ayak bağlarından kurtaracak, hukukî, politik, ekonomik olarak aşağılanmalarına son verecektir: Çünkü burjuva toplumun kadına zorla kabul ettirdiği vasilikler, bağımlılıklar, ev içi kölelikleri ancak burjuva toplumla beraber yok olacaktır.

Marx nüfus sorununa da değiniyordu. Malthus bütün kötülüklerin sebebini insan ırkının fazla üremesinde bulmuştu. İngiliz ik-

[10] MARX-ENGELS: *Komünist Partisi Manifestosu.*

tisatçısı, tabiî bir kanuna uyarak üretim bir aritmetik diziye göre artarken nüfus geometrik bir diziye göre artar diyordu. Bu fikirlerin, makineleşmenin beşiği İngiltere'de çıkması asla tesadüf değildir: Lancashireli fabrikacıların ve Londralı büyük patronların, kapitalizme sorumluluk yüklemeyen bir teoriyi sevinçle karşılamaları gerekirdi. Fazla üreme günahına inanmış sömürülenlerin kendileri sefaletlerinin tek sorumlusu değil miydi?

XIX. yy.'ın ilk yarısında rakkamların Malthus'un teorisini doğrular gibi gözükmesine rağmen, Marx nüfus artışının politik, sosyal ve ekonomik sebeplere bağlı olduğunu ispat etti: Bu konuda asla bir alınyazısı mevcut değildir; ama yalnızca bir dönemden diğerine, sosyal kuruluşun cinsine göre değişen nüfus devirleri vardır.

Tarih Marx'a hak verdi. XX. yy.'da en sanayileşmiş ülkelerde zıt bir olayı, doğumun azalmasına rastlandı. Bu olay, ister gayriinsanî bir toplumsal düzenin sonucu, ister emperyalist savaşların yaptığı büyük yıkımların sonucu olsun yıkıcı kapitalizm bunun sorumluluğunu taşımaktadır. Jean Misere d'Eugéne Pittier'nin şarkıda söylediği gibi:

Savaşları öldürdü oğlumu
Şatafatlı ahlâksızlığa sürükledi kızımı

Marx'ın kadının geleceği ve rolü hakkındaki fikirlerinin hemen kabul edildiğini sanmamak gerekir. Marx, işçi sınıfı içinde ve 1864'te kurulan I. Enternasyonal'de, kadını üretimden uzaklaştırmak isteyen Proudhoncuların uğursuz etkisiyle mücadele etmek zorunda kaldı. Üstadları Proudhon şöyle yazmamış mıydı?

"Erkek ve kadın birlikte olamazlar. Cinsiyet farklılığı aralarına, hayvanlarda soy ayırımının yarattığı bölünmeye benzer bir duvar çeker. Böylece kadının kurtulması denen şeyi onaylamak şöyle dursun, eğer o uca kadar gitmek gerekirse kadını bir yere kapatmaya eğilim gösteririm." [11]

[11] PROUDHON: *Mülkiyet Hakkında Birinci Hatıraname.*

Yaradılışına uygun ve mukadder olarak, kadın ne bir dernek üyesi, ne bir yurttaş ne de bir memurdur."[12] Kadının maddî, zihnî ve ruhî olarak aşağılanması demek ki erkeğe bağımlılığı sonucuna varıyor. Ona ne kamu görevlerinde, ne de atelyede yer var. Veletleri ve eviyle uğraşsın yeter ona! Bu, aile birimi taraftarı ve evinde küçük bir zorba kesilen, küçük mülk sahibi ideali; Bonald gibi "Kadınlar politik topluma değil, aileye aittir ve tabiat onları kamu hizmetleri için değil ev işleri için yaptı" diyen gerici ideologların görüşleriyle tam uyuşur.

1871 olayları, erkekler gibi ölmeyi bilen, fakat gerici ve Proudhoncuların kendilerinden erkeklerin haklarını esirgedikleri kadınların neye muktedir olduklarını gösterdi. Komün'ün ertesi günü, Arthur Rimbaud, *Jean Marie' nin Elleri*'ni yazdı:

Eller sarardı, eller sedef
Aşk yüklü yüce güneşte
Mitralyözlerin tuncunda hedef
Baş kaldırmış Paris'te

Cesur coşkun halk kadınları Komün yöneticilerinin bazen yoksun oldukları bir uyanıklık gösterdiler. Barikat yapımına yardım ettiler. Halk Kurtuluş Komitesi'nden silâhlar istediler ve bölükler kurdular.

Marx Versailles ve Saint-Germain'e sığınmış kapitalist Paris'e karşı, geleceğin öncüsü erkek ve kadın işçilerin Paris'ini çıkardı.

"Komün idaresinde Paris'in fizyonomisindeki değişmeden daha harikulâde ne olabilir... Aşifteler, koruyucularının, ailenin, dinin ve hepsinin üstünde mülkiyetin bekçilerinin izinde gitmişlerdi. Ortadan yok olmuşlardı. Buna karşılık gerçek Parisli kadın ortaya çıkıyordu; eski çağların Romalı kadını gibi, kahramanca, asilce, fedakârca gerçek benliğini gösteriyordu." [13]

Londra'daki Enternasyonal Genel Komitesi'yle Paris'teki mu-

[12] PROUDHON: *Mülkiyet Hakkında Üçüncü Hatıraname.*
[13] MARX: *Fransa'da İç Savaş.*

hatapları arasında aracılık görevi yapan genç bir Rus kadını Elizabeth Dimitriev ile bir kadın işçi militanı Nathalie Lemel tarafından kurulmuş "Paris'in Korunması ve Yaralılara Yardım Kadınlar Birliği" aktif bir propaganda yürütür, devrimci fikirleri yaymaya çabalar, harekete çağırır: "(Kadınlar için) değer verdikleri kişileri kurtarmanın tek yolu savaşlarında faal bir görev almalarıdır. Eğer halk bir daha yenilirse zavallı anneler..."

Çoğunluğu işçi, onbinden fazla kadın Versailles'a kafa tutarlar. Lissagaray *1871 Komünü Hikâyesi*'nde, "Kadınlar ileri yürümek istiyorlar" der. Toprak dolu çuvalları dikerler, komün askerlerinin azığını sağlarlar, onlara çamaşır ve "fabrikadaki gibi" çorba götürürler, ateşin açılmasını sağlarlar. Pigalle meydanında, Nathalie Lemel'le elli kadın bir barikat kurup savunmaya geçerler. Haziran 1848 günlerinde dövüşmüş Adéle Chignon, Pantheon civarında ölür. İhtiraslı ve romantik, korku ve bezginlik nedir bilmeyen Louise Michel aşırıca savaşı öğütler, Chaussée Clignancourt'daki barikatı bırakmaz, arkadaşları etrafında vurulup düşerken kahramanca sonuna dek dayanır. Kanlı Hafta'nın yılmaz savaşçısı Jean-Baptiste Clément'ın *Kiraz Zamanı* adlı eseri, son barikatlardan biri Trois-Bornes sokağı barikatındaki bir cankurtaran görevlisi kadına ithaf edilmiştir.

Atıldıkları Yeni Kaledonya zindanlarında bu halk savaşçısı kadınlar, Louise Michel örneği kurşun yağmuru altında olduğu kadar yıkılmaz gözüktüler.

Lewis H. Morgan'ın *Ancient Society* (Londra 1877) kitabının yayınlanması Marx'ın dikkatini yeniden aile konusuna çekti. Bunun hakkında bir eser yazmak istedi. Ölüm buna zaman bırakmadı. Eseri yazan Engles oldu.

Tarih öncesi hakkında yeni araştırmalar, bu konudaki bilimlerin gelişimi Morgan'ın tezlerini kısmen çürüttü. Morgan ailenin evriminde birçok bölüm göstermişti: Bütün erkek ve kadın gruplarının karşılıklı temas ettiği gruplar halinde evlilik, nesillere göre ayrılmış evlilik grupları, artan ayrılma ki, bu önce yakın akraba sonra az veya çok uzak hısımlardan ayrılma şeklindeydi...Sü-

rekli bir daralma yönünde gelişen bu evrimci dizi hoşa giden bir mantığa sahipti; ama artık gruplar halinde evliliği kabul etmeyen uzmanları tatmin etmiyor. Morgan'm vardığı bazı sonuçlar bugün aşılmış bile olsa, genel hatları gene de doğrudur: Morgan'ın çalışmalarına dayanan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* değerlerinden hiç kaybetmemiştir.

Engels; kadının köleleşmesinin özel mülkiyetin belirmesine bağlı olduğunu gösterir. Ekonomik sebeplerle anaerkilliğin yerini tutan ataerkillik, kadını erkeğe bağımlı kılar. Burjuva hukuku erkeğin üstünlüğünü onaylamaktan başka şey yapmaz; ama ucuz ve fazla el emeğine ihtiyacı olan kapitalizm kadınları fabrikalara kapatır. Kadınların üretime katılması onların kurtulmasını sağlayacaktır.

"İşte o zaman kadının kurtulmasının birinci şartının tüm dişi cinsin kamu sanayine girmesi ve bu şartın da, ailenin, toplumun ekonomik birimi niteliğinin kaldırılmasını gerektirdiği görülecektir." [14]

"Başlangıcının aşkla ilgisi az olan" tek eşlilik Engels'e göre cinsî ilişkilerin en yüksek ifadesidir. "Büyük zenginliklerin aynı ellerde toplanmasıyla" kışkırtılan ve özel mülkiyetin gelişmesine bağlı tek eşlilik, üretim araçlarının mülkiyetini kamuya devredecek sosyalist devrimle yok olmayacak mıdır? Bu iddiayı desteklemek, Marksizmin yerine, ekonomiyle ideolojik üstyapı kuruluşları arasındaki ilişkilerin mekanik bir yorumunu geçirmek olurdu.

"Gayet haklı olarak şöyle cevap verilebilirdi: Tek eşlilik, ortadan kalkmak bir yana, ancak o zamandan itibaren bütünüyle gerçekleşecektir. Zira üretim araçlarının kamu mülkiyetine geçişiyle ücret, proletarya ve giderek bazı kadınları -istatistikle sayıları bulunabilir- fahişeliğe zorlayan yoksulluk da ortadan kalkar. Fahişelik yokolur; tek eşlilik tehlikeye düşmek yerine hattâ erkekler için bile gerçek olur." [15]

[14] ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*
[15] ENGELS: Aynı eser.

Tek eşlilikte kaybolacak olan, insanın insan tarafından sömürüsüne dayanan üretim ilişkilerinin damgasını vurduğu tüm özelliklerdir. Menfaat, bencillik ve kazanç hırsının başrolü oynayacağı bir toplumda karşılıklı sevgi, aile ve evliliğe yeni bir özellik ve gerçek bir saygıdeğerlik verecektir. Böylece erkek ve kadın fuhuşu sona erecektir: Yalan ve ikiyüzlülükten arınmış kadın erkek ilişkilerinde tek eşliliğin üstün bir şekli, gerçek, temiz aşkın ödüllendirilmesi ve sonucu bir tek eşlilik yerleşecektir.

Bilimsel sosyalizmin kurucularının kadın, aile, evlilik ve aşk hakkındaki sayfaları, Marx'ın *Ekonomik ve Felsefî Yazılar* (1884)ından, Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'ne (1884) kadar gözden geçirilirse, bu kırk yıl boyunca düşüncelerinin yoğunlaştığı, zenginleştiği, kesinleştiği, ancak tâ gençlik eserlerinden itibaren fikirlerinin dikkate değer bir güçlülük ve bütünlüğe sahip olduğu görülür. Bu şöyle özetlenebilir:

Tarih boyunca insan hayvanlıktan kurtulmaktadır. Tarih öncesi çağlarda insan tabiat kuvvetlerinin esir ve oyuncağıydı. Yavaş yavaş, insanlaştırdığı tabiatın gittikçe efendisi olan, gittikçe bilinçlenen bir toplumsal insan, doğal insanın yerini aldı. 1844'ten itibaren, Marx, erkeğin kadına davranışında "insanın doğal davranışının ne derece insanlaştığını" araştırır.

Marksist hümanizm, insanın gelişmek ve mükemmelleşmek için verdiği bir kavga, zoraki kabul ettirilmiş ve değiştirilmesi gereken doğal ve sosyal varoluş koşullarırına karşı verdiği bir kavgadır.

İnsan benliğinin gelişmesi olan aşk, toplumsal ve kişisel olarak tehdit altındadır; üretim ilişkilerinden gelen dış bağımlılıklar ve içgüdünün kör hevesleri, birbirini izleyen bütün sınıflı toplumlarda, kadın baskıya uğramış, sömürülmüş, aşk ezilmiş, zulme uğramış, yasak edilmiştir. İki yüzlü burjuva ahlâkına karşı tepki bazen cinsel arzu ve kaprislerin aşırı coşkunluğuyla ifadesini bulmaktadır. Çapkınlık, ancak burjuva toplumunun çürümesini yansıtır. Toplumsal bağlardan kurtulamayan kişi içgüdünün kölesi olur.

Marx ve Engels, kapitalizmin erkek-kadın ilişkilerine yaptığı

ekonomik baskıyı ve burjuva evlilik baskısına karşı **anarşik isyanı** açığa çıkarırlar. Bu isyan, tek eşliliğin çürütülmesi biçiminde kadınların ortaklaşa kullanılmasını örgütleyen bu "kaba komünizm" ve serbest aşk adına "evrensel fahişeliğe" varan yaygın bir başıbozukluk biçimine dönüşür.

Aşkta gerçekten serbestlik, evlilik özgürlüğü ve aile refahı kapitalist düzenin sona ermesine bağlıdır. Zira, aşka karşı koyan burjuva toplum, ailelerin de düşmanıdır (kadınların sömürülmesi, bakımsız evler ve konut azlığı, yardım edilmemesi, para yardımının çok az oluşu, sefalet, işsizlik, savaşlar vb...).

"Genel olarak evlilik akti için tam özgürlük ancak, kapitalist üretimin ve sonucu mülkiyet koşullarının yok edilmesi, eş seçerken bugün hâlâ önemli etkisi olan ekonomik ölçütleri kenara atabilirse gerçekleşecektir. İşte o zaman karşılıklı sevgiden başka ölçüt kalmayacaktır.[16]

Sömürüyü ve sosyal eşitsizlikleri kaldıran proleter devrimi, cinsler uyuşmazlığını ve kadının ezilmişliğini ortadan kaldırıyor. Bin yıllık bir zincir kırılıyor: Kırılırken insan ırkının yarısına insanlık değerlerini geri veriyor ve onu özgürleştiriyor. Korunan ve saygı gören anneliğiyle, geleceği teminat altına alınmış çocuklarıyla, bundan böyle erkekle kesin olarak eşit hakka sahip olacağı işiyle kadın güven ve gurur duyacak, bağımsızlığını kazanacak, kişiliğini geliştirecektir.

Herkes en soylu duygularını açığa vurabildiği zaman, cinsel aşk hayvanlıktan kurtulacaktır. Eşler uzlaşacak ve karşılıklı anlayış ve aşkla dolu olarak uyuşacaklardır.

Gerici veya sahte ideolojiler karşısında Marksizm kadına, kurtuluşuna götüren devrimci yolu gösterir.

Başka konularda olduğu gibi burada da Marksizm, serbest kılmak istediklerinin önyargı ve görenekleriyle karşılaşır. Boyun eğme geleneğiyle yetişmiş pek çok kadın sosyal olarak aşağılanmayı

[16] ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*

kabullenirler, az sonra kocasından intikam alacak Sagaralle'nin karısı: "Dövülmek hoşuma gidiyor" diyordu.

Bütün yutturmacaların amansız düşmanı Marksizm, zamanına uymayan bir romantizmin çığırtkanlarını[17], kadının sözde şövalyelerini, çocuk - kadının, Pythie - kadının geç kalmış ozanlarını, gerçek hayatın özgürleşme mücadelesinden uzak tutmak için kadını Pythie'nin kürsüsüne çıkaran falcı taslaklarını açığa vurur. Zira idealist felsefe "ebedî dişiyi" coşturur ve kadının dünya üstündeki köleliğini daha iyi kalıcılaştırmak için onu bulutlardan bir tahta oturtur.

Boğuşacak ne kadar çok düşman var. Önce her şekliyle, her cismiyle gericilik...

Gericilik, her zaman kadının bağımlılığını istedi, kadını daha da bağımlı hale soktu. Vichy ataerkillik öncüleri de Bonald Le Play, La Tour du Pin dikişi, çamaşırı, bulaşığı önünde kadının belini büker, kadını bir tutsak durumuna düşürürler. Auguste Comte'un pozitivizmi kadını aileye kapatır. Proudhon onu "ev kadını veya kibar fahişe" yani dayak hayvanı veya lüks hayvanı olarak görür. Faşizm, kadını bayağılaştırır, sebze tenceresi önüne yerleştirir, totaliter devlete asker vermeye zorlar, kadını üretici organ haline indirger. 3. Reich kadını üç K ile tanımlayan Guillaume II'nin formülünü benimsedi: Kirche, Küche, Kinder (kilise, mutfak, çocuklar). "Irkın safiyetini" korumak amacıyla, ırkçılık, damızlık aygır ve uzun saçlı kısraklar için haralar yarattı. Hitler'in vaaz ettiği, kin ve halk yığınlarını bilgisiz bırakma (doktrinin), bir imtiyazlı tabaka için bile insan kişiliğini nasıl alçaltıcı, nasıl horgörücü olduğu meydandadır.

Marksizm kadını az veya çok kurtarmak isteyen ama buna hiç gücü olmayan değişik doktrinleri açığa vurur.

[17]MİCHELET: Kadının doğal yazgıya bağlı ve çalışmaya yaramayacağını bildirirken onu yücelten kadın pohpohlayıcılarının en yetkin örneğidir. Saflığını bozmamak için kadını toplum hayatından uzaklaştırıp, "yuvanın meleğini" ev hizmetlerine boyun eğmeye mahkûm eder. *Aşk* adlı eserinde Michelet "Toplumdaki kadına ne yapılabilir? Hiç. Yalnızlıkta Her şey" der.

XIX. yy.'da burjuva feminizmi George Sand'la övünür. İndiana, Valentine, Lelia, Jasques gibi bir tez ortaya atan romanları kadının bir sürü aşka hakkı olduğunu iddia ederler. George Sand kocanın otoritesine karşı çıkar, aşk özgürlüğü için mücadele eder. Kadının evlilikteki bağımlılığını protesto eder ama halk kadınının bağımlılığını bilmez. Ancak kendisi için, entelektüel olarak seçtiği birini efendi olarak kabul etmek istemeyen üstün kadın için yakınır.

İbsen'in *Bebeğin Evi* eserinde, kocasının kendisini tanımadığını, kendisi için bir yabancı olduğunu gören Nora'nın isyanı bencildir; yakışık almaz, bebek kadın rolünü oynamayı reddederek evini ve çocuklarını "kendisine karşı görevlerini yapmak" için terkeder.

Serbest aşk hakkı, bazı toplumsal zorunluluklardan kurtulma isteği, kadınların büyük çoğunluğunun hayatını daha iyi ve daha lâyık hale getirmek arzusu değil "hayatını yaşamak" arzusu; Louise Michel'in mahkûm ettiği sömürülen kadınların sınıf kavgasından uzaklaştırıp aldatan, amacı sınırlı burjuva feminizminin vardığı yer.

Leon Blum "toplum ve ailenin o günkü düzenini" korumak istediğini belirterek, "aile saadetini" bulmanın yollarını arar. Ona göre hayat iki bölümdür: Merak ve cinsel sabırsızlıklarla belirlenmiş olan birincisi değişikliğe can atar; ikincisi, evlilik döneminde bir yere bağlılığını, birliğin ve duygusal huzurun zevki kendini belli eder. Leon Blum bu evlilik döneminden önce "çok eşli ilgiler" kurmayı öne sürer; erkek ve kadın arasındaki ilişkiler "içgüdünün kaprisli ve kendiliğinden gelme eğri"sini çizecektir. Çürüyen bir burjuvanın utanmazlığına çok iyi uymuş bir ahlâk görüşü.[18]

[18]LEON BLUM: *Evlilik Üstüne* (Paris 1907), s. 3 ve 316. Bu çokeşli ilişkilerden doğacak çocuklar sorununa gelince, Leon Blum bunu basitçe şöyle çözümler: "Çocuklar mı; çocuklar olmayacak ki" (s. 313). Ve ekler: "Rousseau'nun yaşantısının en önemli hareketi belki de Therese'den olan çocuklarını Kule'ye kapatmasıdır."(s.318)

Freudçuluk ailenin bütün gelişimini yalnız cinsiyete bağlar. Geleneksel gericilik kadını ev işlerine hapsederken Freudçuluk da onu cinsiyetine hapseder, ekonomik ve sosyal gerçeklikten dışarı atar, tarihten çıkarır. Psikanaliz, kadına en ufak bir kurtuluş umudu bırakmaz.

Simone de Beauvoir'in kalemiyle varoluşçuluk (ekzistansiyalizm) kadını erkeğin karşısında görür. Erkek kadına göre değil, ama kadın erkeğe göre belirlenir ve farklılık gösterir. Erkek Sebep'tir. Mutlak'tır; kadın Öteki'dir. Varoluşçuluk bu duruma son vermek için kadına ne teklif eder? Kadına "başkalığını zirveye ulaştırmasını", erkek için değil, kendisi için yaratılmış olarak kendi kendini istemesini öne sürer. Kadına "Hayat denilen bu tuhaf şekli, birliği içinde anlamaya izin veren tek şey, varoluşçu altyapı" sayesinde kendini bulmak yetecektir. [19]

Bu sahtekârlıklara, bu aldatmacalara, bu güçsüzlüklere karşı, erkek ve kadınları aynı kavgada birleşmeye çağıran Marksizmdir. Sosyalizmin zaferi olmadan kadının kurtulması mümkün değildir; *ama sosyalizmin* kurulması da kadının etkin katılımı olmadan mümkün değildir.

[19] SİMONE DE BEAUVOIR: *İkinci Cins*, s. 1, s. 15 ve 104.

III
LENİN ve STALİN

Lenin ve Stalin, kadını ve aileyi ilgilendiren sorunlar hakkında, Marx ve Engels ile aynı fikirlere sahiptirler. Onlara, bu fikirleri canlı bir gerçek haline getirmek düştü.

Sosyalist Devrim, 1917'de, kadının kaderinin özellikle çetin olduğu geri kalmış bir ülkede patlak verdi. Ezilen, sömürülen, kötü muamele edilen, cehalet içinde bırakılan, yarıfeodal bir devletin idaresi ile bütün haklardan yoksun edilen işçi kadın, sudan ucuz bir fiyat için, 12 ve 13 saat fabrikada yorulmakta, köylü kadın yıpratıcı bir iş yapmakta ve sefalet içinde yaşamaktadır.

Kanun aileyi "koruyordu": Mutlak efendi olan erkek, karısını aile yuvasına dönmeye zorlamak için polise başvurabilirdi. Ebeveynlerinin rızası olmadan evlenenler, hapsolunuyorlar ve miras haklarından yoksun bırakılıyorlardı. Yasak mezheplilerle, Hıristiyan olmayanlarla ve Yahudilerle evlenmek yasaktı. Sadece dinî evlilik kanunî olarak kabul ediliyor ve sadece kilise, masraflı ve yalnız zenginlerce erişilebilen boşanmaya karar verebiliyordu. Çarlık cehenneminin son halkasında, kadın bulunuyordu. Şair ve romancılar kadının acılarını dile getirdiler.

Nekrassov Rus kadınlarına şu şekilde sesleniyor:

Kader size üç acı pay ayırdı:
İlki, bir köleyle evlenmek,
İkinci, bir kölenin annesi olmak,
Üçüncüsü, bütün hayatınız boyunca bir köleye itaat etmek.

Devrimci hareket, darağacı ve zorbalığın karanlık imparatorluğunda, kadın ve erkekleri omuz omuza ayağa kaldırıyor. Devrimcilerin karıları, kocalarıyla aynı felâketi paylaşmak istiyorlar; başarısızlığa uğrayan suikastleri sonucunda (1825) mahkûm oldukları zaman, karıları, bunları Sibirya madenlerinde takip ettiler.

Ve bu korkusuz kadınlar, tahtsız kraliçeler
Şikâyeti hor görüp, gidiyorlar çöle
Arkaya bakmadan, hattâ şaşırmadan bile
Bütün ümitlerin kaybolduğu kapının altından geçerek
Görünce o sakin alınlarını, sanırsın ki biliyorlar
Senelerin, gün be gün, her adımda yazıldığını
Çar önünde açık ebedî bir kitaba.

"Halka inen" ve idarî teröre suikastlerle cevap veren populist devrimciler arasında bir hayli kadın vardı: En ünlüsü, polis şefi Trepov'a ateş eden Vera Zassoulitch Marksizme doğru evriminde Plekhanov'u izleyecekti.

Birinci Rus Devrimi sırasında (1905) kadınlar grevlere katılıyorlar. Gorki, *Ana*'sında, halk kadınının politikaya olan uyanışını gösteriyor. Kadınlar barikatlarda kocaları ve kardeşleri ile birlikte savaşıyorlar; onlar gibi hapishanelere ve zindanlara atılıyorlar.

Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü dolayısıyla 23 Şubat (8 Mart) 1917'de, işçi kadınlar Petrograd yollarında barış ve ekmek isteyerek gösteri yapıyorlar.

Bu, birkaç günde kitleleri sürüpleyip çarlığı silip süpürecek büyük gösterilerden, birincisidir. Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, Rus Devrimi'nin başlangıcına ve harekete geçişine damgasını vurdu; bu olayla, bugün ölümsüz bir onura ulaştı.[1] 1917 Ekimi'nde yeniden kadınlar ayaklanmada yer aldılar. İşletmelerde

[1] 1908 Kongresi'ne, Şubat'ın son pazarını kadınların oy ve diğer hakları için gösteriye ayıran Amerikan Sosyalist Partisi'dir. Hareket 27 Şubat 1909'da ortaya atıldı ve İngiliz süfrajetlerinin feminist niteliğinden proleter karakteriyle ayrılıyordu. Bu girişim az zamanda devamlılık kazandı. 1910'da, II.

nöbet tutuyor, sağlık ekipleri örgütlüyor, kendilerine silâh temin ediyor, askerler arasında ajitasyon yapıyorlar.

1918'den 1920'ye kadar, en kötü ekonomik zorluklarla, en trajik yokluk ve açlıkla pençeleşirken Sovyetlerin genç cumhuriyetinin içerdeki karşıdevrime ve yabancı istilâcılara karşı durması gerektiğinde, kadınlar fabrikalarda Kızıl Ordu'ya katılan işçilerin yerini dolduruyor, hastabakıcı ve asker olarak yazılıyorlar. 1919'da, Yondenitch Petrograd kapılarına dayanıyor; bütün emekçi halk ayağa kalkıyor. Oniki bin kadın işçi siper kazıyor, üç bine yakını ilk safta çarpışıyorlar.

Kadınlar, partizan gruplarına katılıyor, ya da işkence ve ölüme meydan okuyarak kendilerini gizli savaşa hasrediyorlar. Biri 1919 diğeri 1920'de Odessa'da idam edilen Fransız Jeanne Labourbe ile Rus İda Krasnochtchekova'nın fedakârlıkları yeni militanlar veriyor. Onlar gibi savaşan başkaları gelecek, sosyalizmi kuracak ve daha sonra Hitler istilâsını kovmakla yerlerini alacaklardır.

Proletarya iktidarı ele geçirir geçirmez iki cins arasındaki kesin eşitliği ilân etti. Kadın bütün mevkilere gelebilecek, bütün faaliyetleri icra edebilecektir. Aynı iş için erkeğinkine eşit ücret alacaktır. Sovyetler, bütün kadınları hattâ en geri kalmışlarını bile toplumsal hayata çekmek istiyorlar.

Bu, Lenin'in "Her mutfak kadını devleti idare etmesini öğrenmelidir" parolasıyla açıklanan şaşılacak bir değişikliktir.

Bu kadar radikal bir dönüşüm, bazen özgür kılınmak istenen

Enternasyonal, Kopenghang'da Lenin'in de katıldığı bir toplantı yaptı. Sosyalist kadınların yaptığı bir konferans, kongre ile aynı zamanda toplanmıştı. Clara Zetkin'in bir önerisi üzerine Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü 8 Mart olarak tespit edildi. Bugün ilk olarak 1911'de birçok ülkede özellikle Amerika ve Almanya'da kutlandı.

Amerika'da doğan, işçi hareketleriyle halka indirilen Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, Ekim Devrimi ile yeni bir boyut kazandı. Bütün dünyada bugün, "ekmek, özgürlük, barış" parolasıyla evrensel mutluluğun kazanılmasına doğru yürüyen, durmadan daha coşkun, daha kalabalık kadın kitlelerini harekete geçiriyor.

ve anlamayanlardan gelen itirazlar ve inatçı direnişlerle karşılaşmadan ilerleyemezdi.

Sürülmüş Topraklar'da Şolohov, Kulaklar (Rusya'daki zengin çiftçiler) tarafından etkilenmiş bir köylü kadının isyanını anlatır: Herhangi bir komünisti parçalamaya hazır kudurmuş bir sürü; fakat her gecenin mutlaka bir gündüzü olurdu.

Aşk adlı şiirinde Mayakovski geçmişin kalıntılarını sertçe eleştirdikten sonra, geleceğin kapılarını açan kilit kelimeyi veriyor:

Kadın ve Erkeklerin hayatını
Bizi birleştiren kelimeyle
Birleştirmek lâzımdır.
Yoldaşlar.

Kadın ve erkeğin siyasî ve iktisadî eşitliği, evlilik rejimi üzerinde ani yankılar uyandırmazlık edemezdi.

1917 Aralık ayında yürürlüğe giren bir kararname, evliliği düzenledi. Bu evliliğin özellikleri nelerdir? İlk başta, koca hükmünü ve evli kadının güçsüzlüğünü kaldıran evliliği akdedenlerin eşitlikleri, sonra evliliğin bozulmazlığının kaldırılması. Kanunî engeller sadece yaş haddinden (erkekler için 18, kadınlar için 16) daha önce yapılan ve sürdürülen bir evlilikten, bir akrabalık bağından ileri geliyor.

Aile evlâtlık sevgisi temeline dayanıyor. Meşru ebeveynlik ile tabiî ebeveynlik arasında hiç bir fark gözetilmemiştir. Evliliğin başlıca sonucu, devletin henüz sağlayamadığı çocuk bakımım babaya yüklemektir. Koca, muhtaç durumdaki eşine yiyecek nafakası vermekle yükümlüdür.

Daha önce "toplumsal bir yara" olarak anılan çocuk düşürmeye, "geçmişin ahlâk kalıntıları" ve şimdiki zor iktisadî koşullar kadını bu zor işleme mecbur bıraktığı sürece, 1919'da çıkan bir kanunla gebeliğin ilk üç ayında izin verilmiştir.

Kadının köleleşmesi, menfaat ve tabiî çocukların terki üzerine kurulmuş feodal ve kapitalist aile, devrim fırtınaları tarafından süpürüldü. Sovyetler Cumhuriyeti'nin ilk yıllarının kanunları, ev-

lenme ve boşanma formalitelerinin basitliği ile, eski rejimi hatırlatan her şeyin kökünü kazıma isteğini dile getiriyor.

Devrimin büyüklüğü, genel kargaşalık, savaşın çalkantıları, kararsızlıkları, felâketler, yüksek mevkilere duyulan güvensizlik, her değişiklik ve karışıklık dönemlerinde olduğu gibi insanları "gününü gün etmeye" her şeyden zevk almaya itiyordu. Bu olay kendini daha çok şehirlerde, özellikle seksüel başıbozuklukta sosyal özgürleşmenin bir işaretini ve bir devamını gören entelektüel bohemler ve nüfuzlarını kaybetmişler arasında kendini gösterdi.

Çapkınlık ve ahlâk gevşekliği aklın değil, anarşizan bir azınlığın hareketi oldu. Bununla beraber, birkaç "kuramcı" (teorisyen), burjuva toplumunun kaybolmasını, bir burjuva kurumu olan tek eşli ailenin kaybolmasına bağlıyorlardı. Aile, onu oluşturan bireyler ve devlet için bir gereklilik olmaktan çıkmıştır.[2] *Bolşevik Evlilik Hukuku* (1919) nun önsözünde hukukçu Hoichbarg, "Henüz doğmakta olan sosyalizm ile ilişkili olduğu için" ailenin varlığını sürdürdüğünü kabul ediyor; evlilik kurumunun kendi içinde çökmesinin tohumunu taşıdığını" düşünüyor.

Bu çeşit kavramların Marx ve Engels tarafından ifade edilen fikirlerden ne kadar uzak olduğunu belirtmeye lüzum var mıdır?

Sovyet gerçeği Engels'in incelediği sorunu somut bir şekilde ortaya koyuyor; kapitalist toplum çerçevesindeki üretim ve tüketim birimi niteliğini kaybetmiş tek eşli aile kaybolmaya mahkûm mudur? Hayır, diye cevap veriyor Engels; sosyalizm fuhuşu ortadan kaldıracak ve tek eşliliği sağlamlaştıracaktır. İlkin 1915'in başında, emperyalist savaşın en kızgın günlerinde, Inés Armand'a yazdığı iki mektupta, ikinci kez 1920'de Clara Zetkin ile bir konuşma sırasında, Lenin de Marx gibi seksüel başıbozukluğu ve "serbest aşkı" mahkûm ediyor.

Oportünist ve yeni bir Enternasyonalin yeniden doğuşu için sosyal şovenizme karşı olan savaşla meşgul olmasına rağmen, hainlerden kurtulmuş olan Lenin, proleterlerin hayatına kadar hiç bir

[2] A. KOLLONTAİ: *Komünist Devlet ve Aile.*

sorunu ihmal etmiyordu. Bolşevik Partisi'nden bir kadın yoldaş, I. Armand, Lenin'e kadın işçiler için yazılmış ve içinde "serbest aşk"ı savunan bir broşürü sununca, Lenin bu formülü sınıf açısından inceledi. Lenin, "Serbest aşk, kadın işçiler için broşürde yeri olmayan bir burjuva hak iddiasıdır; serbest aşk, aşkın ciddî sonuçlarından kaçınmak, çocuklarla engellenmemek, kocalarını aldatmak isteyen burjuva kadınları tarafından göklere çıkarılır." diyor.

İnés Armand'ın yaptığı gibi, aşksız evliliğe karşı serbest aşkı, ihtiraslı aşkı öne sürmemek aksine burjuvazi tarafından uygulanan aşksız evliliğe karşı "aşklı[3] proleter evliliği" çıkarmak lâzımdır.

Lenin, Clara Zetkin ile konuşmasında da, buna yakın fikirler ifade etmiştir. Aşkı, doğal bir ihtiyacın giderilmesiyle bir tutan Musset ile beraber "Sarhoş olduktan sonra şişe ne ifade eder" diye bağıran hovardaları çürüttü.

Lenin; bazı genç kişiler seksüel hayatla ilgili, "devrimci" ve "komünist" olarak nitelendirdikleri, fakat burjuvazinin onlardan çok daha önce uyguladığı teoriler ilân ediyorlar, diyor. Bunların uygulanması toplumu bir genelev haline getirdi!

Lenin kesinlikle "su bardağı teorisi" ne karşı çıkıyor.

"Muhakkak ki susuzluk giderilmelidir, fakat normal koşullar altında, normal bir kişi pis bir su birikintisinden su içmek için sokakta yüzüstü yatacak mıdır? Veya hattâ kenarları o pek çok dudak tarafından kirletilmiş bir bardaktan su içecek midir?" [4]

Bu hususta, tarihî materyalizmi hatırlatıp ve Engels'in aksine kapitalizmin sonunun tek eşliliğin sonu olduğu anlamına geldiğini ilân etmek gülünçtür.

"Toplumun ideolojik üstyapısındaki bütün olayların bütün değişmelerin anında, düz bir çizgi boyunca ve hiç bir ayırım yapmaksızın ekonomik temelden ileri geldiği sonucunu çıkaran böyle bir Marksizm olmaz olsun. Olay göründüğü kadar basit değildir.

[3] LENİN'in İnés Armand'a yazdığı mektuplar, 1915.

[4] LENİN: Aynı mektup.

doğrudan doğruya toplumun iktisadî temeline indirgemek eğilimi, Marksizme değil rasyonalizme özgüdür." Ve Lenin seksüel tutum hakkındaki fikrini şu şekilde açıklıyor: "Ne keşiş, ne de Don Juan."

Kadının özgür hale gelmesi kendi maddî bağımsızlığı şartına bağlıdır. Kadın üretime iştirak etmelidir. Kadın, erkek için sosyal alanda paha biçilmez bir yardımcı olacaktır. Zira kadın bu alanda özel yeteneklerini kullanacak, örgütleme ve işlere bakma tecrübesini getirecektir.

"Sovyetler İktidarı tarafından başlatılmış eser, ancak bütün Rusya'da yüzlerce değil, fakat milyonlarca ve milyonlarca kadın katılırsa ilerleyebilir."[5]

Kadının dışarda çalışabilmesi için onu günlük külfetinden kurtarmak, restoranlar, çamaşırhaneler, çocuk bakımevleri, anaokulları, çocuk bahçeleri ve okullar açmak gerekir.

"Bütün özgürleştirici kanunlara rağmen kadın, evinin kölesi olmakta devam etmektedir. Zira küçük ev ekonomisi onu mutfağa, çocukların odasına bağlayarak, bütün kuvvetini korkunç derecede verimsiz, bayağı, sinirlendirici, aptallaştırıcı, bıktırıcı işlerde harcamaya mecbur tutarak canından bezdirmekte, bunaltmakta, alıklaştırmakta ve alçaltmaktadır.

Kadının gerçek kurtuluşu, gerçek komünizm, bu küçük ev ekonomisine karşı yığınların savaşı başladığı zaman, yahut daha doğrusu, büyük sosyalist ekonomiye doğru kitlesel dönüşüm sırasında başlayacaktır."

Sovyet hükümeti, Lenin tarafından gösterilen yola kararlı bir şekilde girdi. Çeşitli kuruluşların geniş bir ağı, yavaş yavaş kadını geleneksel sefaletinden kopararak, uçsuz bucaksız ülkeyi kapladı. Tasarlanan eser insanüstü gibi görünüyordu. Herşey bir amaç için birleşti: Ailedeki değişiklikler, makineleşmenin gelişimi; modern şehirciliğin gerçekleşmesi; doğum ve dinlenme evleri; dispanserler ve aşevleri; tüketim ve yardımlaşma kooperatifleri; kolektif yardımlar, vb... Sosyalizmin her zaferi, kadının bir zaferiydi.

[5] LENİN: Eserler, C. XXIV, s. 472.

Aile ve evlilik hukuku, sosyalizme doğru ilerleyen bir gelişimi yansıttı. İlk yılların kararnameleri, burjuva ideologlarının iddia ettiği gibi asla "aileyi ortadan kaldırmadı"; fakat bu kararnameler gerçekten kesin bir şekilde kapitalist toplumun eski ailesini yıktı. Bu kararnameler gebe kadına bedava bir istirahat ve bakım temin ederek, çocuğu olsun veya olmasın anneyi korudu.

Ev işi tasalarının kadın üstündeki baskısını ortadan kaldırmaya gayret ettiler.

Bununla beraber, korkunç bir iç savaş ve dış müdahale tehlikesini kısa bir zaman önce muzaffer bir şekilde geçiştiren genç proletarya devleti herşeye yetişemezdi. Yıkıntıları onarmakla meşgul olan bir halkın yaşama şartlarını bugünden yarına değiştiremezdi. Boşanma kolaylığının sonucunda terkedilen kadınlar, boş yere haklarını elde etmeye çalışıyorlardı: Mahkemeler, geçim nafakalarının verilmediği hakkındaki müracaatlar altında boğulmuş bir haldeydi. Terkedilmiş çocuklar, vurgunlarla yaşayan çeteler kuruyorlardı: Devlet bunların tekrardan eğitimlerini sağladı. Fiilî birleşmeler kayıtlı birleşmeler kadar sıklaştı. 1927 Kanunu bu birleşmelere kanunî evliliğin etkilerini yaydı.

Beş yıllık planların başarıları, Sovyet ailesini sağlamlaştırdı.

İkinci beş yıllık plandan itibaren hayat seviyesinin devamlı yükselişi, çalışanların gelişen rahatı, doğumevlerinin, kreşlerin, okulların çoğalması, çocuk düşürme uygulamasını hükümsüz ve saçma kıldı. Endüstrinin ilerleyişi, Sovyetler Birliği'nin kendi geleceği, halkın daha çabuk çoğalmasını gerektiriyordu. Stalin, "Sosyalizmin kurulması için başlıca faktör insan değil midir? Bu tekniği oluşturan insanların tekniğini aynı tutamayız", diyordu ve "En kıymetli sermaye insandır" diye ekliyordu.

Ailenin gelişimi ve korunması, böylece, Sovyet hükümetinin en önde gelen tasalarından biri haline gelmektedir.

"İnsanlara ihtiyacımız var. Hayatı yıkan çocuk düşürme ülkemizde kabul edilemez. Sovyet kadını, erkek haklarına eşit haklara sahiptir; fakat bu, onu tabiat tarafından kendisine verilen şeref-

li ve büyük ödevinden özgür kılmaz; o annedir, o hayat verir. Ve bu muhakkak ki kişisel bir mesele değil, fakat çok önemli sosyal bir meseledir."[6] 1936'da, sert cezalar, nafakaların ödenmesini yasalara bağlıyordu, gene aynı tarihte boşanma tanzim ediliyor, çocuk düşürme yasaklanıyordu (17 Haziran 1936).

1936'da Stalin tarafından sunulan Anayasanın 122. maddesi; işte, ücrette, istirahatte, sosyal sigortalar ve eğitimde, kadının haklarının erkeğinkilere eşit olduğunu ve kadının çocuğuyla birlikte devletin himayesine hakkı olduğunu hatırlatıyor.

Hitlerci işgale karşı savaş, ailenin sağlamlaştırılmasını sağlamaktan başka bir şey yapamazdı. 8 Temmuz 1944 Kararnamesi "Sadece kanunî evlilik, kadın ve kocası için hak ve ödevleri gerektirir" diye bir maddeyi ihtiva ediyordu. Karı-koca hayatı yaşayan kişiler, bağlarını hukukîleştirmek zorunda kalacaklardır. Boşanma ancak mühim hallerde ve mahkemenin kararı üzerine gerçekleşecektir.

Devlet aynı zamanda kadını ev işlerinden kurtarmak üzere kolektif hizmetleri yayarak kalabalık ailelere yardımı arttırdı. Böylece, Marksizm-Leninizm fikirlerinden esinlenen Sovyet aile hukuku otuz yıldan beri izlediği gelişim içinde, kadını koruma ve özgür kılma kaygısına uydu. Bu kaygı Sovyet yaşantısını, serbest boşanmadan kanuna uygun boşanmaya, kanunî çocuk düşürmeden, çocuk düşürülmesinin yasaklanmasına götürdü. Bu kaygı, aileye yardım kurumlarını çoğalttı, anne ve çocuğu korudu, anneliği şerefli bir mevkiye yükseltti.[7] Bunu, anneleri mükâfatlandırarak, para yardımlarını ve ödenekleri arttırarak yaptı. Sovyet devleti ailenin sağlamlığına ve dengeliliğine göz kulak oluyor. Zira aile, kişiye, eksiksiz bir hayat sunuyor; çocukları sosyalizm ruhuyla yetiştiren, ülkenin üretimini sağlayan ailedir.

Ekim Devrimi ile Sovyet kadınına verilen eşitlik olaylarda kendini nasıl gösteriyor?

[6] TROUD: 27 Nisan 1936.

[7] Haziran 1949'da, annelik madalyasına sahip, 2 milyondan fazla beş ve altı çocukla anne; "Annelik Şerefi" madalyasına sahip, 700 bin, 7, 8 ve 9 çocuklu anne, "Kahraman Anne" madalyasına sahip, 30.000 on çocuklu anne vardı.

1946 seçimlerinden sonra, 277 kadının S.S.C.B.'nin en üst Sovyetinde, 1738 kadın Sosyalist Cumhuriyetlerin Yüksek Sovyetlerinde yer alıyordu. 480.000'den fazlası mahallî Sovyetlere seçilmişlerdi.

1950'de kadınlar, endüstride çalışanların % 40'ını, sağlık servislerinde çalışanların % 63'ünü, pedagojik görevlerde çalışanların % 68'ini temsil ediyorlardı. Halbuki 1897 sayımına göre çarlık rejimi altında, çalışan kadınların % 55'i ev işi personelini meydana getiriyordu. Artık, hizmetçiler, çalışan kadınların ancak % 2'sini oluşturuyorlar.

Onbinlerce kadın fabrikaları, laboratuarları, kolektif çiftlikleri, iş kurumlarını idare ediyorlar. Savaş arifesinde, 141.000 kadın mühendis ve teknisyen vardı. Bilimde, teknikte ve sanatta kalifiye uzmanların %43'ü kadındır. Aralarından ikiyüzden fazlası Stalin ödülünü kazandılar. Bu, devrimden önce okuma-yazma bilmeyenlerin büyük bir çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği bir ülkede otuz yılda yapılmıştır.

Sovyet İktidarı, merkezî Asya'nın Sovyet Cumhuriyetleri'ndeki kadınları tamamen kölelikten kurtarmıştır. Müslüman aile kanunundan kurtulan milyonlarca Özbek, Tacik, Türkmen, Kırgız kadını komünizmin en iyi işçileri olmuşlardır. Geçmişin töreleri onları cehalet ve pasiflik içinde tutuyor, dermansız bırakan bir çalışmaya mahkûm ediyordu. Eski bir Kafkas atasözü: "Kadın, bir eşekten daha fazla çalışmalıdır, zira eşek saman yer kadın ise ekmek" diyordu.

Gençliğinde bir yere kapatılmanın tadını tatmış ve şimdi Bakû petrol kuyularının en iyi mühendislerinden biri olan genç bir Azerbaycanlı kadın gayet haklı olarak: "Eskiden insanlar mucizelere inanırlardı, fakat gerçek mucizeleri yapan Sovyetlerin İktidarı oldu" diyor.

1933'ten itibaren, kadın işçiler, jandarmalar ve kadın ekip şefleri, kolektif çiftliklerin yıldırım işçileri kongresine delege olarak katıldılar. Kadınlar Stakhanovist hareketin ilk sıralarında parladı-

lar; aralarından yüzlercesi, sosyalist çalışmanın kahramanları ilân edildiler. Kadınların metro şantiyelerine indikleri, fırınların ağızlarına eğildikleri, biçerdöverlerin ve traktörlerin üzerine çıktıkları görülüyor; inşa edilen, üretim yapılan, ekin ekilen her yerde onlar görülüyor. 216 otomatik dokuma tezgâhını aynı zamanda çalıştıran, Stakhanovist hareketin tekstildeki ilk eğiticisi Virogradova'dır. İlk defa ekibiyle birlikte, hektar başına 500 kentalden fazla şeker pancarı toplayan, kolhozcu Marie Denitchenkoîdur, lokomotif makinisti Troistkaia'dır; 1938'de Moskova-Pasifik Okyanusu bağlantısını, bir hamlede gerçekleştiren, kadın pilot Grizgodoubova'dır, traktör sürücüsü Aguelma'dır. Savaşın uğursuz günlerinde, erkeğin tehlike ve kavgalarını paylaşan Sovyet kadını, bütün heybetiyle ortaya çıktı. Toprak işlerinde kadın erkeğin yerini tutuyor; cepheye, yiyecek, silah ve cephane taşıyordu. Fakat bu vatanperver kadınlar daha da fazlasını yapıyor, savaşıyorlardı.

M. Kalinin, "Kadınların eşitliği, bizde, Ekim Devrimi'nin ilk günlerinden beri vardı; fakat siz, kadının eşitliğini yeni bir alanda, elde silah vatanının savunmasında sağladınız" demiştir.

Ve işte, çalışma kahramanlarından sonra, savaş kahramanları. Bunlar bir tümen meydana getirirler: Natacha Kovchovaia, Maria Baida. Bunlar tek bir aşkla coşuyorlar. Zoia Kosmodemianskaia, işkence edildiği alanda toplanmış olan kolhuzculara: "Ölüm beni korkutmuyor," diye bağırıyordu. "Kişinin, halkı için ölmesi bir mutluluktur. Elveda yoldaşlar! Savaşın! Korkmayın! Stalin bizimledir! Stalin gelecektir!" Zoiaların doğduğu ülkeler bunun gibi nice mucizeler yaratabilir.

Ve gene bir kadın, Tcherkassova, duman tüten harebelerin ortasında, hepsinin arasında en şereflisi olan şehri, Stalingrad'ı tekrar kurmak için ilk işçi kolunu meydana getirdi.

*

Burjuva toplumunda, aşka karşı olan dilekler kendi içinde cezasını taşıyan bir suçtur. *Anna Karenina* ve Ostrovski'nin *Fırtı-*

nası'ndaki Catherine gibi Emma Bovary de intihar etmeye mecbur bırakıldı. Kapitalist ülkelerin edebiyatı, "sağduyuya dayanan" evliliklerin oluşturduğu sayısız dramları, birbirine karşı dikilen kadın ve erkeğin bayağılaşmalarını, bu engerek düğümlerini, menfaat ve miras sorunları yüzünden bölünen ailelerin oluşturduğu bu nefret yuvalarını anlatmıştır.

Çelişki ve zıtlıkların doğurucusu kapitalizm, aileyi ve insan çiftini ayırmakta,[8] kadını kocasına, oğlu babasına, kardeşi kardeşe düşürmektedir. Strindberg'in bir kahramanı, "Kadın, senin düşmanın olmuştur ve iki cins arasındaki aşk bir savaştan ibarettir" demiştir. İsveçli bir dram yazarının, diğer bir kahramanı, burjuva ailesinin bağrında hüküm süren anlayışı şöyle ifade ediyor: "Yenmek yahut yenilmek, işte bütün mesele".

Kadının kurtuluşu, evliliğin aşk üzerine kurulmasını, Engels'in deyimiyle: "Zorunluluk krallığından, özgürlük krallığına" geçilmesini sağlıyor. Bundan böyle, kişisel mülkiyet kavramı duygu alanından sürülmüştür. İki varlığı birbirine perçinleyen, hesaplar, dış baskılar, dinsel önyargılar değil, serbest seçim ve serbest rızadır.

İlk karşılaşma anında, aşk, bedeni bir heyecan, belirsiz bir taslak, bir mutluluk önsezisinden başka bir şey değildir. Birlik, beraberce karşı durulan ve üstesinden gelinen güçlükler içinde sağlamlaşır ve kesinleşir, herkes verdiğiyle kendini yüceltir.

[8] KAPİTALİZMİN kalesi Birleşik Amerika, sabit fikirleri ve cinsel bunalımlar yüzünden bunalan, cinsler arası savaşla bölünen, kolektif korku ve kişisel menfaat hırsına yakalanmış olan bir toplumun tablosunu çizer. Amerikalı romancıların, yahut Amerikan hayatının en iyi gözlemcilerin eserlerini okumak bu durumu görmek için yeterlidir: Vladimir Pozner'in *Birleşmemiş Devletleri*, Claude Roy'un *Amerika İçin Anahtarlar*'ı; Birleşik Devletlere karşı en ufak bir düşmanlığı söz konusu olmayan Denis de Rougemont " Herhangi bir toplumdan daha fazla alkolik kilit altında olan veya delilerin, homoseksüellerin en çok sayıda bulunduğu ve herhangi bir toplumdan daha fazla boşanma olayı yaratan bir toplumun gizli trajedisini" naklediyor (*Amerika'da Yasamak* s. 123)... Ve gene bu yazar, "Törelere en çok bağlı olan kimselerin oluşturduğu burjuva ahlâkının, insanlığın şimdiye kadar ortaya çıkardığı en bozuk ahlâk anlayışlarından biri" olduğunu kabul ediyor (s.133).

Bir Sovyet şairi, Stephan Chtihipatchov, şöyle diyor:

Aşkı sevmeyi bilmek lâzımdır.
Seneler geçtikçe onu iki misli sevmeli.
Aşk, bir sıra üzerindeki bir iç çekiş
Mehtap altındaki birkaç adım değildir.
Bu, beraberce yaşanılması gereken bütün bir hayattır.

Herkesin "ekmeği ve gülleri" olmasını isteyen komünizm, aşka en büyük şansını veriyor.

Aşk! İnsanın, iyi bir şarkı diyeceği geliyor.
Ve iyi bir şarkı bestelemek kolay değildir.

*

Aynı bir atılımın ışık saçan bir geleceğe doğru götürdüğü bu kadın ve erkekler, kör ve saçma bir alınyazısının oyuncağı değil, fakat kendi kaderlerinin tayin edicisidirler. Büyük demokrat-devrimci Çernişevski'nin rüyası gerçekleşiyor.

"Tabiat tarafından kadına verilen muhakeme gücü ne kadar doğru, güçlü ve kavrayışlıdır. Ve bu muhakeme gücü onu reddeden, ezen, boğan bir toplum tarafından kullanılmadan duruyor. Eğer kadının zekâsı kenara atılmamış, yok edilmemiş; fakat aksine etken olabilmiş olsaydı, insanlık tarihi on misli hızlı gelişirdi."[9]

Kadın, Ekim Devrimi tarafından, etken olabileceği şartların içine konuldu ve tarih on misli hızlı gelişti.

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet ordularının zaferi, Hitler ve Japon istilâcılarının ezilişi, Avrupa'da sağlam halk demokrasilerini ve Asya'da komünist partisi ve onun lideri Mao Tse Toung tarafından idare edilen, ilerici Çin'in parlak başarısını ortaya çıkarttı. Bu yeni cumhuriyetler kadına, erkeğin haklarının aynını verdiler. Eve bağlı kalması için ayakları sakat bırakılan yüzyıllık kur-

[9] ÇERNİŞEVSKİ: *Ne Yapmalı?*

ban, Çinli kadın şimdi serbest ve bağımsız oldu. Dün kurtuluş savaşında partizanlık yapan kadın, bugün politik hayatta, halkın halk için yönettiği demokrasinin kuruluşuna yardım ediyor.

Eski Çin'de kadın, binlerce yıldan beri barbar bir idare altında yaşıyordu: Yeni doğan kız çoçuklar çok defa doğumlarında boğuluyorlardı, kocanın sadakatsiz karısına, ölüm dahil her türlü ceza verme hakkı vardı. Erkek, kadını; karı, metres, fahişe veya köle olarak satın alıyor yahut satıyordu. Kadının, nikâhtan önce olduğu kadar nikâhtan sonra da, bir "yeşim taşı" kadar lekesiz olması lâzım geldiği halde, erkeğin keyfine uygun, nişanlı kız çok defa iki aile arasındaki iğrenç bir pazarlığa konu oluyordu. Dul kadın, ölü kocasının hatırasına sadık kalmaya zorlanıyordu. Bir kadın hiç bir şeyin sahibi olamazdı.

Ağızlarında "ilerleme" kelimesi olan yabancı fatihler, Ortaçağ köleliğinden bir hayli hoşlandılar. İşgal edilmiş ülkeleri daha iyi sömürmek için antik feodalizmi ve kompradorluğu desteklediler.

Paryaların arasından en parya olan Asyalı kadınlar, kölelik şartlarının feodalizme bağlı olduğununu anladılar ve ona karşı savaştılar. Feodal beylerin, ancak yabancı emperyalizmin yardımıyla, ayakta durduğunu anladılar ve ona karşı savaştılar. Böylece bu kadınlar devrimin en ileri gelen güçlerinden biri oldular. Halk kendilerini ezen zorbalara karşı zafer kazandı, kadın özgürleşti.

Kuruluşundan bu yana, Çin Halk Cumhuriyeti; siyasî, iktisadî ve sosyal alanlarda, erkeğe verdiği hakların aynını kadınlara verdi. Evlilik özgürlüğü iki cinsiyete de sağlanmıştır. Yeni evlilik kanunu çok eşliği, metres tutmayı, çöpçatanlara ücret ödenmesini, çocukların fuhuş yapmasını ve çocukların evlenmesini yasakladı. Yeni kanun, dulların yeniden evlenmesine izin vermekte, evlilik dışı doğan çocukları ötekilerle bir tutmakta, evlilerin evlâtlarına bakmaya ve yetiştirmeye mecbur tutmaktadır.

Kocası tarafından saygı gören, devletçe korunan, arazi mülkiyetine sahip olmasına izin verilen Çinli kadın Devrim'le beraber yeniden hayata bağlandı.

Çinli ve Sovyet kız kardeşlerinin verdikleri örnek, hâlâ emperyalizmin boyunduruğu altında bulunan ülkelerin kadınlarını çelik-

leştiriyor. Güney Kore'den İran'a, Endonezya ve Vietnam'dan Afrika'ya kadar kadınlar, önüne geçilmez bir cesaretle, ölüm ve işkencelerden yılmadan, yabancı emperyalistler ve onların uşaklarına karşı ulusal bağımsızlık savaşları veriyorlar. Kadının kurtuluşunun; çocukların mutluluğunun, emperyalizmin yenilgiye uğratıldığı, halkın kendi kaderini kendisinin tayin etiği yerlerde gerçekleşebileceğini biliyorlar.

Birkaç yılda, insanlık asırlar boyunca aldığından daha fazla yol aldı. Ve bu, kısmen, kazandıkları zaferlerle özgür kılınan halk savaşçısı kadınların sayesinde olmuştur.

Bütün dünyanın ezilen ve sömürülenleri, tarih lokomotifinin ilerleyişini duyuyor. Genç özgürlük rüzgârında ürperiyor ve muazzam güçlerini son kavgaya ayırmaya hazırlanıyorlar.

Jeon Freville

BİRİNCİ BÖLÜM
AİLENİN GELİŞİMİ

1. TARİHSEL MATERYALİZM VE AİLE (ENGELS)

Tarihsel materyalizm anlayışına göre, tarih içinde belirleyici unsur, son tahlilde maddî hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Bu üretim ise iki türlüdür. Bir yandan yaşama araçlarının beslenmeye, giyinmeye, barınmaya yarayan şeylerin ve bunların gerektirdiği aletlerin üretimi; öte yandan bizzat insanların üretimi türün üremesi, insanın kendi kendini üretmesi. Belirli bir tarihî dönemde ve belirli bir ülkede, insanların içinde yaşadığı sosyal kurumlar, bu iki tür üretimle, yani bir taraftan ailenin, diğer taraftan emeğin bulunduğu gelişme dönemi tarafından şartlandırılmıştır. Emek ne kadar az gelişmişse, toplam çalışma ürünü ve toplumsal servet o kadar kısıtlıdır ve kan bağlarının toplumsal düzen üzerindeki belirleyici ektisi artar. Bununla birlikte, işin üretim gücü ve bu üretim gücü ile birlikte özel mülkiyet ve mübadele (takas), zenginliklerin eşitsizliği, başkasının işgücünün sömürülmesi ve giderek sınıflar arası çelişkilerin temeli kan bağları üzerine dayandırılmış bir sosyal örgütlenmede daha az veya daha çok gelişir: Nesiller boyunca, bir sınıfın diğerleriyle çelişkisi kesin bir değişiklik getirinceye kadar yeni sosyal unsurlar eski yapıyı yeni koşullara uydurmaya eğilimlidir. Kan bağlarına dayanan eski toplum henüz gelişen sosyal sınıfların çarpışması içinde kaybolur ve ikinci derecedeki birimlerin artık kan bağları tarafından değil, çevrenin oluşturduğu birlikler haline dönüşü, devlet içinde yoğunlaşan

yeni bir topluma yer verir; toplum ve aile düzenine tamamen sosyal düzen hükmeder ve bu toplum içinde, günümüze dek yazılmış bütün tarihin konusunu teşkil eden sınıflar arası zıtlıklar ve kavgalar, bundan böyle serbestçe ortaya çıkar.

Belirli bir tarihi dönemde ve belirli bir ülkedeki insanların içinde yaşadığı toplumsal kurumlar bu iki türlü üretim tarafından şartlandırılmıştır: Bir yandan işin, öte yandan ailenin içinde bulunduğu evrim aşaması tarafından belirlenmiştir.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* Birinci baskının önsözü. Almanca Baskı. Editions Costes Yayınları, 1931, (1884) C.XXVIII - XXIX. Rig Verlag C. VIII.

2. EVLİLİĞİN GELİŞİMİ (ENGELS)

Öyleyse kabaca, insanlık gelişiminin, başlıca üç dönemine değgin üç temel evlilik türümüz vardır. Vahşî dönemde grup halinde evlilik, barbarlık döneminde "syndiasmique" ("iki başlı") evlilik, uygarlık döneminde ise, eş aldatma ve fuhuşla tamamlanan tek eşlilik. Tek eşlilik ve "iki başlı" evlilik arasına, barbarlık safhasında kadın kölelerin erkeklerin cariyeleri olmaları ve çok eşlilik girer.

Tüm açıklamamızın doğruladığı gibi, bu kronolojik sırada kendini gösteren ilerleme, grup halinde evliliğin seksüel özgürlüğü gittikçe kadından alması, fakat erkeğe dokunmaması özelliğine bağlıdır. Kadın için, kanunî ve sosyal kötü sonuçlar getiren bir suç, erkek için bir şeref ve daha fenası, hoşnutlukla taşınan hafif bir leke gibi görülüyor.

Fakat eski çağlardaki fahişelik, zamanımızda kapitalist üretim tarafından ne kadar değiştiriliyor ve bu döneme intibak ettiriliyorsa, o kadar açık fahişeliğe dönüşüyor ve etkisi o oranda ahlâk bozucu oluyor. Ve bu nedenle, aslında erkeklerin ahlâkı, kadınlarınkinden çok daha fazla bozuluyor. Fahişelik, kadınları ve hattâ fuhuş içinde yuvarlanan bedbahtları bile genellikle zannedildiğinden daha önemsiz bir derecede bozar. Buna karşılık erkek dünya-

sının karakterini tam olarak alçaltır. Özellikle, bu şekilde uzun bir nişanlılık hali, onda dokuzu erkeği ihanete hazırlayıcı bir ortam yaratır.

ENGELS: (Aynı eser)

3. *"İKİ BAŞLI AİLE"* (ENGELS)*

Çift eşli evlenmeler, daha grup halinde evlenmeler sırasında, önceden de yapılıyordu; erkeğin, diğer kadınlarının arasında başlıca bir kadını vardı (daha, "gözde"den bahsedilemez): Ve erkek de kadın için, diğerlerinin arasında başlıca "koca" idi. Misyonerler tarafından yapılan kavram karışıklığında bu durumun payı az olmadı.

Gens tarafından, aynı kanı taşıyan akrabalar arasındaki evliliklerin yasaklanmasına gösterilen içtepi daha da ileri gitti. Böylece "irokes" ve barbarlığın alt seviyesinde bulunan yerlilerde, sistemlerinin içerdiği ve yüzlerce değişik biçiminde beliren, akrabalar arasında evliliğin yasak olduğunu görüyoruz. Evlilik yasaklarının bu büyüyen karmaşıklığıyla birlikte, grup halinde birleşmeler gittikçe daha imkânsız bir hal aldı; bu birleşmeler yerini "iki başlı" ("sendiazmik") aileye bıraktı. Şu aşamada, bir erkek bir kadınla yaşamaktadır. Ama yalnızca ekonomik sebepler yüzünden çok eşliliğe az rastlansa bile, çok eşlilik ve fırsat düştükçe eşini aldatma hakkı erkek için geçerlidir; halbuki kadından, ortak hayat boyunca en sıkı sadakat istenmekte ve zina en sert şekilde cezalandırılmaktadır. Fakat evlilik bağını erkek kadar kadın da kolayca çözebilir ve çocuklar önceden olduğu gibi, daha sonra da yalnız anneye aittir. Aynı kanı taşıyan akrabaları evlilik dışında tutan ve gittikçe daha ileri götürülen bu kuralda geçerli olan gene doğal seçimdir. İşte Morgan'ın bu hususta söyledikleri:

"Kan bağlılığı olmayan topluluklar arasındaki evlilikler fizikî ve ahlâkî bakımdan daha kuvvetli bir ırk meydana getiriyordu;

* ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*

ilerlemede olan iki kabile karışıyor ve yeni kafatasları ile beyinler doğal olarak her iki kabilenin meziyetlerini içerene kadar genişliyorlardı. Jantilis bir yapıya sahip olan kabileler geciken kabilelere üstün geliyor veya verdikleri örneklerle onları sürüklüyorlardı."

İlkel tarih içinde ailenin gelişmesi, başlangıçta, içinde iki cinsiyet arasında ortaklaşa evliliğin hüküm sürdüğü tüm kabileyi kucaklayan dairenin, devamlı küçülmesidir. İlkönce yakın akrabaların, daha sonra az veya çok uzak akrabaların ve en son sadece kayınlıkla akraba olanların hesaptan çıkarılması gruplar halinde evliliğin bütün türlerini pratikte imkânsız kılar; sonuç olarak yalnızca, geçici olarak gevşek olan bir bağla birleşmiş çift kalıyor: Bu, dağılması genellikle evliliğe son veren moleküldür. Sadece bu bile, şimdiki anlamıyla kişisel seksüel aşkın, tek eşliliğin kökeni ile ne kadar az bir ilgisi olduğunu ispat eder.

"İki başlı" aile, vahşî hal ile barbarlığı ayıran sınırda, daha çok birincinin üst evresinde, bazı hallerde ikincinin sadece alt evresinde doğmuştur. Grup halinde evlilikler, vahşîliğin ve tek eşlilik uygarlığın karakteristik aile biçimi oldukları gibi, "iki başlı" ailede barbarlığın karakteristik biçimidir. Kesin tek eşliliğe kadar gelişim için, buraya kadar etkisini meydana çıkardıklarımız dışında başka sebepler de gerekmiştir. "İki başlı" ailede, grup son birimine, molekül iki atoma bir kadın ve erkeğe indirgemişti. Doğal ayıklama ve evlilik böylece eserini oluşturdu; bu yolda yapacak başka bir şey kalmamıştı. Eğer, sosyal düzeyde, yeni itici güçler harekete geçmeseydi "iki başlı" aileden yeni bir aile biçimi doğması için hiç bir sebep yoktu. Fakat bu itici güçler işin içine girdi.

4. ANAERKİL AİLEDEN ATAERKİL AİLEYE GEÇİŞ (ENGELS)

Alt evredeki bir barbar için köle değersizdi. Bu yüzden bu çağın Amerikalı yerlileri yenilgiye uğramış, düşmanlarına karşı üst evredekinden çok daha başka türlü davranıyorlardı. Erkekler öldürülüyor yahut da galip gelenlerin kabilesine kardeş olarak kabul ediliyorlardı; kadınlar evlendiriliyor yahut onlar da, herhangi bir

değişik biçimde, çocukları ile birlikte kabul ediliyorlardı. Bu evrede, insan işgücü, bakım masrafının üstünde önemli bir fazlalık üretmiyordu. Hayvan yetiştirmenin, madenlerin işlenmesinin, dokumanın ve nihayet tarımın işe karışmasıyla durum çok değişti. Geçmişte elde edilmesi o kadar kolay olan kadınlar, şimdi bir mübadele değeri (takas) kazanmıştı ve satın alınıyordu. Bilhassa sürüler kesinlikle aile mülkiyetinde sayılınca, işgücüne de aynı şey oldu. Aile hayvanlar kadar hızlı çoğalmıyordu, hayvanları korumak için daha fazla insan lâzım geldi; bunun için, üstelik hayvan kadar döl veren savaş esirleri kullanılabilirdi. Bu gibi zenginlikler bir kere ailenin özel mülkiyetine geçtikten ve orada hızla arttıktan sonra, "iki başlı" aileye ve anaerkil topluluğa dayanan toplumu temelinden sarsıyordu. "İki başlı" aile, aileye yeni bir unsur soktu. Hakikî annenin yanına bizim zamanımızdaki birçok babadan herhalde daha gerçek olan hakikî babayı yerleştirdi. O zamanki ailenin işbölümüne göre, erkeğin yiyecek ve bu amaca hizmet edecek lüzumlu gereçleri sağlama görevi vardı ve böylece bu gereçlerin sahibiydi; boşanma halinde kadın ev eşyasını alıkoyduğu gibi erkek de bu gereçleri beraberinde götürüyordu. Böylece bu dönemin toplumunun gereğine göre erkek, yeni beslenme kaynağının, sürünün ve daha sonra yeni iş aracının ve kölenin de sahibiydi. Fakat gene bu toplumun töresine göre, çoçukları onun mirasına konamazdı. Bu konuda durum şöyleydi:

Başlangıçta, annelik hakkına göre, yani soy zinciri genste yürürlükte olan dişi çizgiden sayıldığı sürece ve ilkel irsiyet geleneğine göre, gens üyeleri ölen yakınlarının mirasına konuyorlardı. Servetin genste kalması lâzımdır. Bu servetin azlığı, pratikte, en yakın olan akrabalara yani anne tarafından kan bağlılığı olanlara geçmesine yol açardı. Halbuki, ölen erkeğin çocukları babanın gensine değil, annesinin gensine aittir; ilkönce annelerinin kandaşlarıyla birlikte mirasa kondular, daha sonra, belki ilk sırada annenin mirasına kondular, ama babalarının gensine dahil olmadıkları için babanın mirasına konamazlardı. Böylece sürülerin sahibi erkek ölünce, bu sürüler ilkönce kardeş ve kız kardeşlerine ve

bunların çocuklarına, yahut da annesinin kız kardeşlerinin soy zincirine geçiyordu. Kendi çocuklarına gelince, bunlar mirasa konamıyorlardı.

Zenginliklerin arttığı ölçüde, bunlar bir taraftan aile içinde erkeğe kadından daha önemli mevki veriyor, diğer taraftan erkekte, geleneksel veraset sırasını çocukların yararına yıkmak için bu sağlam durumunu kullanmak fikrini doğuruyordu. Fakat, analık hukukuna göre düzenlenmiş soy zinciri yürürlükte olduğu sürece bu yapılamazdı. Öyleyse bunun yıkılması lâzımdı ve yıkıldı. Bu, hiç de bize bugün göründüğü kadar güç olmadı. Zira bu devrim - insanlığın gördüğü en köklülerinden biri-gensin yaşayan üyelerinden hiç birisine dokunmak ihtiyacını duymadı.

Gensin bütün üyeleri eskiden neyseler aynen öyle kaldılar. Yalnızca, gelecekte bir erkek üyenin soy zincirinin genste kalacağına ve bir kadın üyenin soy zincirinin kadının gensinden babalarının gensine geçeceklerine karar vermek yetiyordu. Bu şekilde, kadının soy zinciri ve annesinin irsî hakkı yıkılmış, erkeğin soy zinciri ve babanın irsî hakkı kurulmuştu. Bu devrimin, uygar uluslarda nasıl ve ne zaman olduğu hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bu devrim tamamen tarih öncesi devre aittir.

Analık hukukunun devrilişi, *dişi cinsiyetin büyük tarihî bozgunu* oldu. Erkek evde de idareyi ele aldı, kadın alçaldı, köleleşti, erkeğin zevk unsuru ve basit bir çoğalma aracı oldu. Kadının bu alçalmış durumu, kahramanlık dönemlerinde ve daha da fazla klasik dönemlerde, özellikle Yunanlılarda ortaya çıktığı gibi, tedricen kamufle edilmiş ve saklanmış ve bazı yerlerde de daha yumuşak biçimlere bürünmüştü. Bu durum asla ortadan kaldırılmamıştı.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.*
s. 39-41, 41-42. Ring Verlag, Zürich, Alman Baskısı.

5. POLİGAMİ (ÇOK KADINLILIK) VE POLİANDRİ (ÇOK ERKEKLİLİK) (ENGELS)

Analık hukukunun yıkılmasının hızlı bir gelişim kazandırdığı tek eşliliğe geçmeden önce, poligami ve poliandri hakkında birkaç söz daha söyleyeyim. Evliliğin bu iki biçimi, denebilirse tarihin bu lüks ürünleri, bir ülkede bir ötekinin yanında bulunmadıkça -ki durumun öyle olmadığı biliniyor- istisnadan başka birşey olamazdı. Poligami dışında kalan erkekler, poliandri tarafından bir tarafa bırakılan kadınlarla kendilerini avutamadıkları ve kadın-erkek sayısı sosyal kurumları gözetmeyerek şimdiye kadar hassas bir şekilde eşit kaldıkları için, evlilik biçimlerinden biri veya ötekinin genelleşmesi olarak imkâsızdır. Bu suretle, bir erkeğin çok eşliliği, köleliğin, apaçık bir ürünüydü ve tecrit olmuş birkaç hal ile sınırlanmıştı. Semitik (Sâmi) ataerkil ailede, aile reisinin kendisi ve en fazla oğullarından birkaçı çok eşli olarak yaşarlar; diğerleri tek bir kadınla yetinmek zorundadırlar. Bugün bütün doğuda durum aynıdır; çok eşlilik, köle satın alma imkânları olan zenginlerin ve büyüklerin imtiyazındadır; halk kitlesi tek eşli yaşar. Çok kocalılık da Tibet ve Hindistan'da buna benzer bir istisnadır ve grup halinde elviliklerden gelen, şüphesiz ilginç olan kökeninin incelenmesi daha da derinleştirilmelidir.

Zaten yukarıda bahsettiğimiz durum, pratikte Müslümanların hareminin kıskanç idaresinden daha uysaldır. Hindistan'ın Nair'lerinde, hiç değilse üç, dört veya daha fazla erkeğin ortak bir kadına sahip olduğu gerçektir, fakat her birisi diğer birçok erkekle ortaklaşa bir ikinci ve hattâ bir üçüncü, bir dördüncü, vb... kadına sahip olabilir.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* s. 45-46 Ring Verlag.

6. GENSİN İFLÂSI VE DEVLETİN DOĞUŞU (ENGELS)

Böylece, kahramanlık zamanlarındaki Yunanlıların yapısında,

hâlâ yürürlükte olan eski gens örgütünü görüyoruz, fakat aynı zamanda bu örgütün çöküşünün başlangıcı da belirir: Aile zenginliklerin birikimini sağlayan ve aileyi gensin karşısında bir güç kılan babasal hak ile birlikte çocuklara giden servetin mirası; irsî bir asaletin ilk sıralarının ve bir krallığın kurulması ile yapı üzerinde servet farklarının tepkisi; ilkönce savaş esirlerinden başkalarını içermeyen, fakat kabilenin üstelik gense ait kendi üyelerinin köleleştirilmesine yol açan, kölelik; daha o zamandan davar, köle, hazine elde etmek için karada ve denizde sistematik bir haydutluğa ve böylece normal zenginleşme kaynağına doğru yaklaşan kabilelerarası eski savaş; kısacası değer verilen ve ulu bir mülk olarak görülen servet ve zorbalıkla zenginliklerin çalınmasını doğru göstermek için gens kanunlarının bozulması. Bir tek şey eksikti, "gentilice (gense ait)" organizasyonun komünist geleneklerine karşı şahısların yeni zenginliklerini teminat altına almakla yetinmeyecek, ilkellikte çok az değer verilen özel mülkiyeti onaylamakla ve bu onayı bütün insan toplumunun en üstün amacı olarak ilân etmekle yetinmeyecek, fakat bundan da ileri giderek, sıra ile gelişen mülkiyetin edinilmesinin, yani zenginliklerin her zaman devam eden çoğalımının yeni biçimleri üzerine, bütün toplum tarafından şükran damgası vuracak bir kurum eksikti; toplumun, doğmakta olan sınıflara ayrılışını (bölünüşünü) ebedîleştirmekle kalmayıp daha da fazlası, hâkim sınıfın hiç bir şey olmayanı sömürme hakkını ve birincisinin ikincisi üzerindeki üstünlüğünü ebedîleştirecek bir kurum.

Ve bu kurum geldi. DEVLET DOĞMUŞTU.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin* Kökeni. s. 97. Ring Verlag.

7. TEK EŞLİ AİLENİN KÖKENİ (ENGELS)

Tek eşli aile, göstermiş olduğumuz gibi barbarlığın alt ve üst evrelerinin arasında sınır teşkil eden dönemde, "ikibaşlı aileden" doğmuştur; tek eşli ailenin kesin zaferi, uygarlığın başlangıcının karakteristik işaretlerinden biridir. Bu aile, yalnızca tartışma gö-

türmeyen bir babalığa bağlı çocuklar meydana getirmek amacıyla, erkeğin egemenliği üzerine kurulmuştur ve bu babalık, ilk mirasçılar olarak bir gün babanın servetine sahip çıkacakları için isteniyor. Bu evlilik, iki tarafın da keyfi ile artık çözülemeyen evlilik bağının daha kuvvetli olmasıyla, "ikibaşlı evlilikten" farklıdır. Artık yalnızca erkek bu bağı koparabilir ve karısını boşayabilir. Evliliğe sadakatsizlik hakkı hiç değilse gelenekler tarafından (Napolyon kanunu, metresini eve götürmediği sürece bilhassa bu hakkı ona vermiştir.) erkeğe sağlanmıştır ve sosyal gelişmenin ilerlediği ölçüde her gün daha fazla uygulanmaktadır; eğer kadın eski seksüel uygulamayı hatırlayıp bunu yenilemek isterse, bu önceki dönemlerden daha sert bir şekilde cezalandırılır.

Ailenin yeni biçimi, bütün kesinliği ile Yunanlılarda görülüyor. Marx'ın işaret ettiği gibi mitolojideki tanrıçaların rolü, bize kadınların daha serbest, daha değerli bir mevkiye sahip olduğu, eski dönemi gösterir; kahramanlık zamanlarında kadını, kölelerin rekabeti ve erkeğin üstünlüğü tarafından daha o zamandan gururu alçaltılmış durumda buluyoruz. Odisse'de, Telemak'ın annesini nasıl terslediğini ve susmasını buyurduğunu okuruz. Homer'de kazanılan genç kadınlar, galiplerin nefsinin kaprislerine teslim olurlar; sonra şefler, mevki sırası ile en güzellerini seçerler, bilindiği gibi bütün İlyada Aşil ve Agamemnon'un kölelerinden birinin hakkındaki anlaşmazlık üzerinde yuvarlanır. Her önemli Homer kahramanı hakkında, onunla birlikte çadırını ve yatağını paylaştığı genç savaş esiri zikredilir. Eşihyle'de, Agamemnon tarafından götürülen Kasandr gibi bu genç kızlar memlekete ve aile evine de götürülür; bu kölelerden doğan çocukların baba mirasında küçük bir payları vardı ve özgür insanlar sayılıyorlardı; böylece Teucer, Telamon'un gayrimeşru bir oğludur ve babasının ismini taşımaya hakkı vardır. Meşru eşe gelince, sıkı bir iffet ve ailevî sadakate bağlı kalarak, bütün bunlara tahammül etmesi beklenir. Gerçekten de kahramanlık dönemlerinin Yunan kadınına uygarlık döneminden daha fazla hürmet edilmektedir, fakat sonuç olarak en fazla, erkek için meşru mirasçıların annesi, evinin kâhyası ve erkeğin

keyfine göre kendisine metres yapabildiği ve yaptığı kölelerin müdiresinden başka bir şey değildir. Bu, tek eşliliğin yanında köleliğin varlığıdır; tek eşliliğin erkek için değil, sadece kadın için olması özgül karakterini tek eşliliğe daha başlangıçta veren, tek eşliliğin yanında köleliğin bulunması, vücutça ve ruhen erkeğe ait olan genç ve güzel kölelerin varlığıdır. Ve tek eşilik, bu güzelliğini bugün hâlâ korumaktadır.

Daha genç dönemlerin Yunanlıları için, Dorlu ve İonluları ayırt etmemiz gerekir. Klasik örneği Isparta olan birincilerin, birçok noktalarda Homer'in anlattığından daha ilkel ailevî ilişkileri vardır. Isparta'da grup halinde evliliklerin anımsamalarını gösteren ve devlet hakkında edinilen fikirlere göre değiştirilen ikibaşlı bir evlilik yürürlükteydi. Kısır evlilikler bozuluyordu; (M.Ö. 650'de) Kral Anaxandridas kısır olan birinci karısına bir ikincisini ekliyor ve iki aileye bakıyordu, aynı dönemlerde çocuksuz iki karısı olan, Kral Ariston, bunlara bir üçüncüsünü ilâve ediyor, fakat tâviz olarak öncekilerden bir tanesini boşuyordu. Diğer taraftan, birkaç kardeşin ortak bir karısı olabilirdi; arkadaşının karısı daha çok hoşuna giden bir kimse bu kadını onunla paylaşabiliyordu ve karısını (Bismark'ın dediği gibi) "İyi bir damızlığın" tasarrufuna vermek, hattâ bu hür bir vatandaş olmasa dahi yakışık alıyordu. Teklifleri ile onu takip eden aşığını kocasına gönderen Ispartalı bir kadından bahseden Plütark'ın bir pasajından, -Schoemann'a göredaha da büyük bir örf hürriyeti çıkar gibi görünür. Böylece gerçek zina, kocasından gizli olarak kadının sadakatsizliği duyulmayan bir şeydi. Diğer taraftan Isparta'da ev içi köleliği hiç değilse en iyi dönemde bilinmezdi; serf köleler malikânenin dışında otururlardı; böylece Ispartalılar için bunların kadınlarını arzu etme eğilimi daha azdı. Bütün bu şartlar Isparta kadınlarına, diğer Yunanlılardan farklı olarak çok daha fazla değer verilen bir mevki temin ediyordu, başka türlü de olamazdı. Isparta kadınları ve Atinalı hafifmeşrep kadınların kalburüstü olanları, eskilerin saygı ile andıkları ve fikirlerini alma zahmetini gösterdikleri tek Yunan kadınlarıdır.

Atina'nın tipik bir örneği olduğu İonlularda durum tamamen

değişiktir. Kızlar; örme, dokuma ve dikiş en fazla biraz okuma ve yazmadan başka bir şey öğrenemezlerdi. Böylece yalnızca diğer kadınlarla sınırlı ilişkileriyle, hapsolmuş gibiydiler. Harem; erkeklerin, bilhassa yabancıların kolay kolay giremedikleri ve erkek ziyaretçiler geldiği zaman kadınların çekildiği, evin ayrı bir bölümüydü.

Kadınlar, bir köle tarafından refakat edilmeden sokağa çıkamazlardı, evde kesin olarak gözetleniyorlardı; Aristofanes, çapkınları korkutmak için beslenen bekçi köpeklerinden bahseder; hiç değilse Asya şehirlerinde Herodot döneminden beri, kadınları gözetlemek için ticaret maksadı ile Chio'da imal edilen ve Wacshmuth'a göre sadece barbarların kullanımı için olmayan hadımlar vardı. Euripides de, kadın bir "ojkurem'a" yani ev işleri için yapılmış bir âlet (kelime tam anlamıyla kullanılmıştır) olarak belirtilir ve çocuk doğurma görevinin dışında kadın, Atinalı için başlıca hizmetkârdan başka bir şey değildi. Erkeğin, bundan kadının hariç tutulduğu beden eğitimi alıştırmaları, halka ait tartışmaları vardı; bunun dışında erkeğin eli altında çok defa kadın köleler vardı ve Atina'nın parlak dönemlerinde geniş bir fahişelik devlet tarafından hoş tutulmaktaydı. Ispartalı kadınlar, karakteri ile antik kadın dünyasının genel seviyesinin ne kadar üstünde iseler, zekâ ve artistik zevk bakımından bu seviyesinin aynı derecede üstünde olan tek kadın Yunanlı şahsiyetler özellikle bu fahişelik temeli üzerinde gelişmişlerdir. Fakat, kadın haline gelmek için, fahişe olmaktan başlamak hali, Atina ailesinin en sert hükmüdür.

Dönemler boyunca bu Atina ailesi tipi, yalnız İonluların geri kalan kısmının değil, kıtanın ve kolonilerin bütün Yunanlılarının gitgide, aile ilişkilerine şekil verdikleri tip oldu. Fakat bütün gözetleme ve eve hapsetmelere rağmen, Yunanlı kadınlar çok defa kocalarını aldatma fırsatını buluyorlardı. Karılarına en ufak bir aşk göstermekten çekinen bu erkekler, fahişelerle her türlü aşk ticareti yaparak eğleniyorlardı; fakat kadınların zilleti, erkekleri pederastinin (homoseksüellik) iğrenç uygulamasına düşürüp kendi

namuslarını kirlettirdikleri gibi Ganyméde kültü ile Tanrılarının da namuslarını kirletecek kadar erkekleri alçaltarak, öcünü aldı..

Eski çağlarda, gelişimin en yüksek derecesine ulaşmış ve en çok uygarlaşmış bir ulusta izlediğimiz kadarıyla tek eşliliğin kökeni (başlangıç) böyle olmuştur. Önceden olduğu gibi daha sonra da evlilikler; edep gereği kalmış, tek eşlilik hiç bir şekilde kişisel cinsel aşkın -ki bununla tek eşliliğin kesinlikle hiç bir ilgisi yoktu- bir meyvası olmamıştır. Özel mülkiyetin, kendiliğinden gelme ilkel komünizm üzerindeki zaferi göz önüne alınırsa, tek eşli aile, tabu değil, ekonomik şartlar üzerine kurulmuş ilk aile olmuştır. Erkeğin aile içindeki hükümranlığı ve kendisinden başka kimseden olmayan ve servetinin doğrudan doğruya mirasçısı olmaya namzet çocukların doğurulması (dünyaya getirilmesi); tek eşliliğin Yunanlılar tarafından kaçamak sözler aramadan doğrudan doğruya ilân ettikleri dar amaçları bunlar olmuştur. Bundan başka evlilik onlar için bir görev; tanrılar, devlet ve kendi özüne karşı yerine getirmeye mecbur oldukları bir ödevdi. Atina'da kanun sadece evliliği değil, koca tarafından "ailevî görev" diye adlandırılan şeylerin en küçük bir bölümünün yerine getirilmesini zorunlu kılıyordu.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* s. 46-50.

8. TEK EŞLİLİĞİN KARAKTERLERİ (ENGELS)

Böylece tek eşlilik, tarih içinde hiç bir şekilde kadın ve erkek arasındaki bir uzlaşma olarak, hele en yüksek biçimi olarak görünmemiştir. Tersine tek eşlilik, bir cinsiyetin diğerini egemenliği altına alması ve iki cinsiyet arasında o güne kadar tarih öncesinde bilinmeyen bir anlaşmazlığın açığa vuruluşu biçiminde meydana çıkmıştır. 1846'da Marx ile birlikte hazırladığımız, yayınlanmamış bir el yazmasında şu cümleyi buluyorum: "İlk işbölümü çocukların doğması için kadın ile erkeğin aralarında yaptıklarıdır." Ve bugün; tarihte beliren ilk sınıflararası çelişki, tek eşlilik içinde

kadın ve erkeğin arasındaki çelişkinin gelişmesiyle ve ilk sınıf baskısı; erkek cinsinin kadın cinsi üzerine yaptığı baskıyla aynı zamana gelir, diye ekleyebilirim. Tek eşlilik büyük bir tarihî ilerleme oldu; fakat, aynı zamanda özel mülkiyetin ve köleliğin yanında ileriye atılan her adımın geriye doğru atılmış nispî bir adım sayılacağı, bazılarının ilerlemesi ve iyi bir durum elde etmesinin diğerlerinin felâketi ve ezilmesiyle gerçekleştiği ve günümüzde de hâlâ devam eden, dönemi açtı. Tek eşlilik; tam gelişimine uygar toplumda erişen çelişki ve aykırılıkların niteliğini, bağrında inceleyebildiğimiz toplumun hücre biçimidir.

Cinsel ilişkilerin eski nispî özgürlüğü "iki başlı" ailenin veya hattâ tek eşliliğin zaferiyle hiç bir şekilde kaybolmadı.

Punalneen (Ant Dağları'nda yaşayan kabilelere ait bir sıfat. - çev.) grupların tedricen ortadan kalkması yüzünden daha dar sınırlara indirgenen eski ailevî sistem; ailenin ilerdeki gelişimine hükmetmeye devam etti ve ona uygarlığın doğuşuna kadar refakat etti. Bu sistem, sonunda; insanlığı uygarlığa kadar bir gölge, ailenin üzerine düşen bir gölge gibi izleyen hafifmeşrepliğin yeni bir biçimi altında kayboldu.

Morgan, hafifmeşreplik ile tek eşliliğin yanında yer alan evli olmayan kadın ve erkekler arasındaki ve bilindiği gibi medeniyetin bütün dönemi boyunca en değişik şekiller altında gelişen ve gittikçe açık fahişelik haline dönüşen evlilik dışı münasebetleri anlıyor. Bu hafifmeşreplik doğrudan doğruya grup halindeki evliliklerden kadınların fedakârlıklarından gelir. Para için kendini vermek, ilkönce dinî bir hareket idi; aşk ilâhesinin tapınağında uygulanıyor ve para, başlangıçta tapınağın hazinesine gidiyordu. Hindistan tapınağına bağlı olan ve "bayaderler" (Kelime Portekizce dansöz anlamına gelen bailadeiranın bozulmuş halidir.) denen dansözler, Ermenistan'daki Anaitis, Korent'teki Aphrodite hierodulleri (bir tapınağın köleleri-çev.) ilk fahişeler oldular. Başlangıçta bütün kadınların görevi olan bu fahişelik, daha sonra sadece diğerlerinin yerini tutan rahibeler tarafından yerine getirildi. Diğer milletlerde hafifmeşreplik, evlilikten önce genç kızlara verilen

cinsel serbestlikten ileri gelmektedir, böylece bu da grup halindeki evliliklerin, günümüze kadar başka bir yoldan gelmiş kalıntısıdır. Mülkiyet eşitsizliğinin ortaya çıktığı ölçüde, yani barbarlığın üst evresinden itibaren, köle çalıştırılmasının yanında yer yer ücretli emek ve aynı zamanda kaçınılmaz bağlaşıklığı durumunda olan köle tarafından vücudunun zorunlu terki yanında serbest kadınların profesyonel fahişeliği de ortaya çıkar. Böylece, uygarlığın ürettiği her şeyin iki taraflı, şüpheli iki bölümlü, çelişkili olduğu gibi grup halinde evliliklerin uygarlığa bıraktığı miras da çift taraflıdır; bir tarafta tek eşlilik, öteki tarafta en uçtaki şekli olan fahişelikle, hafifmeşreplik. Hafifmeşreplik, herhangi bir diğeri gibi sosyal bir kurumdur; eski cinsel özgürlüğü, erkeklerin lehine ayakta tutar. Sadece uygulamada hoş görülmekle kalmayan özellikle hâkim sınıflar tarafından, fakat pek sık icra edilen hafifmeşreplik sadece sözde mahkûm ediliyor. Fakat gerçekte bu kınama asla bu işte payları bulunan erkekleri değil, kadınları hedef tutuyor: Erkeğin kadın cinsi üzerindeki egemenliğini bir kere daha toplumun temel yasası olarak ilân etmek için, bu kadınlar hoş görülüp geri itilirler.

Fakat bu yoldan, tek eşliliğin içerisinde bir ikinci zıtlık gelişiyor. Açık meşreplik sayesinde hayatını güzelleştiren kocanın yanında kadın kendini yüzüstü bırakılmış buluyor. Bir elmanın yarısı yendikten sonra, diğer yarısı elde tutulamayacağı gibi bir diğeri olmadan zıtlığın bir terimi olamaz. Kadınlar erkeklere daha çok bilgi verene dek erkeklerin fikri böyle olmuştur. Tek eşlilik ile birlikte daha önceden bilinmeyen iki özel sosyal tip olarak çıkar; kadının devamlı âşığı ve boynuzlu erkek.

Erkekler, kadınlara karşı zaferi kazanmışlardı, fakat yenilenler de galiplerin alınlarını donatmayı büyük bir cömertlikle üzerlerine vazife edinmişlerdir. Tek eşlilik ve açık meşreplik yanında -yasaklanmış kuvvetle cezalandırılan, fakat ortadan kaldırılması imkânsız olan- zina, önüne geçilmez bir sosyal kurum haline geldi. Babalığın doğruluğu, önceden olduğu gibi sonra da en fazla manevî kanı üzerine dayanıyordu ve çözümlemesi imkânsız zıtlığı

halletmek için Napolyon Kanunu 312. maddeyi kararlaştırdı: "evlilik sırasında doğan çocuğun babası, kocadır". Üç bin yıllık tek eşliliğin son neticesi işte bu oldu.

Medeniyetin başından beri tek eşli ailede -tarihi kökenini sadaketle belirten ve erkekle kadın arasındaki birincinin kesin egemenliği ile ifade edilen uyuşmazlığı açıkça ortaya çıkaran hallerde- sınıflara bölünmüş toplumun, çözmeye ve yenmeye uğraştığı çelişki ve zıtlıkların daha küçük bir çehresi gözümüzün önündedir. Tabiî ki burada, yalnızca gerçekten bütün kurumun başlangıç karakterinin yönetmeliğine göre ailevî hayatın cereyan ettiği, fakat kadının erkeğin hâkimiyetine karşı isyan ettiği tek eşlilik hallerinden bahsediyoruz. Bu, bütün evliliklerin hikâyesi değildir. Bunu hiç kimse, devlet içinde olduğu gibi evin içinde de hâkimiyetini sürdürmesini bilmeyen ve bunun sonucu olarak kendisinin lâyık olmadığı pantalonu itiraza yer bırakmayacak bir şekilde karısına bırakan dar kafalı, küçükburjuva Alman'dan daha iyi bilemez. Fakat bu kişi de başına çok daha nahoş şeyler gelen mutsuzluk arkadaşı Fransız'dan, kendisini daha üstün sayıyor.

Tek eşli aile, diğer taraftan her dönemde ve her yerde Yunanlılarda taşıdığı klasik sertlik şeklini korumadı. Geleceğin dünya fatihleri olmaları itibarıyla, Yunanlılarınkinden daha az ince olsa da, daha geniş bir görüşe sahip olan Romalılarda, kadın daha serbest ve daha değerliydi. Romalı, üzerindeki hayat ve ölüm hakkı sayesinde, karısının sadakatinin kâfi derecede sağlanmış olduğuna inanıyordu. Zaten, kadın da erkek gibi isteğiyle evliliği bozabilirdi. Fakat tek eşliliğin gelişmesindeki en büyük adım, gerçekte Cermenlerin tarihe gelmesiyle atıldı ve bu, muhakkak ki fakirlikleri yüzünden Cermenlerin tamamıyla "iki başlı" aileden kopmadıkları için böyle olmuştur. Bu sonucu Tacitus'un belirttiği üç durumdan çıkarıyoruz: İlkönce, evliliğin çok kutsal karakterine rağmen -"erkekler tek bir kadınla yetiniyorlar; kadınlar hayalarını kuşanmış olarak yaşıyorlar"- poligami, kabilenin şefleri ve büyükleri için yürürlükteydi; dolayısıyla, bu durum "iki başlı" evliliğin var olduğu Amerikalı kızılderelilerinkinin aynıdır. İkinci olarak ana-

lık hakkının babalık hakkına geçişi, herhalde az bir zaman önce olmuştur, zira annenin erkek kardeşi -anaerkile göre en yakın akraba- hemen hemen babadan daha yakın bir ebeveyn olarak görünüyordu ki, bu (aynı zamanda Marx'ın sık sık dediği gibi), kendi ilkel dönemlerimizi anlamak için örnek olan Amerikalı yerlilerin görüşüne uygun düşüyordu. Ve üçüncü olarak kadınlar, Cermenler'de yüksek bir değere sahiptiler ve etkilerini toplumsal işlerde bile kullanıyorlardı ki, bu tek eşlilikteki erkeğin egemenliğiyle doğrudan doğruya zıt düşer. Bunlar Cermenlerin, daha önce gördüğümüz gibi, "iki başlı" evliliğin tamamıyla kaybolmadığı Ispartalılar'ın görüşleriyle hemen hemen uygun düşen görüşleridir. Böylelikle, Cermenlerle birlikte yeni bir faktör kendini hissettirecektir. Bundan böyle, milletlerin Roma dünyasının enkazı üzerinde karışması sonucu meydana çıkan yeni tek eşlilik, erkek egemenliğinin meydana çıkan yeni tek eşlilik, erkek egemenliğinin klasik antikitenin hiç tanımadığı daha yumuşak şekillerine -hiç değilse dış görünüşe- büründü. Bu ilk olarak, tek eşlilikten -duruma göre, tek eşliliğin içinde yanında ve yahut ona karşı- ona borçlu olduğumuz en büyük ahlâkî ilerlemenin oluştuğu temeli verdi: Evvelce bilinmeyen bir cinsin, diğer bir cinse duyduğu bireysel aşk.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* Sayfa: 50-55. *Ring Verlag.* Sayfa: 65-71. Edit Costes.

9. ANTİKİTEDEN GÜNÜMÜZE KADAR CİNSEL AŞK VE EVLİLİK (ENGELS)

Ortaçağ'dan önce, bireysel cinsel aşk sözkonusu olamazdı. Muhakkak ki cinsel güzellik, samimiyet, ortak eğilimler, vb. ayrı cinsten bireyler arasında cinsel ilişkiler kurma arzusu uyandırdı, kadın ve erkekler, ticaretlerin bu en içteninde eşlerinin seçimi hususunda şüphesiz tamamen ilgisiz kalmadılar. Fakat bizim modern cinsel aşkımızla, o günkü cinsel aşk arasında dağlar kadar

fark vardır. Bütün eski çağlarda evlilikler, ilgililerin akrabaları tarafından kararlaştırılır ve bunlar rahatça bu karara uyarlardı. Eski çağların tanıdığı ailevi aşk, öznel (sübjektif) bir eğilim değil, nesnel (objektif) bir ödevdir. Fakat, bu evliliğin temeli değil, bireylerin karşılıklı bağımlılığıdır. Eski çağlar da kelimenin modern anlamıyla aşk, ancak resmî toplumun dışında kendini gösterirdi. Theocrite ve Moschus'un bize aşklarının hüzün ve sevinçlerini terennüm ettiği çobanlar, Longus'un Daphnis ve Chole'si, devlette özgür vatandaşın yaşadığı muhitte yeri olmayan kölelerdir. Fakat, kölelerin dışında ancak, çöküşünü yaşayan eski dünyanın çözülmesinin bir ürünü olan ve resmî toplumun da dışında yaşayan hafifmeşrep, yabancı vaya azad edilmiş kadınlarla yaşanan aşkı buluyoruz. Atina'da çöküşün arifesinde, Roma'da imparatorlar devrinde bu böyle olmuştur. Eğer tesadüfen, özgür kadın ve erkek vatandaşların arasında aşka değin ilişkiler olsa bile, bunlar zinadan başka bir şey değildi. Ve anladığımız anlamda cinsel aşk, eski çağların klasik aşk şâiri ihtiyar Anacreon için o kadar önemsiz bir şeydi ki, sevilen kişinin cinsiyeti bile onu çok az ilgilendiriyordu. Bizim cinsel aşkımız, bilhassa (belirtmek gerekir ki) basit bir cinsel arzudan eskilerin Eros'undan farklılık gösterir. Bugünkü cinsel aşk, başta sevilen kişinin de sevene olan aşkını öngörür; bu bakımdan kadın erkeğin eşitidir; halbuki antik Eros'ta, kadına hiç bir zaman fikri bile sorulmazdı. İkincisi; cinsel aşkın, iki tarafa da sahip olamamayı ve ayrılığı felâketlerin en büyüğü olarak gösteren bir devamlılık ve kuvvet derecesi vardır; âşıklar birbirine kavuşabilmek için hayatlarını tehlikeye sokma pahasına, büyük zorluklara göğüs geriyorlar ki, bu eski çağlarda en fazla zina durumlarında olurdu. Ve son olarak cinsel ticaret hakkında karar vermek için yeni bir değer biçme kuralı yaratıldı: Yalnızca, "Meşru muydu yoksa gayrimeşru muydu?" diye değil, fakat; "Bir aşkın ve paylaşılan bir aşkın sonucu muydu?" diye de soruluyor. Feodal ve burjuva uygulamada bu kuralın da, diğer ahlâkî kurallardan daha fazla saygı görmediğini hatırlatmak lüzumsuzdur -Bunun da üze-

rine basılıp çiğneniyordu. Fakat bu, daha da fena olabilirdi. Bu kural hiç değilse ötekiler kadar itibar görüyordu- tabiî teoride ve kâğıt üstünde. Ve işte, yeni bir emre kadar, kadının isteyebileceği bütün şeyler bundan ibaretti.

Eski çağların cinsel aşka olan eğilimlerinin bitiş noktası, ortaçağın hareket ettiği noktadır. Tagelieder'lerin icat ettikleri, şövalörsek aşkı daha evvelce tarif ettik. Evliliği yıkmaya eğilim gösteren bu çeşit aşkla evliliği tesis eden aşk arasında, şövalyeliğin hiç bir zaman tamamıyla katedemediği uzun bir yol vardır. Havaî Lâtinlerden erdemli Almanlara geçsek bile, Niebelugen şiirinde Kriënhild'in gizlice Siegfried'e, Siegfried'in ona âşık olduğundan daha az âşık olmadığını görüyoruz, fakat gene de onu ismini vermediği bir şövalyeye vadettiğini söyleyen Gunter'e sadelikle cevap veriyor: "Bana yalvarmanıza ihtiyaç yok; ben her zaman sizin bana emrettiğiniz gibi olmak isterim; bana koca olarak verdiğinizle birleşmek isterim haşmetmap". Kriemhild'in aklına en ufak bir şekilde aşkının kaâle alınabileceği gelmiyor. Gunther, Brunhildve Etzel Kriemhild'i daha önceden ikisini de görmediği halde evlendirmek istiyor; gene Gutrun'da İrlandalı Sigebaut Norveçli Ute ile, Hegelmgenlı Hetel İrlandalı Hilda ile ve nihayet Morlandlı Siegfried Onnanyalı Hartmut ve Zelandalı Herwig, her üçü de Gutrun ile evlenmek istiyorlar ve sadece bu sonuncu halde Gutrun, tamamen arzusu ile sonuncu talepte karar kılıyor. Genellikle, genç prensin nişanlısı eğer yaşıyorlarsa, ebeveyni tarafından seçilir veya aksi halde, her halükârda durum üzerinde söz hakları olan büyük derebeylerin onayını alarak prens tarafından seçilir. Zaten başka türlü de olamazdı. Prensin kendisi için olduğu gibi baron veya şövalye için de evlilik, politik bir mukavele, yeni anlaşmalarla iktidarı kuvvetlendirecek bir meseledir; kararı kişinin kaprisi değil, sülâlenin menfaati vermelidir. Evliliğin aktinde aşk, nasıl son sözü söyleyebilirdi?

Ortaçağ'da, şehirlerdeki lonca burjuvaları için de durum aynıydı. Gerçekten de burjuvayı koruyan öncelikler, loncaların kısıtlayıcı kuralları, onu diğer loncalardan ve kendi meslektaşlarından

veya çalışma arkadaşlarından ve çıraklarından ayıran sunî sınır çizgileri, içinde kendine uygun bir eş aradığı daireyi küçültüyordu. Ve bu karmaşık sistemde diğerlerinin arasından en ugun kadının kim olduğuna karar veren, elbette ki burjuvanın kişisel zevki değil, ailenin menfaati oluyordu.

Büyük bir çoğunlukla ve ortaçağın sonuna kadar evlilik, evlenecek kişiler tarafından kararlaştırılmayan bir husus olarak başlangıçta ne idiyse öyle kaldı. Başlangıçta dünyaya evli olarak geliniyordu; diğer cinse ait bütün bir grupla evli olarak grup halinde evliliklerin daha önceki şekillerinde grubun tedricî bir küçülmesi dışında, buna benzer şartlar gerçekten vardı. "İki başlı" evlilikte annelerin kendi aralarında çocuklarının evlenmesi hakkında anlaşmaya varmaları kuraldır; burada da, karar veren, kabile ve *gens* içinde genç çiftlerin durumunu sağlamlaştırması gereken yeni akrabalık bağlarının irdelenmesidir. Ve özel mülkiyetin kolektif mülkiyet üzerindeki üstünlüğü ve irsî intikalin çıkarı sayesinde tek eşlilik ve babalık hakkının hâkimiyeti geldiği zaman, evlilik her zamankinden daha fazla ekonomik düşüncelere bağlı oldu. Satın alma yoluyla evlilik şekli kayboluyor, bu iş daima büyüyen bir ölçüde uygulanıyor, o kadar ki sadece kadının değil, hattâ erkeğin bile niteliklerine göre değil, sahip olduğu şeylere göre değeri vardı. İlgililerin birbirlerine karşı olan eğilimleri evliliği aktetmenin en üstün sebebi olmalıydı ve işitilmemiş şey, hâkim sınıfların uygulamasında başlangıçta böyle oldu; bu sadece romanlarda veya sözü edilmesi bile lüzumsuz ezilen sınıflarda oluyordu.

(Coğrafi kapitalist üretimin durumu böyleydi, keşifler döneminden itibaren, dünya ticareti ve fabrika endüstrisi sayesinde dünya imparatorluğunu fethetmeyi iş edinene kadar.) Bu evlilik şeklinin kapitalist üretime fevkalâde uygun olduğuna inanılabilir de ve gerçekten de öyleydi. Bununla beraber -dünya tarihinin cilvesinin sonu yoktur- bu evlilikte kesin gediği açan gene kapitalist üretim tarzı oldu. Her şeyi meta haline sokarak eski töreler tarafından nakledilmiş olan bütün durumları altüst etti;

irsî gelenekler ve tarihsel hakkın yerine alım satım, "serbest" kontratı koydu; ve işte böylece geçmiş devirlere oranla kaydettiğimiz ilerlemenin *from status to contract*[1] tan, irsî olarak devrolmuş bir mevkiden serbestçe kabul edilen şartlara geçmesi sayesinde olduğunu söyleyerek İngiliz hukukçusu H. Summer Maine, olağanüstü bir keşifte bulunduğunu sandı ki; aslında bu daha önce, *Komünist Manifesto*'sunda bulunuyordu.

Fakat bir mukavele aktetmek için bütün kişiliklerinin, hareketlerinin ve bütün varlıklarının sahibi olan ve birbirleriyle aynı derecede eşit olan kişiler lâzımdır. "Eşit" ve "özgür" kişiler yaratmak, gerçekten kapitalist üretimin belli başlı görevlerinden biri oldu. Bunun başlangıçta ancak yarı bilinçli ve üstelik dini bir görünüş altında gerçekleşmesine rağmen Kalven'in ve Luther'in reformlarından itibaren, insanın hareketlerinden ancak bunları, iradesinin tüm serbestisi içinde yaptığı zaman sorumlu olabileceği ve gayri ahlâkı bir harekete iten bütün zorlamalara karşı durmanın bir ödev olduğunu ifade eden bu ilke gene de yerleşti. Fakat bu ilke, şimdiye kadar evliliğin aktinde uygulanan ilkeyle nasıl bağdaşabilirdi?

Burjuva anlayışına göre evlilik; bir mukavele, bir hukuki işlem ve hepsinin en önemlisi idi, zira bütün bir hayat için iki insan varlığın vücudu ve ruhu ile ilgiliydi. Gerçekten de şekil olarak evlilik bu dönemden beri, isteyerek aktediliyordu; ilgililerin "evet"lerinden vezgeçilmiyordu. Bununla birlikte madem ki, diğer mukaveleler için, gerçek karar verme özgürlüğü icap ediyordu, evlilik için niye istenmiyordu? Kendilerinden, vücutlarından ve uzuvlarından faydalanmak; çiftleşecek olan iki genç insanın hakkı değil miydi? Cinsel aşk, şövalyelik tarafından moda haline konulmamış mıydı? Ve şövalyeliğin zina aşkı karşısında evlilik için aşk, hakikî burjuva şekli değil değil miydi? Fakat eşlerin birbirini sevmesi bir ödev ise, sevgililerin başka

[1] Metinde İngilizce.

kimseyle değil, birbirleriyle evlenmeleri de bir ödev değil miydi? Sevgililerin bu hakkı; anne ve babaların, akrabaların ve geleneksel evlilik simsarlarının hakkından daha üstün değil miydi? Madem ki, özgür kişisel inceleme hakkı kolaylıkla dine ve kiliseye giriyordu, eski nesilin gençlerin mutluluk ve felaketlerine, şanslarına, ruhlarına sahip olma iddiasının karşısında bu hak yok mu olacaktı?

Bu sorular, bütün eski sosyal bağların gevşediği ve alınan bütün fikirlerin sarsıldığı bir anda odtaya atılmalıydı. Dünya, bir anda on kere büyümüştü; yarım kürenin bir çeyreği yerine, bütün bir küre, diğer yedi çeyreği de ellerine geçirmek için acele eden Avrupalı batılıların gözlerinin önüne serilmişti.

Ve memleketlerin eski dar sınırları gibi ortaçağ düşüncesine göre konulmuş binlerce yıllık engeller de ortadan kalkıyordu. Çok daha geniş bir ufuk, insanın mantık gözü önüne ve cismi gözünün önünde açılıyordu. Hindistan'ın zenginliklerinin Meksika ve Potosi'nin altın ve gümüş madenlerinin kendine çektiği genç insana, saygıdeğer kişilerin lûtufkârlığı ne ifade ederdi; ne ifade ederdi nesilden nesile geçmiş şerefli korporatif öncelik. Bu, burjuvazinin gezginci şövalyelik dönemi oldu, zira bu dönemin de romantizm ve aşk hezeyanları vardı, fakat bu burjuva şekli ile ve son tahlilde burjuvazik amaçlar ile idi.

Gelişen burjuvazi, özellikle varolan düzenin en derinden sarsıldığı protestan burjuvazisi, işte bu şekilde evlilik için de gittikçe mukavele özgürlüğünü kabul etti ve daha yukarıda anlatılan biçimde uyguladı. Evlilik sınıf evliliği olarak kaldı, fakat sınıfın sinesinde ilgililere seçimde belli bir özgürlük derecesi bağışladı. Ve kâğıt üstünde şiirsel resimde olduğu gibi ahlakî teoride de hiçbir şey, karşılıklı cinsel aşka ve eşlerin gerçekten özgür rızalarına dayanmayan evliliklerin gayri ahlakîliği kadar, sarsılmaz bir şekilde yerleşmedi. Kısacası aşk evliliği, erkeğin hakkı olarak ilan edildi ve sadece erkeğin hakkı değil, üstelik istisnaî olarak kadının da hakkı olarak kabul edildi.

Fakat erkeğin bu hakkı, bir noktada erkeğin diğer sözde hak-

larından ayrılıyordu. Uygulamada bu hakların, hakim sınıflara ayrılmasına ve dolaylı bir şekilde ezilen sınıf, proletarya için hükümsüz olmasına rağmen, burada tarihin cilvesi bir kere daha kendini gösterdi. Hakim sınıf, bilinen ekonomik etkiler tarafından gene hükmedildi ve ancak istisnaî olarak gerçekten tam özgürlükle aktedilmiş evlilik halleri arzetti, halbuki, daha önce gördüğümüz gibi bu haller ezilen sınıflarda kurallaşmıştır.

Genel olarak evlilik akti için tam özgürlük, ancak kapitalist üretim ve bu üretim tarafından yaratılan mülkiyetin koşullarının yok edilmesi, bugün de eşlerin seçimi üzerinde güçlü bir etki yapan tâli ekonomik ölçütleri kenara attığı zaman gerçekleşebilir. O zaman, karşılıklı sevgiden başka ölçüt kalmayacaktır.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*
Sayfa: 62-68. *Ring Verlag*. Sayfa: 82-90. Edit Costes.

10. HALK ŞARKILARINDA EVLİLİK (LAFARGUE)

Dinler ve hükümetler, evliliği saygı ve tantana ile kuşatırlar; filozoflar, rahipler ve devlet adamları evlililiği ailenin temeli kadına saygı, himaye ve mevki temin eden bir kurum olarak görürler: Halk şarkısı asırlarca süren bu debdebeli konser içine âhenksiz notasını atıyor.

Tekrar edilen geleneksel şarkılar ve evliliğin şerefine emprovize edilen şarkılar, genel neşe ile tezat teşkil ediyorlardı.

Berry kasabalarında evlenen kadının arkadaşları, onu kiliseye şu şarkıyı söyleyerek götürürlerdi:

Heyhat! Zavallı kız,
Ne kadar da üzgün
Onu kiliseden almadık.
Onu bir yere götürmüyoruz.

Halk şarkısı, bütün mutluluk umutlarını yıkmayı kendine amaç edinmişti.

Düğün günü,
En güzel gün,
Beyaz güllerle donanmış,
Çilekâr güllerle;
Ve üç renkli kurdele,
Izdırap kurdeleleri.
(Yukarı Britanya)

Evlendiğim gün
Ah! Bu benim en güzel günüm!
Elveda zevk ve eğlence.
Bugün siyah elbisemi,
Çile elbisemi,
Aynı renk şapkamı,
Izdırap kurdelesini giyeceğim.
(Pikardi)

Poito kızları, bu alaylı ve melânkolik şarkıyla "Gelini ve bütün alayı" selâmlarlardı.

Elvedâ tasa,
Güzel özgürlük!
Elvedâ gençliğimizin
Sevgili günleri;
Elvedâ aşkta söylenen
Güzel nutuklar.

Bir daha baloya gitmeyeceksiniz
Gelin hanım,
Ciddî bir havanız olacak
Arkadaşlarınızın önünde,
Evi bekleyeceksiniz
Biz giderken.

İşte almanızı rica ettiğimiz
Bu buket,
Bir çiçek demetidir
En büyük şereflerin
Çiçekler gibi solduğunu
Size göstermek için.

Elimin size takdim ettiği
Bu pasta,
Ondan bir parça alın
Bu sizi temsil ediyor.
Doymak için
Çalışmak ve acı çekmek
lazım geldiğini

Sizi selâmlarız
Gelin hanım
Her zaman hatırlayın
Bağlı olduğunuzu.

Languedoc kızları gelince, göğsünün üzerine koymasını tavsiye ederlerdi.

Bir menekşe demeti,
Yatağın dört bir köşesine
Bir demet tasa.
Elvedâ, zavallı Jeannetom!

Gaskonya'da, evlilik şarkısı bir mahkûm şarkısı gibi hüzünlüydü: Baba evini terketmeden önce, gelinin arkadaşları ona şu öğütte bulunurlardı:

Gelin, elini, başının üzerine koy
"Güzel günler nereye gittiniz" de
Elin başında, ayağın ocakta
Güzel günlerine veda et.

Kiliseden kocasının evine götürürlerken ona şöyle diyorlardı:

Elveda kilise, elveda büyük kapı
Bir daha önlüksüz gelemeyeceksin
Bir daha çiçeklerle gelemeyeceksin
Aklarını kaybetmiş olacaksın.

Gelini bekleyen sonuç tahmin ediliyordu;

Kim sefalet istiyorsa
Kim sefalet istiyorsa
Evlenmesi kâfi gelir
Donde!
Evlenmesi kâfi gelir
Donde!

PAUL LAFARGUE: *Halkın Evlilik Âyinleri ve Şarkıları.*
La Neuvelle Reveu 1886.

11. KADINLAR VE FRANSIZ DEVRİMİ (BEBEL)

XVII. yy. boyunca Montesquieu, Voltaire, d'Alembert, Holbach, Helvetius, La Mettcie, Rousseau ve başkaları tarafından temsil edilen büyük fikir hareketi, kadınları ilgisiz bırakmadı. Eğer birçoğu, modaya uymak yahut entrika arzularını tatmin etmek yahut diğer gayrıciddî sebepler için harekete atılıyorlarsa, aralarında çoğu, toplumun temelini eşit kılan ve feodal düzeni yıkan harekete aktif olarak katıldılar.

Fransa üzerinden temizleyici bir fırtına gibi geçen, eski toplum yapısını yıkıp zihinleri serbest bırakan 1789 Büyük Devrim patlamasından önceki yirmi yıl boyunca kadınlar, yığınlar halinde politik ve bilimsel derneklere koşuyorlardı. Teorileri pratiğe geçiren devrimi hazırlamaya yardım ettiler.

Temmuz 1789'da Bastille'in alınışıyla nihayet Büyük Devrim başladığı zaman harekete aktif olarak katılan, hareket lehinde ya-

hut aleyhinde hissedilir bir etki yapanlar, halk kadınları olduğu kadar yüksek sınıf kadınları da oldu. İyilikte olduğu gibi kötülükte de aşırı olan bu kadınlar fırsatın çıktığı her yerde işbirliği yaptılar. Tarihçilerin çoğu, ancak işlenilen aşırılıkları kaydettiler; kaçınılmaz aşırılıklar, zira bunlar tarif olunmaz bir çürümeden, sömürüden, zulümden, hor görülmeden ve hâkim sınıfların halka yaptıkları ihanetten ileri geliyordu. Tarihçiler kahramanca hareketleri ya küçülttüler ya da sessizce geçiştirdiler. *Sefiller*, bu yangının etkisi altında: "Kadınlar çakal şekline girdiler ve korkuyla alay ettiler" diyordu. Ve bununla birlikte bu korkunç seneler boyunca kadınlar o kadar çok kahramanlık, ruh yüceliği, hayranlık uyandıran feragat örneği verdiler ki, "Büyük Devrim boyunca kadınlar" üzerine bir kitabın yazılışı, şereflerine bir sütun dikilmesi kadar önemlidir.[1] Michelet, kadınların, devrimin öncü müfrezesi olduklarını söyler.

Her zamanki gibi Bourbonlar'ın hükümdarlığı sırasında Fransız halkının üzerine çöken genel sefalet, bilhassa kadınlarını düşkün kıldı. Kanunlar tarafından her türlü şerefli mesleğin dışında bırakılan kadınlar, onbinler halinde fuhuşa sürükleniyorlardı. Buna, kendilerinin ve yakınlarının sefaletini en yüksek noktasına iten 1789 kıtlığını ekleyelim. Ekim'de şehir meclisine hücum ettiler ve yığın halinde kral ve maiyetinin oturduğu Versailles'e doğru yöneldiler. Diğerleri, Millî Meclis'ten kadınla erkek arasında eşitlik temin edilmesini, kendilerine çalışma özgürlüğü verilmesini, yeteneklerinininin imkân verdiği görevlere kabul edilmelerini bir dilekçe ile istediler. Bu hakları elde etmek için kuvvetli olmaları lâzım geldiğini ve kuvvetin ancak örgüt ve birlik sayesinde sağlandığını anladıkları için, Fransa'da her yerde bazılarının çok büyük sayıda üyeyi kapsadığı cemiyetler örgütlediler. Bunun yanında, erkeklere ait kulüplere de girdiler. Mme. Roland'ın zekâsı sayesinde Girodinler Devriminin bu "Devlet adamları" arasında üstün bir politik rol oynamaya çalıştığı esnada ateş-

[1] Emma EDLER *Die berühmten Fraven der Franzüsischen Revolution* (Fransız Devrimi'nin Meşhur Kadınları) Viyana 1906.

li ve belâgatli Olympe de Gouges halk kadınlarının idaresini eline aldı ve bunları, kendini karakterize eden taşkın heyecanıyla korudu.

1793'te, Konvansiyon insan haklarını ilân ettiği zaman uyanık kadınlar, sadece erkek haklarından dem vurulduğunu çok çabuk anladılar. Olympe de Gouges, Rose Lacombe ve daha birçokları, bunlara 20 Kasım 1873'te Paris Komünü önünde yapılmış olan bildiriye dayanan on yedi maddelik "Kadın Haklarını" karşı çıkardılar: "Eğer kadının idam sehpasına çıkmak hakkı varsa, kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır." Bu hak iddiaları geri çevrildi. Fakat, idam sehpasına çıkma hakkında kadınların söyledikleri kanlı bir şekilde uygulandı. Bir taraftan kadın haklarının savunulması, diğer taraftan Konvansiyon'un şiddet hareketlerine karşı mücadele, bunları giyotine götürdü. Olympe de Gouges'un, aynı yılın kasım ayında kafası kesildi; beş gün sonra Mme Roland öldü. Her ikisi de kahramanca can verdiler. Ölümlerinden az bir zaman önce, 17 Ekim 1873'te Konvansiyon, bütün kadın kulüplerini kapatarak, kadınlara karşı antipatisini göstermişti. Daha sonra, kurbanı oldukları haksızlığı protesto etmeye devam ettikleri için Konvansiyon'a ve halk toplantılarına girmeleri yasaklandı ve asi gibi mualeme gördüler.

Ve, üstüne yürüyen bütün karşıdevrimci Avrupa'ya karşı, Konvansiyon "vatanın tehlikede" olduğunu ilân ettiği ve eli silâh tutan erkekleri acele Vatanın ve Cumhuriyetin savunması için çağırdığı zaman, heyecanlı Parisli kadınlar, yirmi yıl sonra Prusyalı kadınların, Napolyon'un despotluğuna karşı yaptığını yapmaya karar verdiler: Elde tüfek, vatanı savunmak.

AUGUSTE BEBEL: *Kadın ve Sosyalizm*. Sayfa: 411-414.

12. KADININ TARİHİ, EZİLMESİNİN TARİHİDİR (BEBEL)

Kadın ve işçinin şu ortak yanları vardır: İkisi de ezilmişlerdir.

Bu baskı, biçimsel olarak zamana ve ülkeye göre bazı değişiklikler geçirdi, fakat baskı devam etti. Tarih boyunca ezilenler, çok defa ezilmişliklerinin bilincine vardılar ve bu bilinç, durumlarına bazı değişiklikler ve hafiflemeler getirdi. Fakat, bu baskının gerçek mahiyetini tayin edemediler. İşçide olduğu gibi kadında da bu bilgi ancak günümüzde başlar.

Az çok başarı şansıyla haksız olarak kabul edilen durumlara karşı bir hareket başlatmadan önce, toplumun ve kanunların, gelişimine temel teşkil eden gerçek mahiyetini bilmek lâzımdır. Böyle bir hareketin önemi ve sahası, ezilen tabakaların sahip olduğu hareket serbestliğine bağlıdır.

Bir çift ilişkisi altında yetişme tarzı ve âdetler bakımından olduğu kadar, verilen özgürlük bakımından da kadın, işçiye nazaran daha aşağıdadır. Zaten uzun bir nesil dizisi boyunca devam eden şartlar, sonunda alışkanlık haline gelirler; irsiyet ve yetişme tarzı, her iki ilgili taraf da, bunları "doğal" olarak gösterirler. İşte bu şekildedir ki, kadın hâlen aşağı durumunu, kendiliğinden olağan bir şey gibi kabul ediyor. Kadına mevkiinin kendisine lâyık olmadığını ve toplumda erkekle aynı haklara sahip bir üye ve bütün ilişkilerde onun eşiti olmaya gayret etmesi lâzım geldiğini anlatmakta çok güçlük çekilir.

Kadının ve işçinin durumu arasında benzerlik gösteren birçok noktalar varsa da, bununla beraber esaslı bir fark vardır: Kadın, esarete maruz kalan ilk beşeri varlıktır. Köle, varolmadan önce kadın köleydi.

Her sosyal bağımlılık, kökenini ezilenin ezen karşısındaki ekonomik bağımlılığında bulur. Tarihi bilinmeyecek kadar eski zamanlarda kadın bu durumdaydı: Bunu bize insan toplumunun gelişme tarihi gösteriyor.

AUGUSTE BEBEL: *Kadın ve Sosyalizm.* Sayfa: 35-46.
(Türkçesi: Toplum Yayınevi)

Şimdi, tek eşliliğin tamamlayıcısı olan fahişeliğin temellerinin kaybolacağı ne kadar kesinse, o kadar kesin olarak tek eşliliğin bugünkü ekonomik temellerinin, ortadan kalkacağı bir sosyal devrime doğru ilerliyoruz. Tek eşlilik büyük zenginliklerin aynı ellerde -erkeğin elleri- toplanmasından ve bu zenginlikleri miras yoluyla bu erkeğin çocuklarına -herhangi bir başkasına değil- devretme arzusundan doğmuştur. Bunun için erkeğin değil, kadının tek eşliliği gerekliydi, o kadar ki, kadının bu tek eşliliği, en ufak bir şekilde erkeğin açık veya gizli çok eşliliğini engelleyemedi.

Fakat pek yakında gerçekleşecek sosyal devrim, hiç değilse gayrimenkûl irsî servetlerin muazzam bir çoğunluğunu -üretim araçları- kamu mülkiyeti haline getirerek bütün bu irsî devir tasalarını en azına indirgeyecektir. Öyleyse, tek eşlilik ekonomik sebeplerden doğduğuna göre bu sebepler ortadan kalkarsa, o da ortadan kalkacak mıdır?

Gayet haklı olarak "tek eşlilik", ortadan kalkmak bir yana ancak o zamandan itibaren bütünüyle gerçekleşecektir" diye cevap verebiliriz. Zira, üretim araçlarının kamu mülkiyetine geçişiyle ücret, proletarya ve giderek -istatistikle hesaplanması mümkünbelli sayıda kadını para karşılığında fuhuş yapmaya zorlayan yoksulluk da ortadan kalkar: Tek eşlilik, tehlikeye düşmek yerine erkekler için bile bir gerçek olur.

Her halükârda, erkeklerin durumu böylece bir hayli değişiktir. Fakat kadınlarınki de; bütün kadınlarınki, önemli değişikliklere uğrayacaktır. Üretim araçları bir kere kamu mülkiyetine geçer geçmez bireysel aile, toplumun ekonomik birimi olmaktan çıkar. Özel aile ekonomisi, sosyal endüstriye dönüşür. Çocuklara verilecek eğitim ve bakım genel bir dava olur; meşru olsun veya olmasın, toplum bütün çocuklara eşit bir özen gösterir. Böylece bir genç kızın bir art düşünce gütmeden kendini sevdiğine vermesini engelleyen -ekonomik olduğu kadar ahlâki- en önemlisi sosyal sebep, "bunun sonuçları neler olabilir?" tasası ortadan kalkar. Bu,

cinsel ilişkilere gittikçe daha fazla özgürlük, bakireliğin şerefleri ve kadınların şerefsizlikleri hakkında böylece daha ılımlı bir kamuoyu oluşturmaya, yeterli değil midir? Ve nihayet, modern dünyada tek eşlilik ve fuhuşun gerçekten de iki zıtlık, aynı sosyal halin iki kutbu olduğunu ve ayrılamayan iki zıtlık teşkil ettiklerini, görmedik mi?

Fuhuş, kendisi ile birlikte tek eşliliği de uçuruma sürüklemeden kaybolabilir mi?

Burada işin içine yeni bir unsur giriyor, tek eşliliğin oluştuğu devirde en fazla tohum halinde bulunan, bir unsur: Bireysel cinsel aşk.

Fakat, tabiatı sayesinde cinsel aşk yabancıları geri ittiği için - bu geri itişin günümüzde ancak tamamen kadında gerçekleşmesine rağmen- cinsel aşka dayanan evlilik, tabiatı itibarıyla tek eşlidir. Grup halinde evlilikten "iki başlı" evliliğe geçiş tarafından kaydedilen ilerlemeyi, bilhassa kadının eseri olarak kabul ettiği zaman, Bachofen'in ne kadar haklı olduğunu gördük; yalnızca bu sonuncunun tek eşliliğe geçişi erkeğin hesabına geçilebilir; aslında bu geçiş, kadının durumunu berbat etmekten ve erkeğin sadakatsizliğini kolaylaştırmaktan ibarettir: Kadınların sayesinde, erkeklerin bu devamlı sadakatsizliğini kabul ettiği ekonomik sebepler ortadan kalksın -kendi öz yaşantılarının ve daha fazla çocukların geleceklerinin tasası- bundan doğacak kadının eşitliği, bundan önceki bütün deneylere dayanarak durumunun sonucu, diğer taraftan bu ekonomik kadınların çok eşli olmalarından çok daha büyük bir oranda erkeklerin tek eşli olmaları sonucunu meydana getirecektir.

Fakat, tek eşlilikte gerçekten kaybolacak olanlar, doğuşunu borçlu olduğu mülkiyet şartları tarafından kendisine verilmiş bütün özelliklerdir: Bu özellikler, başta erkeğin üstünlüğü, sonra da feshedilmezliktir. Evlilikte erkeğin üstünlüğü, ekonomik üstünlüğünün basit bir sonucudur ve bununla beraber kendiliğinden düşecektir. Evliliğin feshedilmezliği, bir taraftan tek eşliliğin içinde doğduğu ekonomik durumu tek eşlilikle birleştiren bağın daha iyi

anlaşılmadığı ve dinsel bir abartmaya maruz kaldığı dönemin geleneğidir. Bu günden itibaren bu feshedilmezlik binlerce yerinden bozulmuştur. Eğer sadece aşka dayanan evlilik ahlâkî ise ancak aşkın devam ettiği evlilik ahlâkidir. Fakat, kişilere göre aşka giriş süresi bilhassa erkeklerde bir hayli farklıdır ve eğilimin ortadan kalkışı veya yeni bir aşk tarafından geri plâna itilmesi halinde ayrılığın topluma olduğu gibi iki tarafa da iyiliği dokunur. Sadece kişiler, bir boşanma davasının çamuru içinde yürümek zahmetinden kurtulacaklardır.

Çok yakında kapitalist üretime vurulacak bir süpürge darbesinden sonradır ki, cinsel ilişkilerin örgütlenmesi hakkında bulunabileceğimiz kehanet, bilhassa ortadan kalkacak olan şeyler üzerinde sınırlanır. Fakat sonra ne olacaktır? Bu yeni bir nesil büyüdüğü zaman kararlaştırılacaktır; hayatlarında asla bir kadının teslimiyetini para karşılığında veya herhangi bir sosyal zorunluluk yardımıyla satın alma durumunda kalmayacak bir erkek nesli; asla ne kendilerini gerçek bir aşk dışında, ne de bu teslimiyetin ekonomik sonuçlarının korkusu yüzünden sevdiği kişiyi reddetme durumunda kalmayacak bir kadın nesli. Bu insanlar yaşadığı zaman bugünden nasıl davranmaları gerektiğine inandığımız şeylerden tasa duyarlarsa ne âlâ; kendi törelerini ve herkesin hareket tarzı hakkında karar verecek uygun kamuoyunu kendileri yaratacaklardır. İşte hepsi bu kadar.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* s. 61-62, 70. *Ring Verlag* (Türkçesi: Sol Yayınları).

İKİNCİ BÖLÜM
MARKSİZM ve KADININ ÖZGÜR KILINIŞI

1. KADIN VE KABA KOMÜNİZM (MARX)*

Özel mülkiyete karşı, kamulaştırılmış özel mülkiyeti çıkarmaya yönelen bu hareket, evliliğe (şüphesiz bu sınırlı özel mülkiyetin bir şeklidir) karşı, kadının kolektif ve bayağı bir mülkiyet haline geldiği kadınların ortaklaşa kullanılmasını çıkardığı zaman hayvanî bir şekilde ifade edilmiş olur. Kadınların ortaklaşa kullanılması fikrinin, bu kaba ve düşünceden yoksun komünizmin sırrını meydana çıkardığı söylenebilir. Kadının genel fuhuş için evliliği terketmesi gibi, tüm zenginlik dünyası da yani insanın objektif özü, özel mülkiyet ve sınırlı evlilik halinden kolektivizm ve genel fuhuşa geçer. -Her yerde insan kişiliğini reddeden- bu komünizm, zaten kendi karşıtı olan özel mülkiyetin bir belirtisidir. Bir güç haline gelmiş genel arzu, açgözlülüğün kendini onayladığı ve değişik bir biçimde kendini tatmin ettiği kılık değiştirmiş bir şeklinden başka bir şey değildir. Bu şekildeki her özel mülkiyet fikri, en azından kıskançlık ve aynı seviyeye indirme şekli altında daha zengin özel mülkiyete karşı döner, öyle ki bu duygular rekabetin özünü teşkil ederler. Kaba komünizm, bu kıskançlığın ve tasarlanan bu minimum için bu aynı seviyeye indirme arzusunun sonucudur. Bu komünizmin belirli ve sınırlı bir ölçü derecesi vardır.

* Daha fazla bilgi için bkz: *KARL MARX BİYOGRAFİ*. Sorun Yayınları-1995 İstanbul.

Özel mülkiyetin bu feshedilişi, hiçbir şekilde gerçek bir anlam kazanamaz; bu, bütün kültür ve uygarlıklar dünyasının soyut inkârı ve sadece özel mülkiyeti aşmamak bir yana ona yetişememiş bile olan fakir ve ihtiyaç içindeki insanın gayritabiî basitliğine dönüş ile ispatlanmıştır. Kolektif şehveti tatmine yarayan bir nesne ve bir av gibi görülen kadın, sadece kendisi için yaşayan insanın sonsuz alçalışını ifade eder, zira insanın kendi hemcinsi ile olan ilişkilerinin sırrı, çelişkisiz kesin, açık ifadesini, kadın ve erkek ilişkisinde ve dolaysız ve doğal cinsi ilişkiyi anlayış tarzında bulur. Beşeri varlıkların gerekli, doğal, dolaysız ilişkisi; kadın ve erkek arasındaki ilişkidir. Bu doğal ilişkide insanın doğa ile ilişkisi; doğrudan doğruya insanın hemcinsi ile olan ilişkisini temsil eder, aynı şekilde insanın hemcinsi ile olan ilişkisi; doğrudan doğruya doğa ile kendi öz doğal doğrultusu ile olan ilişkisini temsil eder. Böylece bu ilişki, hissedilir bir şekilde belirli bir olaya indirgenmiş insanî özün ne dereceye kadar insan için tabiat haline geldiğini ve ne dereceye kadar tabiatın insanın beşerî özü haline geldiğini ortaya çıkartır. Bunun içindir ki, bu ilişkiye dayanarak insanın genel gelişim derecesi hakkında hüküm verilebilir. Bu ilişkinin karakteri, cinsel bir varlık olarak insanın hangi ölçüde insan haline geldiğini ve kendini öyle kabul ettiğini gösterir; kadınla erkeğin ilişkisi beşerî varlıkların en doğal ilişkisidir. Bundan dolayı bu şekilde, insanın doğal davranışının ne derece insani hale geldiğini ve beşerî özünün ne derece doğal öz haline geldiği görülür. Bu ilişkide, insanın ihtiyacının ne derece beşerî ihtiyaç haline geldiği, yani diğer bir beşerî varlığın ne derece onun için bir ihtiyaç olduğu, beşerî bir varlık olarak insanın kişisel yaşamında ne derece sosyal bir varlık olduğu da görülür.

Böylece, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının ilk pozitif şekli kaba komünizm, olumlu sosyal yapı biçimi olarak kendini kabul ettirmek isteyen özel mülkiyetin iğrençliğinin kendini değişik bir şekilde göstermesinden başka bir şey değildir.

MARX: *"Özel Mülkiyet ve Komünizm". Ekonomik ve Felsefî Yazılar* (1884). Eserler. C. III. s. 112-113. Alman Baskısı.

2. KADININ KURTULUŞU VE KUTSAL AİLE (KRİTİK KRİTİĞİN ELEŞTİRİSİ) (MARX)

Louise Morel'in tutuklanışı dolayısıyla, Rodolphe şu şekilde özetlenebilecek düşüncelere kapıldı:

"Ev sahibi çok defa korku, sürpriz veya hizmetçiliğin kendi tabiatının meydana getirdiği fırsatların değerlendirilmesi sayesinde hizmetçiyi baştan çıkarır."

Düşüncelerinde Rodolphe, hiçbir şekilde hizmetçiliği en yüksek kritiğine tâbi tutmaya kadar ileri gitmiyor. Küçük prens olmakla beraber o, hizmetçiliğin büyük savunucusudur. Rodolphe, modern toplumda kadının genel durumunu, insanlık dışı olarak anlamaktan çok uzaktır. Eski teorisine kesinlikle sadık kalan Rodolphe, sadece baştan çıkartmayı cezalandıracak ve pişmanlık ve müthiş cezaların kefaretini beraber götürecek bir kanunun bulunmayışına üzülmektedir.

Rodolphe'un yapması gereken, diğer ülkelerin bugünkü idare tarzlarını incelemektir. İngiliz kanunları onun bütün bu isteklerine cevap vermektedir. Blackstone'un en büyük övgüsünü yaptığı inceliği ile İngiliz kanunları, havaî bir kızı baştan çıkaran herhangi bir kimseyi alçaklıkla suçlayacak kadar ileri gidiyor.

Bay Szeliga borularını öttürüyor:

"Bu! Düşünün şimdi! Rodolphe! Bu fikirleri, sizin kadının kurtuluşu üzerindeki fantezist saçmalıklarınızla kıyaslayınız! Bu kurtuluş Rodolphe'da neredeyse elle tutulabilir, halbuki siz tabiatınız itibarıyla çok fazla pratiksiniz ve bu yüzden teşebbüslerinizde birçok başarısızlığa uğradınız." Her halükârda Bay Szeliga'ya şu sırrın açıklanmasını borçluyuz: Bir olay, fikirde neredeyse elle tutulabilir. Rodolphe'un kadınların kurtuluşunu öven insanlarla tuhaf kıyaslamasına gelince; Rodolphe'un fikirlerini, Fourier'nin şu fantezileri ile karşılaştırmak kâfi gelecektir:

"Zina ve baştan çıkarma, çapkınlara şeref verir ve yapılmaları âdaba uygundur. Fakat zavallı genç kız! Çocuk katili olmak! Ne suç! Şerefine düşkünse, şerefsizliğin izlerini ortadan kaldırması

lâzımdır; ve çocuğunu dünyanın önyargılarına kurban ederse, daha fazla şerefini kaybeder ve kanunun önyargılarına maruz kalır. Uygar her mekanizmanın çizdiği kusurlu daire işte budur.

"Genç kız, kazanımı ve sınırlı mülkiyeti üzerinde pazarlık etmek isteyen için satılığa çıkarılmış bir mal değil midir? Dilbilgisinde iki olumsuzluğun bir olumluluğa eşit olduğu gibi, evlilik pazarlığında da iki fuhuşun bir erdeme eşdeğer olduğu söylenebilir...

"Tarihî bir dönem gelişimi, özgürlük ve kadının ilerlemesi arasındaki ilişki ile tayin edilir, zira insan tabiatının hayvanlık üzerindeki zaferi kadınla erkek-zayıf ile kuvvetli- arasındaki ilişkilerden belli olur. Kadın özgürlüğün derecesi, tabiî ki genel özgürlüğü tayin eder.

"Bir cinsin hakarete uğraması, barbarlığın olduğu kadar uygarlığın da bellibaşlı karakteristik bir özelliğidir, şu farkla ki; barbarlıkta kötü alışkanlıklar, güzelleştirmeden olduğu gibi uygulanırdı, oysa bu alışkanlıklar uygarlıkta karmaşık, iki yönlü, münasebetsiz ve iki yüzlü bir mevcudiyet derecesine yükseltilmişlerdir. Hiç kimse, kadını köle gibi kullanmak yüzünden erkek kadar alçalmamıştır."

Rodolphe'un fikirleri önünde Fourier'nin bize evlilik hakkında verdiği ustaca özelliğe ve Fransız komünizminin materyalist kesiminin yazılarına başvurmak lüzumsuzdur.

Romancıda bulduğumuz sosyalist edebiyatın en esef verici iğrendirici hususu, her zaman bilinmeyen "sırlar"ın kritik kritiğini meydana çıkarır.

MARX: *Kutsal Aile veya Kritik Kritiğin Eleştirisi.*
Eserler C. III. s.373-375.

3. BURJUVA AİLESİNİN DAĞILMASI (MARX)

Mert çocuk,[1] bir kez daha sadece amprik ilişkilerin hâkim olduğu yerlerde kutsal varlığın hâkimiyetini görür. Burjuva, kendi rejiminin kurumlarını Yahudinin kanunu anladığı gibi anlar; her

[1] Max STIRNER, *Tek ve Mülkiyeti* adlı eserin yazarı.

özel durumda burjuva, bu kurumları mümkün mertebe değiştirir, fakat diğer herkesin bu kurumlara tabi olmasını ister. Eğer bütün burjuvalar, kitle halinde ve bir anda burjuvazinin kurumlarını değiştirirlerse artık burjuva kalamazlar -tabiatıyla akıllarına bile gelmeyen ve hiçbir şekilde isteklerine bağlı olmayan- bir davranıştır bu. Çapkın burjuva, evliliği ihlâl eder ve gizlice zina yapar; tüccar spekülasyon ve sahte iflâs yoluyla başkalarını mülkiyetten mahrum bırakarak mülkiyet kurumunu ihlâl eder; genç burjuva kendini imkân bulduğu zaman kendi öz ailesinden bağımsız kılar; kendi çıkarı için fiilen ailesini dağıtır; fakat evlilik, özel mülkiyet, aile teorik olarak el sürülmemiş kalırlar; zira pratikte bunlar, üzerinde burjuvazinin hâkimiyetini kurduğu temeldirler; zira burjuva şekli ile bunlar her zaman ihlâl edilen bir kanunun dini bütün bir Yahudiyi gene dini bütün bir Yahudi yaptığı gibi burjuva yapan şartlarıdır.

Burjuvanın, kendi varoluş şartları ile olan bu ilişkisi genel ifadesini burjuva ahlâkında bulur. Aileden zaten hiç bahsetmeyelim. Burjuvazi, burjuva biçimindeki çöküş döneminde de var olan aileye tarihi gelişim açısından burjuva ailesi niteliğini kazandırır. Burjuva ailesinin bağları para ve sıkıntıdır. Çamurlu varlığına, resmi lâfazanlık ve genel ikiyüzlülük içinde kutsal bir anlayış eşlik eder. Proletaryada olduğu gibi ailenin gerçekten dağıldığı yerlerde. Stirner'in düşündüğü şeyin tamamen aksi oluyor. Aile fikri burada hiç mevcut değildir, halbuki, bazı yerlerde hakikaten, tamamen gerçek ilişkilere dayanan aile hayatına karşı bir eğilim görüyoruz. XVIII. yy.'da filozofların darbeleri altında aile fikri dağıldı, zira, uygarlığın üst derecesinde gerçek aile, daha o zamandan dağılmaya başlıyordu.

Dağılan, ailenin içsel bağı, aile kavramını meydana getiren çeşitli unsurlar, itaat, dindarlık, ailevî sadakat, vb. idi; fakat ailenin gerçek yapısı, servet durumları, diğer ailelere karşı tutum, zorunlu birlikte oturuş, çocukların varlığıyla meydana gelen şartlar, modern şehirlerin inşası kapitalin oluşumu vb. çoğu bozulmalara rağmen yerlerinde kaldılar, zira, ailenin varlığı, burjuva toplumunun

iradesinden bağımsız olarak üretim biçimiyle olan bağlılığı dolayısıyla gerekli kılındı. Bu gereklilik, en bariz biçimiyle ailenin denebilirse kanun tarafından kısa bir süre ortadan kaldırıldığı Fransız Devrimi'nde kendisini gösterir. Bununla beraber, XIX. yy.'da aile varolmakta devam eder, fakat şu farkla ki, ideoloji yüzünden değil, sanayiin ve rekabetin gelişmesi sonucunda, dağılışı daha genel bir hale gelmektedir; dağılışının Fransız ve İngiliz sosyalistleri tarafından uzun zamandan beri ilân edilmesine ve Fransız romanlarının bu olayı nihayet Alman kilisesinin bilginlerine iletmesine rağmen aile, varlığını sürdürmektedir.

MARX: *Alman İdeolojisi.* Eserler. C. V. s. 162-163
(Türkçesi: Sosyal Yayınlar).

4. KOMÜNİST REJİM VE AİLE (ENGELS)

21'inci soru. KOMÜNİST REJİMİN AİLE ÜZERİNDE NE GİBİ ETKİLERİ OLACAKTIR?

Cevap – Cinsler arasındaki ilişkileri, ancak buna katılanları ilgilendiren ve toplumun müdahale edemeyeceği tamamen özel ilişkiler haline getirecektir. Özel mülkiyeti ortadan kaldıracağı, çocukları müşterek olarak yetiştireceği ve bu şekilde kadının erkeğe ve çocukların ebeveyne karşı olan bağımlılıkları göz önünde bulundurularak bugünkü evliliğin başlıca iki temelini yıkacağı için bu değişiklik mümkün olacaktır. Güya komünistlerin getirmek istedikleri kadınların ortak kullanımı üzerinde burjuva ahlâkçılarının koparttıkları gürültüye verilecek cevap işte budur.

Kadınların ortak kullanımı sadece burjuva toplumuna ait olan ve bugün fuhuşla gerçekleşen bir olgudur. Fakat, fuhuş özel mülkiyete dayanır ve onunla birlikte kaybolur. Böylece, komünist rejim, kadınların müşterek kullanılmasını getirmek şöyle dursun, aksine onu ortadan kaldıracaktır.

ENGELS: ***Komünizmin Prensipleri.*** s.29

Ailenin feshi! En radikal unsurlar bile komünistlerin bu alçakça niyeti karşısında isyan ediyorlar.

Bugünkü aile, burjuva ailesi, hangi temele dayanıyor? Sermaye, özel zenginleşmeye dayanıyor. Bu aile, tüm gelişimi ile sadece burjuvazi için mevcuttur; öte yandan bu durumun sonucu tüm ailenin proleterlerde zoraki ortadan kalkışı ve fuhuştur.

Burjuvanın ailesi, sonucunun kaybolmasıyla birlikte kaybolur ve ikisi de sermayenin ortadan kalkışıyla birlikte ortadan kalkarlar.

Bizi, çocukların ebeveyni tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmak isteyişimiz yüzünden mi itham ediyorsunuz?

Bu suçumuzu, itiraf ediyoruz. Fakat, dediğinize göre aile terbiyesinin yerine toplum terbiyesini koyarak en samimi bağları koparıyormuşuz.

Ya sizin verdiğiniz eğitim, o da, toplum tarafından tespit edilmiyor mu? Çocuklarınızı, içinde yetiştirdiğiniz sosyal şartlar okul sayesinde toplumun, dolaylı veya doğrudan doğruya müdahalesi tarafından tespit edilmiyor mu? Komünistler toplumun bu müdahalesini icat etmiyorlar; sadece karakterini değiştiriyor, eğitimi egemen sınıfın etkisinden koparıp alıyorlar.

(Büyük endüstri, proletaryanın bütün aile bağlarım yıktığı ve çocukları basit ticaret metası, basit iş âleti haline getirdiği sürece) çocuğu ebeveynine bağlayan kutsal ilişkileri üzerindeki burjuva feryatları, iğrenç olmaktadır.

Fakat siz komünistler, kadınların ortak kullanımım getirmek istiyorsunuz diye bütün burjuvazi bir koro halinde bağırıyor.

Burjuva, karısını basit bir üretim aracı olarak görür. Burjuva üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duymakta ve tabiatıyla kadınların kendisinin de sosyalizasyonun ortak kaderini paylaşacağı sonucunu çıkarmaktadır.

Burjuvazi, aslında kadını bugünkü basit bir üretim aracı rolünden çekip almanın sözkonusu olduğunun farkında değildir.

Sonuçta, komünistlerin kadını ortak kullanacaklarını iddia eden bujuvalarımızın bu ahlâk ötesi korkuları kadar gülünç bir şey olamaz. Komünistlerin kadınların ortak kullanılmasını önermeye ihtiyaçları yoktur, bu zaten hemen hemen her zaman mevcuttur.

Resmi fuhuş bir tarafa, proleterlerin karıları ve kızlarının emirlerine âmade olmasıyla yetinmeyen burjuvalarımız, birbirlerini devamlı boynuzlamakta garip bir zevk buluyorlar.

Burjuva evliliği, gerçekte evli kadınların ortak kullanımıdır. Komünistler, en fazla ikiyüzlülükle gizli tutulan kadınların ortak kullanımı yerine, resmî ve açıkça itiraf edilen bir ortak kullanım getirmek istemekle suçlanabilirler. Zaten, bugünkü üretim rejiminin ortadan kaldırılmasıyla, bundan doğan kadının ortak kullanımı, yani açık veya gizli fuhuşun da ortadan kalkacağı apaçıktır.

MARX VE ENGELS: *Komünist Partisi Manifestosu.*
Eserler. C. VI. s. 541-543 (Alman Baskısı)
(Türkçesi: Öncü Kitabevi, Bilim ve Sosyalizm Yayınları).

6. FOURİER VE KADININ KURTULUŞU (ENGELS)

Fourier, burjuvazinin devrim öncesinin heyecanlı hâkimlerinin ve sonrasının menfaati, övgü düzen yazarlarının sözlerini kendilerine çeviriyor. Burjuva âleminin maddî ve manevî sefaletini açmaksızın ortaya seriyor ve bunları yalnızca mantığın hüküm süreceği toplum, genel mutluluk getiren uygarlık, insanın sınırsız mükemmelleşme kabiliyeti konularında bilgi veren feylezofların dalkavukçu vaadleriyle karşılaştırıyor; her yerde en acınacak gerçeğin en tumturaklı cümlelerle ifade edildiğini ispatlıyor. Fourier sadece bir eleştirici değildir, neşeli karakteri, onu bir hicivci, hem de gelmiş geçmiş en büyük hicivci yapmıştır. Devrimin gerileme zamanlarında ortaya çıkan aşırı spekülasyonun yanında bu devrin ticari hayatına hâkim olan dükkâncı zihniyeti de, zevkle olduğu kadar büyük bir ustalıkla çizer. Burjuvazinin cinsel ilişkilere verdiği yöne ve kadının burjuva toplumundaki durumuna yönelttiği eleştirisi daha da ustalıklıdır. Belli bir toplumda kadının özgürleşme

derecesinin genel özgürleşmesinin doğal ölçüsü olduğunu ilk söyleyen odur.

ENGELS: *Anti-Dühring* (M.E. Dühring bilimi altüst ediyor). s.253-254. *Ring Verlag*, Zurich, 1934, s.209 Editions Sociales (Türkçesi: Sol Yayınları).

7. M. DÜHRİNG'E GÖRE AİLE (ENGELS)

M. Dühring, daha önceden üretimin kendisini baştan başa elden geçirmeden kapitalist üretim tarzının yerine sosyal tarzın koyulabileceğini düşündüğü gibi şimdi de burjuva ailenin, bütün şeklini değiştirmeksizin ekonomik temelinden koparılabileceğini hayal ediyor. Bu aile şekli onun için o kadar değişmezdir ki "eski Roma hukukunu" mükelleştirilmiş bir tarzda olsa da ailenin ebedî kanunu yapar ve bir aileyi ancak "mirasçı", yani bir şeyin sahibi birim olarak tasarlar. Bu konuda ütopyacılar M. Dühring'i fersah fersah geçerler. Onlara göre, insanların özgür olarak topluma mal edilmesi ve özel ev içi çalışmasının bu kamu sanayii şeklinde değiştirilmesi hemen gençlik eğitimini kamulaştırıyor ve sonuçta aile üyeleri arasında gerçekten özgür karşılıklı ilişkiyi getiriyordu. Ve bundan başkaca da, Marx daha önceden gösterdi. (Kapital, Kitap I, C. II, s.168 Editions Sociales, 1948)

Ev çevresi dışında toplumsal şekilde düzenlenmiş üretim biçimlerinde kadın ve çocuklara verdiği belirleyici rol sayesinde büyük sanayi, aile ve cinsler arası ilişkilerin üstün bir şeklinin yükseleceği yeni ekonomik temeli de yaratır.

ENGELS: *Anti-Dühring* (M.E. Dühring bilimi altüst ediyor). s.314, *Ring Verlag*, Zurich, 1934 (Alman Baskısı) Editions Sociales, 357.

8. BURJUVA EVLİLİĞİ (ENGELS)

Günümüzde burjuva evliliği iki cinstir. Katolik ülkelerde genç burjuva oğullarına uygun eşi temin eden, eskiden olduğu gibi ana babadır ve bunun doğal sonucu da tek eşli evliliğin içindeki zıtlığın tamamen açığa vurulması olmaktadır: Erkeğin hafifmeşrep

kadınlarla yaşamaktaki aşırılığı, kadının kocasının aldatmadaki aşırılığı. Katolik kimsenin boşanmayı kaldırması şüphesiz ölüme çare olmadığı gibi eşlerin birbirini aldatmasına çare olmadığına inanmasından gelmektedir. Protestan ülkelerde ise tersine, burjuva genç erkeğe kendisine, sınıfından bir eş bulmak özgürlüğü az veya çok tanınmıştır; sonuçta evlilikte bir miktar aşk olabilir ve yakıştırılma olarak aşkın varlığı her zaman kabul edilir ki; bu da protestan ikiyüzlülüğüne çok uygun düşer. Burada erkeğin hafifmeşrep kadınlarla yatıp kalkması daha azdır ve kadının kocasını aldatması daha olağandır. Ama tüm evlilik şekillerinde olduğu gibi insanlar evlilikten önce neyseler öyle kaldıkları için ve Protestan ülkeler burjuvaları çoğunlukla dar kafalı ve rahatına düşkün olduklarından bu Protestan tek eşli evliliği, en elverişli örneklerin büyük kısmında aile saadeti denilen aşırı bir can sıkıntısının paylaşılmasına yol açmaktan başka şey yapamaz. Bu iki evlilik biçiminin en iyi aynası romandır, Katolik tarzı için Fransız romanı, Protestan tarzı için Alman romanı. Her ikisinde de erkek, "payına düşeni elde eder": Alman romanında genç erkek için, genç kız; Fransız romanında koca için, boynuz takmak düşer. Hangisinin daha fazla oyuna geldiği henüz belli değildir.

İşte bunun için Alman romanının can sıkıntısı Fransız burjuvasına, Fransız romanının Alman burjuvasına esinlediği ahlâksızlık kadar tiksinti verir. Gene de, bu son zamanlarda (1880'lere doğru) "Berlin evrensel bir başkent olmaya" başladığından beri Alman romanı, orada uzun zamandır iyi bilinen aldatma ve düşüp kalkma konularında daha az çekingen gözlemleri arttırmaya başladı.

Ama her iki şekilde de evlilik, tarafların sınıf konumuna dayanır ve sonuçta her zaman bir yakıştırılma evliliğidir. Her iki şekilde de, bu yakıştırılma evliliği oldukça sık en kaba fuhuş haline döner, bazen her iki taraf ama genellikle kadın bu fuhuşa yönelir; bu, olağan hafifmeşreplikten ancak, vücudunu bir ücretli gibi parça başına kiralamayıp bir köle gibi bir defada her zaman için satmasıyla ayrılır. Ve tüm yakıştırılma evliliğine Fourier'nin şu sözü uygulanır: "Gramerde iki olumsuzluğun bir olumluluk değerinde ol-

duğu gibi evlilik pazarlığında da iki fuhuşun bir fazilete eşdeğerli olduğu söylenebilir." Cinsel aşk kadınla ilişkilerde ancak ezilen sınıflarda, yani bu ilişkilere resmen izin verilse de verilmese de günümüzde proletaryada gerçekten kural olabilir. Ama bu örneklerde de klasik tek eşliliğin bütün temelleri yok olur. Tek eşliliğin ve erkeğin hükümranlığının korunması ve devri için yaratılmış olduğu mülkiyet hiçbir şekilde yoktur ve sonuçta erkeğin üstünlüğünü uygulattıracak hiçbir sebep de kalmaz. Üstelik bunun araçları bile yoktur: Bu üstünlüğü koruyan burjuva hukuku, ancak mal mülk sahipleri ve bunların proleterlerle ilişkileri için vardır; burjuva hukuku masraflıdır ve sonuçta yoksulluktan işçinin karısma göre konumunda geçerli değildir. Bu sonucu ilişkilerde belirleyen tamamen başka kişisel ve toplumsal sorunlardır. Ve sonuçta, büyük sanayi; kadını, çoğu ailenin dayanağı haline getirerek evden ayırıp emek pazarına ve fabrikaya attığından beri, erkek üstünlüğünün son kalıntısına kadar temelleri proleterlerin evinden kaldırıldı. Belki, tek eşliliğin işe girmesiyle yayılan, kadına karşı kaba davranış hariç. Tüm zihnî ve geçici hayır duaya rağmen ve eşlerin en ihtiraslı ve en sadık bir aşka sahip oldukları düşünülse bile proleter ailesi kelimenin öz anlamına göre tek eşli (monogamique) değildir. İşte bunun içindir ki tek eşliliğin ebedî ortakları, hafifmeşrep kadınlarla düşüp kalkma ve eşini aldatma proleter evlilikte kaybolmakta olan bir yer tutarlar ancak. Kadın boşanma hakkını gerçekte tekrar elde etmiştir ve birbirine katlanılamaz hale gelince herkesin istediği yöne gitmesi tercih edilir. Kısacası proleter evliliği, kelimenin dilbilgisindeki anlamına göre tek eşli ama tarihî anlamına göre asla tek eşli değildir.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* s.56-58, *Ring Verlag*, Zurich, (Alman Baskısı). Edit. Costes, s.73-75.

9. KADININ HUKUKÎ KONUMU VE KURTULUŞUNUN KOŞULLARI (ENGELS)

Yasa yapıcılarımız, doğru olarak yasalardaki ilerlemenin -ka-

dınların tüm yakınma sebebini artan bir ölçüde kaldırdığını söylüyorlar. Modern uygarlığın yasalar düzeni, öncelikle evliliğin geçerli olması için iki tarafın serbestçe rıza göstermesi, bir anlaşma olması gerektiğini ve ikinci olarak evlilik sırasında iki tarafın birbirine karşı aynı haklara ve aym ödevlere sahip olması gerektiğini gitgide daha fazla kabul etmektedir. Fakat bu iki şart iyi niyetle uygulanmış olsalardı, kadınlar arzuladıkları her şeye sahip olurlardı.

Kanun yapıcısının havasını taşıyan bu kanıtlama, tam olarak cumhuriyetçi radikal burjuvanın proleteri susturduğu kanıtlamadır. İş kontratı sözde iki tarafın serbestçe rıza gösterdiği bir kontrattır. Kanun, iki tarafın eşitliğini kâğıda geçirdiği zaman bu anlaşma serbestçe rıza gösterilmiş bir anlaşma sayılır. Sınıf konumundaki farklılığın taraflardan birine verdiği güç, bu tarafın diğerine yaptığı baskı, iki tarafın gerçek ekonomik durumu kanunu ilgilendirmez. Ve iş anlaşmasının süresi boyunca taraflardan biri veya öbürü anlaşmadan açıkça vazgeçmezse iki tarafın da eşit haklardan yararlandığı kabul edilir. Ekonomik durum, işçiyi en son hak eşitliği görünüşünden bile vazgeçmeye sürüklerse kanun buna hiçbir şey yapamaz.

Evlilik konusunda ise, en mükemmel kanun bile ilgililer tutanağa serbest rızalarını açıkça bildirdikleri andan itibaren yerine getirilmiştir. Arkada olup bitene, gerçek hayatın oynandığı hukukî gizli yönlere ve bu onaylama özgürlüğünün nasıl elde edildiğine gelince ne kanun ne hukukçu bununla meşgul olmazlar. Oysa kıyaslamalı hukuka en basit bir başvuruş bile kanun yapıcıya bu onaylama özgürlüğünün ne olduğunu mutlaka gösterirdi. Kanunun, ana baba servetinden zorunlu bir kısmı çocuklara verdiği sonuçta çocukların mirastan yoksun bırakılamayacakları ülkede -Almanya'da, Fransız hukuk düzeni altındaki ülkelerde- çocuklar evlenmek için ana babasının rızasına bağlıdırlar. İngiliz hukukunun uygulandığı, bu rızanın evliliğin kanunî bir şartı olmadığı ülkelerde ebeveynler tam bir miras bırakma özgürlüğünden yararlanırlar ve çocuklarını keyiflerince mirastan mahrum bırakabilirler. Açık-

tır ki buna rağmen ve hattâ bunun için miras bırakılacak şeyin var olduğu sınıflarda evlilik özgürlüğü İngiltere'de ve Amerika'da, Fransa ve Almanya'dakinden fiilî olarak bir tel bile fazla değildir.

Erkek ve kadının haklarının evlilikteki hukukî eşitliğine gelince bu da daha iyi durumda değildir. Geçmişteki toplumsal koşullardan bize miras kalmış eşitsizlik, kadınla erkek arasındaki haklar eşitsizliği kadın üstündeki ekonomik baskının nedeni değil sonucudur.

Çocuklarıyla beraber birçok evli çifti içine alan eski komünist ailede kadınlara bırakılmış aile yönetimi, yiyeceğin erkekler tarafından temini kadar toplumsal olarak gerekli bir kamu sanayiiydi. Bu, ataerkil aile ve tek eşli ferdî aile daha da fazla değişikliğe uğradı. *Ailenin yönetimi* kamusal *özelliğini* kaybetti. Artık toplumu ilgilendirmedi. Özel bir hizmet oldu, kadın toplumsal üretime katılımdan uzaklaştırılmış bir birinci köle oldu. Yalnızca günümüzün büyük sanayii, kadına yeniden toplumsal üretim yolunu açtı, o da yalnızca proleter kadına. Ama şartlar öyledir ki, eğer kadın ailenin özel hizmetindeki görevlerini yerine getirirse toplumsal üretim dışında kalır ve hiçbir şey kazanamaz; eğer kamu sanayiine katılmak ve kendi hesabına kazanmak isterse aile görevlerini yapacak durumda değildir. Fabrikada olduğu gibi baroya ve doktorluğa kadar bütün işkollarında da kadın için durum aynıdır. Modern bireyci aile, kadının gizli veya açık ev içi köleliğine dayanmaktadır ve modern toplum yalnızca, kendisinin molekülleri gibi olan bireyci ailelerden oluşmuş bir yığındır. Günümüzde örneklerin büyük çoğunluğunda erkeğin ailesini besleyecek parayı, hiç olmazsa mal-mülk sahibi sınıflarda kazanması gerekir ve bu da kendisine özellikle kanunla imtiyaz tanınması gerekmeyen ağır basan bir konum vermektedir. Aile içinde erkek burjuvadır ve kadın proletaryayı temsil eder. Ama sanayi dünyasında proletarya üstündeki ekonomik baskının özel niteliği, bütün acılığıyla ancak kapitalist sınıfların bütün kanunî imtiyazları kaldırıp iki sınıfın hukukî eşitliği tam yerleştirilince kendini belli eder; demokratik cumhuriyet iki sınıf arasındaki karşıtlığı elemez, tersine bu

karşıtlığın mücadeleyle halledildiği bir alan sağlamaktan başka bir şey yapmaz. Ve aynı şekilde, modern ailede erkeğin kadına üstünlüğünün özel niteliği ve aralarında gerçek toplumsal bir eşitlik sağlama şekli ve gerekliliği ancak iki cinsiyet hukukî alanda kesinlikle eşit haklara sahip olunca bütünüyle gün ışığına çıkacaktır. İşte o zaman kadının kurtulmasının birinci şartının bütün kadınların kamu sanayiine girmesi olduğu ve bu şartın da bireyci ailenin toplumun ekonomik birimi niteliğinin ortadan kaldırılmasını gerektirdiği görülecektir.

ENGELS: *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.* s.58-60, *Ring Verlag.* Zurich (Alman Baskısı). Edit. Costes, s.76-79.

10. KADIN ÇALIŞARAK YAŞAYABİLMELİDİR (GUESDE)

Ren Sendikalar Kongresi'nde oybirliğiyle alınmış kararlar arasından biri, kadınların sanayide çalışması komisyonun aldığı kararı işçilerin Fransa'sı adına protesto etmeden geçiştirmek imkânsızdır.

Kadının her çeşit işletmeden, fabrikadan ve atelyeden çıkarılmasını, ekonomik iş sahasının kadına yasaklanmasını açıkça istemeden -ki bugünkü koşullarda sanayiin ölümü demek oluyordu- kongre bu iş sahasını "ihtiyaçlarını karşılamaya mecbur genç kız veya dula ayırıp sınırlandırmak istiyor" ve ekliyor:

"Her ortamda erkeğin kadını beslemesi gerektiği fikrini yaymaya gayret etmeliyiz."

"En kuvvetli ve en güçlü olduğu için erkeğin ailenin masraflarını karşılayacak kazancı sağlaması gerektiğini" ilân ettikten sonra, üyelerin, oybirliğiyle kadının "çalışmasını" uygunsuz olarak niteledikleri ve M. Prud'homme'dan sonra kadının gerçek yerini aile yuvası olduğunu tekrarladıkları 1876 I. İşçi Kongresi'nde (Aras salonunda) başka bir dil kullanılmıyordu.

Sefaletin derin sebeplerinin ve sefaleti yok etme yollarının *burjuvalaşmış proletaryamız* tarafından henüz keşfedilmesi gerektiği zamanda, hareketin başlangıcında böyle bir hata ne kadar açıklanabilirse, yirmi iki yıllık başarılı sosyalizmden sonra bu suç

bağışlanabilir niteliğine bile o kadar lâyık değildir; ancak rastlantısal olabilecek bir suç tekrarından şaşıp kalınmaz mı?

Hayır, erkeğin ne derece güçlü olduğu kabul edilirse edilsin, çalışması ne kadar çok para getirirse getirsin, kadını erkeğin bakımına mahkûm etmek mümkün değildir. Uygar ve politik özgürlük kazanmalarının kendilerine ekonomik olmayan tüm özgürlük kazanmanın sahteliğini görmek imkân verdiği işçiler, bir cinsin diğerine bağımlılığını herkesten daha az isteyebilirler. Bu, özgür olmayan cinsî ilişkilerden bütün öz saygının da kaldırılmış olacağını hesaba katmasak bile kadını erkeğin proleteri haline getirmek olurdu.

Emekçi sınıfını ezen ve gittikçe sarsmak isteyen boyunduruğun sebebi, tamamen üretim araçlarının dolayısıyla ürünlerin toplumun bir kısmının elinde toplanmış -ki bu kısım böylece diğer bölümün hayatına hükmeder- olmasındadır. Ekonomik varlıkların veya zenginliklerin bu tekelleşmesinin sonucu olarak, bir şey sahibi olmayan çoğunluk bunların sahibi ve karşı çıkılması imkânsız azınlığın her çeşit kaprisine boyun eğmek zorundadır.

Oysa kadının ihtiyaçlarını, yalnızca bakımını sağlayacak erkeğin üretmesi gerektiği kabul edilirse, kadının erkeği karşısında, emekçinin kapitalist karşısındaki bağımlılıkta, aşağılık durumda kalacağını kim görmez?

Kadın şartlı olarak erkeğin hoşuna giden ölçüde veya -bu daha iyi değildir ya- erkeğin hoşuna gittiği ölçüde yaşamını sürdürecektir.

"Hafifmeşrep kadın veya ev kadını!" , "Sofizm (bilgecilik) erkeği yaratır" anlayışının (P.J. Proudhon) bu meşhur ikili tanımdan daha fazla gerçeğe uymayan bir şey yoktur.

Emekçi, burjuvazinin yüzüne vurduğu adaletsizlikten insanlığın yarısına karşı suçlu duruma düşmeden, kimseye borçlu olmadan çalışarak yaşama hakkını bütün insanlar için olduğu gibi kadın için de ne alanda olursa olsun sınırlayamaz öyleyse.

Hayır, kadının ailedeki yeri başka alanlardaki yerinden daha büyük değildir. Erkeğin yeri gibi her yerde etkinliğinin kullanılabileceği ve kullanılmak istendiği her yerdedir. Niçin, ne adına kadın istense de istenmese de meslek, hattâ zanaat haline getirilmiş

cinsiyetine kapatılmak, hapsedilmek isteniyor? Erkeğin de cinsiyetiyle ilişkili görevleri vardır; koca ve babadır ama bu görevleri onun doktor, sanatçı, el veya fikir işçisi olmasına engel değillerdir. Aile kadını veya anne -ikisi de olmayanlar vardır ya- kadın da niçin, ne adına kendisine uygun şekilde toplumsal alanda kendini göstermesin?

Kötülük, bir sanayi kolunda bile olsa kadının çalışmasında değil, bugün kadın emeğinin erkek emeğinden daha fazla maruz bulunduğu kapitalist düzende önceden ayırıp kaldırmadadır. Kötülük, kadının sosyal faaliyetine engel olan kanunlarda olduğu kadar törelerin getirdiği engellerdedir.

Yeteneklerinin serbestçe uygulanmasını ve tam olarak gelişmesini erkeğe olduğu gibi kadına da sağlamak. Öte yandan cins ayrımı yapmaksızın bütün emekçilere emeklerinin tüm ürününü sağlamak. İşte bütün çözüm burada ve yalnızca buradadır.

JULES GUESDE: *"Kadın ve Çalışma Hakkı"*, *Sosyalist*, 9 Ekim 1898.

11. KADININ KURTULUŞU KOMÜNİST TOPLUMDADIR (GUESDE)

Kapitalist dönemde kadın, kendi başına kendi emeğiyle yaşayamaz. Sosyal görevlerin en büyüğüyle vaktini geçirip insan ırkını üreterek ebedîleştirdiği zamanlar dışında bile kas ve akıl gücünün satışında en fazlasından yaşamını tamamlayıcı bir şey bulur. Utanç verici derecede azaltılmış ücreti, kadını, geri kalan kısmı erkekten, erkek olduğu için istemeye mecbur eder: Koca, sevgili veya yoldan geçen birinden.

Daha başka deyişle kadın, başlıca veya biricik varoluş aracı olan cinsiyetiyle ticaret yapmaya mahkûmdur. Ve evlilik denilen bütün hayatını bağlayan bu kendini teslim etme sonucunda kadın geçimini ve korunmasını ne pahasına olursa olsun sağlamayı başardığı zaman, gerçek bir fesih işlemi olan boşanma sayesinde kadını başka kapıda kendini besletmeye mecbur etmenin nasıl imkân dahilinde olduğu anlaşılmıyor.

Mal haline gelmiş vücudunun alışkanlık veya yıpranmayla da-

ha zor veya imkânsız bir yatırım haline düşme ihtimali bir yana kadının, kısıtladığı iki fuhuş tarzı arasında bir kişiye bağlı kesin fuhuşun emniyetini peşpeşe ve tekrarlanan bir fuhuşun aşırılıklarına tercih hakkı vardır.

... Kişilerin kendilerinin sahibi olmayı, şahıslarındaki en öz şeyi serbestçe kullanmayı başarmaları için bireyci ve mülkiyetçi ortamın yerini, kolektivist ve komünist ortama bırakması gerekir.

Özgür, ücretten arınmış, ürettiğiyle karşılığı ödenen çalışma sayesinde kadın, çalışarak kendine yetebilmelidir, çünkü arkadaşlıkta olduğu kadar aşkta da kadını yalnızca ekonomik bağımsızlığı özgür kılabilir.

Organik bir çalışma olan ve üründen daha iyisini, üreticiyi meydana getirdiği gebelik ve emzirme sırasında kadının, ekonomik çalışmanın ürünlerinden yararlanması toplumsal olarak sağlanmalıdır.

Babalığın amca adı altında gerçekte bütün erkekler tarafından ifa edildiği eski komünist tribünlerinde olduğu gibi yarının insanlığını oluşturan çocukların bugünün insanlığının bakımına bırakılmaları bilhassa gereklidir. Diderot, Tanrı'yı yayınız diyordu. Yayılması gereken Tanrı değildir. Fark gözetmeden bütün insanoğullarının eşit korunması ve eşit gelişmesi için bütün toplum seviyesinde yayılması gereken ailedir.

İşte o zaman ve ancak o zaman boşanma -evliliğin bu sözde düzelticisi ancak başka bir kötülüğe eklenen bir kötülüktür- değil ama bölüşülen cana yakınlığın -ki bunun dışında ancak fuhuş ve iğfal vardır- sınırsız özgürlüğü olacaktır, olabilecektir.

JULES GUESDE: *"Boşanma hakkında. Çözüm yolu"*
Halkın Çığlığı, 12 Haziran 1894

12. KADIN SORUNU (LAFARGUE)

Burjuva, kadının evde kalması ve etkinliğini aileyi idare etmek ve gözetmeye, kocasına bakmaya, çocuk yapıp onları beslemeye ayırması gerektiğini düşündü ve hâlâ düşünüyor. Daha antik top-

lumda burjuvazi doğup şekil bulmakta iken Xenephon, kadın idealinin ana hatlarını çizmişti. Gelişen ekonomik koşullara uyduğu için, bu ideal asırlar boyunca akla uygun gözükmüşse de, bu koşulların var oluşunun sona erdiğinden beri ancak ideolojik bir kalıntıdır.

Kadının eve kapatılması, onun aile içinde bütün enerjisini tüketen çeşitli görevler yerine getirdiğini önceden kabul eder; oysa bu ev içi çalışmalarının en önemli ve en bağlayıcıları -yün ve iplik eğrilmesi, elbise trikotajı, kesilip biçilmesi ve hazırlanışı, çamaşır yıkama, ekmek yapımı vb.-bugün kapitalist sanayi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kadının eve kapatılması aynı zamanda erkeğin drahoması ve kazancıyla ailenin maddî ihtiyaçlarını karşıladığını önceden kabul eder; oysa hali vakti yerinde burjuvazi içinde evlilik, kişilerin birleşmesi olduğu kadar sermayelerin de ortaklığıdır ve çoğu kadının çeyizi erkeğinkinden daha fazladır.

İşçi sınıfında olduğu gibi küçükburjuvazinin kadınları ve kız çocukları da, babaları erkek kardeşleri ve kocaları ile rekabete girerler. Burjuvazinin kadını aileye hapsedilerek önlemek istediği bu ekonomik uyuşmazlık kapitalist üretimin geliştiği ölçüde şiddetlenir: Erkeğin tekeline aldığı, sonsuza kadar elinde bulunduracağını sandığı serbest meslek, tıp, hukuk, edebiyat, gazetecilik, bilim vb. alanını bu ekonomik uyuşmazlık kaplar. Her zaman olduğu gibi işçiler, kadının toplumsal üretime katılımından mantıkî sonuçlar çıkaran ilk kişiler oldular, zanaatkâr idealinin yerine -yalnızca ev kadını ideali- yeni bir ideali, emeğin özgürleştirilmesi ve ücretlerin arttırılması amacını güden ekonomik ve politik kavgalarında arkadaş kadını getirdiler.

Burjuvazi, idealinin modasının uzun zamandır geçmiş olduğunu ve toplumsal ortamın yeni koşullarına uydurmak için ona yeniden şekil vermek gerektiğini hâlâ anlayamadı; bununla beraber XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren burjuva kadınları, çeyizleri onları kocalarıyla aynı seviyeye yerleştirdiği ölçüde dayanılmaz olan ailevî aşağılıklarını protesto etmeye başladılar: Kadınlar, entelektüel ve maddî zevklerden yoksun bırakılmalarına karşı oldu-

ğu kadar, mahkûm edildikleri hasis hayata ve ev içi köleliğine karşı da ayaklandılar; en cüretkârları serbest aşk isteyecek ve kadının kurtuluşunu vaaz eden sosyalist akımlara katılacak kadar ileri gittiler. Düşünürler ve ahlâkçılar; kadının ev işlerine, düğme dikmeye, çorap örmeye olan bağımlılıkları ölmeden, var olamayacağını iddia ettikleri ailenin kutsal menfaatini öne sürerek feminist hareketi durduracaklarını sanmak saflığında bulundular. Erkeğin parlak ve üstün melekelerini geliştirip değerlendirebilmesi için kadının bu karanlık ve aşağılık işlere boyun eğmesi gerekiyordu; aile tablosu konusunda isyan etmiş burjuvaları azarlayan bu akıllı kişiler, kadını aile yuvasından ve çocuğun beşiğinden ayırıp onu fabrikanın zoraki çalışmasına iterek işçi ailesini yıkan kapitalist sanayiye övgüler düzüyorlardı.

Burjuva kadınları, bu ciddî Tartufes'lerin ahlâkî olduğu kadar aptal öğütleriyle alay ettiler, yollarına devam ettiler ve saptıkları amaca vardılar; antik Roma patrisyeni ve XVIII. yy. aristokratı gibi çocuk emzirme ve aile dertlerinden kurtuldular ve kapitalist dünyanın en lüks süslenmiş bebekleri olmak ve alışveriş yapmaya gitmek için kendilerini tamamen süslenmeye verdiler. Amerikan plütokrasisi hanımefendi ve genç kızları bu çeşit özgürleşmenin son sınırlarına vardılar, kocalarını ve babalarını çılgınca harcadıkları milyonların biriktiricileri haline getirdiler. Süslenme, kapitalizm hanımlarının bütün faaliyetini tüketmediği için bu hanımlar, bağımsızlıklarını kesinlemek ve ırkı mükemmelleştirmek amacıyla evlilik kontratını delik deşik ederek eğleniyorlar. *Komünist Manifestosu*, sayısız zina ve ayrı yatma dâvasının, sefih sosyalistlerin kurtaracaklarını iddia ettikleri kutsal evlilik bağlarının her iki cinsten burjuvalara esinlediği saygının tartışılmaz örnekleri olduğunu gösterir.

Küçükburjuvazinin kadın ve kızları ihtiyaçlarını karşılayıp ailenin imkânlarını genişletmek zorunda kalıp da mağazaları, idari görevleri, serbest meslek işlerini istilâ edince, zaten kısıtlı hayat şartları burjuvaları düşündürmeye başladı; kadın rekabeti bu şartları daha da kısıtlayacaktı. Erkeklerin savunmasını üzerlerine alan

entelektüeller ahlâkçıların öğütlerine tekrar başlamamayı tedbirli buldular, çünkü bu sonuncular zengin burjuvalar nezdinde acınacak kadar başarısızlığa uğramışlardı, aydınlar bilime başvurdular, son derece bilimsel ve karşı çıkılmaz sebeplerle tarihin ve doğanın yasalarını bozmadan kadının aile uğraşlarından çıkamayacağını gösterdiler. Kadının yüksek bir entelektüel eğitim görecek ve erkekle rekabete girdiği mesleklerde gerekli dikkati, enerjiyi ve çabukluğu gösterecek yetenekte olmayan aşağılık bir varlık olduğunu, bundan son derece memnun olarak ispatladılar. Erkeğin beyninden daha küçük, daha hafif ve daha basit kadın beyni bir "çocuk beynidir."

Daha gelişmiş kasları hücum ve direnç kuvvetine sahip değildir, kol, kalça kemikleri, bütün kemik, adale ve sinir sistemi kadının ancak ev işleriyle uğraşmasına izin verirler. Hıristiyan ve Yahudilerin çirkin Tanrısının, Cham'ın ırkını kölelik belâsına çarptırdığı gibi tabiat da bütün uzuvlarıyla kadını erkeğin kölesi olarak tayin etmişti.

Tarih, bu ultra-bilimsel gerçeklerin parlak doğrulamasını getiriyordu; düşünürler ve tarihçiler her zaman ve her yerde kadının erkeğe bağımlı olarak eve veya hareme kapandığını tarihin öğrettiğini onaylıyorlardı; derin burjuva düşünürü Auguste Comte, pozitif olarak; geçmişte kadının talihi bu olduysa gelecekte de kaderi bu olmalıdır diyordu. Meşhur nüktedan Lombroso ona yardım etti: Kadın canilerin sayısı erkek canilerden daha az olduğu için istatistik biliminin kadın aşağılığının bildirdiğini ciddiyetle ileri sürdü; hazır rakamlara dalmışken delilik istatistiğinin de aynı aşağılığı belirttiğini ekleyebilirdi. Demek ki böylece ahlâk, anatomi, fizyoloji, istatistik ve tarih kadını ev köleliğine her zaman için mıhladılar.

Ailede kadının uğraştığı işlerden çoğunu yüklenen kapitalist üretim; fabrika, mağaza, büro ve eğitim ücretliler ordusuna, ucuz emek bulma amacıyla işçi sınıfı ve küçükburjuva kız ve kadınlarını da aldı. Entelektüel yeteneklere olan acele ihtiyacı saygıdeğer ve saygıyla karşılanan erkek ahlâkı ilkesini kenara bıraktırdı:

Okumak, yazmak ve saymak kadının bütün bilgisi olmalıdır. Bu ihtiyaç erkek çocuklara olduğu kadar kız çocuklara da bilimin başlangıcının öğretilmesini gerektirdi. İlk adım atılınca kızların üniversiteye girmeleri yasaklanamadı. Entelektüellerin "çocuk beyni" dedikleri kadın beyninin erkek beyni kadar tüm bilimsel eğitimi kabul edebilecek yetenekte olduğunu bu kadınlar gösterdiler. Kadınların ilk başta erişebildikleri soyut bilimler (matematik, geometri, mekanik, vb.); aynı zamanda kadınların entelektüel kabiliyetlerini gösterdikleri ilk bilimler oldular, şu sıralarda kadınlar deneysel bilimlere girmeye başladılar (fizyoloji, fizik, kimya, tatbikî mekanik, vb.) ve çocukluklarından beri içinde yaşadıkları ruhî ve fizikî gelişme koşullarının aşağılığına rağmen, Amerika ve Avrupa'da erkeklerle omuz omuza giden bir kadın ordusu belirmektedir.

Kapitalizm, kadını *özgür kılmak* için değil, onu erkekten daha fazla sömürmek için onu aile yuvasından çekip çıkardı ve toplumsal üretime itti, bu sebepten kadını aileye hapsetmek için dikilen ahlâkî, politik, hukukî ve ekonomik engelleri devirmemeye çok dikkat edildi. Kapital tarafından sömürülen kadın, özgür emekçinin sefaletlerine tahammül eder ve üstelik geçmişin zincirlerini taşır. Ekonomik sefaleti artmıştır, yasasına boyun eğmeye devam ettiği veya baba tarafından beslenmek yerine varoluş araçlarını kazanması gerekir ve ihtiyaçlarının erkekten daha az olduğu bahanesiyle daha az ücret alır ve atelyede, büroda ve okuldaki günlük çalışması bitince evdeki çalışması başlar. Toplumsal görevlerin en büyüğü kutsal emek, annelik, kapitalist toplumda korkunç ekonomik ve fizyolojik sefaletler kaynağı olur. Kadının hoş karşılanmaz durumu insan ırkının üremesi için bir tehlikedir.

Ama bu ezici ve acı durum, özel mülkiyetin oluşumuyla başlayıp ancak bunun sona ermesiyle bitecek köleliğin sonunu önceden bildirdi. Üretimin mekanik tarzının baskısı altında uygar insanlık, kendini bağlayan ekonomik, hukukî ve ahlâkî zincirlerden kurtulmuş kadının, fizikî ve zihnî melekelerini vahşîlerin ilkel komünizmde olduğu gibi serbestçe geliştirebileceği ve ortak mülkiyete dayanan bir topluma doğru yönelmektedir.

Vahşiler, ilkel karmaşıklığın önüne geçmek ve cinsel ilişkileri gitgide azaltmak için çare olarak ancak, iki cinsi ayırmayı buldular; memuriyetlerin ihtisaslaşmasının sağlamlaştırdığı ve belirginleştirdiği bu ayrılığın öncülüğünü kadınların yaptığına inanmak için bazı sebepler vardır. Sosyal hayatta bu ayrılık kendini dinî törenler, her cinse özgü gizli diller ve hattâ kavgalarla[1] gösterdi; ve bu ayrılık, şiddetli bir çelişki durumuna geldikten sonra, kadının kaba bir şekilde köleleşmesiyle sonuçlandı. Kadının bu köleliği, iki cinsin çelişkisi ekonomik alanda belirginleştiği ve genelleştiği ölçüde azalarak devam ettiği halde, hâlen vardır. Fakat modern çelişki, bir cinsin diğerine karşı kazanacağı bir zaferle sonuçlanmayacak, zira, bu kadınların da erkekler gibi üyesi bulunduğu işçi sınıfının kurtuluşunda çaresini bulacak olan emeğin sermayeye karşı verdiği mücadelenin değişik bir yüzüdür.

Fonksiyon ve mesleklerin ihtisaslaşmasını ortadan kaldırma ve kol kuvvetinin yerine dikkat ve entelektüel ustalığı koyma eğilimini gösteren ve geliştiği ölçüde, sosyal çalışma içinde kadın ve erkeği birleştiren ve pekiştiren üretim tekniği, vahşî ve barbar kavimlerde cinslerin ayrılığının devamını sağlayan şartların geri gelmesini önleyecektir. Ortak mülkiyet uygarlığın ekonomik çelişkisini ortadan kaldıracaktır.

Fakat, insanlar için kadının köleliğinin ve cinslerin çelişkisinin sonunu sezinlemek; beyince ve vücutça gelişmiş olan kadın ve erkekler tarafından yeniden inşa edilecek, entelektüel ve bedenî gelişim bakımından karşılaştırma kabul etmeyecek bir dönem düşlemek mümkünse de eşit ve özgür kadın ve erkeklerin seksüel ilişkilerini şimdiden tahmin etmek olanaksızdır.

Fakat geçmişe ve zamanımıza göre değerlendirecek olursak, cinsel isteğin kadınlarda olduğundan daha devamlı ve şiddetli olduğu erkekler -aynı durum bütün hayvanların dişi ve erkeklerinde

[1] Avustralyalılarda bir cins seksüel totemizmi gözleyen A. W. Howit, bir cinsin totemi olan bir hayvanın diğer cinsten biri tarafından öldürülmesi halinde, aynı klanın kadın ve erkeklerinin çok defa birbirlerine girdiklerini söylüyor.

görülebilir- sevgili kazanmak için bütün entelektüel ve fizikî yeteneklerini ortaya dökmek zorunda kalacaklardır.

Darwin'in ispatladığı gibi, hayvanların gelişmelerinde önemli bir rol oynayan, fakat nadir istisnalar dışında hemen hemen üç bin yıldan beri Hindo-Avrupalı ırklarda bu rolü oynamayan seksüel seçim, insan evriminin tekrar ve enerjik faktörlerinden biri haline gelecektir.

Annelik ve aşk, kadına ilkel toplumlarda işgal ettiği ve anısının antik dinlerin efsane ve mitleri tarafından muhafaza edildiği üstün durumunu yeniden elde etmesine imkân verecektir.

PAUL LAFARGUE: *Kadın Sorunu.*
Edition de l'oeuvre nouvelle. Paris, 1904.

13. KADIN SORUNU SOSYAL SORUNUN BİR ÇEHRESİDİR (BEBEL)

Bizler, her geçen gün daha geniş boyutlar kazanan sosyal bir evrimin çağdaşlarıyız. Bir hareket, zihinlerin bir ajitasyonu, toplumun bütün sınıflarında gitgide daha büyük bir şiddetle kendini gösteriyor. Herkes toprağın ayaklarının altından kaydığının farkına varıyor. Çözümleri üstünde, her iki yönde de tartışılan bir sürü sorun ortaya çıktı. Bunların en önemlilerinden biri "kadın sorunu" adı verilendir.

Sosyal yapımızda kadın nasıl bir yer işgal etmelidir, insan toplumu içinde herkese verilen haklara sahip olan, faaliyetinin tam randımanını verebilen bir üye olabilmek için, kadın ne şekilde bütün gücünü ve yeteneklerini geliştirebilir? Bizim görüşümüze göre bu sorun, binlerce biçime bürünmüş sömürü, ihtiyaç, baskı ve sefaletin yerine özgür bir insanlık, sosyal bakımdan olduğu kadar fizikî bakımdan da tam sıhhatli bir toplum getirmek için, insan toplumunun alacağı örgütlenme şeklinin ne olacağını bilmek sorunu ile çakışır. Demek oluyor ki kadın sorunu, bütün beyinleri işgal eden, bütün zihinleri harekete geçiren genel sosyal sorunun

yönlerinden ancak bir tanesidir. Bu sebepten dolayı bu sorun, nihaî çözümünü ancak sosyal çelişkilerin ortadan kaldırılmasında ve bu çelişkilerden doğan zorlukların ortadan kaybolmasında bulabilir.

AUGUSTE BEBEL: *Kadın ve Sosyalizm.* s.25.
(Türkçesi: Toplum Yayınları).

14. BURJUVA FEMİNİZMİ VE SINIFLARIN KAVGASI (BEBEL)

Bundan, sosyal mevki göz önüne alınmadan bütün kadınların, erkekler tarafından hükmedilen ve haksızlığa uğramış durumlarından ve bu durumu mevcut sosyal düzende reformlar ve kanunların revizyonu ile değiştirmekte, burjuvaların menfaati olduğu sonucu çıkar. Kadınların büyük çoğunluğunun çıkarı ise bu durumun tamamen değişmesindedir. Bu şekilde, aralarından çoğunun altında inledikleri ücretli emeğin köleliği, endüstri ve mülkiyet şartlarına yakından bağlı olan cinsel kölelik ortadan kalkacaktır.

Burjuva feminist hareketleriyle meşgul olan kadınlar, böyle radikal bir değişikliğin gerekliliğini anlayamazlar. Toplumda işgal ettikleri öncelikli yerin etkisi altında kalacakları, proletaryanın feminist hareketinde ve onun çeşitli isteklerinde tehlikeli, makul olmayan ve mücadele edilmesi lâzım gelen eğilimler görüyorlar. Bu şekilde işçiler ve kapitalistler arasında bir uçurum meydana getiren sınıfların farklılığı, etkisini feminist harekette de gösteriyor. Ve bu etkiler, durumun gerginleştiği ölçüde büyük olur.

AUGUSTE BEBEL: *Kadın ve Sosyalizm.* s.30-31.
(Türkçesi: Toplum Yayınları).

15. İŞÇİ SINIFI VE NEO-MALTÜZYONİZM (LENİN)

Pirogov Doktorları Kongresi'nde çocuk düşürme sorunu, yani sunî olarak meydana getirilen doğumlar, büyük bir ilgi yarattı ve birçok tartışmalara yol açtı. Raportör Litehkous, bugünkü uygar

denilen devletlerde çocuk düşürmenin geniş bir şekilde yayılmasına ait bilgiler sundu.

New York'ta bir yılda 80.000 çocuk düşürme olayı görülmüştür. Fransa'da ise bu, ayda 36.000'dir. Saint-Petersburg'da çocuk düşürme yüzdesi son beş sene içinde iki mislinden daha fazla arttı.

Pirogov Doktorları Kongresi, çocuk düşürmenin anne için hukukî soruşturma gerektirmemesi ve doktorun, ancak, operasyonu kendi çıkarı için yaptığı anlaşıldığı anda, kovuşturmaya uğraması dileğinde bulundular...

Çocuk düşürmenin cezasız kalması lazım geldiği görüşünü savunan doktorların çoğu, tabiî ki, tartışmalar sırasında, neo-maltübyanizm sorunu da, (yani doğum kontrolü çareleri) ortaya getirdiler ve bu vesile ile işin sosyal yanı da sözkonusu oldu. Böylece örneğin, Rousskoie Slovo'nun raporundan esinlenen M. Vigdortchik "gebeliği önleyici unsurları selâmlamak lâzım geldiğini" açıklarken, M. Astrakkan bir alkış tufanı arasında şöyle bağırdı:

"Bizi, çocuklarının okullarda dejenere olmaları, kuraya tâbi tutulmaları ve intihara itilmeleri için, anneleri doğurmaya ikna etmeye itiyorlar."

M. Astrakkan'ın böyle nutuklarının bir alkış tufanı kopardığı doğru olsa bile, bu beni asla şaşırtmaz. Dinleyiciler, burjuva psikolojisine sahip küçük ve orta burjuvaydılar. Kendilerinden, liberalizmin en yavanlarından birinden başka bir şey beklenebilir miydi?

İşçi sınıfının görüş açısı altında, M. Astrakkan'ın söylediği cümle kadar gerici karakterde ve tüm "sosyal neo-maltüzyanizmin" daha parlak bir ifadesine sahip bir cümle bulmak hemen hemen imkânsızdır.

"Dejenere olmaları için çocuk dünyaya getirmek." Sadece bunun için mi? Çocuklar neden, neslimizi sakat bırakan ve mahveden bugünkü hayat şartlarına karşı bizden daha bilinçli ve daha birleşmiş olarak daha iyi savaşmak için doğmasınlar?

İşte, aslında bir köylünün, bir esnafın, bir entelektüelin, genel-

likle bir küçükburjuvanın psikolojisi ile bir proleterinki arasındaki temel fark budur.

Küçükburjuva ölüme doğru gittiğini, hayatın her geçen gün daha zorlaştığını, varoluş kavgasının gitgide daha amansız bir şekle büründüğünü, ailesinin ve kendi mevkiinin gittikçe daha fazla çıkmaza girdiğini hissediyor. Bu reddi imkânsız bir olaydır. Ve küçükburjuva bunu protesto ediyor.

Fakat ne şekilde protesto ediyor? Çaresiz ölüme sürüklenen, geleceğinden ümitsizliğe kapılan bir sınıfın, korkak ve mahvolmaya yüz tutmuş bir sınıfın temsilcisi gibi protesto ediyor.

Yapacak bir şey yok; acılarımızı, ıstıraplarımızı, sefaletimizi ve utancımızı çekecek çocukların sayısı daha az olsun: Küçük burjuvazinin haykırışı işte budur.

Bilinçli bir işçi, bu görüşten son derece uzaktadır. Ne kadar samimî ve heyecanlı olursa olsunlar, böyle feryatlar tarafından ruhunun kararmasına izin vermez. Evet, biz işçiler ve küçük mülkiyet sahipleri de, tahammül edilmez bir boyunduruk altında ezik ve ıstırapla dolu bir hayat sürdürüyoruz. Neslimiz, babalarımızınkinden daha çok acı çekiyor. Fakat bir bakıma babalarımızdan çok daha fazla mutluyuz. Savaşmayı öğrendik ve de çok çabuk öğreniyoruz; babalarımızın en iyilerinin yaptıkları gibi, tecrit olmuş bir şekilde, bize tamamen yabancı olan burjuva palavracıları tarafından atılmış sloganlarla değil, bizim sloganlarımızla, kendi sınıfımızın sloganlarıyla savaşmayı öğrendik. Biz, babalarımızdan daha iyi mücadele ediyoruz, çocuklarımız bu mücadelenin daha da iyisini verecekler ve galip gelecekler.

İşçi sınıfı ölmüyor, o büyüyor, daha da kuvvetli ve atılgan bir hale geliyor, birleşiyor, bilinçleniyor ve kavga içinde çelikleşiyor. Feodalizm, kapitalizm ve küçük üretim hakkında karamsarız, fakat işçi sınıfı onun hareketi ve amaçlarıyla ilgili her şey için en ateşli iyimser biziz. Biz, şimdiden yeni binanın temellerini atıyoruz ve çocuklarımız bu binayı tamamlayacaklar.

İşte bu yüzden -ve sadece bu yüzden- biz, neo-maltüzyanizmin, korkudan "Allahım, şu veya bu şekilde ayakta kalmamıza

yardım et; çocuklara gelince hiç olmasınlar daha iyi" diye kekeleyen, egoist ve kabuğuna çekilmiş küçükburjuva çiftine özgü bu eğilimin kesin olarak düşmanıyız.

Muhakkak ki, bu, çocuk düşürmeyi yahut gebeliği önleyici nitelikte olup tıp kitaplarının yayınlanmasını yasaklayan bütün kanunların tamamen değişmesini istememizi engellemez. Bu kanunlar, hâkim sınıfların riyakârlıklarından bir tanesidir.

Bu kanunlar, kapitalizmin hastalıklarını iyileştirmez, fakat bunları ezilen yığınlar için özellikle tehlikeli ve korkunç hale getirirler. Vatandaşlar için en basit demokratik hakların korunması ve tıbbî propagandanın özgürlüğü ayrı bir konu, neo-maltüzyanizmin sosyal teorisi apayrı bir konudur. Bilinçli işçiler, bu gerici ve kalleş teoriyi, çağdaş toplumun en ilerlemiş, en kuvvetli büyük değişikliğe en iyi hazırlanmış sınıfına aşılama teşebbüslerine karşı her zaman en amansız mücadeleyi vereceklerdir.

LENİN: *"İşçi sınıfı ve neo-maltüzyanizm"*
Pravda, 16-29 Haziran 1913. Eserler, C. XVI. s.497-499 (Rus Baskısı).

16. DEVRİMCİ MÜCADELEDE KADINLAR (LENİN)

I

Hayır; ağır kürek cezaları, şefleri çarın polislerine karşı sokak savaşlarında ölmekten çekinmemiş olan işçileri korkutmayacaktır. Zindanlarda öldürülen ve ölünceye kadar işkence edilmiş kahraman arkadaşlarımızın anısı yeni savaşçıların güçlerini on misli arttıracak ve on sekiz yaşındaki genç kız Martha İakovleva gibi açıkça "Kardeşlerimizle beraberiz" diye bağıracak binlerce yeni savaşçı ortaya çıkacaktır. Hükümet, polis ve asker baskısı dışında gösteri yapanları isyanla suçlamaya kararlıdır. Biz buna, bütün devrimci güçleri bir araya getirerek, çarın keyfî idaresinin bütün kurbanlarını kendimize çekerek, tüm ulusun sistematik bir şekilde ayaklanmasını hazırlayarak cevap vereceğiz.

LENİN: *"Zindan kaideleri ve zindan hükümleri",*
ISKRA. Kasım 1901. Eserler. C. VI. s.239.

II

Moskova proletaryası, Aralık ayı günlerinde[1] ordu içinde ideolojik "çalışmanın" fevkalâde örneklerini verdi. Örneğin: 8-21 Aralık'ta. Strasnaia meydanında, halk Kazakları çevirip, sıralarını bozup, onlarla kucaklaşıp onları geri dönmeye ikna etmiştir. 10-23 Aralık'ta ise, Prasna mahallesinde on bin kişilik bir kalabalığın içinde kırmızı bayrak taşıyan iki genç işçi kız, Kazakların önüne atılıp "Bizi öldürün! Sağ kaldığımız sürece bayrağımızı teslim etmeyiz" diye bağırmış ve halk "yaşasın Kazaklar" diye tezahürat yaparken, Kazaklar heyecanlanıp geri dönmüşlerdir. Bu mertlik ve kahramanlık tabloları proletaryanın kafasında her zaman için iz bırakmalıdır.

LENİN: *"Moskova ayaklanmasından dersler"*.
Eserler. C. X, s.51.

17. OY HAKKI İÇİN MÜCADELE (LENİN)

Kadınların oy hakkı için karar, oybirliğiyle alındı. Yalnız, "Fafiens"lerin yarı-burjuva topluluğuna dahil bir İngiliz kadını, genel oy hakkı için değil, mülk sahibi kadınların oy hakkı için mücadele edebileceğini belirtti. Bu teklif; oy hakkını, kadın için hak eşitliğini, burjuva taraftarlarının değil, proletarya sınıfının partileri yanında ve işçilerin mücadelesini öven kongre tarafından reddedildi. Kongre, kadının oy hakkının elde edilmesi için açılacak kampanyada sosyalizmin ilkelerini kadın ve erkekler arasındaki hak eşitliğini, hiçbir ortam uygunsuzluğu iddiasıyla bunları tahrif etmeden kesinlikle korumanın gerekli olduğunu kabul etti.

Bu konuda, komisyon içinde çok enteresan bir anlaşmazlık meydana geldi. Avusturyalılar (Victor Adler, Adelheid Popp) erkeklerin genel oy hakkı için mücadelesinde şu taktiği onaylıyorlardı: Bu hakkı elde etmek için, yapılacak ajitasyon kampanyasın-

[1] 1905 Aralığı ayaklanması.

da, kadınların oy hakkı isteklerinin ön plâna alınmaması. Alman sosyaldemokratları, özellikle Zetkin, Avusturyalılar genel oy hakkı lehine kampanyalarını yürüttükleri andan beri bu görüşe karşı çıkmışlardı. Zetkin, basında hiçbir durumda kadınların oy hakkı isteğinin karanlıkta bırakılmaması gerektiğini, Avusturyalıların ortam elverişsizliği sebepleri yüzünden prensiplerini ifade ederek oportünistçe hareket ettiklerini ve onları zayıflatmak şöyle dursun, eğer aynı enerjiyi kadının oy hakkı mücadelesi için göstermiş olsalardı, bu mücadelenin, ajitasyonlarının menzilini ve halk hareketinin gücünü arttıracağını söylemişti. Komisyon'da, Alman sosyaldemokrasisinin bir diğer saygıdeğer kadını, Zig, tamamen Zetkin'in görüşüne katıldı. Avusturya taktiğinin dolaylı bir şekilde kabul edilmesi olan Adler'in önerisi, dokuza karşı on iki oyla reddedildi (bu öneri, sadece bütün vatandaşlara verilecek oy hakkı için mücadelede kesinti olmaması ve oy hakkı mücadelesinin her zaman kadın ve erkek haklarının eşitliği mücadelesine bağlı olmamasını istiyordu)...

Hiçbir şey, kongre komisyonunun görüşünü, adından yukarıda bahsettiğimiz Zig'in, sosyalist kadınlar enternasyonali konferansında söylediği (kongre ile aynı tarihte Stuttgart'ta toplanan) şu sözler kadar iyi ifade edemez:

-Prensip olarak, doğru gördüğümüz her şeyi isteriz; ve ancak gücümüz mücadeleyi yürütecek kadar yeterli olmadığı zaman, elde edebileceğimiz kadarıyla yetiniriz, diyor Zig. Sosyaldemokrasinin taktiği her zaman bu olmuştur. İsteklerimizin mütevazi olduğu ölçüde, hükümetin verdiği tavizler o kadar mütevazi olacaktır.

Alman ve Avusturyalı sosyaldemokrat kadınlar arasındaki bu tartışmanın ışığı altında okuyucu, en iyi Marksistlerin, ilkelere sadık ve doğru devrimci taktiğe getirilen en ufak bir sapmayı ne şekilde değerlendirdiklerini görebilir.

* LENİN: "Stuttgart Enternasyonal Sosyalist Kongresi" 1907 sonunda yazılmış ve *Herkes için takvim*'de basılmıştır. 1908. Eserler. C. XII. s.90-91 (Rus Baskısı).

18. KADINSIZ DEMOKRASİ OLMAZ! (LENİN)

Kadınlar; uygar ödeve milis içinde görev almaya ve politik hayata çağırılmazlarsa, ev işi ve mutfağın bunaltıcı atmosferinden çekilip alınmazlarsa, gerçek özgürlük temin edilemez -değil sosyalizm-, demokrasi bile kurulamaz.

LENİN: "Uzaktan mektuplar" 3. Mektup. Zürich 11/24 Mart 1917. Leninsik Sbornik'te yayınlanmıştır. Eserler. C. XX, s.38 (Rus baskısı). C. I, s.41 (Editions Sociales).

19. KADININ SİYASİ EĞİTİMİ (STALİN)

Beş yıl önce Partimizin Merkez Komitesi, Moskova'da Birinci Rus İşçi ve Köylü Kadınları Kongresi'ni topladı. Bu kongreye beş binden fazla delege katıldı ki, bunlar en aşağı bir milyon emekçi kadını temsil ediyorlardı. Bu kongre, partimizin emekçi kadınları arasındaki çalışmasında ilk adımları attı. Bu kongrenin paha biçilmez değeri, cumhuriyetimiz işçi ve köylü kadınlarının politik örgütlenmesinin temellerini atmasındadır.

Bazı kimseler bunda olağanüstü hiçbir şey olmadığını, Parti'nin kadınların da dahil olduğu kitleler arasındaki siyasi eğitimle her zaman uğraştığını kadınların siyasi eğitiminin, ancak kısa zamanda sağlam işçi ve köylü kadrolarına sahip olursak ciddî bir anlam taşıyabileceğini düşünebilirler... Bu düşünce tarzı tamamen yanlıştır. Şimdi, iktidar işçi ve köylülerin eline geçtiğinden beri emekçi kadınların politik eğitimi başlıca öneme haizdir. İşte nedeni:

140 milyonluk ülkemiz nüfusunun yarısını çoğunluğu işçi ve köylü kadınlardan oluşmuş, cahil, az bilinçli, korkak kadınlar oluşturur. Ülkemiz, ciddiyetle yeni bir Sovyet hayatı kurmaya koyulduğuna göre, nüfusun yarısını temsil eden bu ülke kadınlarının, korkak, azbilinçli, cahil kalmaya devam ederlerse, ileri doğru her harekete köstek teşkil edecekleri açık değil midir?

Kadın işçi, erkek işçinin yanındadır, sanayimizin kurulması or-

tak eserinde kadın işçi, erkek işçiyle beraber çalışmaktadır. Siyasi bakımdan eğitilmişse, kadın işçinin ortak eserde payı bulunabilir; eğer korkak ve cahilse, kadın işçi şüphesiz kendi hatasından değil, eğitimden yoksun olması sebebiyle ortak eseri yıkabilir.

Köylü kadın, köylü erkeğin yanındadır, köylü kadın erkeğiyle beraber kırsal ekonomimizin gelişmesi ve başarısının yayılması ortak eserinde çalışmaktadır. Karanlıklardan ve cehaletten kurtulursa, köylü kadın bu esere muazzam fayda sağlar. Ve bunun tersine olarak, cehaletin esiri kalırsa, köylü kadın eserin bütününü yavaşlatabilir.

İşçi ve köylü kadınlar, işçi ve köylü erkekler gibi özgür vatandaşlardır. Kooperatiflerimizi, sovyetlerimizi seçerler; kooperatiflerimize sovyetlerimize seçilebilirler. İşçi ve köylü kadınlar siyasi olarak eğitilmişlerse, kooperatiflerimizi ve sovyetlerimizi düzeltebilir, sağlamlaştırabilir ve geliştirebilirler. Eğer işçi ve köylü kadınlar cahil ve bilinçsiz iseler, bunları zayıflatabilir ve mahvedebilirler.

Nihayet, işçi ve köylü kadınlar, ülkemizin geleceği olan gençliğimizin anneleri ve eğiticileridirler. Annenin, Sovyet rejimine sempati duymasına yahut da burjuvazinin, papazların, kulakların peşine takılmasına göre, kadınlar çocuk ruhunu ya bozabilir ya da gençliğimize ülkemizi ileri götürecek sağlam bir ruh verebilirler.

İşte bu yüzden, işçi ve köylülerin yeni bir hayat kurmaya başladıkları şu sıralarda, işçi ve köylü kadınların politik eğitimleri başlıca görev, burjuvaziye karşı zaferin en büyük görevidir.

İşte bu yüzden, emekçi kadınların siyasi eğitimi eserinin başlangıcını temsil eden işçi ve köylü kadınların birinci kongresinin anlamı gerçekten paha biçilmezdir.

Beş yıl önce işçi ve köylü kadınların ilk kongresinde, partiye düşen görev, yüzbinlerce kadın işçiyi yeni Sovyet hayatının kurulması ortak çalışmasına çekmekti. O zamanlar ilk sıraları, emekçi kadınların en bilinçlileri ve eylemcileri olmaları sıfatıyla, endüstri kollarının işçi kadınları oluşturuyordu. Daha yapılacak çok şey olmasına rağmen, bu ilişkiler sayesinde bir hayli şeyin yapıldığını kabul etmek gerekir.

Şimdi Parti'nin görevi, milyonlarca köylü kadını, Sovyetik hayatımızın örgütlenmesi ortak çabasına çekmektir. Beş yıllık çalışma, köylü kadınların arasından bir seri yönetici çıkmasını sağlamıştır.

Yeni bilinçli köylü kadınların, köylü kadın yöneticilerin sıralarını güçlendirmeye geleceğini ümit edelim!

STALİN: *"İşçi ve Köylü Kadınların İlk Kongresi'nin beşinci yıldönümü için" La Communiste*'de çıkan makale. No II, Kasım 1923. Eserler. C. V, s.349-351 (Rus Baskısı).

20. ULUSLARARASI EMEKÇİ KADINLAR GÜNÜ (STALİN)

İnsanlık tarihinde ezilenlerin hiçbir büyük hareketi, emekçi kadınların katılımı olmadan yürümemiştir. Ezilenlerin arasında en ezilenler olan emekçi kadınlar, özgürlük eyleminin büyük yolunun kenarında kalmadılar ve kalamazlardı. Kölelerin kurtuluş hareketi, bilindiği gibi on binlerce kadın kahramanı ileri itmiştir. Serflerin özgürlüğü için savaşanların oluşturduğu sıralarda, on binlerce emekçi kadın vardı. Ezilen sınıfların kurtuluş hareketinin en güçlüsü olan işçi sınıfının devrimci hareketinin bayrağı altında, milyonlarca emekçi kadını toplaması şaşılacak bir şey değildir.

Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, işçi sınıfının kurtuluş hareketinin büyük geleceğinin habercisi ve yenilmezliğinin delilidir.

Emekçi kadınlar, işçi ve köylü kadınlar, işçi sınıfının büyük yedek kuvvetlerini teşkil ederler. Bu önemli kuvvet, halkın yarısını temsil eder. Kadın yedek kuvveti, işçi sınıfının yanında mı karşısında mı olacaktır? Proleter hareketinin kaderi proleter devriminin ve proleter iktidarının zaferi ya da yenilgisi buna bağlıdır. İşte bu yüzden proletaryanın ve onun en ileri müfrezesi olan Komünist Partisi'nin görevi, kadınları, işçi ve köylü kadınları, burjuvazinin etkisinden kurtarmak ve bunları proletaryanın bayrağı altında politik olarak eğitmek ve örgütlemek için kesin

mücadele vermektir. Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, emekçi kadınlardan oluşan yedek gücü, proletaryanın yanına çekmek için bir yöntemdir.

Fakat emekçi kadınlar, sadece bir yedek güç oluşturmazlar. Onlar, işçi sınıfının doğru bir politikası sonucu; işçi sınıfının, burjuvaziyle savaşacak olan gerçek bir ordusu olabilirler ve olacaklardır. Emekçi kadınların bu yedek gücünü, proletaryanın büyük ordusunun yanında çarpışan bir işçi ve köylü kadınlar ordusu haline getirmek: İşte işçi sınıfının kesin ikinci görevi.

Uluslararası emekçi kadınlar günü; işçi sınıfının işçi ve köylü kadınlar yedek gücünü, proletaryanın kurtuluş hareketinin aktif ordusu içine sokmaya yaramadılar.

Yaşasın Uluslararası Emekçi Kadın Günü!

STALİN: *"Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü İçin"*
Pravda. 8 Mart 1925. Eserler. C. VII, s.48-49. (Rus Baskısı).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KAPİTALİST REJİMDE KADIN, ÇOCUK ve AİLE

1. DANTELCİLER (ENGELS)

En sağlık bozucu iş, çoğunlukla, yedi, beş, hattâ dört yaşındaki çocukların oluşturduğu lacerunners (dantelciler) lerin işidir. Komiser Grainger, bu işle meşgul olan *iki yaşında* bir çocuğa bile rastlamıştır. Sunî olarak karıştırılmış bir dokunun bir tek ve aynı ipliğinin iğneyle çekilişini gözle takip etmek, hele bu iş genellikle olduğu gibi ondört ile onaltı saat sürerse, gözler için çok zararlıdır. Bu durum en hafifinden, ilerlemiş bir miyopluk; en ağırından, ki buna çok sık rastlanır, göz sinirinin bozulmasına bağlı olarak tedavisi imkânsız bir körlük meydana getirir. Fakat bunun dışında devamlı öne eğik durum, çocuklarda, zayıflığa, kötü, sindirim sonucu olan göğüs kafesinin daralmasına ve sıracaya sebebiyet verir. Omurga kemiğinin çarpılması yanında rahim hastalıkları da küçük kızlarda hemen hemen geneldir; o kadar ki "bütün dantelciler yürüyüşlerinden tanınabilirler." Dantel işi, gözlerde yaptığı tahribatın tamamen aynını bütün organizmada yapar. Dantel endüstrisinde çalışan bütün çocukların sıhhatlerinin büyük ölçüde bozulduğu, bu çocukların, solgun, zayıf, yorgun, yaşlarına göre çok küçük kaldıkları ve diğerlerinden çok daha ender olarak bir hastalığa karşı koyabildikleri hususunda, doktorlar tam bir oybirliğine varmışlardır. Genellikle bu çocukların maruz kaldıkları hastalıklar şunlardır: Genel bir dermansızlık, sık sık baygınlık ge-

çirme, başta, vücudun yan tarafından, sırtta ve midede ağrılar, bulantılar, iştahsızlık, omurga kemiğinin eğrilmesi, çıbanlar ve günden güne erime.. en fazla ve devamlı olarak tahribata uğrayan bilhassa kadın vücudunun sağlığıdır; genellikle bu kadınlar, çocuk dünyaya getirme zorluğundan ve çocuk düşürmeden şikâyet etmektedirler (Grainger, Rapport, Passim).

Ayrıca, çocukların çalışmasını inceleyen komisyonun ayın üyesi, çocukların genellikle çok kötü giyindiklerini veya paçavralar içinde yüzdüklerini, hemen hemen her zaman sadece çay ve ekmekten meydana gelen yetersiz bir gıdaları olduğunu, çok defa aylarca et yüzü görmediklerini ifade ediyor. Bu çocukların ahlâkî şartları olarak da şunları açıklıyor.

Nottingham'ın bütün sakinleri, polis, papaz, fabrikatör, işçi ve çocukların kendi aileleri, bugünkü çalışma sisteminin; ahlâksızlığın en ciddî kaynaklarından birisi olduğuna inanmışlardır. Çoğunlukla küçük erkek çocuklardan oluşan "treaders"ler ve çok defa küçük kızlardan oluşan "winders"ler fabrikaya aynı zamanda çağırılırlar -çok defa geceyarısı- ve onlara ne kadar zaman ihtiyaç olunabileceğini kestiremeyen aileleri, uygunsuz ilişkilerin meydana gelebileceğini düşünüp çocuklarıyla beraber işe gitmektedirler. Kamuoyuna göre Nottingham'da çok büyük ölçüde mevcut olan ahlâksızlıkta, bu durumun payı az olmamıştır. Bunun dışında, bu çocukların ve delikanlıların üyesi oldukları ailelerin refahı ve huzuru, aşırı derecede doğal dışı olan bu durum tarafından feda olunmuştur.

Dantel fabrikasyonunun bir diğer kolu, iğdanteli, Northampton, Oxford, Belford ve Buckingham gibi zaten tarımsal bölgelerde çoğu zaman, genellikle kötü beslenmeden şikâyet eden ve çok ender olarak et yiyebilen çocuk ve gençler tarafından uygulanıyor. İşin kendisi son derece sağlığa zararlıdır. Çocuklar, havasız ve rutubetli küçücük odalarda devamlı dantel yastığına eğilmiş olarak çalışmaktadırlar. Vücutlarını bu yorucu pozisyonda tutabilmek için küçük kızlar tahta korseler kullanıyorlar; fakat bu durum, yaş-

ları icabı kemikleri daha yumuşak olduğu için bu kızlarda göğüs kafesinin daralmasına yol açıyor.

Kötü sindirim, havasızlık ve bu zararlı pozisyonun etkisi altında bu çocukların çoğu veremden ölüyorlar. Bu işte çalışan kızlar, hiçbir eğitim görmezler -hele ahlâkî eğitim hiç görmezler-, tuvaleti ve lüksü sevmeleri sonucu da fahişelik bunların arasında son derece yaygındır.

ENGELS: *İngiltere'deki Emekçi Sınıfının Durumu.*
Eserler. C. IV. s.183-184 (Alman Baskısı). C. II. s.101-104,
(Edit. Costes) (Türkçesi: Gözlem Yayınları).

2. MODACI VE TERZİLER (ENGELS)

Aslında burjuva hanımlarının süslenmesine yarayan eşyaların yapımının, bu işte çalışan kişilerin sıhhatleri yönünden en üzücü sonuçlarla birleşmesi garip bir şeydir. Bunu daha önce dantel fabrikasyonunda gördük ve şimdi Londra moda mağazalarında, bu iddiayı kuvvetlendirecek yeni bir delilimiz var. Bu kuruluşlar (müesseseler), orada yiyen ve yatıp kalkan ve böylece çoğu taşra kökenli tamamen patronun köleleri durumunda olan çok sayıda genç kız kullanıyorlar. Toplam olarak 15.000 olduğu söyleniyor. Aşağı yukarı senenin dört ayı süren işlek mevsimde, iş süresi en iyi kuruluşlarda bile onbeş saati ve ansızın acele işler çıkarsa, onsekiz saati bulur; fakat müesseselerin çoğunda bu devre süresince zaman kısıtlaması olmadan çalışır; o kadar ki genç kızların dinlenmek ve uyumak için asla altı saatten fazla, çok defa üç veya dört saat hattâ bazen yirmidört saat üzerinden iki saat bile zamanları yoktur ve bütün gece çalışmaya mecbur tutuldukları zaman -çok sık olduğu gibi- hergün on dokuz ilâ yirmi iki saat arası çalışırlar.

Çalışmalarının tek sınırı, artık bir dakika daha fazla iğne kullanamayacak kadar kesin fizikî yeteneksizlikleridir.

Bu zavallı yaratıkların, dokuz gün boyunca soyunmadan durdukları ve ancak birkaç dakika şurda burda, mümkün olduğu ka-

dar çabuk yutabilmeleri için lokma lokma kesilmiş yiyeceklerinin getirildiği şilteler üzerinde dinlenebildikleri haller görülmüştür; kısacası, bu kölelere benzeyen mutsuz kızlar, işten atılma korkusunun bir kırbacı andıran manevi tehdidi altında sağlam yapılı bir erkeğin ve dolayısıyla ondört ilâ yirmi yaşları arasında narin kızların hiç tahammül edemeyeceği inatçı ve bitmek tükenmek bilmeyen bir işe tutuluyorlar.

Bundan başka atelyelerin ve de yatakhanelerin boğucu havası, öne eğik durum, genellikle kötü ve hazmı zor besin; bütün bunlar, fakat her şeyden önce uzun süre devam eden çalışma ve temiz havadan yoksun kalış, kızların sıhhati için en esef verici sonuçları doğuruyorlar. Yorgunluk ve bitkinlik, dermansızlık, iştahın kaybolması, omuzlarda, sırtta ve kalçalarda, ağrılar, fakat bilhassa baş ağrıları kısa zamanda kendisini gösterir; daha sonra omurga kemiğinin çarpılması omuzların yükselmesi ve şeklinin bozulması, zayıflık, ağrı yapan ve kısa zamanda miyoplaşan, şişkin, devamlı gözyaşı akıtan gözler, öksürük, astım, nefes tıkanıklığı ile birlikte kadın gelişiminin diğer bütün hastalıkları gelir. Gözler, birçok hallerde o kadar çok ızdırap çekerler ki, tedavisi imkânsız bir körlük, kesin bir görüş bozukluğu ortaya çıkar ve eğer görme yeteneği çalışmanın devamını sağlayacak kadar korunursa, modacıların kısa ve hazin hayatına son veren çok defa verem olmaktadır. İşi bir hayli erken terkedenlerin bile sıhhati, hayatının sonuna kadar bozulmuş, vücut yapısının sağlamlığı kırılmış olmaktadır; bunlar, devamlı olarak, bilhassa evlilikte, sakat ve cılız kalır ve dünyaya sadece hastalıklı çocuklar getirirler. Çocukların çalışmasını inceleyen komisyonun üyesi tarafından sorguya çekilen bütün doktorlar, bundan daha fazla sıhhati baltalamaya ve zamansız bir ölüme sebep olmaya elverişli başka bir yaşayış tarzı olmadığını ilân etmekte oybirliğine varmışlardır.

Aslında, Londralı kadın terziler aynı gaddarlıkla sadece daha dolaylı bir şekilde, sömürülmektedirler. Korse konfeksiyonuyla meşgul olan kızların zor, zahmetli ve gözleri yoran bir çalışmaları vardır ve aldıkları ücret nedir? Bu kadın terzilerin ücreti, çalı-

şanlar ile işverenlerin demeçlerine göre, gecenin ilerlemiş saatlerine kadar süren devamlı bir çalışma için haftada toplam olarak 2,5 ila 3 şilin tutar. Ve bu utanç verici barbarlığı tamamlayan şudur, terziler kendilerine emanet edilen malzemenin değerinin bir kısmını depozito, etmek zorundadırlar ve tabiî ki bunu ancak bir şekilde yapabilirler -ve bunu patronlar iyi bilirler- bunları kısmen rehine koymak. Sonra ya zararına rehinden kurtarırlar ya da rehinden kurtaramazlarsa, 1843 Kasımı'nda bir terziye olduğu gibi sulh hâkiminin önüne çıkmaya mecbur kalırlar. Bu durumda olan ve ne yapacağını bilmeyen zavallı bir kız, 1844 Ağustosu'nda bir kanalda intihar etti. Bu terziler, genellikle mekânın müsaade ettiği derecede bir tek odada istif edilmiş bulundukları ve kışın, genellikle orada yaşayan kişilerin neşrettiği sıcaklığın tek ısı kaynağı olduğu tavan aralarında en büyük sefaletin içinde yaşarlar. Orada oturmuş ve işlerinin üzerine eğilmiş bir şekilde, sabahın dördünden veya beşinden gece yarısına kadar dikiş diker, birkaç yılda sıhhatlerini mahveder ve en basit ihtiyaçlarını tatmin edemeden âniden ölüp giderlerken,[1] aşağıda ayaklarının dibinde, yüksek burjuvazinin parlak arabaları geçer ve belki oradan on adım ileride sefil bir züppe, firavun (bir çeşit kâğıt oyunu -çev.) da onların bir yılda kazandıkları kadar parayı kaybeder.

ENGELS: *İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu.*
Eserler. C. IV. s.199-201.

3. ÇOCUKLARINDAN AYRI TUTULAN ANNELER (ENGELS)

Manchester Guardıan, her sayısında bir veya birçok yanma

[1] O devrin İngiliz mizahçılarının en kabiliyetlisi ve bütün mizahçılar gibi insanî duygularla dolu, fakat hiç fikri enerjisi olmayan Thomas Hood, 1844 senesinin başında terzilerin sefaletinin bütün gazeteleri doldurduğu sırada burjuvazi kızlarından bir hayli, fakat işe yaramayan gözyaşı çeken güzel bir şiir yayınladı: The song of the shut (gömleğin şarkısı). Bütün şiirini buraya geçirmek için kâfi derecede yer yok; ilk önce Punch'ta çıktı, daha sonra bütün basında dolaştı. Böylece bütün gazetelerde terzilerin durumu sözkonusu olduğu için, özel durumları anlatmam lüzumsuzdur (ENGELS'in notu).

olayından bahseder. Küçük yaştaki çocuklarda ölüm vakalarının artması, apaçık olduğu ve olaylarla doğrulandığı gibi annelerinin çalışmalarının sonucudur. Kadınlar, lohusalıklarının üçüncü veya dördüncü günü fabrikaya dönüyor ve tabiî yavrularını terkediyorlar; serbest zamanlarında çocuklarını emzirmek ve tabiî olarak kendileri de bir şeyler yemek için, acele evlerine koşmaları gerekmektedir -bu şartlar altında bu emzirmenin ne biçim olacağını varın siz tahmin edin-. Lord Ashley, birkaç kadın işçinin söylediklerini naklediyor: Yirmi yaşındaki M.H.nin; bir daha süt isteyen ve biraz daha büyük olan bir diğerine bırakılmış iki çocuğu var. Anne, sabah saat beşten biraz sonra fabrikaya gider ve akşam saat sekizde eve döner; bütün gün elbiselerini kirleten süt akıntılarına maruz kalır. H.W. üç çocuğa sahiptir; pazartesi evden sabahından beşinde çıkar ve ancak cumartesi akşamı saat yedide döner; bu şekilde çocukları ona o kadar çok iş çıkarır ki gecenin üçünden evvel yatamaz. Çok defa yağmurda kemiklerine kadar ıslanır ve bu halde çalışmaya mecbur edilir. "Göğüslerim bana çok ızdırap verdi ve sütten sırılsıklam oldum." Çocukları uslu durdurmak için narkotik kullanması, bu rezil sistem tarafından ancak himaye görür ve bu usül sanayi bölgelerinde son derece yaygındır; Manchester bölgesinin başmüfettişi Dr. Johus, bu alışkanlığın krizler sonucu ölüm vakalarının başlıca sebebi olduğuna hükmediyor. Kadının fabrikada çalışması, kaçınılmaz olarak aileyi dağıtmakta ve bu dağılmanın, aileye dayanan zamanımız toplumu içinde, kocalar olduğu kadar çocuklar için de en yıkıcı sonuçları olmaktadır.

Artık çocuğuyla meşgul olacak, ona ilk yıllarda en basit özeni verecek zamanı olmayan bir anne; evlâdını zar zor görebilen bir anne, bu çocuk için bir anne olamaz: Kaçınılmaz olarak kayıtsız hale gelir, çocuğuna karşı saygısız, özensiz, tamamen yabancı bir çocukmuş gibi davranır. Bu şartlar altında büyüyen çocuklar daha sonra aile için tamamen bir kayıptırlar, kendilerinin kuracakları ailede asla kendilerini yuvalarında hissedemeyeceklerdir, zira hayatlarında sadece terkedilmeyi görmüşlerdir ve işte bu yüzden za-

ten genel olan işçiler içinde ailenin yıkılmasında zarurî olarak payları olacaktır.

ENGELS: *İngiltere' de Emekçi Sınıfının Durumu.* Eserler. C. IV, s.139-140. (Alman Baskısı).

4. AİLENİN DAĞILMASI (ENGELS)

Benzer bir dağılma, çocukların çalışması sonucu meydana gelmektedir. Ailelerin kendilerine bakmaları için lâzım gelen paradan daha fazla kazandıkları zaman ailelerine, bakım ve konut karşılığı olarak bir miktar para vermeye ve gerisini kendileri için harcamaya başlıyorlar. Ondört veya onbeş yaşına geldikleri vakit çok defa olan budur (POWER: Rept. on Leeds, Passum; TUFNELL: Rept. on Manchester P. 17, etc. fabrika üstündeki raporun içinde). Tek kelimeyle, çocuklar özgürleşiyorlar ve aile evini çok defa hoşlarına gitmediği zaman başka bir tanesiyle değiştirdikleri bir han gibi görüyorlar.

Birçok hallerde aile, tamamen yıkılmıyor, fakat kadının çalışmasıyla ters yüz oluyor. Aileyi besleyen kadın olmakta, erkek evde kalmakta, çocuklara bakmakta, odaları süpürmekte ve yemek yapmaktadır. Bu hal, sık, çok sık görülmektedir; sadece Manchester'de bu şekilde ev işlerine mahkûm edilmiş yüzlerce erkek kaydedilebilir. Bu gerçek hadımlaştırmanın işçilerde ne denli haklı bir isyan yarattığı ve diğer sosyal ilişkiler ayrıca yürürlükte kaldığı halde bu yüzden bütün aile ilişkilerinde ne denli bir değişimin ortaya çıktığı tahmin edilebilir.

Eğer zamanımız toplumunda aile dağılıyorsa, bu değişimin kendisinde aileyi tutan bağın, temelde ailevî aşk olmadığı; bu sahte mülkiyet ortaklığının kaçınılmaz olarak korunduğu kişisel çıkar olduğu görülür.

ENGELS: *İngiltere' de Emekçi Sınıfının Durumu.* Eserler. C. IV, s.140-143, (Edit. Costes.) Cilt II, s.23-27, (Edit Costes.).

5. PATRONUN BOYUNDURUĞU ALTINDA

Bütün bunlar daha bir şey değil. Kadının fabrikada çalışmasının sonuçları çok daha vahimdir. Bir tek atelyede iki cinsten her yaştaki insanların beraber bulunması, bundan doğan kaçınılmaz karışıklık, ne moral ne de entelektüel hiçbir terbiye verilmemiş kişilerin daracık bir yerde yığılması, gerçekten de kadın karakterinin gelişmesi için iyi bir etki yapmazlar. Fabrikatör, gözünü açsa bile ancak belli bir skandal durumunda müdahale edebilir; fabrikatörün, sefih karakterlerin, gençlik üzerindeki gizli ve devamlı etkisini bilme ve böylece bunu önleme fırsatı yoktur. Oysa, aslında en zararlı olan bu etkidir; 1833'te fabrikalarda konuşulan dil, birçok yönden fabrika komiserleri tarafından "edebe aykırı", "kötü", "pis" vb... olarak nitelendirilmiştir. (COWEL s.35, 37 ve birçok diğer yerlerde). Durum, şehirde gördüğümüzün daha küçük bir örneğidir.

Halkın bir merkezde toplanması, büyük bir şehirde olsun, daha küçük bir fabrikada olsun aynı kişiler üzerinde aynı etkileri yapar. Eğer fabrika daha küçükse, kaynaşma durumu daha fazla ve ilişkiler daha kuvvetli olmaktadır.

Böylece sonuçlar hiç denk olmuyorlar. Bercerterli bir şahit, kızlarını fabrikada görmektense, dilenirken görmeyi tercih edeceğini söyledi: Fabrikalar, hakikî bir cehennem çukurudur, şehir fahişelerinin birçoğu bugünkü durumlarını fabrikalara borçludurlar. (POWER s. 8) Manchesterli bir diğeri "14 ile 20 yaşları arasındaki kadın işçilerin dörtte üçünün bakireliklerini kaybettiklerini iddia etmekte tereddüt etmiyor" (COWEL s.57)

Komiser, COWEL fabrika işçilerinin ahlâkının işçi sınıfının ortalamasmınkinden bir hayli aşağı olduğu fikrini ileri sürüyor (s.82) ve Dr. Hawtems:

Cinsel ahlâk hakkında yapılan değerlendirmeyi kolayca sayıyla ifade edemeyiz; fakat kendi gözlerimle ve konuştuğum kişilerin genel kanılarıyla olduğu gibi bana getirilen tanıklara da bakacak olursam fabrika hayatının genç kadınların ahlâkı üzerinde

yaptığı etki hakkında edinilen fikir son derece cesaret kırıcıdır... diyor (s.4).

Zaten fabrikadaki çalışmanın herhangi bir diğeri gibi ve bir diğerinden daha da fazla fabrikadaki patrona "jur primae noctis" verdiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan da fabrikatör, kadın işçilerin vücutlarının ve cazibelerinin sahibidir. Yüz halden doksan dokuzunda değilse bile, onda dokuzunda kovulma, zaten iffete büyük meyilleri olmayan kızların korkularını yenmek için kâfi derecede şiddetli bir cezadır. Eğer patron yeteri kadar alçaksa -komisyon raporu birçok örnekler veriyor- fabrikaları aynı zamanda kendi haremidir; bütün fabrikatörlerin haklarını kullanmamaları hiçbir şekilde genç kızların durumunu değiştirmez. Hemen hemen bütün fabrikatörlerin eğitim görmemiş ve sosyal riyakârlığa saygıları olmayan sonradan görmüş kişiler olduğu manüfaktür sanayiinin başlangıcında "alınlarının teriyle" kazandıkları bir hakkın uygulanmasında patronları hiçbir şey durduramamıştır.

ENGELS: *İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu.*
Eserler. C. IV, s.144-145.

6. KAPİTALİZM İŞÇİYE AİLE HAYATINI İMKÂNSIZ KILIYOR (ENGELS)

Sarhoşluk taşkınlıkları ile birlikte cinsel taşkınlıklar, birçok İngiliz işçisinin başlıca kötü huylarından birini teşkil eder. Bu gene kendi kendine terkedilmiş ve bu serbestiden uygun bir şekilde faydalanma imkânlarına sahip olmayan bir sınıfın durumunun kaçınılmaz bir sonucu, önüne geçilmez bir gerekliğidir. Burjuvazi, bu sınıfı her çeşit acı ve cezalarla ezdiği sırada ona ancak bu iki zevki bırakmıştır: Sonuç şudur ki; işçiler, biraz hayatın tadını çıkarmak için, bütün ihtiraslarını bir iki zevkin üzerine topluyor ve kendilerini buna aşırı ve düzensiz bir şekilde veriyorlar. İnsanlar, ancak hayvanlarına lâyık bir mevkiye konulursa bunlara ancak isyan etmek veya hayvanlığa boyun eğmek kalır. Ve eğer üstelik burjuvazinin kendisi de büyük bir payla doğrudan doğruya fuhu-

şun gelişmesine katılıyorsa, her akşam Londra sokaklarını dolduran 40.000 fahişeden kaçı faziletli burjuvazi saygısında yaşıyor? Bugün aralarından kaçı, yaşamak için yoldan geçene vücutlarını takdim etmeyi bir burjuvanın baştan çıkarmasına borçludur? Burjuvazinin gerçekten işçi sınıfını cinsel kabalıkla suçlamaya herkesten daha az hakkı vardır.

Zaten işçilerin bütün hataları zevkin aranmasında, düzensizlikte, sağgörü eksikliği ve sosyal düzene boyun eğmede, kısaca daha ileri bir burjuva için bir anlık zevki feda etmek yetersizliğinde toplanır. Fakat buna nasıl hayret ederiz? Sıkı bir çalışma karşılığı ancak az bir şey, sadece en maddi zevkleri elde eden bir sınıf, bu zevklerin üzerine körü körüne ve deli gibi düşmez mi? Hiç kimsenin eğitmeyi düşünmediği, mümkün olan bütün rastlantılara tabi, her türlü yaşama emniyetinden habersiz olan bir sınıfın sağ görgülü olmakta "ciddi bir hayat sürmekte ve o andaki fırsattan istifade etme" yerine, ilerdeki ve şüpheli bir mutluluğu düşünmekte kendisi ve değişen ve durmadan değişen durumu için ne gibi sebepleri ve çıkarı vardır? Avantajlarından yararlanmadan sosyal düzenin bütün engellerine katlanmaya mecbur tutulan bir sınıf, sosyal düzenin ona bir düşman gibi göründüğü bir sınıf; ve hâlâ ondan bu sosyal düzene saygılı olması bekleniyor? Bu mümkün mü? Bu kadarı gerçekten fazladır. Fakat işçi sınıfı, bu sosyal düzen devam ettiği sürece bundan kaçamaz; eğer tek bir işçi buna karşı çıkarsa, en büyük zarara gene kendisi uğrayacaktır. Böylece, sosyal düzen işçiye aile hayatını hemen hemen olanaksız kılıyor ancak bir barınak, pis ve içinde oturulması imkânsız, ancak geceyi geçirmeye yarayan bir barınak durumunda olan, kötü döşeli, çok defa yağmura karşı kötü korunmuş ve ısıtılmamış, ağzına kadar dolu bir oda içinde sağlığa zararlı bir atmosfer, aile hayatına izin vermeyen bir konut: Erkek bütün gün çalışmakta, belki kadın ve çocukların büyükleri de hepsi ayrı yerlerde çalışmaktadırlar; birbirlerini ancak sabah ve akşamları görebilmektedirler -buna alkollü içki içme arzusunu ekleyin-; aile hayatının var olması nasıl istenebilir? Bununla birlikte, işçi aileden kaçamaz; onun aile ha-

yatı içinde yaşaması gerekir; bu yüzden devamlı olarak eşler üzerinde olduğu kadar çocuklar üzerinde de en yüksek derecede moral bozucu etki yapan ailevi anlaşmazlıklar ve ev tartışmaları doğmaktadır. Aile yuvasına karşı bütün görevlerin aksatılması, özellikle çocukların ihmali yazık ki, İngiliz işçileri arasında çok rastlanan bir durumdur ve bunlar, var olan sosyal kurumlar tarafından fazlasıyla teşvik edilmektedir. Bu şekilde çok defa ebeveyninin de buna dahil olduğu ahlaksız bir çevre içinde vahşî bir şekilde büyüyen çocuklardan daha sonra nasıl bazı ahlâkî inceliklere sahip olması beklenilebilir? İşçiye karşı kendinden memnun olan burjuvanın istekleri, hakikaten de çok saf kalıyor.

ENGELS: *İngiltere' de Emekçi Sınıfının Durumu.* Eserler. Cilt IV. s.126-127 (Edit. Costes) 217-220, (Edit. Costes.) (Türkçesi: Gözlem Yayınları).

7. MADEN OCAKLARINDAKİ KADIN VE ÇOCUKLAR (MARX)

Demek ki 1867 İngiliz Kanunnamesi'nde bizi hayrete düşürücü şey, bir taraftan hâkim sınıfların parlamentosuna, kapitalist sömürünün aşırılıklarına karşı çok büyük ölçüde ve çok olağanüstü tedbirleri kabul etme gerekliliğini onaylatması, diğer taraftan bunların pratikte uygulanmasında gösterdiği tereddüt, nefret ve kötü niyettir.

1862 araştırma komisyonu, aynı zamanda (Landlord) toprak ağası ve kapitalist işletme sahiplerinin elele vermesiyle bu ayrıcalıklı özellik taşıyan maden endüstrisi hakkında yeni bir tüzük önerdi. Bu iki çıkarcı grubun iş yönetmeliği, fabrika için uygundu. Oysa, bu tüzük maden işletmesi kolunun kaçamaklarını açıklamaya yeterlidir.

1840 araştırma komisyonu o kadar korkunç o kadar shocking (çarpıcı) ve Avrupa'da öyle bir skandal yaratan açıklamalar yaptı ki, vicdan azabından kurtulmak için parlamento, kadınların ve on yaşından küçük çocukların, maden ocakları içinde toprağın altında çalışmasını yasaklamakla yetindiği Mining Act (maden işletmeleri kanunu) meclisten geçirdi.

1860'ta yeni bir kanun, the Mines' Inspecting Act (maden ocaklarının teftişi üzerine kanun), madenlerin bu iş için özel olarak atanmış kamu görevlileri tarafından teftiş edileceğini ve 10 yaşından 12 yaşına kadar olan genç çocukların ancak bir öğrenim bölgesi sahibi olmaları veya hergün birkaç saat gitmeleri koşuluyla çalışabileceklerini emrediyordu. Bu kanun, müfettiş kadrosunun gülünç yetersizliği, yetki sınıflarının darlığı ve ilerde göreceğimiz diğer sebepler yüzünden etkisiz kaldı.

Madenler üzerindeki son mavi kitaplardan biri: Report from the select committee on mines, etc... To gether with... Evidence, 13 Temmuz 1866'da Mebuslar Meclisi jürisinden seçilen ve tanıkları sorguya çekmek ve adlarını bildirme yetkisi verilen parlamenter bir komitenin eseridir. Bu komite raporunun sadece beş satır tuttuğu, bu konuda hiçbir şey söylemeyen ve daha geniş bilgiyi gerektiren bir beş satır, gerçek bir infolio (dörde katlanmış bir kâğıt yaprağı -çev.) dur! Gerisini tanıkların sorguları teşkil ediyor...

Sorguya çekilme tarzı; avukatın, hazırlıksız, beklenilmeyen iki anlamlı, karışık, yerli yersiz sorularla, tanığı sindirmek, yanıltmak, şaşırtmak, ondan söktüğü kelimelere başka bir anlam vermek istediği İngiliz mahkemeleri önünde tanıkların corss examonations (tezatlı sorgu)'u hatırlatır. Yani, avukatlar, soruşturmayla yükümlü ve aralarında mülk sahipleri ve maden işletmecileri bulunan parlamento beyleri; tanıklar ise kömür yatakları işçileri oluyor.

Oyun, bu rapordan birkaç kısım vermemiz için çok karakteristiktir. Kısıtlamak için bunları kategoriler halinde sıraya koyduk. Tabiî soru ve bunun cevabı İngiliz mavi kitaplarında numaralanmıştır.

I- 10 yaşından büyük çocukların madenlerdeki işleri. Maden ocaklarında, gidiş geliş dahil olmak üzere iş, genellikle ondört ile onbeş saat, hattâ bazen, sabahın üçünden, dördünden, beşinden akşamın dördüne ve beşine kadar sürer. Yetişmiş kişiler sekizer saatlik iki vardiya halinde çalışırlar, fakat çocukları için nöbetleş-

me yoktur; tasarruf meselesi! En küçükler, özellikle, maden ocaklarının çeşitli bölmelerinin kapılarını açıp kapamakla uğraşırlar; daha büyükleri, daha zor bir işle yükümlüdür, kömür vb. taşırlar. Toprak altındaki uzun çalışma saatleri onsekizinci ve yirminci yaşa kadar devam eder, bundan sonra maden ocaklarında asıl çalışma başlar.

Çocuk ve delikanlılar, bundan önceki hiçbir dönemde olmadığı kadar katı muamele görüyor ve sömürüyorlar. Maden işçilerinin tümü, Parlamento'dan kendi çalışma isteklerinin, ondört yaşına kadar olanlara yasaklayan bir kanun istemesinde birliktirler. Ve işte:

Bu istek ebeveynin çok veya az yoksulluklarına bağlı değil midir? Babanın ölmüş ve sakat kalmış olduğu durumlarda aileyi bu gelirden yoksun bırakmak acımasızlık olmaz mı? Halbu ki genel bir kural olması lâzımdır. Ondört yaşına kadar olan çocukların toprak altında çalışmasını her halükârda yasaklamak istiyor musunuz?

Cevap - Her halükârda. Hussey: Eğer madenlerde çalışma ondört yaşından küçüklere yasaklansaydı, aileleri, çocuklarını fabrikalarda çalışmaya göndermezler miydi?

- Kural olarak, hayır. Bir işçi: -Kapıları açıp kapamak kolay bir iş gibi görünür. Aslında, bu, en yorucu işlerden biridir... Devamlı hava cereyanları da caba, çocuklar, gerçekten zindan mahkûmu tutuklulara benziyorlar. Burjuva Hussey: Eğer bir ışıkları olursa, çocuklar, kapıya bakarken okuyamazlar mı?

- Her şeyden önce, mum satışı olması gerekir ve buna izin vermezler. Çocuk orada görevine göz kulak olmak için bulunuyor, yapması gereken bir görevi var, şimdiye kadar maden ocaklarında okuyan bir tek çocuk görmedim.

II- EĞİTİM - Maden işçileri, fabrikalarda olduğu gibi çocukların mecburî eğitimini öngören kanunlar istiyorlar. On ile on iki yaşındaki çocukların çalıştırılması için bir eğitim belgesi zorunlu kılan 1860 Kanunu hükümlerinin tamamen geçersiz olduğunu

söylüyorlar. Fakat işte, kapitalist sorgu hâkimlerinin sorularının gerçekten gülünç olduğu yer.

Kanun kim için daha gereklidir, patronlar için mi, aileler için mi? - İkisi için de. Onlar için mi yoksa bunlar için mi daha gereklidir? Buna nasıl cevap verilebilir?

Patronlar saatlerini okula girebilmesini uygun kılacak şekilde düzenliyorlar mı?

- Asla. Maden işçileri zamanları olduğunda eğitimlerini geliştiriyorlar mı? - Bu işçiler devamlı alçalıyor ve kötü alışkanlıklar elde ediyorlar; kendilerini içki ve kumara vererek mahvediyorlar. Çocuklar akşam okullarına gönderilemezler mi? -Maden kömürü bölgelerinin çoğunluğunda bu okullardan bir tane bile yok, fakat önemli olan iş saatlerinin uzunluğu yüzünden o kadar yoruluyorlar ki, yorgunluktan gözleri kapanıyor. Öyleyse; diye sonuç çıkarıyor burjuva, siz eğitime karşı mısınız?

- Hiç bir şekilde, vb... Maden işletenler, vb... On ile oniki yaşları arasındaki çocuklardan okul belgeleri istemeye, 1860 Kanunu ile zorunlu tutulmuyorlar mı? -Kanun bunu emrediyor bu gerçektir: Fakat onlar buna uymuyorlar. Size göre kanunun bu hükmü genellikle yerine getirilmiyor mu? - Hiç yerine getirilmiyor.

Maden işçileri, bu eğitim sorunuyla çok mu ilgileniyorlar? Büyük bir çoğunluğu kanunun zorla uygulanmasını mutlaka istiyorlar mı? Hemen hemen tümü öyleyse niye bu uygulamanın sağlanması için mücadele vermiyorlar? -Okul belgesi olmayan çocuğu reddetmeyi içlerinden çoğu isterdi, fakat bu şekilde bu işçi mimlenmiş adam olur (a marked man). Kimin tarafından mimlenmiş? -Patronu tarafından. Patronların, kanuna uydu diye birisine eziyet edeceklerini mi sanıyorsunuz? -Öyle yapacaklarını sanmıyorum. Niye işçiler bu durumda olan çocukları kullanmayı reddetmiyorlar? - Bu onların seçimlerine bırakılmamıştır. Parlamentonun müdahalesini mi istiyorsunuz? -Maden işçilerinin çocuklarının eğitimi için ancak, Parlamentonun bir hareketi ve zor yoluyla etkili bir şey yapılabilir. Bu, Büyük Britanya'nın büyük işçi çocuklarını mı, yoksa bu madencilerin çocuklarını mı ön-

görüyor? -Ben, burada sadece bu sonuncuların adına konuşmak için bulunuyorum. Niye madencilerin çocuklarını diğerlerinden ayrı tutuyorsunuz?- Çünkü, onlar kuralda istisna teşkil ediyorlar. Ne bakımdan?

-Fizikî bakımdan. Niye eğitimin, onlar için diğer sınıfların çocukları için olduğundan daha fazla değeri vardır? -Ben bunu iddia etmiyorum, fakat madenlerde fazla çalışmaları yüzünden hafta içi ve pazar günü öğretim yapan okullara gitme şansları daha azdır. Bu sorunların salt bu şekilde ele alınması, olanaksız değil midir?

Kazalarda yeteri kadar okul var mıdır? -Hayır. Eğer devlet her çocuğun okula gönderilmesini mecbur tutsaydı, bütün çocuklar için yeterince okul nereden bulunacaktı?

- Şartlar bunu zorunlu kıldıkları zaman, okulların kendiliklerinden doğacaklarını sanırım. Sadece çocukların büyük bir kısmı değil, yetişkin maden işçilerinin de çoğu ne okuma ne yazma biliyorlar.

III- KADINLARIN ÇALIŞMASI: 1842'den beri kadın işçileri artık toprak altında değil, toprak üstünde kömürleri ayırmak ve yüklemek, tekneleri demiryolu araçlarına ve vagonlarına taşımak işlerinde kullanılıyorlar. Son üç dört senede bunların sayıları önemli bir şekilde arttı. Bunlar genellikle madencilerin oniki ilâ altmış yaşları arasında olan karıları, kızları ve dullarıdır...

Kadınların madenlerde çalışmaları hakkında maden işçileri ne düşünüyorlar? -İşçiler genellikle bu durumu kınıyorlar. Niçin? -İşçiler bu işi kadın cinsi için alçaltıcı ve utandırıcı buluyorlar. Kadınlar, erkek elbiseleri giyiyorlar. Aralarında tütün içenleri var. Birçok hallerde her türlü haya duygusu bir kenara itiliyor. İş, maden ocaklarındaki kadar pis. Bunların arasında evlilik görevlerini yapamayan birçok evli kadın var. Dullar, başka bir yerde bu kadar iyi ücretle iş bulabilirler mi? -Bu konu hakkında hiçbir şey söylemem. Bununla birlikte, onların bu yaşama aracını kesmeye kararlı mısınız? -Elbette! Bu düşünce size neden geliyor?

-Biz madenciler, kadın cinsine karşı o kadar saygı duyuyoruz

ki, onları bu şekilde maden kuyularına mahkûm edilmiş görmek istemiyoruz. Bu iş genellikle çok yıpratıcıdır. Genç kadınların çoğu günde on ton kaldırıyorlar. Madenlerde çalışan kadın işçilerin fabrikalarda çalıştırılanlardan daha ahlâksız olduklarına inanıyor musunuz?- Köylülerin sayısı bizde her yerdekinden daha fazla. Fabrikalardaki ahlâkî durumdan da mı memnun değilsiniz? -Hayır. Öyleyse, kadınların fabrikalarda çalışmalarını yasaklamak mı istiyorsunuz? - Hayır, istemiyorum. Niçin? - Orada, iş daha şerefli ve kadın cinsine daha uygundur. Bununla birlikte ahlâklarını bozacak niteliktedir, öyle değil mi? -Fakat o kadar değil; madenlerde olduğundan daha azdır. Zaten sadece ahlâkî bakımdan değil, aynı zamanda sosyal ve fizikî bakımdan konuşuyorum. Genç kızların sosyal alçalışları, aşırı derecede ve acınacak durumdadır. Bu genç kızlar, maden işçilerinin karıları oldukları zaman, erkekler onların bu alçalışlarından derin bir üzüntü duyuyor. Ve bu, onları evlerini terketmeye ve kendilerini içkiye vermeye sürüklüyor. Fakat bu durum fabrikalarda çalıştırılan kadınlar için de aynı değil midir? -Sanayiin diğer kolları üzerinde bir şey söyleyemem... Fakat, fabrikalarda çalışan kadınlar ile madenlerde çalışanlar arasında ne fark var? -Bu soruyla ilgilenmedim. Bu sınıf ile diğeri arasında bir başkalık keşfedebilir misiniz? -Bu konuda hiçbir bilgim yok, fakat evden eve yaptığım ziyaretler sayesinde bölgemizdekilerin rezil durumlarına tanık oldum. Kadınların çalışmasına, alçaltıcı olduğu her yerde ortadan kaldırmak arzusunda olmayasınız? -Elbette... Çocuklarım en iyi duyguların kaynaklarını, anne terbiyesinden almalıdır. Fakat bu durum, kadınların tarımsal çalışmaları için de geçerli midir? -Bu çalışmalar sadece iki mevsim sürüyor. Bizde kadınlar dört mevsim boyunca, bazen gece gündüz, kemiklerine kadar ıslanmış halde çalışıyorlar; vücut yapıları zayıflıyor ve sıhhatleri mahvoluyor. Bu sorunu (kadınların çalışmaları üzerinde) genel bir şekilde incelediniz mi? -Çevreme göz attım ve bütün söyleyebileceğim, hiçbir yerde, kadınların kömür madenlerinde çalışmalarına paralel olabilecek hiçbir şey bulamadığımdır. Bu bir erkek işidir, hem de

kuvvetli erkek işi. Yükselmeyi ve insanlaşmaya çalışan en iyi maden işçileri karılarından bir destek bulmak şöyle dursun, aksine onların yüzünden daima daha aşağı sürüklendiklerini görüyorlar.

Burjuva beylerinin ileri geri bir sürü sorusundan sonra yoksul ailelere, dullara, varolan şefkatleri nihayet meydana çıkıyor.

Patron bazı centilmenleri, nezaretle görevlendiriyor ve bunlar patronlarına yaranmak için, her şeyi en ekonomik şekilde çözümleme politikasını güdüyorlar; çalışan genç kızlar, günde ancak 1 sh. ile 1 sh. 6 d. alabiliyorlar, halbuki bir erkeğe 1 sh. 6 d. vermek gerekmektedir.

MARX: *KAPİTAL.* I. Kitap, XII. Bahis, s.436-440.
Dietz, Stutgart 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, 1949, I. Kitap.
II Cilt. s.171-175 (Türkçesi: Sol Yayınları, Odak Yayınları).

8. ÇOCUKLARDA ÖLÜM ORANI (MARX)

Makinenin, önce temelini oluşturduğu fabrikalarda doğrudan doğruya ve sonra diğer sanayi kollarında dolaylı olarak sermayenin sömürüsüne boyun eğdirdiği işçi kadınların olduğu kadar, çocuk ve genç insanların da fizikî zayıflığına daha önce değindik. Burada yalnız bir nokta üzerinde durmakla yetineceğiz. İşçi çocuklarının hayatlarının ilk yıllarındaki çok büyük ölüm oranı! İngiltere'de, yaşayan yüz bin çocuktan, ortalama yıllık ölüm miktarının 9 bin olduğu 16 ilçe vardır (bir ilçede 7047 ölüm); 24 ilçede 10 ila 11000 ölüm olayına rastlanır; 39 ilçede 11 ila 12 bin; 48 ilçede 12 ila 13 bin; 22 ilçede 20 binden fazla; 25 ilçede 21 binden fazla; 17'sinde 22 binden fazla; 11'inde 23 binden fazla; Hoo, Ashton-under Lyne ve Preston'da 24 binden fazla; Nattingham, Stockport ve Bradford'da 25 bin fazla; Wisbeach'de 26 bin ve Manchester'de 26125. 1861'de bir resmî araştırma, yöresel koşullar hesaba katılmazsa, en yüksek ölüm oranlarının, başlıca, annelerin ev dışındaki uğraşlarından ileri geldiğini ortaya koydu. Gerçekten, sonuçta çocuklar ihmal edil-

miş, kötü bakılmış, kötü veya yetersiz gıda almış, sonuçta çocuklarına karşı tabiata aykırı bir nefret duyacak hale gelen anneleri tarafından bir kenara bırakılmışlardır. Pek çok defa açlık veya zehirin kurbanı olurlar.

Bu şekilde uğraşları olan kadınların sayısının en az olduğu tarımsal ilçelerde ölüm oranı en azdır.

1861 araştırma komisyonu, bu arada, Kuzey Denizi kıyılarındaki yalnızca tarımsal ilçelerde bir yaşından küçük çocuklarda ölüm oranının neredeyse en kötü ün salmış fabrikalardaki orana eriştiğini belirler. Dr. Julian Hunter bu olayı yerinde incelemekle görevlendirildi. Vardığı sonuçlar Halk Sağlığı altıncı raporunda toplandı. O zamana kadar, sıtma ve bu aşağı, bataklık bölgelere özgü diğer ateşli hastalıklar çocukları kırıp geçirmişti. Araştırma tersini ispatladı, şöyle ki:

Kışın batak, yazın kısır fundalı, hasat zamanında bereketli olan bu toprağı değiştiren ve sıtmayı yok eden şey bu olağanüstü ölümlülüğün de sebebiydi.

Bu ilçelerden, Doktor Hunter'in tanıklığına başvurduğu yetmiş doktor "bu noktada tam bir görüş birliğine" vardılar. Toprağın işlenmesindeki ihtilâl gerçekten buraya endüstriyel düzeni sokmuştu.

Genç kız ve genç erkeklerle gruplar halinde çalışan evli kadınlar, grup reisi (gangmaster) denilen ve grupları yalnızca bütünüyle satan bir adam tarafından, para karşılığında bir çiftçinin emrine verirler. Bu seyyar grupların çalışma alanı köylerinden kilometrelerce uzaktır. Kısa iç donu ve ona göre etekler giymiş, çizme ve bazen pantolonlarla kuvvetli ve sıhhatli, ama olağan hafifmeşreplikleriyle çürümüş ve bu cinsten aktif ve göçebe hayatlarının evde kalan ve sararıp solan yavrularının başına neler açtığını hiç düşünmeyen kadınların bulunduğu bu gruplara sabah, akşam anayollarda rastlanır.

Fabrikaların bulunduğu ilçelerde, rastlanan olaylar, diğerleri arasında gizli çocuk düşürme ve çocukların mamayla beslenmesi

gibi olaylar burada daha üst derecede meydana gelirler.

MARX: *Kapital*, Kitap I. XII. Bahis, s. 342-343. Dietz, Stuttgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, 1949, Kitap I. C. II, s. 81-83.

9. SÜRÜ SİSTEMİ (MARX)

Toprak; yabani otları ayırma, çapalama, taşları ayıklama, gübrelemenin bazı kısımları gibi zorluğu az olan bazı işler ister. Bu işlerde açık yerlerde kalan gang veya düzenli gruplar (sürüler) kullanılır.

Bir grup 10 ilâ 40 veya 50 kişiden, kadınlar, erkek çocukların 13 yaşına doğru çıkarılmalarına rağmen her iki cinsiyetten ergenlerden ve altı ila on üç yaşları arasındaki iki cinsiyetten çocuklardan oluşur. Grubun reisi, gangmaster çoğunlukla sarhoş, eğlence düşkünü, serseri, kötü kişi denilen, ama girişken ve işini bilen alelâde bir kır işçisidir. Çiftçinin değil ama kendisinin emri altında çalışacak grubu sağlayan odur.

İşi götürü aldığından, ortalama olarak alelâde bir işçininkini geçmeyen geliri, sürüsünden en kısa zamanda, en fazla iş çıkartmasındaki ustalığına bağlıdır çoğu. Çiftçiler, kadınların tüm çabalarını erkeklerin kumandasında sarfettiklerini, genç kız ve çocukların işe koyulduktan sonra kuvvetlerini atılganlıkla, tutumsuzca harcadıklarını, Fourier'nin de farkına vardığı gibi, tecrübeyle bilirler; bu arada içten pazarlıklı erkek olgun işçi gücünü saklar. Çiftliklerini dolaşan grup reisi adamlarına yılın altı veya sekiz ayında iş bulabilir. İşçi aileleri için, çocukları bazen kullanan tek çiftçiye nisbeten grup reisi daha uygundur. Bu durum o kadar iyi yerleşmiştir ki; açık yerlerde grup reisinin aracılığı olmadan çocuk temin edilemez. Grup reisi çocukları tek tek çiftçilere kiralar, ama bu "sürü sistemi"ne girmeyen bir istisnadır.

Bu sistemin kötülükleri, çocuk ve genç insanlara yüklenen aşırı çalışma, beş, altı ve bazen yedi mil uzaktaki çiftliklere gidiş ve dönüş için gerekli uzun yürüyüşler ve sonuçta, gezici sürünün

moral bozukluğudur. Bazı yerlerde driver (sürücü) adını taşıyan grup reisi uzun bir sopa taşımasına rağmen bundan nadiren faydalanır ve kötü davranıştan yakınmalar azdır. Efsanedeki fareli köyün kavalcısı gibi büyüleyicidir, demokratik bir imparatordur. Tebaası arasında popüler olmaya ihtiyacı vardır ve onları kendine, bohem bir varoluşla -göçebe hayatı, hiçbir şeyden utanmama, gürültülü ve neşe kaba çapkınlık- bağlar. Genellikle ödeme, Han'da içki sofrasında yapılır. Sonra eve dönmek için yola düşülür. Sendeleyen, erkeksi kadınların kuvvetli kollarına yaslanarak sağa sola sallanan saygıdeğer reis alayın başında yürür, bu arada alayın sonunda, gençler gülüp oynar, gülünç veya müstehcen şarkılar söyler. Bu dönüş yolculukları Fourier'nin dediği gibi çiçeklenmenin, zaferidir. Onüç ondört yaşındaki kızların aynı yaşlardaki arkadaşlarından gebe kalmaları nadir değildir. Bu sürüleri kaynaklık yapan açık köyler, yasa dışı doğumların doruğa ulaştığı Sodormes ve Gomore'ler olurlar. Böyle yetişmiş evli kadınlardaki ahlâk anlayışını daha önceden biliyoruz. Çocukları da, afyon başlangıçta öldürücü darbesini indirmezse, bu sürülere gidecek yeni üyelerdir.

Anlattığımız klasik şekildeki gruba halk grubu, ortak veya seyyar grup denir (public, commen or tramping gang). Birincilerdeki aynı ögelerden oluşmuş ama bir grup reisinin değil, efendisinin nerede kullanacağını bilemediği bir ihtiyar çiftlik uşağının emrinde çalışan özel gruplar da (private gangs) vardır. Orada, ne neşe ne de bohem huyu vardır, ama bütün tanıkların deyişine göre çocuklar daha az para alıp, daha kötü işlem görürler.

Son yıllardan beri yayılan bu sistem grup reisinin keyfi için değildir elbette. Mülk sahiplerini ve büyük çiftçileri zenginleştirdiği için vardır. Çiftçiye göre ise, işçilerini -her olağanüstü işe koşacak fazladan kolları her zaman emrinde bulundurarak- normal seviyenin altında tutmak için, mümkün olan en az parayla en çok iş elde etmek için ve yetişkin erkekleri "gereksiz" bırakmak için bundan daha akıllı yol yoktur. Bu açıklamalardan sonra, tarım işçisinin sık sık ve uzun veya kısa sürekli iş bulamamasının açıkça

itiraf edilip aynı zamanda "grup sistemi"nin erkek işçilerin azlığı ve şehirlere göçleri bahane edilerek "gerekli" görülmesinden artık hayrete düşülmeyecektir.

Lincolnshire toprağı temizlenmiş ve yetiştiricileri kirlenmiştir, işte kapitalist üretimin olumlu kutbu ve olumsuz kutbu.

MARX: *Kapital*, Kitap I. Bahis XXIII, s. 629-681, Dietz, Stutgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, Kitap I, C. III, s. 134-136.

10. ÇOCUKLARINI SATMAK ZORUNDA KALMIŞ KÖYLÜLER (MARX)

Bu eserin dördüncü bölümünde belirttiğim Public-Health Report, fırsatı düşünce çocukların ölümlülük oranına değinirken, yalnız tarımda gruplar sistemini inceliyor; bu araştırma basın ve sonuçta İngiliz halkı tarafından bilinmiyor. Buna karşılık, çocukların çalışması, gazetelere, sansasyon yaratıcı makalelerin her zaman iyi karşılanan gereçlerini sağladı. Liberal basın; Okyanus adaları vahşilerini terbiye etmek için Antipodlara seferler düzenleyen asil centilmen ve leydilerin ve Anglikan Kilisesi'nin zengin papazlarının nasıl olup da gözleri önündeki bu yolsuzlukların toprakları üzerinde artmasına izin verdiklerini merak ederken, ciddî basın, kendi çocuklarını köle gibi satışa çıkaracak kadar aptallaşmış bu köylülerin ahlâk bozukluğu konusunda uzun ve karışık düşüncelerle yetiniyordu! Buna karşın, bu kaba kişilerin aydınlanmış sınıf tarafından bırakıldıkları kötü koşullarda, köylülerin kendi çocuklarını yemeleri bile sebepleriyle açıklanabilirdi. Gerçekten şaşırtıcı olan, kısmen korudukları karakter sağlamlığıdır. Resmî araştırıcılar, ebeveynin, sürü sistemini, bunun yürürlükte olduğu bölgelerde bile nefretle karşıladığını ortaya koydular.

"Topladığımız tanıklarda, ebeveynin pek çok halde, kötü heveslere ve yapılan baskıya karşı koymalarını sağlayacak zor-

layıcı bir kanunu minnetle karşılayacaklarını gösteren birçok kanıt vardır. Çocuklarını okula gönderecek yerde işten çıkarılma tehdidiyle onlardan çıkar sağlamaya ebeveyni zorlayan bazen bucak memuru, bazen patronlardır. Tüm kuvvet ve zaman kaybı, ekici ve ailesine olağanüstü ve gereksiz yorgunluğun sebep olduğu tüm acılar, ebeveynin çocuklarındaki ahlâksızlığı kır evlerinin sıkışıklığına ve grupların iğrenç etkisine bağladıkları tüm olaylar, yoksul emekçilerin ruhunda anlaşılması kolay ve ayrıntılarına girilmesi gereksiz duygular uyandırırlar. Emekçiler, asla sorumlu olmadıkları ve ellerinde olsaydı hiçbir zaman rıza göstermeyecekleri ve yenecek güce sahip olmadıkları koşullardan gelen ahlâkî ve fizikî dertlerle çevrelenmiş olduklarını çok iyi biliyorlar." (a.k.s. XX, no. 82 ve XXIII no. 96).

MARX: *Kapital*, Kitap I. Bahis XXIII, s. 631.
Editions Sociales, I. Kitap, C. III, s. 136.

11. SEFAHAT (MARX)

"Evli genç çiftlerin görünümü aym odada yatan ergen erkek ve kız kardeşler için hiç de yapıcı değildir ve bu çeşit örneklerin kaydedilmesi olanaksız olmasına karşın, ailesinden biriyle cinsel temasta bulunmakla kendisini suçlayan kadınların büyük acılarını ve çoğu intihar etmelerini gösteren olaylar yeterli sayıda vardır." (Dr. Hunter, a.g.e. s. 137).

Londra'nın en kötü mahallelerinde dedektiflik yapmış bir köy polis memuru, köyündeki genç kızlar için şöyle der: "En körpe yaşlardaki kaba ahlâksızlıkları, yüzsüzlükleri ve utanmazlıkları Londra'da bütün hizmetim boyunca gördüğüm en kötü şeyleri aşarlar... Ergen genç erkek ve kızlar, babalar ve anneler, hepsi domuzlar gibi yaşar ve aynı odada beraberce yatarlar." (Child

Empl. Comm. Sixth Report. London 1867. Appendix, s. 77, no. 155).

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XXIII, s. 621.
Dietz, Stuttgart. 1914 (Alman baskısı). Editions Sociales,
Kitap I, C. III, s. 125.

12. ...VE ÖLÜM (MARX)

5 Eylül 1865 raporunda, Bradford yoksulları doktorlarından biri, Doktor Bell de, ateşli hastalıklara yakalanmış ilçesi hastalarındaki yüksek ölümlülüğü oturdukları binaların son derece sağlığa aykırı etkisine bağlar.

1500 akküblük bir mahzende on kişi bir arada otururlar... Vincent-Street, Green Aire Place ve Leys bölgeleri 1450 kişilik, 435 yataklı ve 36 sıhhî tesisatlı 223 eve sahiptir. Yatakların, ki yatak deyince kirli paçavra ve kumaş parçalarından oluşmuş herhangi bir yığını kastediyorum, her biri ortalama 3 ilâ 4 kişi ve birkaçı 4 ilâ 6 kişi tarafından kullanılır. Pek çok kişi yataksız, elbiselerle yere uzanıp, çıplak, kadın ve erkek, evli veya değil üstüste uyur. Bu konutların insanları barındırmaya hiç elverişli olmayan kokuşmuş, karanlık ve rutubetli mağaralar olduğunu eklemeye gerek var mı? Buraları, hali vakti yerinde (of good circumstances) insanlar arasında bile kurbanlar veren yerlerdir.

Şehirlerin bakımsız konutlarının iğrençliğine ve sayısına göre yapılan sıralamada Bristol üçüncü gelir.

Burada, Avrupa'nın en zengin şehirlerinden birinde en aşırı yokluğa (blank poverty) kadar varan yoksulluk ve ev işi sefaleti çok fazladır. O sıralarda Saint-Georges Hastanesi'nden Doktor Harvey salgın sırasında Wing'e yaptığı ziyaret hakkında benzer olaylar anlattı: Ateşli hastalığa kapılmış genç bir kadın geceleyin babası, annesi, gayri meşru çocuğu, erkek kardeşleri olan iki genç adam ve her biri bir çocuk sahibi iki kız kardeşiyle aynı odada

yatıyordu. Birkaç hafta önce, bu aynı yerde on üç çocuk yatıyordu.

MARX: *Kapital*, Kitap I. Bahis XXIII. s. 621 Dietz, Stuttgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, Kitap I, C. III, s. 105-106.

13. İKİ İŞSİZ AİLESİ (MARX)

Workhouse'u terkederken, Poplar'da çok sayıda bulunan tek katlı ev dizileri arasında sokaklarda dolaştım. Kılavuzum, İşsizler Komitesi üyesiydi. İlk girdiğimiz ev, yirmi haftadır işsiz bir madencinin eviydi. Kendisini, arkadaki bir odada bütün aile bireyleriyle otururken buldum... Oda tamamen çıplak değildi ve bir parça ateş de yanıyordu: Son derece soğuk bir günde genç çocukların çıplak ayaklarının donmasını önlemek için bu ateş çok gerekliydi. Ateşin önünde, bir tabağın üstünde, kadın ve çocukların Workhouse'un verdiği ekmeğe karşılık saracakları bir miktar keten ipliği vardı. Adam avluların birinde bir ekmek belgesi ve günde 3 d. için çalışıyordu. Acı bir gülümsemeyle söylediği gibi son derece acıkmış halde öğle yemeğini yemek için henüz evine gelmiş bulunuyordu; bu yemek, erimiş domuz yağıyla birkaç dilim ekmek ve bir fincan sütsüz çaydı.

Çaldığımız ikinci kapı, hiçbir şey demeden bütün ailenin sessiz ve gözleri sönen ateşe dikilmiş halde oturduğu küçük bir odaya, bizi götüren orta yaşlı bir kadın arkadaşı tarafından açıldı. Bu insanların ve küçük odalarının üstüne, bana böyle bir sahneyi asla tekrar görmek istemeyecek kadar ümitsizlik ve yalnızlık havası çökmüştü... "Hiçbir şey kazanmadılar, beyim dedi genç kadın oğullarını göstererek, yirmi iki haftadır hiçbir şey ve bütün paramız bitti, kötü günlerimiz için daha iyi günlerimizden sakladığımız bütün paramız. Halimize bakın" diye neredeyse vahşi bir sesle bağırdı ve aynı zamanda önce yatırılmış sonra çekilmiş miktarların bulunduğu bir banka defteri gösteriyordu bize, öyle ki

5 shilingle başlayan sonra yavaş yavaş yirmi sterlinge kadar çıkan bu küçük miktarın sonradan defterin bir beyaz kâğıt parçasından daha kıymetli olmamasına dek sterlingden shilinge ve shilingden pennyye nasıl eridiğini görebildik. Bu aile her gün Workhouse'dan biraz yemek alıyordu. Nihayet, gemi inşa şantiyesinde çalışmış bir İrlandalı'nın karısını ziyaret ettik. Onu, giyinik halde bir şilteye uzanmış ve bir halı parçasıyla yarım yamalak örtünmüş olarak açlıktan hasta halde bulduk. Zavallı çocukları ona özen gösteriyor ve kendilerinin de anne bakımına ihtiyaçları olduğunu belli ediyorlardı. Ondokuz haftalık zorunlu işsizlik onu bu hale düşürmüştü ve felâket dolu geçmişin hikâyesini anlatırken daha iyi bir gelecek için tüm ümidini kaybetmişçesine hıçkırıyordu. Bu evden çıkarken genç bir adam yanımıza koştu ve kendisi için bir şey yapıp yapamayacağımızı görmek için evine girmemizi rica etti. Genç bir kadın, iki güzel çocuk ve tamamen çıplak bir oda, işte bize göstereceği şeylerin tümü.

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XXIII, s. 605-606, Dietz, Stuttgart, 1914, (Alman Baskısı) Editions Sociales, Kitap I. C. II, s. 111-112.

14. NAMUSSUZLUKTA VAFTİZ (MARX)

Doktor Simon'un bir genel görüşünü sıralayalım:

Resmî görüş açımın yalnızca tıbbî olmasına karşın diyor doktor, en ilkel insanlık dahi kötülüğün öteki tarafını hasıraltı etmeye izin vermiyor. Bir dereceye varınca, bu kötülük, bu utanç duygusunun reddine, isyan ettirici bir erkek-kadın karışımına, insandan çok hayvana yakışan bir çıplaklık gösterisine yol açar. Böyle etkilere boyun eğmek, devam ederse gittikçe derinleşen bir çürümedir. Bu melûn havada büyümüş çocuklar için, bu bir namussuzlukta vaftizdir (baptizm into irfamy). Bu koşullarda bulunan kişilerin başka alanlarda, fizikî ve ruhî sağlığın özünü

oluşturduğu bu yüksek uygarlığa varma çabası sarfetmelerini beklemek en boş ümitlere kapılmaktır.

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XXIII, s. 595 Dietz, Stuttgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, Kitap I, C. III, s. 101-102.

I. Marx, 1867 ocağında krizin etkilerini görmek için işçi merkezlerini ziyaret eden bir Morning Starn muhabirinin yaptığı araştırmanın bir kısmını veriyor.
II. Public Heolth, Eighth Report, London, 1866 s. 14.

15. GENÇ OLMA TALİHSİZLİĞİ (MARX)

Yirmidört yıl önce, Senior'un belirttiği gibi, çocukların çalışmasını araştırma komisyonu;
1824 raporunda, kapitalistlerin ve ebeveynin vahşiliğinin, bencilliğinin, suçluluğunun, çocuk ve ergenlerin yok edilmesinin en korkunç tablosunu çizmişti... Neredeyse bu raporun eski bir çağın iğrençliklerini anlattığı sanılacak... Bu iğrenç davranışlar her zamankinden daha şiddetli olarak halen devam ediyorlar... 1842'de ortaya çıkarılmış yolsuzluklar (1863 Ekim) yeniden yeşermişti... 1842 raporu daha başka belgelerle de, başkaca göz önünde tutulmadan doldurulmuştur ve bu rapor, ahlâk dediğimiz şeyi hiç düşünmeden, bilgisiz, dinsiz, aile sevgisi doğal duygusunu bilmeden yetiştirilmiş bu çocukların şimdiki neslin babaları olabildiği 20 yıl boyunca olduğu yerde kalmıştır.

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XIII, s. 433 - Dietz, Stuttgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, kitap I, C. II, s. 169-170.

16. EVLİ KADINLARIN SÖMÜRÜLMESİ (MARX)

"Fabrikatör M.E. makineyle ilgili işlerde yalnızca kadınları kullandığını belirtti; bu bey, evli kadınları, özellikle kalabalık

ailelerde evli kadınları tercih eder; çünkü evli kadınlar bekarlardan daha dikkatli olurlar ve daha disiplinli çalışırlar, üstelik geçim araçlarını sağlamak için tükenene dek çalışmaya zorunludurlar. Böylece kadını en iyi tanımlayan erdemler onun zararına çalışırlar. Kadının tabiatında ahlâk ve yumuşaklık gibi ne varsa sefalet ve köleliğinin aracı olurlar." ("Ten Hours Faktory Bill" The speech of Lord Ashley London, 1844, s. 20).

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XIII, s. 346 - Dietz, Stuttgart, 1914 (Alman Baskısı). Editions Sociales, Kitap I, C. II, Bahis XV, s. 86.

17. KAPİTALİZM VE AİLE (MARX)

Fabrika ve yapımevlerine kabul ettirilen yönetmeliklere bakarsak, fabrika yasası, önce kapitale ait sömürü haklarına karışma gibi gözükür. Buna karşın, evde çalışmayı ilgilendiren tüm yönetmelikler (patria potestas'ya yani modern dilde ebeveynin otoritesine boyun eğilmiş, doğrudan doğruya bir burnunu sokmaya benzer); İngiliz Parlamentosu'nun acemi babaları uzun zaman, kutsal aile kurumuna karşı bu suikastın önünde tiksinerek geri çekilir gibi davrandılar. Gene de, tumturaklı sözlerle olaylardan kurtulunamaz. İşçi ailesinin ekonomik temellerini bozan büyük sanayinin diğer bütün ilişkilerini altüst ettiğini de nihayet kabullenmek gerekiyordu. Çocukların hakkı ilan edilmek zorunluluğunda kalındı.

Bu bir mutsuzluktur deniliyor. Child Empl. Commission'un bu konudaki 1866'da yayınlanmış son raporunda, bu mutsuzluktur, ama tanıkların deyişinin tümünden her iki cinsiyetten çocukların ebeveynine karşı korunma gereksinmesinden başka hiçbir korunmaya o kadar gerek duymadıkları sonucu çıkmıştır.

Genellikle çocuk emeğini ve özellikle ev içi çalışmayı sömürme düzeni, ebeveynin genç ve körpe yavruları üstündeki frensiz ve kontrolsuz, keyfî ve felâketlerle dolu otoritesiyle sürüp gider... Ebeveynin çocuklarını, yalnızca haftada şu kadar para getirecek saf makinalar haline getirebilmelerine kesinlikle izin

verilmemelidir... Çocuklar ve ergenler, kendilerine entelektüel ve ahlâklı varlıkları merdiveninin oldukça alt basamaklarına indiren ve fizikî güçlerini zamansız tahrip eden baba otoritesinin aşırılığına karşı yasalarla korunmak hakkına sahiptirler.

Bununla beraber, çocuğun sömürülmesini yaratan baba otoritesinin aşırılığı değildir; tam tersine, bunu yaratan, baba otoritesini aşırılıkla bozan kapitalist sömürüdür. Kaldı ki, fabrika yasaları, kadın ve çocukların sermaye tarafından sömürülmesi, eski işçi ailesinin radikal eriticisi, ekonomik bir gereklilik hakkındaki büyük sanayinin resmî itirafı; baba otoritesini, ölüm cezasıyla tehdit edilen proleterin aracı veya zenci satıcısı rolünü oynayarak kapitaliste doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çocuklarını sunduğu, toplumsal mekanizmanın bir âleti haline getirdiğinin tarifi değil midir?

Böylece, bu yasaların tüm çabaları ancak bu kölelik sisteminin aşırılıklarını bastırmak hevesindedir.

Günümüz ortamında eski aile bağlarının çözülmesi ne kadar korkunç ve tiksindirici gözükse de ev yöresi dışında toplumsal olarak düzenlenmiş üretim biçimlerinde kadın ve çocuklara ayırdığı yol sayesinde, büyük sanayi, cinsler arası ilişkilerin ve ailenin üstün bir biçiminin üstünde yükseleceği yeni bir ekonomik temel yaratılmazlık etmez. Ailenin Hıristiyan-Alman şeklini katı ve kesin olarak kabullenmek, zaten aralarında gelişen bir dizi meydana getiren doğu, Yunan ve Romalı aile şekillerini de katı ve kesin olarak görmek kadar saçmadır. İki cinsiyetten ve her yaştan kişilerden meydana gelmiş kolektif işçi personelinin bileşimi bile, kapitalist hükümranlıkta esaret ve çürümenin bir kaynağını oluşturmasına karşın bir yeni toplumsal evrimin[1] tohumlarını bağrında taşır.

MARX: *Kapital*, Kitap I, Bahis XIII, s. 430 - Dietz, Stuttgart, 1911 (Alman baskısı). Editions Sociales, Kitap I. C. II, s. 167 - 168.
(Türkçesi: Sol Yayınları, Odak Yayınları).

18. DEMİR ÖKÇE ALTINDA (BEBEL)

[1] Fabrika çalışması eskiden ev içi çalışmasında olduğu gibi hattâ üstün düzeyde, temiz ve iyi etki olabilir. (Reports of Insp of fact. 31 Ekim 1865, s. 127).

Alt sınıflarda, böyle belirtmek gerekirse, para evliliği sorunu yoktur. Genel kural olarak, emekçi âşık olarak evlenir; bununla beraber işçinin evlilikte mutluluğuna engel olan sebepler yok değildir.

Şüphelilik varoluşunun özelliğidir. Kaderin darbeleri, karakterleri hırçınlaştırır ve her gün, her saat kadın ve çocuklar, kendilerini memnun edemeyen babadan gerekli olanın en azını istedikleri zaman, bu öncelikle ev hayatını etkiler. Kavgalar ve geçimsizlik patlak verir. Bütün bunlar evliliği ve aile hayatını yıkar. Veya erkek ve kadının ikisi de işe giderler. Böylece çocuklar, kendi başlarına terkedilir veya daha yaşlı hâlâ bakım ve eğitime gereksinmeleri olan ağabey ve ablalarının bakımına bırakılırlar. Öğle yemeği denilen sefil yemek, o da, atelye ve ev arasındaki uzak mesafe ve paydosun kısalığı göz önünde tutulursa binlerce örnekte olanaksız olmasına karşın, ebeveyn evlerine gelme zamanı bulabilirse, son hızla yutulur.

Akşam, her ikisi de, yorgunluktan bitmiş eve dönerler. Hoş ve güleç yüzlü bir yuva yerine, dar, sıhhatsiz, hava, ışık ve çoğu en gerekli şeylerden yoksun bir barınak bulurlar. Bundan doğan tüm sakıncalarla işçileri barındırmanın sefil şekli toplumumuzun en karanlık yönlerinden biridir ve birçok kötülüğe, birçok cinayete yol açmaktadır. Şehirlerde ve işçi mahallelerinde bu konuda yapılan bütün denemelere karşın, durum yıldan yıla daha kötüye gitmektedir. Bu durum gittikçe daha geniş bir çevreyi kapsamaktadır; küçük sanayiciler, memurlar, öğretmenler, küçük tüccarlar, vb. gibi akşamleyin bitap halde eve dönen kadının orada da gırtlağına kadar işi vardır; acele ile en gerekli şeyleri yapmalıdır. Bağıran ve patırdı yapan çocuklar yatağa yatırılır; kadın oturur, gece geç vakte kadar diker ve yamar.

Entelektüel eğlencelerden, zihnin gerekli avuntularından hiç eser yoktur. Koca eğitim görmemiştir, fazla bir şey bilmez, kadın ise daha kötü durumdadır; birbirlerine söyleyecekleri kısa şeyler çabucak tükenir. Erkek evinde eksik olan konuşmayı aramak için

meyhaneye gider, içer ve ne kadar az harcarsa da bu, gelirine göre gene de fazladır. Bazen, özellikle yüksek sınıflarda kurbanlar yaratan kumara kaptırır kendini ve içkiye harcadığının on mislinden fazlasını kaybeder. Bu sırada, işinin başındaki kadın, kocasına duyduğu hınca verir kendini: Bir yük hayvanı gibi çalışır, onun için ne bir an dinlenme ne de bir dakikalık eğlence vardır. Erkek, erkek doğmuş olması tesadüfüne borçlu olduğu özgürlükten yararlanır. Geçimsizlik böylece tamamlanmış olur.

Eğer kadın görevlerine daha az bağlıysa, akşamleyin işten yorgun dönünce hakkı olan dinlenmeyi arasa, aile tersine gider ve sefalet iki misli artar. Evet, gerçekten, "dünyaların en iyisinde" yaşıyoruz.

AUGUSTE BEBEL: *Kadın ve Sosyalizm*, s. 194 - 197
(Türkçesi: Toplum Yayınları).

19. KADINLAR SAVAŞA KARŞI (GUESDE)

Uluslararası Silahsızlanma Kadınlar Birliği "Bütün ulusun kız kardeşlerine" yeni bir çağrıda bulunuyorlar. "Silahlı barışın dayandığı tahrip araçlarının bakım ve üretimi için, yalnızca Avrupa'da 8 milyon harcandığını açığa vuruyorlar. Hayatın sorunları: Eğitim, ziraat vb... O kadar gülünç gelire sahipken, böyle bir ölüm bütçesinden hoşnutsuz olan Birlik, insanlığı yıkımına götürecek kadar kör ve aptal erkeklere: "Kahrolsun silahlar" diye bağırır.

Bu modern Sabinlerin iyi kalpli girişimlerinden heyecanlanmamak olanaksız: Ama onları isyan ettiren, kapitalist düzenin kendisinden ayrılamaz, militarizmi onlara göstererek bu kadınları gerçeğe davet etmemek de mümkün değil.

Sosyalizmin zaferi, insanlar arasındaki hayat kavgasını kaldırarak çıkarlar uyuşmasında büyük toplumsal barışı yaratmadıkça bütün protestolar güçsüz kalacaktır.

Yalnız Birlikçi kadınlar değil, yamyamlığın en kötü ve son

şekli savaş için daha uzun zaman çocuk doğurma niyetinde olmayan tüm kadınlar, tek barış partisi olan Sosyalist Parti'ye gelmelidir.

JULES GUESDE: "*Barış*", *Sosyalist*, 31 Temmuz 1898.

20. BURJUVAZİ FUHUŞA KARŞI NASIL SAVAŞIYOR (LENİN)

Londra'da "Fuhuşla Savaş Beşinci Uluslararası Kongresi" sona erdi.

Bu, düşeslerin, konteslerin, papazların, rahiplerin, hahamların, polis memurlarının ve her cinsten insanlık âşığı burjuvaların karşılaşması oldu. Bu fırsatla, ne ciddî ziyafetler, ne şatafatlı resmî kabuller tertiplendi! Fuhuşun namussuzluğu ve zararlılığı hakkında ne tumturaklı nutuklar atıldı!

Bu nazik kişilerin, burjuva delegelerinin kongrede attıkları savaş araçları nelerdir? Her şeyden önce iki araç: Din ve polis. Fuhuşa karşı tüm emin ve tüm iyi şeyler bu ikisindeymiş. *Leipzig Volkzeitung*'un Londra muhabirine göre bir İngiliz delege, Parlamento'da kadın satıcılarına dayağa benzer bir ceza vermek teklifi yaptığından böbürlenmiş. Günümüzde uygulanan, fuhuşa karşı savaşın işte uygar bir kahramanı.

Kanadalı bir hanım "düşmüş" kadınları, kadın polisin gözetmesinden ve polisten hayran kalmıştı, ama ücret artışı hakkında, işçilerin daha iyi bir ödeneği hak etmediklerini söylüyordu.

Bir Alman papazı, halk içinde gittikçe yayılan ve serbest aşkın gelişmesine katkıda bulunan materyalizme karşı sertçe çıkıştı.

Avusturyalı delege Hertner, fuhuşun, sefaletin ve yoksulluğun toplumsal sorunlarına, çocuk emeğinin sömürülmesine, çekilmez barınma koşullarına vb. değinmeyi deneyince, düşmanca bağırmalarla kongre konuşmacıyı susmaya mecbur etti.

Buna karşın delege gruplarında önemli kişiler hakkında yapıcı ve cakalı şeyler anlatılıyordu. Örneğin Alman İmparatoriçesi

Berlin'de bir doğum evine ziyarette bulununca, "gayrimeşru" çocukların annelerinin parmaklarına, evlenmemiş annelerin durumuyla önemli zatı gücendirmemek için evlilik alyansları geçirilir.

Bu olay, bu aristokratik ve burjuva ikiyüzlülüğünün hüküm sürdüğünü anlamamıza yardım eder. Merhamet cambazları sefalet ve yoksulluğun onlar için alay konusu olduğu polisler, gerçekte kesinlikle aristokrasi ve burjuvazinin desteklediği "fuhuşla savaşmak" için bir araya geliyorlar.

LENİN: *"Fuhuşla Savaş Beşinci Uluslararası Kongresi" Robotchatia, Pravda,* 13/26 Temmuz 1913, Eserler, C. XVI, s. 516 - 517 (Rus Baskısı).

21. BOŞANMA HAKKI (LENİN)

Boşanma örneği göstermektedir ki, bugünden tezi yok tam boşanma özgürlüğünü istemeden bir demokrat ve bir sosyalist olmanın olanağı yoktur. Çünkü böyle bir özgürlüğün yokluğu ezilen cinsiyetin, kadının üstelik bir sıkıntıya sokulmasıdır; kocadan ayrılmak özgürlüğünün tanınmasının, bütün kadınları boşanmaya çağırma olmadığını anlamak için zor olmasına karşın.

Kapitalizmde ezilen sınıfların demokratik haklarını "gerçekleştirmelerine" izin vermeyen koşulların varlığı tek bir örnek değil belirleyici bir olaydır. Çoğu olayda, kapitalizmde, boşanma hakkı gerçekleşmemiştir; çünkü ezilen cinsiyet iktisaden sindirilmiştir; çünkü hangi demokraside olursa olsun, kapitalizmde, kadın "ailenin esiri", yatak odasına, çocukların odasına, mutfağa hapsedilmiş bir esir olarak kalır. İşçilerin ve köylülerin ekonomik ezilmeleri yüzünden, kapitalizmde çoğu olayda, halkın "kendi" hakimlerini, memurlarını, öğretmenlerini, hakimler kurulu üyelerini seçme hakkı da gerçekleşemez. Demokratik Cumhuriyet için de bu böyledir. Programımız "bunu halkın egemenliğinin ifadesi olarak" ilan eder ve buna karşın, kapitalizmde en demokratik cumhuriyetin bile ancak memurların burjuvazisi

tarafından ahlâksızlaştırılmasına ve borsa ile hükümetin birleşmesine yol açtığını bütün sosyaldemokratlar çok iyi bilirler.

Ancak düşünmekten tamamen yoksun veya Marksizmi hiç bilmeyen kişiler bundan şu sonuca varabilirler: Demek ki cumhuriyetin boşanma hakkının, demokrasinin, halkların kendi kaderlerini tayin hakkının sağladığı faydalardan fazla hiçbir faydası yok. Marksistler demokrasinin sınıf boyunduruğunu ortadan kaldırmadığını, ama yolsuzca sınıf havasını daha berrak, daha geniş, daha açık, daha keskin hale getirdiğini bilmez değiller; bize gereken de budur. Boşanma özgürlüğü tanımlandığı ölçüde, kadın "ev içi köleliği"nin hakların yokluğundan değil, kapitalizmden geldiğini görür. Devlet yapısı demokratlaştığı ölçüde, işçiler bütün fenalığın sebebinin hakların yokluğu değil, kapitalizm olduğunu görürler.

İstisnasız tüm demokratik haklar gibi boşanma hakkı da kapitalizmde güçlükle gerçekleşebilir, koşullara bağlıdır, kısıtlıdır, biçimseldir ve dardır, ama gene de, hiçbir namuslu sosyaldemokrat, bu hakkı reddeden sosyalistler hattâ demokratlar arasında olmayacaktır. Bütün "demokrasi", kapitalizmde, çok gösterişsiz ve çok şartlı ölçüde gerçekleşen "hakların" istenmesi ve gerçekleştirilmesidir, ama bunları istemeden, bu haklar için hemen ve doğrudan doğruya savaş vermeden, kitleleri böyle bir savaş düşüncesiyle eğitmeden, sosyalizm olanaksızdır.

LENİN: "*Bir Karikatür ve Emperyalist Ekonomizm Hakkında*" ve Ekim 1916, 1924'te yayınlanmış, Eserler, C. XIX, s. 232 - 233 (Rus Baskısı).

22. EMPERYALİST SAVAŞ VE KADINLAR (LENİN)

Teorimizin hayattan kopuk olduğunu söyleyecek olana dünya tarihinin iki olayını hatırlatacağız: Bir taraftan tröstlerin rolü ve fabrikada kadınların çalışması, diğer taraftan, 1871 Komünü ve Rusya'da 1905 Aralık isyanı.

Burjuvazinin işi, tröstleri geliştirmek, çocuk ve kadınları fab-

rikalara yığmak, orada onlara acı çektirmek, ahlâklarını bozmak, en aşırı sefalete mahkûm etmektir. Böyle bir gelişmeyi "istemiyoruz", bunu "desteklemiyoruz", buna karşı savaşıyoruz ama nasıl savaşıyoruz? Tröstlerin ve kadınların fabrikada çalışmasının ilerletici olduğunu biliyoruz. Geriye, el sanatkârlığına, tekellerden önceki kapitalizme, kadınların evde çalışmasına dönmek istemiyoruz. Tröstler vb.'nin arasında ileriye ve onlardan daha uzağa, sosyalizme doğru!

Objektif gelişmeye önem veren bu düşünce tarzı, gereken değişikliklerle halkın günümüzdeki askerîleştirilmesine uygulanabilir.

Bugün emperyalist burjuvazi yalnız tüm halkı değil, gençliği de askerîleştiriyor. Yarın belki kadınları bile askerîleştirecek. Bu konuda, şöyle dememiz gerekir: Daha iyi ya! Daha çabuk olsun! Ne kadar hızlı gidilirse, kapitalizme karşı silahlı ayaklanmaya o kadar çabuk varacağız. Komün örneğini hatırlarlarsa gençlik vb.'nin silahlanmasından sosyaldemokratlar nasıl çekinebilirler? Bu "hayat dışında bir teori" değildir, bunlar hayâl değil gerçek olaylardır. Bütün ekonomik ve politik olaylara karşın sosyaldemokratların, emperyalist çağın ve emperyalist savaşların ister istemez bu çeşit olayların tekrarına yol açmaya mecbur olduğundan şüphe etmeleri gerçekten çok üzücü olurdu.

Bir burjuva Komün muhabiri 1871 Mayısı'nda bir İngiliz gazetesinde şöyle yazıyordu: "Eğer Fransız milleti yalnız kadınlardan oluşsaydı, ne korku salan bir millet olurdu!" Komün sırasında, kadınlar ve 13 yaşında çocuklar askerlerin yanında savaştılar. Burjuvaziyi devirmek için gelecekteki savaşlarda da başka türlü olamayacaktır. Proleterlerin karıları, iyi silahlanmış burjuvazinin silahsız veya az silahlı işçilere ateş etmesine bir kenardan bakmayacaktır. Kadınlar 1871'deki gibi silahlara sarılacaklar ve hükümetlerden çok oportünistlerin düzensiz hale getirdiği günümüzdeki işçi hareketlerinden, ergeç ama yanılmaz bir şekilde, "Korkulu uluslar" enternasyonal birliği yani devrimci proletaryanın enternasyonal birliği şüphesiz doğacaktır.

Bugün, askerîleştirme bütün toplumsal hayata giriyor. Emperyalizm büyük güçlerin dünyayı paylaşma ve yeniden paylaşma için girdikleri azgın savaştır ve bunun için tarafsız ve küçük bile olsalar tüm memleketlerde bir askerîleşmeye mutlaka yol açmaya mecburdur. Buna karşılık proleterlerin karıları ne yapacaktır öyleyse? Savaşa ve savaşla ilgili her şeye belâ olmakla yetinecekler ve yalnızca silahsızlanmayı istemekle yetinecekler mi? Gerçekten devrimci olan ezilen sınıfların kadınları asla bu kadar utanç verici bir rolle yetinemeyecekler. Kadınlar oğullarına şöyle diyeceklerdir:

"Yakında büyüyeceksin. Sana bir tüfek verecekler. Onu al ve savaş sanatını iyi öğren. Bugünkü savaşta yapıldığı gibi ve sosyalizme ihanet edenlerin sana önerdikleri gibi kardeşlerine, diğer ülkelerin işçilerine ateş etmek için değil, ama sömürüye, sefaletle savaşlara zararsız dileklerle değil, burjuvaziyi yenerek ve onu silahsızlandırarak bir son vermek amacıyla kendi öz memleketinin burjuvazisine karşı savaşmak üzere proleterler için gerekli bir bilimdir savaş sanatı."

LENİN: "*Silahsızlanma Sloganı Üzerine*" *Sbornik Sotsial-demokrata*, Aralık 1916. Eserler, C. XIX, s. 316 - 318 (Rus Baskısı).

23. YÖNETİCİ SINIFLARIN İKİYÜZLÜLÜĞÜ (LENİN)

Burjuva ülkelerinin evlilik, boşanma ve gayrimeşru çocuklar hakkındaki yasalarının kısa da olsa bilinmesi ve de bu ülkelerdeki olayların durumu, sorunla ilgilenen herhangi bir kimseye, en demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile burjuva demokrasisinin kadın ve gayrimeşru çocuklar konusunda gerçekten feodal bir tavır takındığını gösterecektir.

Gayet tabiî ki bu, menşeviklerin, devrimci sosyalistlerin ve anarşistlerin bir kısmının ve de batının çeşitli partilerinin demokrasi isteğine, demokrasinin Bolşevikler tarafından ihlâl

edildiğini bağırmalarına engel olmuyor. Gerçekten, açıkça Bolşevik Devrimi evlilik, boşanma ve gayrimeşru çocukların durumu sorunlarında aklı başında tek demokratik devrimdir. Bu soru, herhangi bir memleketin nüfusunun yarısını doğrudan doğruya ilgilendirir. Ondan önce gelmiş ve kendisine demokratik diyen birçok burjuva devrimlerine rağmen, yalnızca Bolşevik Devrimi, ilk defa olarak, savaşı, gericiliğe ve köleliğe olduğu kadar hükümran ve yönetici sınıfların alışılmış iki yüzlülüğüne karşı belirtilmiş yönde kesinlikle götürmüştür. On bin evlilikte doksan iki boşanma Sorokine efendiye aşırı olmayan bir rakam gibi gözüküyorsa bile, yazarın varlığına inanmaya güçlük çekilecek kadar hayattan ayrı kalmış bir manastırda büyüyüp yetiştiğini veya yazarın gericilik ve burjuvaziye yaranmak için gerçeği değiştirdiğini varsaymak kalıyor. Burjuva ülkelerinde sosyal koşulları azıcık da olsa bilen herhangi bir fiilî boşanma (kilise ve kanunun tabiatıyla cezalandırmadığı) gerçek sayısının her yerde sonsuz derecede ve daha fazla olduğunu bilir. Bu yönden Rusya diğer memleketlerden; kanunlarının, iki yüzlülüğü ve kadın ve çocuğu için haklar yokluğunu cezalandırmak yerine açıkça ve devlet adına tüm iki yüzlülük ve tüm hak yokluğuna düzenli bir savaş açmış olmasıyla ayrılır ancak.

LENİN: "*Militan Materyalizm Anlamı Hakkında*"
12 Mart 1922, *Marksizmin sancağı altında*, Mart 1922.
Eserler. C. XXIII., Yabancı Diller Yayınları, Moskova, 1947.

24. KÖYDE KADIN (MAURICE THOREZ)

İyi düşünür sayfalarda, veya moda yazarlarının eserlerinde, köyde hayatın tatlılık ve çekicilikle oluştuğunu ve özellikle köy kadınının mutlu yaşantısının her bakımdan arzu edilir olduğunu okuduğumda, hemen aklıma gençliğimden sahneler geliyor. Bütün gün çömelmiş durduğu ocak ateşinin başında hayatın terketmekte olduğu bir ihtiyar yoksul kadını tekrar görüyorum. Bu

kadın benim "patronum", Creuse'deki köyü Forges de Clugnat'da çağırıldığı gibi La Marie idi. Oğlu ve kocası öldükten sonra yalnız kalmıştı. Ancak elli yaşında, çalışma ve yokluktan yıpranmış, köylerde sandığımızdan daha çok yaygın bu hastalıkla erimiş halde, sıra kendisinde, dünyayı terk ediyordu.

Ailenin küçük varlığını işlemek için tek başına kalmış Marie'ye "kiralamıştım" kendimi: Ancak cep mendili kadar büyük birkaç çayır, "Fromental" denilen bir parça ekilebilir toprak ve "Communal"in paylaşılmasından gelen bir parsel, dört inek ve iki keçi; ihtiyar bir at; kümes. Bu mütevazi işletmeye, patron hanımının nalın mıhı ticareti de eklenmişti. Mağaza hâlâ, demirci körüğünü işleten büyük tekerleği köpeğin çevirdiği zaman Maire'nin kardeşinin çivileri kendi başına imal ettiği küçük atelyede bulunuyordu.

Bütün köylüler gibi, özellikle yazın erken kalkıyor ve geç yatıyordum. Ama La Marie benden önce ayakta oluyordu; ben uyumuşken yatağa giriyordu. Erkenden sütü sağıp, "boşaltması" ve süt güğümleri ile diğer araçları bol suyla yıkaması gerekiyordu. Tavuklara yem veriyordu. Ve ben ahırları temizler, atın yataklığını yapıp inekleri çayıra götürürken o, sabah çorbasını hazırlıyordu.

Sonra beraberce tarlalara gidiyorduk. Patronum toprağı kazıyor, patateslerin dibini dolduruyor veya topraktan çıkarıyor, yeni kesilmiş otu solmaya bırakıyor, has buğday veya çavdar demetlerini kaldırıyor, orakla biçilen kara buğdayı harman döveciyle dövüyordu. Kazma, harman döveci ya da yabayı tıpkı benim gibi tutuyordu. Ağır gübreyi yük arabasına yüklüyor, demetini ineklerin çektiği arabanın ta üstüne atıyordu. Kuru otları götürmek ve arabayı çekmek için inekler bağlanıyordu ve patron yavaş hayvanları üvendireyle dürtüklüyordu.

Öğle veya akşam yemeğinden yarım saat önce, La Marie çabucak tarlayı terk ediyordu. Yolda giderken, yürürken ayıkladığı birkaç yabani hindiba topluyor veya bahçeye geçip bir salata koparıyordu. Geldiğimde, sofra kurulmuş oluyordu. Katırtırnakları veya ince dallardan bir ateş yakmış, yemeğimizin omlet

veya patateslerini pişirmiş oluyordu. Son lokmayı henüz yutmuşken patron bulaşık yıkamaya veya danaya su içirmeye ahıra gitmek üzere ayağa dikiliyordu.

Yazın yemekten sonra, La Marie yağ dövüyor veya tavanda kuruyan peynirleri kazıyordu. Mahzende serinliğe yerleştirdiği en iyi peynirleri hafifçe "ıslatıyor" ve ıslak saman saplarıyla sarıyordu. Patronum ancak birkaç saat uyuyordu.

Pazar veya fuar günleri, kış veya yaz, hava nasıl olurla olsun, Boussac'a çivi satmaya gidiyordu. Marie'yi yıpratan, öldüren işte bu yük hayvanı hayatıydı. Bir sabah kalkamadı; ızdırap verici bir kırıklıktan acı çekiyordu; ter içindeydi, ateşi vardı. Bundan böyle ayağa kalkamayacaktı.

Açık havada çalıştığından sağlam, sıhhatli ve güzel köylü kadını tablosundan uzağız ha! Gerçek şu ki, her zaman güç ve çoğu yıldırıcı işlerle uğraşmak zorundaki köylü kadını vaktinden çok önce ihtiyardır. Aile derdi, çocukların bakımı, evde ve tarladaki çok sayıda uğraş ona hiç dinlenme vakti bırakmaz. Entelektüel cinsten hiçbir eğlence bilmeyen köylü kadınlarının boyun eğmiş hallerini, kederli yüzlerini açıklayan budur. Yaşantıların iyileştirmeyi, mutfaklarına özen göstermeyi, kendilerini daha güzelleştirmeyi düşünmezler bile. Bütün bunlar zaman ve köyde daha fazla konfor gerektirdi; daha büyük ve daha iyi düzenli barınak yerleri, istendiği kadar su, her yerde elektrik; bütün bunlar olunca genç kızların, hayatın kendilerine daha hoş gözüktüğü şehirlere başlarını çevirmelerine nasıl hayret edilir. Resmî istatistikler, toprakla uğraşan 7.276.845 kişi içinde 3.896.457 kadın olduğunu gösteriyordu. Bu, kadının tarımda yerini, ülkedeki toplumsal rolünü belirtmektedir. Köylü kadının acınacak talihine gerçekten çare bulunmadığı sürece, tarım gerileyecek, köylüler boşalacak, ülke varlığı ve geleceği ile tehlikeye düşecektir.

Maurice THOREZ: *Köyde Kadın*, *l'Humanitê* -3 Temmuz 1939.

25. KAPİTALİST TOPLUMDA KADININ SÖMÜRÜLMESİNİN KOŞULLARI (JENETTE WERMEERSCH)

Kadınların üretime ve ülkenin değişik ekonomik ve sosyal alanlarına girmesi tarihi bir ilerleme olayıdır. Kadınların çalışması, yeni kolların, yeni kafaların getirilmesidir. Çalışma, kadınlar için iktisadi bağımsızlık umudu, ekmeğini erkekle eşit şekilde kazanma olanağı, bir koca seçme hakkı, saygıdeğer ve namuslu bir hayat hakkıdır.

Çalışma, kadını, yalnız kendi uğraşlarını aşarak benzerlerinin kaderiyle, ülkenin kaderiyle ilgilenecek yetenekte, daha anlayışlı, zeki bir varlık yapar.

Gittikçe büyük sayıda kadının toplumsal çalışmaya girmesi düşmanlarına verdiği savaşta daha kuvvetli daha kalabalık bir halkın sağlam birliği koşullarını yaratır. Dertlerle ezilmiş birçok kadın için bu formül ilgi çekici gözükebilir. Buna karşın yarın yüz binlerce terzi kızın evden çıkmadığını düşünelim. Elbisesiz ne olurduk. Ve unutmayalım ki terzi kızlarımız Fransa'nın iyi şöhretine katkıda bulunmakta, yüksek terzilik modellerimiz döviz getirmektedir. Terzi kızlarımızın emeğinden vazgeçmek olanaksızdır.

Hemşirelerimiz, hasta bakıcılarımız, hastane nöbetçisi kızlarımız aniden evde kalmaya karar verseler, hastanelerde, doğumevlerinde, sağlık yurtlarında ne yapılırdı?

Düşünelim ki öğrenim kadrosunun üçte ikisi çalışmayı durdursun. Okula giden küçüklerimizi ne yapardık.

Tekstil, meşin ve deri, giyim, ecza sanayilerinde bu, işin tam kesilmesi olurdu. Ve tarımda, kadınların emeği olmadan gereçlerin sağlanması olanağı yoktur.

Üstelik bu milyonlarca kadının çalışmadan yaşayabilmesi gerekirdi.

Şimdi gericiler, kadını bilgisizlik içinde tutmak, aileyi kabile haline döndürmek isterlerdi. Aile görüşleri; çalışan kadın, eşlerin karşılıklı saygı ve sevgi, ebeveyn ve çocukların karşılıklı sevgi ve

saygı, eşler arası eşitlik, sevgi temelleri üzerine oturtulmamıştır. Halka, Tanrı korkusu, baba korkusu, şeytan korkusu, Tanrı önünde, baba önünde ve bilhassa kapitalist efendiler önünde boyun eğmek temelleri üzerine oturtulmuş bir aile görüşünü aşılamak istiyorlar.

...Kapitalist düzenin kadınlar için çift sömürü olduğunu görmek gerekir. Fabrika'da büroda, mağazada kapitalist sömürü ve evdeki sömürü; çünkü kadın, günümüzdeki hâlâ aşağılık, sersemletici ve zor ev işlerinin görevlisi gibi görülmektedir.

Kapitalist efendilerin refah dönemlerinde el emeğine gereksinmeleri olduğu zaman, kadınlar, bunlar tarafından fabrikalara çağırıldılar.

Kriz, işsizlik dönemlerinde, kendilerine verilen düşük ücretlerle kadınlar emekçilere karşı kullanıldılar. Savaş dönemlerinde, askere alınmaların yol açtığı kol eksikliğini doldurmak için büyük sayıda çağrıldılar.

Böyle anlarda, bunun kadının hoşuna gidip gitmediği, aileyi kırıp yıkmadığı, kapitalizm için asla sorun olmadı. Kapitalizm için aslolan kazancını arttıran el emeğini sağlamaktır. Kâr! İşte kapitalizmi kadın ve çocukları üretime çağırmaya iten şey.

Kadınların, yalnız gericiliğin çıkarma sömürülmesini en iyi gösteren, 1939-1944 Savaşı örneğidir. Gerçekten 1939'da askere çağrılmanın ertesi günü kadınlar üretime davet edildiler. Erkeklerin bir kısmı silah altındaydı, diğerleri, özellikle Paris bölgesi işçileri, Daladier Hükümeti tarafından hapishanelere veya Almanların onları sürmek veya katletmek üzere oradan toplamaktan başka şey yapmak zorunda olmadıkları toplama kamplarına atılmışlardı.

İşte bu sırada, tüm "iyi düşünen" ve gerici basın kadınları över. Kadınlar canlı, eli yatkın, zekiydi, bazı işler için erkeklerden üstünlerdi, ülkeye büyük görevlerde bulunuyorlardı vb... Ve sonra vatanın çukurunu kazan Paul Reyanud, Pétain utanç verici antlaşmayı imzalar. Artık kadınlara gerek kalmaz. İşte o zaman yeni bir terane başlar. "Kadın, yuvanın bekçisi melektir." "Yeri

yuvadır" ve babanın yok, sürgün veya hapis olup olmadığıyla ilgilenilmeden çocuğun ekmeği olup olmayacağıyla ilgilenilmeden annesi fabrikadan atılır, evli kadın kamu görevlerinden, idareden atılır. İlkokul öğretmenleri, memur kadınlar önceden hazırlanmış emekliliğe sevkedilirler.

Böylece, bir sürü iltifatla, bir sürü şişirme nutuklarla, yetenekleri bir yıl önce o kadar övülmüş kadınlar kenara atılıyordu.

1942'de savaş, Hitler ve suç ortakları, Pétain'ciler ve yardakçıları için korku verici bir dönüş yapar. Hitler'in el emeğine ihtiyacı vardır. Pétain "nöbeti" düzenler. Sonra S.T.O. gelir; onsekiz ila otuzbeş yaşlar arasındaki kadınların askere alınacağını bildirir. Yuvasındaki varlığı, güya, artık gerekli olmayan kadınların zorunlu çalışmasıdır bu. Bu, Führer için çalışan vücut haline gelmiş yuvanın meleğidir.

Bütün bunlar da et ve kandan varlık için, kadın için, anne için asla tasaya düşmeden yapılmıştır.

Mgr. Suhard'ın "kadının yuvaya dönmesi"ni isteyen Katolik Kadın Hareketlerinin fikrî direktörü ve esinleyicisi olduğu, bu aynı Monseigneur'un Pétain'le işbirliği yaptığı düşünülürse bu derece döneklik, bu derece iki yüzlülük önünde şaşırıp kalınıyor.

Bu şekilde, işçi hareketi tarihinde ne kadar geriye gidersek, kadın emeğinin ve çocukların edepsizce sömürülmesinin farkına varırız.

Jeannette WERMEERSCH: *Ulus İçinde Kadınlar*, 27 Haziran 1947'de Strasbourg Kongresi'nde verilen söylev. (Fransa Komünist Partisi Yayınları).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SOVYETLER ÜLKESİNDE KADIN

1. KADIN VE KAMU HAYATI (LENİN)

I

Kadınlar, genel olarak politik hayata serbestçe katılmaya çağırılmadıkça ne evrensel ve sürekli bir yurttaşlık hizmetinden kurtulmadıkça ve sosyalizmden hattâ ne de eksiksiz devamlı bir demokrasiden söz edilebilir. Hastalara ve terk edilmiş çocuklara bakma, beslenmenin kontrolü, vb. gibi "politik" görevleri, genellikle, kadınlar, asla sözde değil, ama gerçekte var olan eşitliğe sahip olmadıkça yeterli şekilde sağlanamazlar.

LENİN: *Proletaryanın Devrimimizdeki Görevleri.* 10/23 Nisan 1917'd yazılmış, Eylül 1917'de broşür olarak yayınlanmış. Seçme Eserler, C. 2, s. 30. Yabancı Dillerde Yayınlar, Moskova 1947.

II

Bizler ütopyacı değiliz. Karşımıza çıkan ilk çiftçinin veya ilk kadın aşçının hemen devlet idaresine katılacak ölçüde olmadıklarını biliyoruz. Bu konuda, Kadetlerle, Breçkovskaya ile Çereteli ile uyuşuyoruz. Fakat bu yurttaşlardan, yalnızca zengin veya zengin aileden görevlilerin devleti yönetmek, günlük,

alışılmış idarî işleri başarmak yeteneğinde oldukları ön yargısı ile hemen bir kopma istediğimiz için ayrılıyoruz.

LENİN: "*Bolşevikler İktidarı Muhafaza Edecekler mi?*" Ekim 1917 Eserler, C. 21, s. 266, (Rus Baskısı). E.S.I. s. 324.

2. *KADINLAR İÇİN TAM EŞİTLİK (LENİN)*

I

Yoldaşlar, Moskova Sovyeti seçimleri Komünist Partisi'nin işçi sınıfı içinde sağlamlaştığına tanıklık ederler.

İşçi kadınlar seçimlere daha çok katılmalıdırlar. Dünyada tek Sovyetler İktidarı, ilk olarak, eski burjuva kanunlarını, özellikle evlenme ve çocuklarla ilişkilerde kadının kanun yoluyla aşağılanmasını ve erkeğin imtiyazlarını onaylayan iğrenç kanunları tamamen ortadan kaldırdı. Sovyetler İktidarı, dünyada ilk ve tek olarak, emekçiler iktidarı niteliğiyle aile hakkında en demokratik burjuva cumhuriyetleri tarafından erkeğin çıkarı için korunan mülkiyete bağlı bütün ayrıcalıkları kaldırdı.

Toprak ağalarının, kapitalistlerin ve tüccarların bulunduğu yerde, kanun önünde bile erkekle kadın arasında eşitlik olamaz.

Toprak ağalarının, kapitalistlerin ya da tüccarların olmadığı yerde, emekçiler iktidarının bu sömürücüler olmaksızın yeni bir hayatın yerleştiği yerde kadınla erkeğin kanun önünde eşitliği vardır.

Ama bu yetersizdir.

Kanun önünde eşitlik hayatta eşitlik değildir.

Kadın işçinin, erkek işçiyle eşitliği, yalnızca kanun önünde değil, hayatta da kazanması gerektiğini söylemek istiyoruz. Bunun için kadın işçinin kamu işyerlerinin yönetimine ve devlet idaresine daha büyük ölçüde katılmaları gerekir.

Yöneterek, kadınlar çıraklıklarını çabuk yapacak ve erkeklere yetişeceklerdir.

Öyleyse Sovyet'e komünist veya partisiz daha çok kadın işçi seçiniz! İşinde namuslu, sağduyulu ve vicdanlı bir kadının Parti'den olmaması az önemlidir; onu Moskova Sovyeti'ne seçiniz.

Moskova Sovyeti'nde daha çok kadın işçi olsun! Moskova proletaryası, eski eşitsizliği yenene kadar kadının eski burjuva bayağılaşmasına karşı zafere kadar savaşmak için her şey yaptığını ve her şeyi yapmaya hazır olduğunu göstersin.

Kadınlar için tam bir özgürlük elde edilemezse, proletarya tam bir kurtuluşa ulaşamayacaktır.

LENİN: "*Kadın İşçileri*" 21 Şubat 1920, *Pravda*, 22 Şubat 1920
Eserler, C. 25, s. 40 - 41, (Rus Baskısı).
E.S.I. C. XXV, s. 55 - 56 (Fransız Baskısı)

II

Kapitalizm, tamamen biçimsel bir eşitliği ekonomik ve dolayısıyla toplumsal bir eşitsizlikle birleştirir. Bu, burjuvazi taraftarlarının, liberallerin yalancılıkla gizledikleri ve küçükburjuva demokratların anlamadıkları kapitalizmin temel özelliklerinden biridir. Kapitalizmin bu özelliğinden, diğer gerçeklikler içinden, ekonomik eşitlik için kararlı savaşta kapitalist eşitsizliği açıkça tanımak ve hattâ bazı konularda eşitsizliğin üstün formülleştirilmiş bu tanınmasını proleter devletin temeline yerleştirmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Sovyet Anayasası).

Zaten tümüyle biçimsel eşitlikle bile (adlî eşitlik, iyi beslenen ile açın, bir şeyin sahibi ile sahibi olmayanın "eşitliği") kapitalizm tutarlı olamaz. Bu tutarsızlığın en belirgin kanıtı da kadın ile erkeğin eşitsizliğidir. Ne kadar ilerici, ne kadar cumhuriyetçi, ne kadar demokratik olursa olsun hiçbir burjuva devleti erkeğin ve kadının haklarında tam bir eşitliği sağlamadı.

Rusya Sovyetler Cumhuriyeti ile tersine, bir darbede, kadının aşağılanmasının bütün belirtilerini istisnasız silip süpürdü ve bu darbede kadına, kanunla en eksiksiz eşitliği sağladı.

Bir halkın kültür seviyesinin en iyi şekilde kadının hukukî durumuyla göründüğü söylendi. Bu formülde derin bir gerçek tohumu vardır. Bu açıdan, yalnız proletarya diktatörlüğü, yalnız sosyalist devlet en yüksek kültür derecesine erişebilirdi ve erişti.

Bunun için, işçi kadın hareketinin önceliği olmayan güçteki yeni atılımı, birinci Sovyetler Cumhuriyeti'nin kuruluşuna (ve kurtarılmasına) paralel ve bu son olayla bağlantılı olarak Komünist Enternasyonal'den ayrılamaz.

Kapitalizmin doğrudan doğruya veya dolaylı, tam veya kısmen ezdiği kişiler sözkonusu olunca, Sovyetler rejimi ve ancak bu rejim bu kişilere demokrasiyi sağlıyor. İşçi sınıfı ve en yoksul köylülerin durumu bunu açıkça doğrular. Kadının durumu da bunu açıkça doğrular.

Ama Sovyetler rejimi sınıfların kaldırılması için, son kesin savaştır. Ezilen cinsiyet de dahil kapitalizmin ezdiklerine verilen demokrasi bile bize yetmez.

Tamamen biçimsel bir eşitlikle yetinmeyen kadın işçi hareketi başlıca görevi olarak, kadının sosyal ve ekonomik eşitliği için savaşmayı kabul eder. Kadını üretici sosyal çalışmaya sokmak, "ev işi köleliğinden" söküp almak, mutfağın ve çocukların odasının aptallaştırıcı, aşağılayıcı, ebedî ve yalnız ona özgü boyunduruğundan kadını kurtarmak; işte başlıca görev.

Bu savaş uzun sürecek, çünkü sosyal tekniğin ve törelerin radikal bir değişikliğini gerektirmektedir, fakat komünizmin tam zaferiyle sonuçlanacaktır.

LENİN: "*Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü İçin*", 4 Mart 1920, *Pravda*, 7 Mart 1920, Eserler, C. XXV, s. 63 - 64, (Rus Baskısı) E.S.I. C. XXV, s. 83 - 84.

III

Rus Ekim Devrimi'nin ve Bolşevizmin başlıca temel olayı, kapitalizmde en fazla ezilen kişileri politikaya sürüklemeleridir.

Monarşi rejiminde de, burjuva demokratik cumhuriyetlerinde de bu tabakalar kapitalistler tarafından ezilmiş, aldatılmış soyulmuşlardır. Emekçi halkın kapitalistler tarafından bu boyunduruğa sokulması, aldatılması, soyulması, toprağın, imalathanelerin, fabrikaların özel mülkiyeti varoldukça kaçınılmazdı.

Bolşevizm ve Sovyet İktidarı'nda öz olan, burjuva demokrasisinin yalan ve iki yüzlülük maskesini sıyırarak toprakların, imalathanelerin, fabrikaların özel mülkiyetini kaldırarak tüm devlet iktidarını çalışan ve sömürülmüş kitlelerin elinde toplamasıdır. Politikayı, yani yeni toplumun kurma işini ele alan bu kitlelerin kendileridir. Zor görev; çünkü kitleler kapitalizm tarafından ayaklar altına alındı ve çiğnendiler. Ama ücretli kölelikten, kapitalistlerin köleliğinden kurtulmak için başka çıkış olamaz.

Oysa kadınları politikaya sürüklemeksizin, kitleleri politikaya sürüklemek olanaksızdır. Gerçekten kapitalizmde insan ırkının kadın olan yarısı çifte bir baskıya uğramıştır. Kadın işçi, işçi kadar ve köylü kadar sermaye tarafından ezilmekte ve bunun ötesinde en demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile önce kanun eşitlik tanımadığı için erkekle aynı haklara sahip değildir; temel nokta buradadır. Aileler yuvanın köleliğinde yaşarlar, mutfak ve genellikle bireysel ve ailevî bakım işlenir. En bayağı, en karanlık, en ağır, en hayvanlaştırıcı işlerin boyunduruğuna boyun eğen "ev içi köleleri" olarak kalırlar. Sovyetik, Bolşevik Devrim, kadının eşitsizliğinin ve baskıya uğramasının köklerini dünyada hiçbir devrim, hiçbir partinin cesaret edemediği kadar derinden söküyor. Bizde, Sovyet Rusya'da kadınlarla erkekler arasındaki hukukî eşitsizlikten hiç iz kalmadı, evlilik ve aile hukukundaki özellikle iğrenç, aşağılık ve iki yüzlü eşitsizliği, çocuklarla ilgili eşitsizliği Sovyet İktidarı tamamen ortadan kaldırdı.

Bütün bunlar kadının kurtulmasına doğru ancak bir ilk adımdır. Gene de burjuva cumhuriyetlerinden hiçbiri, en demokratik olanları bile bu adımı atmayı göze alamadılar. Göze alamadılar, çünkü kutsal özel mülkiyetten korktular.

En önemli ikinci adım, toprağın, işletmelerin ve fabrikaların özel mülkiyetinin kaldırılması oldu. Bu veya yalnızca bu kadının gerçek ve tam özgür kılınmasını küçük bireysel işlerden sosyalleştirilmiş büyük işlere geçişiyle "ev içi köleliğinden" kurtulmasına yol açıyor.

Bu geçiş zordur. Zira en kökleşmiş, alışılmış, sertleşmiş, zamanla yerleşmişlerinden biri düzenin (doğruyu söylemek gerekirse bu bir düzen değil, alçaklık ve zalimliktir) değişmesidir. Ama bu geçiş başladı, işe girişildi, yeni yola girdik.

Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü sebebiyle sayısız mitinglerde toplanmış bütün dünya kadın işçileri son derece güç ve ağır fakat büyük, dünya çapında büyük ve gerçekten özgür kılıcı bir esere başlayan Rusya'ya selamlarını yollayacaklar.

Vahşî ve bazen hayvanî burjuva gericiliğinden ürkmemek için yapılan cesur teşvikler duyulacak. Burjuva bir ülke ne kadar "hür" veya "demokratik"se, kapitalist sürüsü işçi devrimine karşı o derece sertleşir ve vahşî bir baskıya girişir. ABD demokratik cumhuriyeti örneğini almamız yeter. Ama şimdiden işçi kitleler uyandılar. Emperyalist savaş Amerika'da, Avrupa'da ve geri Asya'da uyumuş, uykulu, hareketsiz kitleleri uykularından kesinlikle çekti çıkardı.

Dünyanın her tarafında ayna kırılmıştır. Halkların emperyalizmin boyunduruğundan kurtarılması kadar, kadın ve erkek işçilerin sermayenin boyunduruğundan kurtulması da karşı koyulmaz ilerlemeler başarıyor. Bu eser on milyonlarca erkek ve kadın köylü tarafından ele alındı. Bunun için emeği sermayenin boyunduruğundan kurtaran bu eser bütün dünyaya galip gelecektir.

LENİN: *"Uluslararası Emekçi Kadın Günü"*, 4 Mart 1921, *Pravda*, 8 Mart 1921. Eserler, XXVI. s. 193 - 194 (Rus Baskısı).

3. BİR DEVRİMİN BAŞARISI KADINLARIN KATILMA DERECESİNE BAĞLIDIR (LENİN)

Yoldaşlar, proleter ordunun kadın bölümünün kongresi, bir bakış açısından bütün ülkelerde kadınların oldukça güçlükle harekete geçmeleri bakımından, özellikle büyük bir öneme sahiptir. Çalışan kadınların geniş bir bölümünün katılması olmaksızın Sosyalist Devrim olanaksızdır.

Bütün medenî hattâ en ileri ülkelerde kadının durumu öyledir ki kadınlara pek de haksız olmayarak ev köleleri denir. Cumhuriyetlerin en özgürü olsa bile hiçbir kapitalist devlette kadınlar hakların tam eşitliğine sahip değillerdir.

Sovyetler Cumhuriyeti'nin görevi önce kadın haklarındaki bütün kısıtlamaları kaldırmaktır. Sovyetler İktidarı bu burjuva yüz karalığı, bayağılık ve horgörü kaynağını, boşanma usulünü tamamen ortadan kaldırdı.

Boşanma konusunda tamamen özgür bir yasanın varoluşu pek yakında bir yıla varmış olacak. Kanunî çocukla gayrimeşru çocuk arasındaki kanun farkını ortadan kaldıran ve bir dizi politik baskının varlığını yok eden bir kararname çıkardık.

Zaman aşımına uğramış buyrukların bütün ağırlığının işçi sınıfının kadınına yük olduğunu biliyoruz.

Tarihte ilk olarak, bizim kanunumuz kadım hakları olmayan bir varlık haline getiren her şeyi sildi. Ama asıl olan kanun değildir. Bizde evlenme özgürlüğü hakkındaki bu kanun, şehir ve sanayi bölgelerinde rahatlıkla kabul edildi. Ama köyde çoğu zaman değersiz kâğıt gibi kalıyor. Burada şimdiye kadar dinî evlilik üste çıkıyor. Bu papazların etkisinden gelmektedir. Kötülüğü yenmek, eski yasaları yenmekten daha güçtür.

Dinî önyargılarla son derece dikkatle savaşmalıyız. Bu savaş sırasında dinî hisleri yaralayanlar çok kötü yapıyorlar. Propaganda ve aydınlatma yoluyla mücadele etmeliyiz. Bu kavgayı azdırırsak, kitleleri öfkelendirebiliriz. Böyle bir kavga kitlelerin dinî alanda bölünmelerini derinleştirir. Oysa kuvvetimiz birlik olmalıdır. Dinî

önyargıların en derin kaynağı yoksulluk ve bilgisizliktir. İşte savaşacağımız kötülükler.

Şimdiye kadar kadının durumu kölelikle nitelendirilen şekilde kaldı; kadını aileye boyun eğer ve bu durumdan ancak sosyalizmle, küçük işletmeden toprağın ortak işletme ve ortak işlenmesine gideceğimiz zaman kurtulabilir.

Ancak o zaman kadının özgürleşmesi ve kurtulması tam olacaktır. Bu güç bir görevdir, ama daha şimdiden yoksul köylü komiteleri kurulmaktadır ve devrimin sağlamlaşacağı zaman yaklaşmaktadır.

Şimdilik, yalnızca köy nüfusunun en yoksul kesimi örgütlenmektedir ve bu yoksullar örgütlerinde sosyalizm yerleşmiş bir temel elde etmektedir.

Geçmişte, devrimci gelişmeler şehirlerde başlıyorken, köylerin daha sonra harekete geçtiğine rastlanıyordu. Şimdiki devrim köye dayanır; önemi ve kuvveti orada bulunmaktadır. Bütün kurtarıcı hareketlerin tecrübesi bir devrimin başarısının kadınların katılma derecesine bağlı olduğunu doğrular. Kadının tam bağımsızlık içinde proleter ve sosyalist görevini yerine getirebilmesi için Sovyet İktidarı her şeyi yapmaktadır.

LENİN: "*Kadın İşçilerin Birinci Kongresi'nde verilen söylev*".
19 Kasım 1918'de söylenmiş. *Pravda*, 10 Mart 1925,
Eserler, C. XXIII, s. 285 - 286, (Rus Baskısı).

4. KADIN VE DEVRİM (LENİN)

Kadının durumunu alınız. En ileri burjuva cumhuriyetlerinin hiç birinde dünyada hiçbir demokratik parti, on yıllar boyunca bu açıdan bizim yönetimimizin birinci yılında yaptığının yüzde birini başaramadı. Kadın haklarının eşitsizliği, boşanmayı engeller, boşanmayla beraber giden iğrenç formaliteler, evlilik dışında doğmuş çocukların tanınmaması, babanın bulunmaması v.b. konular hakkındaki bu rezil kanunlardan, burjuvazinin ve kapitalizmin utanç hanesine kaydedilmek üzere uygar memleketlerin

tümünde büyük sayıda bulunan bu kanunlardan geriye gerçekten hiçbir iş bırakmadık. Bu alanda yapmış olduğumuzdan kıvanç duymakta bin defa hakkımız var. Ama meydanı bu burjuva eski kurum ve kanunlar yığınından kurtardıkça, bunun yalnızca yapı için bir temizlik olduğunu, ama henüz yapının kendisinin olmadığını daha iyi görüyoruz.

Bütün kurtarıcı kanunlara rağmen kadın evin esiri olmaya devam ediyor. Zira onu mutfağa, çocukların odasına bağlayarak, gücünü kesinlikle üretici olmayan bayağı, sinirlendirici, sersemleştirici, güçten düşürücü işlere harcamaya zorlayacak küçük ev ekonomisi kadını eziyor, boğuyor, hayvanlaştırıyor, aşağılıyor...

Kadının gerçek kurtuluşu, gerçek komünizm ancak, kitlelerin bu küçük ev ekonomisine karşı savaşları (iktidarı elde bulunduran proletaryanın yönettiği) başladığı zaman ve yerde veya daha doğrusu, bu küçük ekonominin büyük sosyalist ekonomi haline geçişiyle başlayacaktır.

Teoride, hiçbir komünistin şüphe etmediği bu konuda, pratikte yeterli dikkati gösteriyor muyuz? Tabiî ki hayır. Bu alanda şimdiden varolan komünizmin filizlerine yeterli bakım gösteriyor muyuz? Bir kere daha hayır ve hayır. Kolektif lokantalar, çocuk bakım evleri, çocuk bahçeleri; işte gösterişli olağanüstü, haşmetli hiçbir şey istemeyen ama, gerçekte kadını kurtarma yeteneğinden, erkeğin karşısındaki eşitsizliğini azaltıp yoketmek çabasında olan ve kadının toplumsal üretimde ve toplum hayatındaki rolüne cevap veren örnekler. Bu araçlar yeni değillerdir. Büyük(!) kapitalizm tarafından yaratıldılar (genellikle sosyalizmin maddî bütün ilk ürünleri gibi). Ama bu düzende önce bir istisna halinde, sonra da -ki bu özellikle önemlidir- en kötü spekülatif, kazançlı, aldatıcı, sahte yönleriyle ya bir ticari işletme, ya da en iyi işçilerin yerinde olarak nefret ettikleri ve hor gördükleri "burjuva insan sevgisinin bir cambazlığı" halinde kalmışlardır.

Bu kuruluşlardan çok daha fazlasına sahip olmaya koyulduğumuz ve bunların özellikle değiştirmeye başladıklarından şüphe edilemez. İşçi kadın ve köylü kadınlar arasında, bizim

bildiğimizden çok fazla, düzenleyici yeteneklerin; çok böbürlenen entelektüellerin veya yeni açılmış "komitelerin" kapıldığı hastalık olan laf, şaşkınlık, gürültü, planlar, sistemler hakkında gevezelik ve benzeri bolluğu olmadan bir işletmeyi büyük sayıda işçi ve daha çok sayıda tüketicinin el birliğiyle yürütmeyi bilen kişilerin var olduğu şüphe götürmez. Ama bu geleceğin filizlerine gerektiği gibi bakım göstermiyoruz.

Burjuvaziye bakınız. Kendisine gerekli olan şeyin reklamını iyi yapmayı nasıl biliyor! Kapitalistlere göre "örnek işletmeler" gazetelerinde milyonlarca nüshayla nasıl göklere çıkartılıyor, burjuva "örnek" kuruluşları nasıl ulusal övünç aracı haline geliyorlar! Basınımız en iyi restoranları veya en iyi kreşleri anlatmakla ilgilenmiyor ya da çok az ilgileniyor; günlük isteklerle bunlardan birkaçını örnek kurumlar şeklinde değiştirmeye çaba göstermiyor, bunların reklamını yapmıyor. Örnek komünist çalışmasıyla, ne kadar insan emeği tasarrufu tüketiciler için ne kolaylık, ne kadar mal tutumu, ne ölçüde kadının ev esaretinden kurtulması, sıhhî şartlarda ne kadar iyileşme elde edilebileceğini, bunun bütün topluma, bütün emekçilere yayılabileceğini üzerine basa basa söylemiyor.

LENİN: "*Büyük İnisiyatif*", Moskova, 1919. Eserler, C. XXIV, s. 343 - 344. (Rus Baskısı), Seçme Eserler, C. 2, s. 596 - 598. Yabancı Dillerde Yayınlar. Moskova 1947.

5. SOVYETLER CUMHURİYETİ'NDE KADINLARIN GÖREVLERİ (LENİN)

Sovyetler Cumhuriyeti'nde kadın işçi hareketinin genel görevleri hakkında, sosyalizmde geçişle ilgili görevler olduğu kadar şimdiki özellikle ivedi şekilde ilk planda bulunan görevler hakkında size birkaç kelime söylemek isterdim. Yoldaşlar, kadın sorunu tâ başından beri Sovyet İktidarı tarafından ele alındı. Sosyalizme geçen bütün devletlerin görevi bence iki cinstir. Bu görevin birinci kısmı oldukça basit ve kolaydır. Bu, kadını erkeğe göre aşağılayıcı duruma koyan eski kanunlarla ilgilidir.

Çok eskiden beri, on yıllar değil, yüz yıllar boyunca, Batı Avrupa'nın bütün kurtuluşçu hareketlerinin temsilcileri bu eskimiş kanunların kaldırılmasını ve erkekle kadının arasındaki hukukî eşitliğin kurulmasını istediler, ama Avrupa'nın en demokratik devletlerinden hiçbiri, en ileri cumhuriyetlerden hiçbiri bu hak isteğini gerçekleştirmeyi başaramadı, çünkü kapitalizmin var olduğu her yerde, toprak, işletme ve fabrikaların özel mülkiyetinin korunduğu her yerde, sermayenin iktidarının olduğu gibi tutulduğu her yerde erkeklerin ayrıcalıkları yürürlükte kalır. Rusya'da bu hak isteğinin gerçekleştirilmesi, yalnızca 25 Ekim 1917'den beri işçilerin iktidarı yerleştiği için başarıldı. Sovyet İktidarı başlangıçtan beri tüm sömürünün düşmanı, emekçiler iktidarı olarak var olmayı kendine görev bildi. Emekçiler, toprak ağaları ve kapitalistler tarafından sömürülme olanaklarının köklerini kazımayı, sermayenin egemenliğini yıkmayı kendine görev bildi. Sovyet İktidarı; fabrika ve işletmelerdeki özel mülkiyet dünyanın her yerinde, tam politik özgürlükte bile, en demokratik cumhuriyetlerde bile işçileri sefalet ve ücretli köleliğe ve kadını çift yönlü bir köleliğe boyun eğdiren bu özel mülkiyet olmaksızın emekçilerin, hayatlarını korumalarını sağlamaya uğraştı.

Bunun için Sovyet İktidarı emekçilerin iktidarı olarak, varlığının ilk aylarında, kadını ilgilendiren yasalar konusunda en kesin değişikliği gerçekleştirdi. Sovyet Cumhuriyeti'nde kadını aşağılayıcı duruma koyan kanunlardan taş üstünde taş kalmadı. Bilhassa kadının aşağılayıcı durumunu sömüren, haklardan yoksun bırakan ve çoğu kadının gururunu kıran kanunları, boşanma, gayrimeşru çocuklar, çoğunun geçimini temin için babalığı aramak hakkındaki kanunları ima ediyorum.

Söylemek gerekir ki ileri ülkelerde bile, özellikle bu alanda burjuva yasaları, kadının haklarını azaltarak ve onun gururunu kırarak, onun zayıflığını sömürürler.

İşte özellikle bu alanda Sovyet İktidarı, emekçi kitlelerinin temsilcileri için, çekilmez, haksız, eski kanunlardan taş üstünde

taş bırakmadı. Ve bugün haklı bir kıvançla hiç abartmasız diyebiliriz ki, dünyada, Sovyet Rusya'nın dışında kadının tam bir hak eşitliğinden yararlandığı ve özellikle günlük ve ailevî hayatta hissedilen aşağılatıcı bir duruma konulmadığı tek bir ülke yoktur. Bu bizim en önemli ve birinci görevlerimizden biriydi.

Bolşeviklere düşman partilerle ilişki kurmak. Kolçak ve Dénikine'in işgal ettiği bölgelerdeki Rusça gazeteleri okumak veya bu gazetelerin görüşlerini paylaşan kişilerle konuşmak olanağını bulursanız, bu kişilerin sık sık Sovyet İktidarı'nı, demokrasiyi ihlâl etmekle suçlandıklarını görürsünüz.

Biz Sovyet İktidarı temsilcileri, Bolşevik-Komünistler ve Sovyet İktidarı taraftarlarına, demokrasiyi ihlâl etmiş olduğumuz durmadan yüzümüze vuruluyor ve bu suçlamaya dayanılarak, Sovyet İktidarı'nın Kurucu'yu[1] kovması olayı hatırlatıyor. Bu suçlamaları, alışıldığı gibi şöyle cevaplıyoruz: Toprağın özel mülkiyeti döneminde, insanların kendi aralarında eşit olmadıkları, sermayesini elde bulunduranın efendi ve evinde çalışanların ücretli köleler oldukları devirlerde doğmuş bu demokrasiyi ve bu Kurucu'yu önemsemiyoruz. Böyle bir demokrasi en ileri devletlerde bile köleliği gizledi. Biz sosyalistler, ezilenlerin ve emekçilerin durumunu iyileştirdiği ölçüde demokrasinin taraftarıyız. Sosyalizm, bütün dünya üstünde insanın insan tarafından tüm sömürülmesine karşı savaş vermeyi kendine görev bilir. Bizim için gerçekten önemli olan, sömürülenlerin, hukukî eşitsizlik durumunda bulunanların hizmetinde olan bir demokrasidir. Çalışmayan oy kullanma hakkından yoksun edilsin, işte insanlar arasındaki gerçek eşitlik. Çalışmayan hiçbir insanın olmaması gerekir. Bu suçlamalara cevap olarak, demokrasinin şu veya bu devlette nasıl gerçekleşmiş olduğu sorusunu sormak gerekir diyoruz. Bütün demokratik cumhuriyetlerde, eşitliğin ilan edildiğini görüyoruz ama, medeni kanunlarda ve kadının durumu, ailenin durumu, boşanma hakkındaki kanunlarla her adımda

[1] Kurucu Meclisi tamamlamak için Lenin, Outchredilka'nın küçültücü kısaltmasını kullanıyor.

kadının eşitsizliğinin ve aşağılanmasının farkına varıyoruz ve diyoruz ki; işte bu tam anlamıyla, demokrasinin ezilenlere göre ihlâlidir. Kanunlarında kadınların eşitsizliğine en ufak imadan eser bırakmayarak, Sovyet İktidarı, demokrasiyi en ileri diğer ülkelerden daha yüksek düzeyde gerçekleştirdi. Tekrarlıyorum, hiçbir devlet, hiçbir demokratik yasa, kadın için, Sovyet İktidarı'nın varlığının ilk aylarında yaptığının yalnızca yarısını yapmadı.

Tabiî ki, sadece yasalar yetersiz kalırlar ve biz, hiçbir şekilde kanunî düzeydeki gerçekleşmelerle yetinmiyoruz, ama kadına eşitlik vermek için gereken her şeyi başardık ve bundan kıvanç duymak hakkımızdır. Bugün, Sovyet Rusya'daki kadının durumu en ileri devletlere göre erişilmez bir düzeydedir. Ama tabiî ki bunun bir başlangıç olduğunu söylüyoruz.

Ev işleriyle uğraşan kadının durumu her zaman yorucudur. Kadının tamamen hür ve gerçekten erkeğin eşidi olabilmesi için, ev işlerinin kamu görevi olması ve kadının genel üretime katılması gereklidir. Böylece kadın, erkekle aynı konumda olacaktır.

Tabiî ki, iş verimi, işin uzama süresi, iş koşulları, vb.'ni ilgilendiren konulardaki farkları kadın için kaldırmak burada sözkonusu değildir, ama gereken kadının, erkeğinkinden farklı ekonomik durumu yüzünden ezilmemesidir. Hepiniz biliyorsunuz ki, kadının bu ezilmesi hakların tam eşitliği gerçekleşmiş olsa bile, fiilî olarak gene kalır, çünkü bütün ev işleri ona düşmektedir. Çoğu durumlarda, bunlar, kadının yaptığı, en az üretici, en zalim ve en ağır işlerdir. Bu son derece bayağı ve hiçbir şekilde, kadının gelişmesine katkıda bulunmayan bir çalışmadır.

Sosyalist ideali benimseyerek, sosyalizmin tam gerçekleşmesi için savaşmak istiyoruz ve burada çok geniş bir çalışma alanı kadınlara açılır. Şu sırada, meydanı, sosyalizmin kurulması için temizlemeye ciddiyetle hazırlanıyoruz ama sosyalizmin yerine oturtulması, ancak kadının tam eşitliğini gerçekleştirdikten sonra, yeni işe, bayağı, aptallaştırıcı, üretici olmayan çalışmasından kur-

tulmuş kadınla ortaklaşa girişirsek, mümkün olacaktır. Bu iş için bize çok yıllar gerekecektir. Bu iş ne o kadar parlak etkiler yaratabilir, ne de o kadar çabuk sonuçlar verebilir.

Kadınları ev işlerinden kurtarmak için örnek kuruluşlar, lokantalar, çocuk bakımevleri yaratıyoruz. Bu kuruluşları düzenlemek görevi de her şeyden önce kadınlara düşecektir. Şu anda Rusya'da, kadının ev kölesi durumundan çıkmasına yardımcı olabilecek pek az kuruluş vardır. Bunların sayıları çok azdır ve Sovyetler Cumhuriyeti'nin şu sırada bulunduğu koşullar - yoldaşların burada size ayrıntılarıyla bahsettiği askeri durum, erzak temini durumu- bu eseri gerçekleştirmemizi engelliyor. Gene de söylemek gerekir ki kadını ev kölesi durumundan kurtaran bu kuruluşlar, en ufak olanak buldukları yerlerde hemen açılıyorlar. İşçilerin kurtuluşunun, işçilerin kendi eseri olması gerektiğini söylüyoruz ve aynı şekilde, işçi kadınların kurtuluşu da işçi kadınlar, kendiliklerinden, benzer kuruluşların gelişmesiyle uğraşmalıdırlar ve kadınların bu uğraşı, kapitalist toplumda bulundukları yeri tamamen değiştirecektir.

Eski kapitalist toplumda politikayla uğraşmak için özel bir hazırlık gerekiyordu ve bunun için en ileri ve en özgür kapitalist ülkelerde dahi kadınların politikaya katılma oranı önemsizdi. Görevimiz, politikayı, her emekçi kadın için ulaşılır bir duruma getirmekti. Toprak ve fabrikaların özel mülkiyeti kaldırılıp, toprak ağaları ve kapitalistlerin iktidarı devrildiği andan itibaren, çalışan kitlelerin ve emekçi kadınların politik görevleri açık ve herkes için ulaşılabilir hale gelir... Kapitalist toplumda kadın politik haklardan yoksundur, öyle ki politikaya katılma oranı erkeğe göre aşağı yukarı hiçtir. Bu durumu değiştirmek için, emekçilerin iktidarının kurulması gerekir ve böylece başlıca politik görevler, emekçilerin yazgısını ilgilendiren her şeyi içinde toplayacaktır.

Burada işçi kadınların, yalnızca bilinçli ve Parti üyesi olanlarının değil, partisiz ve en az bilinçli kadınların da katılması vazgeçilmezdir. Burada, Sovyet İktidarı kadınlara geniş bir hareket alanı açmıştır.

Sovyet Rusya'ya hücum eden düşman kuvvetlere karşı savaşımızda büyük güçlüklerle karşılaştık. Askerî düzeyde, emekçilerin iktidarına, savaşa başvurarak hücum eden kuvvetlere karşı savaşma güçlükleri vardı ve erzak temini konusunda, spekülatörlerle (karaborsacılarla) mücadele etmek güç oldu, çünkü kendi çalışmalarıyla tamamen yardımımıza gelecek yeterli emekçiye sahip değiliz. Burada, Sovyet İktidarı için, partisiz kadın işçilerin yardımından daha kıymetli bir şey yoktur. Bu kadınlar şunu bilmeliler: Eski burjuva toplumunda, politik uğraş, belki de kadının elinden gelmeyen karmaşık bir politik hazırlanma gerektirirdi, ama Sovyet Cumhuriyeti'nin politik eyleminin başlıca hedefi büyük toprak ağalarına, kapitalistlere karşı savaş, sömürünün son bulması için savaştır ve işte bunun için Sovyet Cumhuriyeti'nde, işçi kadınlar, erkeklere örgütleme yetenekleriyle yardım ederek politik eylemde bulunabilirler.

Bize gerekli olan, yalnızca çok büyük çapta örgütleme işi değildir. Bize, kadınların da katılımına izin veren, en küçük çapta örgütlenme çalışması gereklidir. Orduya yardım etmek, bölgesinde ajitasyon çalışması yapmak, gerekince askerî alt düzeyde de çalışmak, kadın için mümkündür. Kızıl Ordu'nun, kadının düşünce ve tasalarımızın konusu olduğunu görmesi için, kadının bütün bunlarda etkin bir yer tutması gerekir. Kadın erzak temini konusunda da çalışabilir; ürünlerin dağıtımı ve kitlelerin gıda rejiminin düzeltilmesi, şimdi Petrograd'da çok yaygın olan lokantaların geliştirilmesi, vb...

İşte işçi kadının uğraşısının, örgütleme konusunda gerçek bir önem kazandığı yerler. Kadının katılımı, deneysel büyük ekonomilerin yerleştirilmesi ve gözetilmeleri için, bu girişimlerin tecrit olmamaları amacıyla da vazgeçilmezdir. Büyük sayıda emekçi kadının katılımı olmaksızın bu görev gerçekleştirilemez. Bu iş, işçi kadın ürünlerinin dağıtımını gözetip onların kolaylıkla teminini sağlayarak çok iyi başarabilir. Bu görev partisiz işçi kadının yeteneklerine tamamen uygundur ve zaten bu işin

yapılması, her şeyden çok, sosyalist toplumun sağlamlaştırılmasına katkıda bulunacaktır.

LENİN: "*Sovyet Cumhuriyeti'nde İşçi Kadın Hareketinin Görevleri*", 23 Eylül 1919 da, Moskova şehrinin Partisiz Kadınlarının IV. Konferansı'nda verilen söylev. *Pravda*, 25 Eylül 1919. Eserler, C. XXIV, s. 467 - 472 (Rus Baskısı).

6. SOVYET İKTİDARI VE KADININ DURUMU (LENİN)

Sovyet İktidarı'nm ikinci yıldönümü, bizi, bu dönemde gerçekleştirilen her şeyi gözden geçirmek ve şu andaki değişimin amaçları ve anlamı üstünde düşünmek göreviyle yükümlü kılıyor.

Burjuvazi ve taraftarları bizi demokrasiyi ihlâl etmekle suçluyor. Diyoruz ki; Sovyet Devrimi, demokrasiye, genişliğine olduğu kadar derinliğine de geçmişte hiç benzeri olmayan bir atılım verdi; bu atılımı kapitalizm tarafından sömürülmüş kitlelerin demokrasisine, yani halkın büyük çoğunluğu için demokrasiye, dolayısıyla sömürücüler 'kapitalistler' zenginler için olan burjuva demokrasisinden ayırmak gerekiyor. Sovyet Devrimi, emekçiler için gereken sosyalist demokrasiye önem verdi.

Kim haklı?

Bu konu üstünde iyi düşünmek ve bunu derinleştirmek, son iki yılın deneyini denetlemek ve gelecekteki gelişim için daha iyi hazırlanmak demektir.

Kadının durumu, burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasındaki farkı özellikle belirginleştirmekte ve sorduğumuz soruya özellikle açık bir cevap vermektedir.

Hiçbir burjuva cumhuriyetinde (toprağın, fabrikaların, madenlerin, tahvillerin vb. özel mülkiyetinin varolduğu yerde) ne kadar demokratik olursa olsun, dünyanın hiçbir yerinde, en ileri ülkelerde bile kadın tam bir hak eşitliğine erişmiş değildir. Ve bu, Büyük Fransız Devrimi'nden (demokratik burjuva devrimi) beri yüzyirmibeş yıl geçmiş olmasına karşın sağlanamamıştır.

Burjuva demokrasisi lafta, eşitlik ve özgürlük vaadeder.

Gerçekte hiçbir burjuva cumhuriyeti, en ilerisi bile ne insan ırkının kadın olan yarısına erkekle tam bir hukukî eşitlik verdi ne de kadını erkeğin baskısından ve vasiyetinden kurtardı.

Burjuva demokrasisi şaşaalı cümleler, cafcaflı vaatler, boş özgürlük ve eşitlik sloganları demokrasisidir, ama gerçekte, kadının kölelik ve eşitsizliğini, emekçi ve sömürülenlerin kölelik ve eşitsizliğini gizler.

Sovyetik veya sosyalist demokrasi yalancı ve tumturaklı lafları bir kenara bırakır, "demokratların", toprak ağalarının, kapitalistlerin veya fazla buğdayı pek aşırı fiyatlarla aç işçilere satarak zenginleşen karnı tok köylülerin iki yüzlülüğüne acımaksızın bir savaş açar. Kahrolsun bu iğrenç yalan! Ezilmiş ve ezilenler, sömürülmüş ve sömürülenler arasında "eşitlik" olamaz, yoktur ve olmayacaktır. Kadın kanunun erkek lehine yazdığı ayrıcalıklardan kurtulmadıkça, işçi sermayenin boyunduruğundan kurtulmadıkça gerçek "özgürlük", olamaz, yoktur ve olmayacaktır.

Yalancılar ve iki yüzlüler, aptallar ve körler, burjuvalar ve yandaşları özgürlükten, eşitlikten, genel olarak demokrasiden bahsederek halkı kandırsınlar.

İşçilere ve köylülere şöyle diyoruz: Bu yalancıların maskesini çekip çıkarınız, bu körlerin gözlerini açınız. Onlara sorunuz:

- Hangi cinsiyetin hangi cinsiyetle eşitliği?
- Hangi ulusun hangi ulusla?
- Hangi sınıfın hangi sınıfla?
- Hangi boyunduruktan veya hangi sınıfın boyunduruğundan kurtulmak? Hangi sınıfın özgürlüğü?

Bu soruları sormadan, bu soruları ilk plana getirmeden, bu soruları boğma, gizleme, saklama girişimleriyle savaşmadan politikadan, demokrasiden, özgürlükten, eşitlikten, sosyalizmden bahseden kişi emekçilerin en kötü düşmanı, kuzu postuna bürünmüş bir kurt, işçilerin ve köylülerin en çetin rakibi, toprak ağalarının, çarların, kapitalistlerin bir uşağıdır.

İki yıl içinde Sovyet İktidarı kadının kurtuluşu için, "güçlü" cinsle eşitliği için, Avrupa'nın geri ülkelerinden birinde, 130 yıl

boyunca tüm dünyanın bütün ileri, aydın "demokratik" cumhuriyetlerinden daha fazla şey yaptı.

Işık, kültür, uygarlık, özgürlük! Dünyanın bütün burjuva, kapitalist cumhuriyetlerinde bütün bu tumturaklı sözler sonsuz derecede aşağılık, iğrendirici bir bayağılıkta, hayvanî bir kalabalıkta, evlilik ve boşanma konularında kadının hukukî eşitsizliğini koruyan, doğal ve "kanunî" çocuklar arasındaki eşitsizliği yerleştiren, erkekler için ayrıcalıklar yaratan bu arada kadını aşağılatıp, sarsan yasalarla birlikte aynı yola hizmet ederler.

Sermayenin boyunduruğu, "kutsal özel mülkiyetin" baskısı, burjuva aptallığının despotluğu, küçük mülk sahibinin bencilliği! İşte burjuvazinin en demokratik cumhuriyetlerinin bu çirkin ve iğrenç kanunlara dokunmasını önlemek olan şeyler.

Sovyetler Cumhuriyeti, işçilerin ve köylülerin cumhuriyeti ve kanunları bir darbede süpürdü, burjuva yalancılığı ve burjuva iki yüzlülüğü tarafından kurulmuş yapılardan taş üstünde taş bırakmadı.

Kahrolsun bu yalan! Ezilen bir cinsiyet var iken, ezenler sınıfları varken, sermayenin ve hisse senetlerinin özel mülkiyeti var iken herkes için özgürlük ve eşitlikten bahseden ve açları boyunduruklarına bağlayan yalancılar kahrolsun. Herkes için özgürlük değil, herkes için eşitlik değil, ama ezenler ve sömürülenlere karşı savaş, ezme ve sömürme olanağının yok edilmesi. İşte sloganımız:

Ezilen cinsiyet için özgürlük ve eşitlik.

İşçi için, emekçi köylü için özgürlük ve eşitlik.

Ezenlere karşı savaş, kapitalistlere karşı savaş, kulak (Devrimden önce Rusya'da zengin köylü -ç.n.) spekülatöre karşı savaş!

İşte savaş naramız, işte proleter gerçeğimiz, sermayeye karşı savaş gerçeği, genel özgürlük ve eşitlik hakkında, herkes için özgürlük ve eşitlik hakkındaki tatlı dilli, iki yüzlü, şatafatlı sözleriyle sermaye dünyasının yüzüne fırlattığımız gerçek.

İşte tam, bu iki yüzlülüğün maskesini çıkarttığımız için, ezen-

lere, kapitalistlere, kulaklara karşı ezilenler ve emekçiler için, işte tam bunun için Sovyetler İktidarı bütün dünyanın işçileri göz önünde bu derece değerli hale geldi.

İşte tam bunun için Sovyetler İktidarı'nın bu ikinci yıldönümünde, işçi kitlelerinin cana yakınlığını, dünyanın tüm ülkelerindeki ezilen ve sömürülenlerin cana yakınlığını kazandık.

İşte tam bunun için Sovyetler İktidarı'nın bu ikinci yıldönümünde, açlık ve soğuğa karşın, başımıza istiladan, emperyalistlerden, Rusya Sovyet Cumhuriyeti'nden gelen dertlere karşın, davamızın doğruluğuna olan sağlam inançla dünya Sovyet İktidarı'nın engel olunmaz zaferine sağlam bir imanla doluyuz.

LENİN: "*Sovyet İktidarı ve Kadının Durumu*". *Pravda*, 6 Kasım 1919. Eserler, C. XXIV. s. 517 - 519 (Rus Baskısı).

7. RUS DEVRİMİNİN BAŞARILARI (LENİN)

Dinî veya kadının hakları eşitsizliğini veya baskıyı ve Rus olmayan milliyetlerin hakları eşitsizliğini alınız. Bütün bunlar burjuva demokratik devriminin sorunlarıdır. Küçükburjuva demokrasisi, enayileri sekiz ay boyunca bu konuda gevezelik ettiler. Dünyanın en ileri ülkeleri arasında bu sorunların burjuva demokratik yönde sonuna dek çözülmüş olduğu yer yoktur. Bizde ise Ekim Devrimi yasası ile bunlar sonuna dek çözümlenmiştir. Dine karşı gerçek olarak savaştık ve savaşıyoruz. Bütün Rus olmayan milliyetlere kendi öz cumhuriyetlerini veya muhtar bölgelerini verdik. Bizde, Rusya'da, kadınların hak yokluğu veya hak eşitsizliği, dünyanın bütün ülkelerinde istisnasız aptal ve korkak küçükburjuvazi ve bencil burjuvazinin sürdürüp götürdüğü kölelik ve Ortaçağ kalıntısı bu bayağılık, bu alçaklık, bu aşağılık yoktur.

Bütün bunlar burjuva demokratik devrimin kapsamıdır. Bir

buçuk yüzyıl önce ve iki yüz yıl önce, bu devrimin önderleri (bu ortak bir cinsin her ulusal değişik çehresinden bahsedilirse bu devrimlerin) halklara insanlığı feodal önceliklerden, kadının eşitsizliğinden, devletin şu veya bu dine (veya "din fikrine", genel olarak "dinciliğe") verdiği ayrıcalıklardan milliyetlerin eşitsizliğinden kurtaracaklarını vaad ettiler. Vaad ettiler ve vaatlerini tutmadılar. Tutamazlardı çünkü; "kutsal özel mülkiyete" duydukları "saygı" onlara engel oluyordu. Proleter devrimimiz bu üç defa melûn Ortaçağ ve bu "kutsal özel mülkiyet" önünde bu melûn "saygıyı" duymadı.

Ama, Rusya halklarına burjuva demokratik devriminin başarılarını sağlamak için daha ileri gitmemiz gerekiyordu ve daha ileri gittik. Burjuva demokratik devriminin sorunlarını başlıca ve gerçek, sosyalist, proleter görevimizin bir alt ürünü gibi yol üstünde, geçerken çözdük. Her zaman, reformlar devrimci sınıf kavgasının bir alt ürünüdür, dedik. Demokratik burjuva değişimleri proleter yani sosyalist devrimin bir alt ürünüdür dedik ve eylemlerimizle bunu doğruladık. Hazır laf düşmüşken Kautskyler, Hilferdinler, Martovlar, Tchemonlar, Hıllquitler, Longuetler, Mac Donaldlar, Turatiler ve diğer iki buçuk Marksizm kahramanlarının, burjuva demokratik devrimlerle proleter sosyalist devrimler arasındaki benzer bir ilişkiyi anlamayı bilmediklerini de söyleyelim. Birinci devrim büyüyerek ikincisi halince değişir, ikincisi bu arada birincinin sorunlarını çözer. İkincisi birincinin eserini sağlamlaştırır. Mücadele ve yalnızca mücadele, ikincinin hangi noktaya kadar birinciden kurtulmak ve onu geçmek başarısını göstereceğini kararlaştırır.

LENİN: "*Ekim Devrimi' nin Dördüncü Yıldönümü*", 14 Ekim 1921, *Pravda*, 18 Ekim 1921. Eserler, C. XXVII, s. 25 - 26 (Rus Baskısı)

8. LENİN VE CİNSİYET SORUNU (Clara ZETKIN)

Lenin Yoldaş bana sık sık kadın sorunundan bahsetti. Kadın

hareketi onun için kitlelerin hareketinin meydana getirici kısmı ve bazı koşullarda kesinleyici kısmı olduğundan buna büyük bir önem veriyordu. Kadının tam toplumsal eşitliğini komünizmin tartışılmaz bir ilkesi olarak kabul ettiğini söylemeden çıkarabiliriz. Bu konuda ilk uzun konuşmamız 1920 sonbaharında, Kremlin'deki büyük çalışma odasında geçti. Lenin, uğraş ve çalışmasının niteliğini gösteren kâğıt ve kitaplarla kaplı ama "dahilere özgü düzensizliğe" sahip olmayan masasının önünde oturmuştu.

Beni selamladıktan sonra:

- "Net ve açık bir teorik temele dayanan güçlü bir uluslararası kadın hareketi yaratmamız kesinlikle gerekiyor" diye söze başladı. "Marksist teori olmadan iyi pratik olamayacağı açıktır. Biz komünistlerin, bu konuda ilkelerimizi bütün ayrılığı içinde görmemiz gerekir. Diğer bütün partilerden açıkça ayrılmalıyız. Ne yazık ki, kadın sorununun ortaya atılmasına karşın uluslararası II. Kongremiz bu konuda toplanmak ve tavır takınmak zamanından yoksun kaldı. Kabahat, işleri sürüncemede bırakan komisyonundur. Komisyonun, tezlerin bir çözüm yolunu, sarsılmaz bir çizgiyi işlemesi gerekir. Ama şimdiye dek çalışmaları çok ilerlemedi bu konuda ona yardım etmelisiniz."

Lenin'in bana bahsettiğini daha önce duymuştum ve bu konuda hayretimi ona belirttim. Rus kadınlarının devrim sırasında yaptıkları her şeye ve devrimi korumak ve gelişmesine yardım etmek için hâlâ yaptıklarına hayran kalmıştım. Kadınların partisi içindeki durumlarına ve etkinliklerine gelince, bu yönden Parti'nin gerçekten görevinin hakkını verdiğini sanıyordum. Yalnız Bolşevik Partisi, uluslararası komünist kadın hareketine denenmiş bilgili kadrolar sağlamakta ve aynı zamanda bu tarihî örnek görevini yapmaktadır.

"Doğru, çok doğru", diye hafif bir gülümsemeyle, belirtti Lenin, "burada Moskova'da, uzak sanayi merkezlerinde ve şehirlerde proleter kadınların devrim sırasındaki tavırları çok iyiydi. Onlar olmasaydı büyük olasılıkla bugün galip olmayacaktık.

İşte benim fikrim. Ne cesaret gösterdiler ve bugün bile ne cesaret gösteriyorlar. Çektikleri tüm acıları ve yoklukları düşününüz... Ama iyi dayanıyorlar, eğilmiyorlar çünkü Sovyetleri koruyorlar, çünkü özgürlük ve komünizm istiyorlar."

"Evet, işçi kadınlarımız göz kamaştırıcıdır, gerçek iyi savaşçılardır. Hayranlığımızı ve sevgimizi hakediyorlar."

"Evet, Partimiz içinde emin, zekî ve yorulmaz etkinlikte komünist kadınlar var. Sovyetler'de, yürütme komitelerinde, halk komiserliklerinde, idarede pekâla önemli yerler alabilirlerdi. Aralarından çoğu gece gündüz Parti'de veya köylü ve proleter kitleler arasında veya Kızıl Ordu'da çalışıyorlardı. Bu bizim için çok değerlidir. Ve bütün dünya kadınları için önemlidir. Çünkü bu, kadınların yeteneklerini ve emeklerinin toplum için sahip olduğu büyük değeri gösterir."

"Birinci proletarya diktatörlüğü kadının tam toplumsal eşitliğine doğru yol alıyor. Kadın eşitliği konusunda yığınlarla yazının yıkamayacağı kadar önyargıyı kökünden söküyor. Ve, bütün buna karşın hâlâ uluslararası komünist kadın hareketine sahip değiliz, oysa ne pahasına olursa olsun bunu kurmak gerekir. Gecikmeden bu hareketin örgütlenmesine başlamalıyız. Bu hareket olmadan, Enternasyonalizmin ve bölümlerinin çalışması eksik olacak ve eksik kalacaktır."

"Devrimci çalışmamız sonuna kadar sürdürülmelidir. Dışarda komünist çalışmanın ne durumda olduğunu söyleyiniz?"

Toplayabildiğim, Komünist Enternasyonal'e üye partiler arasındaki zayıf ve düzensiz ilişki yüzünden sınırlı bilgileri ona anlattım. Lenin, biraz öne eğik, dikkatle, hiç sıkıntı, sabırsızlık veya yorgunluk belirtisi olmaksızın beni dinliyordu. Hatta tâli önemde ayrıntılarla derinden ilgileniyordu.

Ondan daha iyi dinlemeyi, olayları çabucak dizip birbirlerine bağlamayı bilen kimseyi tanımıyorum. Bu, ben konuşurken zaman zaman sorduğu kısa fakat her zaman çok kesin sorulardan ve konuşmamızın birkaç ayrıntısı üzerinde daha sonra durma şeklinden belli oluyordu. Lenin birkaç kısa not tutmuştu.

Tabiî ki, özellikle Almanya'daki durumdan bahsettim.

Roza'nın devrimci savaşa kadın kitlelerini kazanmayı son derece önemli gördüğümü söyledim. Komünist Parti kurulunca, Roza feminist harekete ayrılmış bir gazetenin yayınlanması için ısrar etti. Léo Jougiches, öldürülmesinden otuz altı saat önce, son görüşmemizde, Parti'nin çalışma planını incelerken bana yapılacak işler verdi, bu işçi kadınlar arasında düzenlenmiş bir çalışma planını da kapsıyordu. Bu sorun Parti'nin ilk illegal konferansından itibaren ele alındı. Savaştan önce ve savaş sırasında kendilerini göstermiş bilgili ve tecrübeli idareci ve propagandacı kadınların aşağı yukarı hepsi kaynayan işçi kadın kitlelerine büyük etki yaparak iki nüansı temsil eden sosyal demokrat partilerde kalmışlardır. Bununla beraber, kadınlar arasında da Parti'nin bütün çalışmasında ve mücadelesinde yer alan enerjik ve fedakâr yoldaşlardan bir çekirdek oluşmuştu. Parti de kendi yönünden işçi kadınlar arasında yöntemli bir çalışmaya girişti. Bu ancak bir başlangıç ama iyi girişilmiş bir başlangıçtı.

"Fena değil, hiç fena değil" dedi Lenin. "Komünist kadınların enerjisi, fedakârlık zihniyeti ve şevki, illegal veya yarı-illegal dönemlerdeki cesaretleri ve zekâları bu işin gelişmesinin geleceğinin iyi olacağını gösteriyor. Kitleleri ele geçirmek ve eylemlerini örgütlemek, işte Parti'nin ve gücünün gelişmesi için değerli unsurlar.

"İyi ama bu temellerin doğru anlaşılması konusunda hangi noktaya vardınız? Bunları yoldaşlara nasıl öğretiyorsunuz? Bu soru, kitleler içinde yapılacak çalışma için kesin bir öneme sahiptir ve kitlelerin içine girecek şey üzerinde, kitleleri bize çekecek ve alevlendirecek şey üzerinde çok büyük önemi vardır. Şu anda şu sözü kimin söylediğini hatırlayamıyorum: "İhtirassız, hiçbir büyük şey yapılmaz." Oysa bizim ve tüm dünya emekçilerinin hâlâ gerçekten başarmamız gereken büyük şeyler var."

"Arkadaşlarının, Almanya proleter kadınlarını canlandıran nedir? Proleter sınıf bilinçleri ne durumdadır? Çıkarları, etkinlikleri o anın politik isteklerini hedef alıyorlar mı? Fikirleri ne üstünde yoğunlaşmıştır?"

"Bu konuda, Alman ve Rus yoldaşlarından tuhaf şeyler duydum. Size bunu anlatmam gerek. Çok yetenekli bir komünist kadını Hamburg'da fahişeler için bir gazete çıkarttığı ve onları devrimci kavga için birleştirmeye uğraştığını söylediler. Komünist niteliğiyle Roza, üzücü mesleğiyle ilgili bir takım polis yönetmeliklerine aykırı hareket ettiği için hapse atılmış bir fahişenin savunmasını yaptığı bir makale yazarak insanca hissetmiş ve hareket etmişti. Burjuva toplumun iki katlı kurbanı olan fahişeler gerçekten acınacak durumdadırlar."

"Fahişeler önce malûm mülkiyet düzeninin sonra da melûn ahlâk iki yüzlülüğünün kurbanıdırlar. Bu açıktır. Yalnız eğitimsiz kaba kişiler ve miyoplar bunları unutabilir."

"Almanya'da örgütlenmesi gereken kadın sanayi işçileri yok mudur? Onlar için gazete çıkarılması gereken kadın işçiler? Savaşa sürüklenmesi gereken kadın işçiler? Bu hastalıklı bir sapmadır. Bu bana özellikle, her fahişeden tatlı bir Meryem Ana hayali yaratan edebî modayı hatırlatıyor. Orada da "kök"ün kutsal olduğu doğrudur: Toplumsal acıma, saygıdeğer burjuvazinin iki yüzlülüğüne karşı öfkelenme. Ama burjuva mikrobuna bulaşan bu kutsal kök kurudu. Genel bir yönde, fahişelik bizim memleketimizde de karşımıza çözümü zor çok sayıda sorun çıkaracaktır. Aslolan, fahişeyi üretici çalışmaya götürmek, ona toplumsal ekonomide bir yer göstermektir ki; bu da ekonomimizin bugünkü durumunda ve var olan koşullarda karmaşık, güçlükle gerçekleştirilebilir bir şeydir. İşte, kadın sorununun iktidarın proletarya tarafından kazanılmasından sonra bütün genişliğiyle karşımıza çıkan ve çözüm isteyen bir dilimi. Sovyet Rusya'da bu sorun bize daha çok çektirecektir. Ama Almanya'daki özel olayımıza gelelim. Parti hiçbir şekilde, üyelerinin böyle düzensiz davranışlarına hoşgörü göstermemelidir. Ya siz? Buna engel olmak için siz ne yaptınız?

Cevabımı beklemeden, Lenin devam etti:

"Günahlarınızın listesi henüz bitmedi. Clara."

İşçi kadınlarla okuma ve tartışma akşamlarımızda, özellikle

cinsiyet ve evlilik sorunlarıyla uğraştığınızı duydum. Bu konu kaygılarımızın, politik eğitim ve öğretici eyleminizin merkezindeymiş. Kulaklarıma inanamadım."

"İlk proletarya diktatörlüğü devleti, dünyanın tüm karşıdevrimcileriyle savaşıyor. Almanya'nın kendi durumu, karşıdevrimin gittikçe güçlü hücumlarını püskürtmek için bütün proleter devrimci kuvvetlerin en büyük bağlılığını gerektiriyor. Oysa, bu sırada, aktif komünistler, cinsiyetler, evliliklerin geçmişteki günümüzle ve gelecekteki şekilleri sonunu tartışıyorlar. Birinci görevlerinin işçi kadınları bu düşünce sırası içinde eğitmek olduğunu sanıyorlar. Viyanalı bir kadın komünistin cinsel sorun üstündeki bir broşürünün çok geniş ölçüde dağıtıldığı iddia ediliyor. Bu broşür, ne aptallık. Kapsadığı doğru birkaç kavramı işçi kadınlar zaten Bebel'den öğrenmişlerdi ve o da bu broşürde olduğu gibi tatsız ve kuru bir şemayla değil sizi saran bir propaganda, burjuva toplumuna karşı hücumlarla dolu bir propaganda şeklinde. Bahsedilen broşürde anılan Freud'un verileri bu kitaba bilimsel olduğu iddia edilecek bir özellik veriyor, ama temelde bu ancak saçma sapan ilkel bir yazıdır. Freud'un teorisinin kendisi de bugün moda bir kapristir. Makalelerde, tutanaklarda, broşürlerde vb. kısacası burjuva toplumun toprağında aşırılıkla çiçeklenen bu özel edebiyatta açıklanmış bu cinsiyet teorilerine hiç güvenim yok. Öz göbeğini temaşaya vermiş Hind fakiri gibi durmaksızın ve inatçılıkla cinsiyet sorunlarına kendini vermiş kişilerden çekiniyorum."

"Bana öyle geliyor ki, büyük çoğunluk için çoğu zaman keyfi veriler olan bu cinsiyet teorilerinin fazlalığı tamamen kişisel gerçeklerden yani burjuva ahlâkının gözünde kendi anormal hayatını ve yaşın cinsî içgüdülerini doğrulamak ve onları hoşgörü ile karşılamak ihtiyacından ileri geliyor."

"Burjuva ahlâkı önündeki bu gizli saygı, beni, cinsel sorunlar hakkındaki tutku kadar iğrendiriyor. İstediği kadar yıkıcı ve devrimci şekillere bürünsün, bu uğraş sonuçta salt bir burjuva uğraşıdır. Özellikle aydınlar ve toplumun onlara yakın tabakaları

kendilerini bu uğraşa kaptırırlar. Sınıf fikriyle bilinçli ve mücadele eden proletarya arasında, Parti içinde bu çeşit uğraşa yer yoktur."

"Cinsiyet ve evlilik sorunlarının özel mülkiyet rejiminde sayısız sorunlar yarattığını, bütün sınıf ve sosyal tabakalardan kadınlar için bir ızdırap ve çatışma sebebi olduklarını belirttim. Savaş ve sonuçları, dedim, kadın için daha önceden cinsiyetler arasındaki ilişkilerde var olan ızdırap ve çatışmaları son derece ağırlaştırdı. Şimdiye kadar saklı sorunların perdesi kadınların bakışına açıldı ve bu başlayan devrim havasında oldu. Eski duyguların, eski fikirlerin dünyası her tarafından çatırdamaktadır. Eskinin toplumsal bağları zayıflayıp çözülüyor. Erkekler arasındaki ilişkiler için henüz şekil bulmamış yeni ideolojik ürünlerin ilk tohumlarının belirdiği görülüyor. Bu sorunların yarattığı ilgi yeni bir yön bulma gereksinmesi ile açıklanıyor. Burada da, burjuva toplumun yalan ve değiştirmelerine karşı yaratılan tepki beliriyor. Tarih boyunca evlilik ve aile şekillerindeki değişim, ekonomik bağımlılıkları içindeki işçi kadınların zihninden burjuva toplumun sürekliliğine inancı sökmek için iyi bir araç olmaktadır. Toplumun tarihi eleştirisi, burjuva düzenin parçalanmasına, özü ve neticelerinin açığa çıkarılmasına yol açacaktır. Bütün yollar Roma'ya çıkar. Toplumun ideolojik üstyapısının önemli bir kısmı veya göze çarpan bir olayla ilgili bütün Marksist analizler, burjuva düzenin ve temeli özel mülkiyetin analizine yol açmalıdır; ve bu analizlerin her biri şu sonuca varmalıdır: "Kartaca'yı yıkmak gerekir."

Lenin kafa sallayarak gülümsüyordu.

"Çok iyi. Arkadaşlarını ve Parti'sini savunan bir avukat haliniz var. Muhakkak ki söylediğiniz doğrudur. Fakat bu en fazlasından Almanya'da işlenmiş hatayı affettirmeye yarar, ama onu doğru göstermeye değil. İşlenmiş bir hata, hata olarak kalır. Bana cinsiyet ve evlilik sorunlarının toplantılarınızda ancak iyi anlaşılmış hayatî tarihî materyalizm açısından tartışıldığını ciddiyetle garanti edebilir misiniz? Bu, büyük miktarda bir malze-

menin, Marksist açıdan açık ve kesin yönden tanınmasını, derinliğine geniş bilgiler gerektirir. Şu anda gerekli güçlere sahip misiniz? Eğer evetse, bahsettiğiniz gibi bir broşürün okuma ve tartışma akşamlarınızda eğitim aracı olarak kullanılmış olması mümkün olmazdı. Bu broşür, eleştirilmek yerine dağıtılıyor ve tavsiye ediliyor. Sonuç olarak, bu yetersiz ve Marksist olmayan inceleme neye varıyor? Cinsiyet ve evlilik sorunlarının başlıca toplumsal sorunun bir kısmı olarak anlaşılmasına değil de, tersine büyük toplumsal sorunun kendisinin cinsiyet sorununun bir kısmıymış gibi gözükmesine. En önemli olan arka plana, ikinci bir şeymiş gibi itilmiştir. Bu yalnız sorunun berraklığına zarar vermekle kalmıyor, işçi kadınların sınıf bilincini, genel fikrini gölgelendiriyor."

"Faydasız olmayan diğer gözlem. Bilgin Salomon eskiden şöyle diyordu: Her şeyin bir zamanı var. Lütfen söyleyiniz, tabiî ki geçmişte, şimdiden ve gelecekte nasıl sevişildiği veya başka başka halklarda nasıl kur yapıldığı veya yaptırıldığı konusunda konuşmak için aylar boyunca işçi kadınlarını meşgul etmenin gerçekten zamanı mıdır? Ve bu övünerek tarihi materyalizm denilen şey oluyor. Şimdi işçi kadınların bütün fikirleri proleter devrime yöneltilmiş olmalıdır. Yeni evlilik koşullarını ve cinsiyetler arası yeni ilişkileri yaratacak olan ad bu devrimdir. Şu anda gerçekten Avusturalya zencilerindeki evlilik şekillerini veya eski çağda aile fertleri arasındaki evlilikleri ilgilendiren sorunlardan başkaları ilk plana geçmelidir."

"Tarih, Alman proletaryasının gündemine, Sovyetler, Versailles anlaşması ve kadın kitlelerinin hayatına etkisi sorununu, işsizlik, ücretlerin düşmesi, vergiler sorununu ve daha birçok sorunu gösteriyor. Kısaca, işçi kadınların bu toplumsal ve politik eğitim şeklinin hiçbir zaman gereken şekil olmadığı fikrindeyim. Nasıl susabildiniz? Yetkinizi kullanmanız gerekirdi."

Ateşli dostumu eleştirmek, yönetici yoldaşlara cevap vermek, değişik yerlerde sesimi duyurmak fırsatını asla kaçırmadığımı açıkladım ama, kimsenin memleketinde ne de yakınları arasında

peygamber olmadığını bilmesi gerekirdi. Eleştirimle, sosyal demokrasinin ve eski küçükburjuva zihniyetinin kalıntılarına hâlâ sadık kalmak şüphelerini üzerine toplamıştım. Gene de eleştirim meyvalarını vermişti. Cinsiyet ve evlilik sorunları, toplantılarımızda ve tartışma akşamlarımızda artık başlıca sorunlar olarak görülmüyordu.

Lenin düşüncesini geliştirmeye devam etti.

"Bilirim, bilirim" dedi; "beni de dar kafalı ve rahatına düşkün burjuvalıkla suçluyorlar."

"Fakat bu beni telaşlandırmıyor. Burjuva anlayış tarzı yumurtasından ancak çıkmış acemi çaylaklar kendilerini her zaman korkunç zeki zannederler. Bundan ders almak gerekir. Gençlik hareketi de, cinsel sorunlar için ölçüsüz meraka ve modern eğilime bulaşmıştır."

Lenin, kınayıcı bir tavırla "modern" kelimesi üzerinde alayla durdu.

"Cinsiyet sorunlarının gençlik örgütlerinizin de gözde inceleme konusu olduğu söylendi. Bu konuda haber getirenler hiç eksik olmuyor. Bu, gençlik hareketi için özellikle utanç verici, özellikle tehlikelidir. Bu konular kolaylıkla bazı kişilerin cinsel hayatını tahrik edebilir, gençliğin güç ve sıhhatini yıkabilir. Bu olaya karşı da savaşmalısınız. Çünkü gençlerin ve kadınların hareketinin birçok ortak noktası vardır. Komünist kadın yoldaşlar her yerde gençlerle bir olarak düzenli bir çalışma yapmalılar. Bu onları yücelme, kişisel analıktan toplumsal analığın dünyasına götürme etkisini gösterecektir. Kadına aile ve ev hayatının kişisel küçükburjuva dar anlayışı üstüne yükselebilmek olanağını vermek için, kadının toplum hayatında ve eylemde her uyanışına katkıda bulunmak önemlidir."

"Bizde de, gençliğin büyük kısmı, cinsel sorunlarda ahlâkın burjuva tarafından görülüşünü tekrar gözden geçirmeye canla başla çalışıyor. Ve söylemem gerekir ki bu kısım gençliğin gerçekten çok şey vaad eden seçkin kısmıdır. Belirttiğiniz gibi savaşı takip eden ve devrimin başlangıcındaki hava içinde, eski ideolojik değerler kendilerini ayakta tutan gücü kaybederek

yıkılıyorlar. Yeni değerler ancak yavaş yavaş mücadeleyle billurlaşıyorlar."

"Hisler ve fikirler gibi erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri anlayış şekilleri de altüst oldu. Kişinin haklarıyla kamunun haklarının ve neticede kişinin görevlerinin sınırları yeniden belirtiliyor. Bu, yavaş ve çoğu ağrılı bir ölüm ve doğurma sürecidir. Bu cinsi ilişkiler, evlilik ve aile alanlarında da doğrudur. Erkek için özgürlük ve kadın için kölelik, ayrılma zorluklarıyla burjuva evliliğin çirkefliği, çürümesi, cinsel ilişkiler ve cinsel ahlâkın iğrenç yalanı en iyi kişileri derin bir iğrenme duygusuna kaptırıyor."

"Burjuva devletin evlilik ve aileyi soktuğu boyunduruk kötülüğü arttırıyor ve çatışmaları daha sivrileştiriyor. Bu her şeyin para ile elde edilebileceğini, aşağılığı, pisliği onaylayan mülkiyetin, özel mülkiyetin dokunulmazlığın boyunduruğudur ki buna "gerektiği" gibi olan burjuva toplumun uzlaşmalarının yalanı eklenir. İnsanlar doğanın böyle değiştirilmesine karşı ayaklanırlar. Ve güçlü devletlerin yıkıldığı, eski hükümranlık şekillerinin yok olduğu, bütün bir sosyal dünyanın can çekiştiği devirde tek başına kişinin duyguları da yıldırım hızıyla değişmektedir.

"Değişik zevklere duyulan ateşli susuzluk kolaylıkla dayanılmaz bir güç kazanıyor. Evlilik şekilleri ve cinsiyetler arasındaki burjuva anlayışındaki ilişkiler artık doyurucu değiller. Bu alanda, proleter devrimle uyuşan bir devrim yaklaşıyor. Olağanüstü bir şekilde karışmış bütün bu işin kadınları olduğu kadar gençleri de derinliğine meşgul etmesi anlaşılıyor. Her ikisi de özellikle cinsel ilişkilerdeki bu karışıklıktan üzüntü duyuyorlar. Gençlik bu duruma yaşının patırtılı atılganlığıyla karşı geliyor. Bu anlaşılıyor. Gençliğe keşişlerin çileciliğini ve burjuva ahlaksızlığının kutsallığını öğütlemekten daha yanlış şey olamaz. Bence, doğal sebeplerle ilk plana geçen cinsel sorunların bu yıllar sırasında, gençlerin başlıca uğraşı haline gelmeleri iyi değildir. Sonuçları bazen öldürücü olmaktadır."

"Cinsel hayatı ilgilendiren sorunlar karşısındaki yeni tutumuyla gençlik ilke olarak teoriye başvurmaksızın edemiyor. Pek çoğu tutumlarını "devrimci" veya "komünist" olarak nitelendiriyor. Bunu bana zorla kabul ettirebilmeleri için çok ihtiyarım. Donuk bir çilekeş değilim, ama gençliğin ve hatta çoğu büyüklerin bu yeni cinsel hayatı bana, oldukça sık sık, tamamen burjuva niteliğindeymiş gibi, bir burjuva genelevinin birçok çehresinden biriymiş gibi gözüküyor. Bütün bunların biz komünistlerin tasarladığımız "aşk özgürlüğü" ile hiçbir benzerliği yoktur. Cinsel içgüdüleri ve aşk ihtiyacını tatmin etmenin komünist toplumda bir bardak su içmek kadar basit ve anlamsız olduğunu iddia eden meşhur teoriyi şüphesiz biliyorsunuz. Bu "su bardağı" teorisi gençliğimizi kesinlikle çılgın hale getirdi."

"Birçok genç erkek ve genç kız için bu teori bozguncu oldu. Yandaşları bunun Marksist bir teori olduğunu söylüyorlar. Toplumun ideolojik üstyapısındaki olayların, bütün değişmelerin anında, düz bir çizgi boyunca ve hiçbir ayırım yapmaksızın yalnızca ekonomik temelden ileri geldiği sonucunu çıkaran bu Marksizme teşekkürler. Olay göründüğü kadar basit değildir. Daha çok önceden, Friedrich Engels tarihi materyalizmin bu gerçeğini yerleştirmişti."

"Meşhur Su Bardağı" teorisini Marksist değil ve bundan da öte antisosyal olarak görüyorum. Cinsel hayatta yalnız doğadan bize gelenler değil, aynı zamanda yüksek veya alçak şeyler hakkında da olsa bize kültürün getirdikleri de kendilerini belli ederler.

Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni adlı eserinde Engels, cinsi aşkın gelişip arınmasındaki önemi gösterir. Cinsler arasındaki ilişkiler, yalnızca, fizyolojik bir analizle düşünceye ayrıştırılmış fizikî ihtiyacın ve toplumsal ekonominin ifadesi değildir."

"Bu ilişkilerin değişimini, tüm ideolojinin bütünüyle olan ilginin dışında doğrudan doğruya toplumun ekonomik temeline indirgemek eğilimi Marksizme değil, rasyonalizme özgüdür. Muhakkak ki susuzluk giderilmelidir. Ama normal koşullar

altında normal bir kişi bir kirli su birikintisinden su içmek için sokakta yüz üstü yere yatacak mıdır? Veya hatta kenarı birçok dudak tarafından kirletilmiş bir bardaktan su içecek midir? Ama en önemli olan toplumsal yöndür. Gerçekten, su içmek bireysel bir eylemdir. Ama aşkta iki ilgili vardır ve buna bir üçüncü, yeni bir varlık katılıyor. Toplum çıkarının gizlendiği, kamuya karşı görevin doğduğu yer buradadır. Komünist olarak, "su bardağı" teorisine, "kurtulmuş aşk" etiketini taşımasına rağmen hiçbir cana yakınlık duymuyorum. Üstelik bu komünist teori yeni değildir. Sanırım ki, edebiyatta yüzyılın ortasına doğru "kalbin kurtuluşu" olarak vaaz edildi. Burjuva pratiği için, bedenin kurtulması halinde değişti. O zaman bugünkünden daha ustalıkla göklere çıkarılıyordu. Pratiğe gelince bir yargıya varamıyorum."

"Eleştirimle asla çilekeşliği öğütlemek istemiyorum. Bundan oldukça uzağım. Komünizm çilekeşlik değil, ama aşkın bolluğuna, bütünlüğüne de bağlı canlılık ve yaşama zevki getirmelidir. Bence, bugün cinsel hayatta görülen aşırılık ne yaşama zevki ne de canlılık getirmektedir. Tam tersine, onları azaltmaktadır. Oysa, devrim sırasında bunun hiçbir değeri yoktur."

"Gençliğe gerçekten gereken, yaşama zevki ve canlılıktır."

"Spor, jimnastik, yüzme, gezintiler, her çeşit bedenî hareket, değişik ruhî uğraşlar, incelemeler, analizler, araştırmalar, bütün bunlar aynı zamanda uygulanırsa, cinsel sorunlar ve kullanılan deyime göre "hayattan zevk almak" şekli hakkındaki tükenmez tartışma ve raporlardan çok daha fazlasını gençliğe kazandırır."

"Sağlıklı bir vücutta sağlıklı bir ruh." ne keşiş, ne Don Juan, ne rahatına düşkün dar kafalı Alman burjuvası ne de bağlayıcı fikirlere sahip kişiler gibi. Genç arkadaşınız Huz'u iyi tanırsınız. Çok yetenekli, mükemmel bir gençtir ama ondan iyi hiçbir şey çıkmayacağından korkarım. Bir aşk macerasından öbürüne atılıp çırpınmaktadır. Bunun ne politik savaş ne de devrim için hiç değeri yoktur. Kişisel hikayelerinin politikayla içiçe girmiş olduğu kadınlar için, ne de karşılarına çıkan ilk genç kadınla büyülenen ve her eteğin arkasından koşan erkekler için

mücadelede sağlamlık ve eminlik yönünden garanti veremeyeceğim. Hayır, bu devrimle uyuşmuyor."

Lenin aniden kalktı, eliyle masaya vurdu ve odada birkaç adım attı.

"Devrim, kuvvetlerin bir araya gelmesini- gerilmesini gerektirir. Kitlelerden ve ayrı kişilerden kuvvetlerin Devrim Annanzio'nun hayalci kadm ve erkek kahramanlannkine benzeyen sefahat devletlerine hoşgörü göstermez. Cinsel hayatta aşırılıklar burjuva yozlaşmasının bir belirtisidir. Proletarya yükselen bir sınıftır. Sarhoş edilmeye, sağırlaştırmaya ve tahrik edilmeye ihtiyacı yoktur. Ne cinsel aşırılıklarla ne de içkiyle sarhoş olmak istemiyor. Kapitalizmin aşağılığın, çamurunu ve zalimliğini unutmaya ne cesaret ediyor ne de bunu istiyor. En kuvvetli atılımlarını, sınıflannın durumu içindeki, komünist ideali içindeki savaştan almaktadır. Ona gereken, açıklık ve bir defa daha açıklıktır. Öyleyse tekrarlıyorum, zayıflık yok, harcanmış veya yıkılmış güçler yok. Kendine hükmedebilmek, davranışlarını disipline sokmak, bu kölelik değildir. Bu aşkta da gereklidir."

"Ama, beni affedin Clara, konuşmamızın çıkış noktasından çok uzaklaştım. Neden bana bunu hatırlatmadınız? Tasa, bana istediğimden fazlasını söyletti. Gençliğimizin geleceği beni çok endişelendiriyor. Gençlik, devrimin bir kesimidir. Oysa, eğer burjuva toplumun kötü etkileri, bazı yabani otların her tarafa yayılan kökleri gibi devrim dünyasını da ele geçirmeye başlamışlarsa zamanında tepki göstermek daha iyidir. Üstelik bu sorular kadın sorununa da giriyorlarsa."

Lenin canlılık ve inançla konuşuyordu. Sözlerinin her birinin kalbinin derinliğinden geldiğini hissediyorum, yüz ifadesi bunu doğruluyordu. Enerjik bir el hareketi bazen düşüncesini belirtiyordu. Beni hayrete düşüren, çok büyük önemden politik sorunlar yanında Lenin'in, diğerlerinden ayrı kalmış olaylara bu kadar dikkatle eğilip, yalnızca Sovyet Rusya için değil kapitalist ülkeleri ilgilendiren olayları da bu kadar dikkatle analiz ederken görmekti. Lenin, mükemmel bir Marksist olarak, ne şekilde ve nerede

belirirse belirsin tek başına bir olayı büyüğe, bütüne göre, birincinin bu sonuncuya göre değerini ölçerek tasarlayabiliyordu; iradesi, tabiatın yenilmez bir gücü gibi sarsılmaz hayatî amacı yalnızca bir şeyi nişan almıştı. Onda kitlelerin davasını gördüğü devrimi hızlandırmak. Lenin her olaya, bunun devrimin ulusal ve uluslararası savaş güçleri üzerine yapabileceği etki açısından değer biçiyordu, çünkü değişik ülkelerde ve gelişmelerinin değişik aşamalarındaki tarihî özellikleri tamamen hesaba katarak, her zaman önünde tek ve bölünmez evrensel bir proleter devrimi görüyordu.

"Yüzlerce, binlerce kişinin sözlerinizi duymamasından ne kadar üzgünüm Yoldaş Lenin", dedim. "Benim için, ikna etmek gereği olmadığını iyi bilirsiniz. Ama fikrinizin düşmanlarınız tarafından olduğu gibi dostlarımızca da bilinmesi çok önemlidir."

Lenin safça gülümsüyordu.

"Belki bir gün bu konuda bir söylev verecek veya yazı yazacağım. Şimdi değil, daha sonra; bugün bütün zamanımızı ve bütün güçlerimizi başka bir noktaya toplamalıyız. Şimdilik daha ağır ve daha yaman başka dertlerimiz var. Sovyet İktidarı'nın sağlamlaştırılması ve ayakta tutulması mücadelesi bitmiş olmaktan uzaktır. Polonya savaşından, en iyi şekilde, sonuçlar çıkartmamız gerekiyor. Wrangel hâlâ Güney'de bulunuyor. Kesin kanımın bunu başaracağımız olduğu doğrudur ki, bu da İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile küçük hizmetkârlarını epey düşündürecektir. Ama en zor olan, tekrar inşa etmektir."

"Bu süreç boyunca cinsiyetler arası ilişkiler sorunu, evlilik ve aile soruları az önem kazanacaktır. Bu arada, her zaman ve her yerde mücadele etmemiz gerekir. Bu soruların, Marksist yönden başka bir şekilde işlenmesine, zararlı şekil değiştirmelere ve sapmalara elverişli bir ortam yaratmalarına izin vermemelisiniz. Nihayet, çalışmanıza geliyorum."

Lenin saatine baktı.

"Elimdeki vakit yarı yarıya geçti" dedi. "Çok konuştum. Kadınların komünist çalışmaları için esinlenecekleri tezler yaz-

mamız gerekiyor. İlkelerinizi ve pratik tecrübenizi biliyorum. Böylece bu konudaki tartışmamız kısa olacaktır. Öyleyse, çalışmaya...

CLARA ZETKIN: "*Defterimden Notlar*" *Lenin'e Olduğu Gibi.* Yayınlar Bürosu, 1934

9. KOLHOZLARDA KADINLAR (STALİN)

Şimdi de kadınlar, kolhozlu kadınlar hakkında birkaç söz. Yoldaşlar, kolhozlardaki kadınlar sorunu önemli bir sorundur. Aranızdan birçoğunun kadınların rolünü önemsemediğini hatta onlarla biraz alay ettiğinizi biliyorum. Fakat haksızsınız, yoldaşlar, çok haksızsınız. Yalnızca kadınların nüfusun yarısını oluşturdukları için değil. Bilhassa, kolhoz hakeketi idarî mevkilere pek çok dikkate değer kadın, kabiliyetli kadın getirdiği için. Bu kongreyi, bileşimini düşününüz ve kadınların eski geri durumlarından kurtulup epeydir öncü bölüğe katıldıklarını göreceksiniz. Kadınlar, kolhozlarda önemli bir güç oluşturuyorlardı. Bu gücü evde tutmak cinayet işlemektir. Görevimiz kadınları kolhozlarda terfi ettirmek ve bu kuvvete iş yaptırmaktır.

Sovyetler İktidarı'nın, yakın bir geçmişte kolhozlu kadınlarla küçük bir anlaşmazlığı olduğu doğrudur. Bu inekleri konusundaydı. Ama şimdi inekler sorunu yoluna konuldu ve anlaşmazlık bozuldu. Kolhozluların çoğunun daha şimdiden aile başına bir inek sahibi oldukları noktaya vardı. Bir yıl, iki yıl daha geçecek ve ineği olmayan bir tek kolhozlu bulamayacaksınız. Biz Bolşeviklerin, her kolhozlunun ineği olması için gereken şekilde davranacağımıza emin olun.

Kolhozlu kadınlara gelince, onlar, kolhozların kadın için önemini ve oynadığı rolü unutmamalıdırlar ki yalnızca kolhozlarda erkekle eşit adım atabilirler. Kolhozlar dışında, eşitsizlik vardır, kolhozlarda hakların eşitliği, kolhozlu kadın yoldaşlar bunu hatırlasınlar ve kolhoz rejimine gözlerinin bebeği gibi baksınlar.

STALİN: "*S.S.C.B. I. Udarnik Kolhozlular Kongresi'nde verilen söylev*". (19 Şubat 1933) *Leninizm Sorunları,* C. II, s. 123 - 129, Editions Sociales. (Türkçesi: Sol Yayınları).

10. DÜN BİREYCİ - BUGÜN KOLHOZLU KADIN (STALİN)

Kolhozluları anlamak ve kendimizi onların yerine koymak gerekir. Bütün bu yıllar boyunca, bireyci köylülerin alay ve hücumlarına katlanmak zorunda kaldılar. Ama hücum ve alaylar burada kesinleyici bir öneme sahip olmamalıdır. Hücumları unutmasını bilemeyen ve duygularını kolhoz yapıtının çıkarlarından öne koyan kişi kötü bir yöneticidir. Yönetici olmak istiyorsanız birtakım bireyci köylülerin size yaptığı hücumları unutmayı bilmeniz gerekir. İki yıl önce Volga bölgesinden dul bir köylü kadından bir mektup aldım. Kolhoza girmek isteğinin reddedildiğinden yakınıyor ve benim yardımımı diliyordu. Kolhozdan açıklama istedim. Bana, bu kadının bir kolhozlular toplantısını bozduğu için alınamayacağını bildirdiler. Sorun neydi? Kolhozluların bireyci köylüleri kolhoza girmeye çağırdıkları bir köylü toplantısında, bu dul kadın, bu çağırıya karşılık, "Alın işte kolhozunuz burada" diyerek eteğini kaldırmıştı. Kötü hareket etmiş olduğu, toplantıyı bozduğu besbellidir. Ama bir yıl sonra samimiyetle pişman olmuş ve hatasını kabul etmişse, ona kolhoza giriş yasaklanabilir mi? Bence hayır. Kolhoza bunu yazdım. Dul kadını kabul ettiler. Sonuçta? Bugün kolhozda son sıralarda değil ilk sıralarda çalışmaktadır.

STALİN: "*S.S.C.B. Udernik Kolhozlular Kongresi'nde verilen söylev*" (19 Şubat 1923), *Leninizmin Sorunları*, C. II, s. 130. Editions Sociales.

11. SOSYALİZMİN YERLEŞTİRİLMESİNDE KADINLARIN ETKİNLİĞİNİN ÖNEMİ (STALİN)

Kolhoz üyesi kadınların toplumsal örgütleme çalışmasındaki artan etkinlikleri, köyde kültürün ilerlemesinin bir belirtisi ve canlandırıcı bir olaydır. Örneğin, kolhoz başkanlığı yapan kadınların sayısını şimdi 6.000 civarında olduğu biliniyor; kolhoz yönetmenliği üyeliklerinde 60 binden fazla, ekip şefi olarak 28.000, iş gruplarının düzenleyicisi olarak 100.000 kadın vardır. 9.000 kadın

kolhozlarda hayvan yetiştirmekle görevlidirler, traktör sürücüsü kadınların sayısı ise 7.000. Bu bilgilerin eksik olduğunu söylemek lüzumsuzdur. Ama bu verilerin kapsadığı az bilgi bile köydeki kültürel atılımı oldukça belli şekilde göstermektedir. Bu olay, yoldaşlar, büyük bir önem taşır. Çünkü, kadınlar ülkemiz nüfusunun yarısını oluşturuyorlar. Çünkü büyük bir çalışma ordusu meydana getiriyorlar, çünkü yükselen neslimiz yani geleceğimiz çocuklarımızı yetiştirmekle görevlidirler. İşte bunun için bu büyük iş ordusunun cehaletin karanlıklarında bitkisel hayat sürmesini kabul edemeyiz. İşte bunun için, emekçi kadınların büyüyen toplumsal etkinliğini ve yönetici mevkilere gelmelerini, kültürümüzdeki ilerlemelerin emin bir belirtisi olarak, selamlamalıyız.

STALİN: "*S.S.C.B. Komünist (Bolşevik) Partisi XVII. Kongresi'ne Merkez Komitesinin faaliyeti hakkında sunulmuş rapor*" (26 Ocak 1934) *Leninizmin Sorunları*, C. II. s. 168. Editions Sociales.

12. SOSYALİST ÇALIŞMANIN KADIN KAHRAMANLARI (STALİN)

Yoldaşlar, bugün burada görmüş olduğumuz, yeni hayatın, bizde kolhoz hayatı, sosyalist hayat denilen hayatın bir parçasıdır. Burada kendi halinde kişilerden, emekçilerden yapmacıksız sözler dinledik: Bize, ilerleme yarışında başarı kazanmak için güçlüklerle nasıl mücadele edip onları nasıl yendiklerini söylediler. Sıradan olmayan kadınları, çalışmanın kadın kahramanları diyeceğim kadınları –çünkü yalnızca çalışmanın kadın kahramanları kazandıkları başarıları kazanabilirlerdi– dinledik. Daha evvel böyle kadınlar asla yoktu. Elli altı yaşındayım, çok şey gördüm, pek çok çalışan kadın ve erkek gördüm. Ama böyle kadınlara hiç rastlamadım. Bunlar kesinlikle yeni varlıklardır. Yalnız özgür çalışma, yalmz kolhoz çalışması bu kır çalışması kahramanlarını yaratabilirdi.

Eski zamanlarda böyle kadınlar yoktu, olamazdı.

Gerçekten, eskiden kadınların ne olduğu düşünülürse! Daha genç kızken emekçiler arasında en geride kalmıştı. Baba için kesintisiz soluk almadan çalışırlardı. Buna karşın üstelik baba ona hakaret edip onu suçlardı: "Seni beslemem gerekir". Evlenince kocası için çalışırdı ve erkek istediği ölçüde çalışırdı. Ama kocası ona hakaret edip onu suçlardı: "Seni beslemem gerekir". Köylü kadın, emekçiler arasında en geride kalmıştı. Böyle bir yaşamla köylü kadınlar arasında çalışma kahramanları olamayacağı anlaşılıyor. O çağda iş, kadın için bir kara bahtı ve kadın yapabildiği kadar işten kaçınıyordu.

Yalnız kolhoz hayatı, çalışmayı bir namus meselesi haline getirebilirdi; yalnız o, köyde gerçek kahraman kadınlar yaratabilirdi. Yalnızca kolhoz hayatı eşitsizliği yok edebilir ve kadına gereken yeri sağlayabilirdi. Bunu kendiniz de çok iyi biliyorsunuz. Kolhoz çalışma gününü yerleştirdi. Çalışma günü nedir? Çalışma günü önünde erkek ve kadınlar eşitti. Daha fazla gün çalışan daha fazla kazandı. Burada ne baba, ne koca kadının yüzüne onu beslediklerini vuramazlar. Bugün çalışıp iş birimleri meydana getirdiği zaman kadın kendi kendisinin efendisidir. İkinci kolhozlu kadınlar kongresinde birçok kadın yoldaşlara yaptığım bir konuşmayı hatırlıyorum. Kuzey bölgelerinden olan biri bana şöyle demişti:

"İki yıl öncesine dek hiç kimse beni istememişti. Çeyizsiz bir kadın. Bugün 500 iş birimine sahibim ve ne oluyor? İsteklilerden başımı alamıyorum. Hepsi benimle evlenmek istiyorlar. Ama bunu dikkatle inceliyorum, aralarından birini tek başıma seçeceğim."

İş birimi sayesinde, kolhoz kadını özgürleştirdi, bağımsız hale getirdi. Şimdi artık, ne genç kızken babası için, ne evlenince kocası için çalışmıyor, önce kendisi için çalışıyor. Köylü kadının kurtulması budur, emekçi kadını emekçi erkeğe eşit kılan kolhozlar rejimi budur. Bu göz kamaştırıcı kadınlar, yalnızca bu temel üzerinde ve bu koşullarda ortaya çıkabilirlerdi. İşte bunun için bugünkü karşılaşmayı yalnızca ileri kişiler ile hükümet üyeleri

arasındaki bir olağan karşılaşma olarak değil, ama kurtulmuş kadın emeğinin yetenekleri ve başarılarım gün ışığına çıkaran bir gösterişli gün olarak kabul ediyorum. Buraya başarılarını hükümete açıklamak için gelmiş çalışmanın kadın kahramanlarını, hükümetin ödüllendirmesi gerekmektedir, düşüncesindeyim.

STALİN: "Pancar tarlaları kolhozlu kadınlarına, Parti ve hükümet yöneticisi tarafından kabulleri sırasında verilmiş söylev", 10 Kasım 1935, *LENİN ve STALİN, Komünist Parti Tarihini İncelemek İçin Metinler Derlemesi*, C. III, s. 642 - 643, (Rus Baskısı).

13. STAKHANOVİST HAREKETTE KADINLAR (STALİN)

Modern tekniğin sonuçlar vermesi için, tekniğin başına geçip onu ileriye itecek erkekler, kadın ve erkek işçi kadrolar da gerekmektedir. Stakhanovist hareketin belirmesi ve büyümesi bizde erkek ve kadın işçiler arasında bu kadınların daha şimdiden doğmuş olduğu anlamına gelir. Aşağı yukarı iki yıl önce Parti, yeni işletmeler ve fabrikalar kurarak ve işyerlerimize modern bir havadanlık vererek görevin ancak yarısını yaptığımızı söylüyordu. O sırada, Parti, yeni işletmeler kurmakta gösterdiğimiz isteğin bu işletmelerin yürütülmesini kavramak isteğiyle tamamlanması gerektiğini, işlerin ancak böylece iyi bir sonuca vardırılabileceğini bildirdi. Bu iki yıl boyunca, bu yeni tekniğin kavranması ve yeni kadınların yetiştirilmesinin birbirini izlediği besbellidir. Şimdi bu kadroların elimizde daha şimdiden var olduğu açıktır. Bu kadınlar olmaksızın, bu yeni kişiler olmaksızın Stakhanovist harekete asla sahip olamayacağımız anlaşılıyor. Böylece erkek ve kadın işçiler arasında modern tekniğe hakim yeni kişiler. Stakhanovist hareketi billurlaştırıp öne iten güç oldular. Bazılarını söylüyorlar. Bu yanlıştır, yoldaşlar. Üstelik saçmadır. Teknik ilkeler olmaksızın planlı ekonomi olanaksızdır. Teknik ilkeler, geri kalmış kitleleri ilerlemiş kitlelerin seviyesine getirmek için de gereklidirler. Teknik kurallar, üretimde büyük işçi kitlelerini işçi sınıfının ileri

ögeleri etrafında örgütleyen düzenleyici büyük bir kuvvetidir. Dolayısıyla, teknik kurallar, bugün varolan değil daha üstünleri bize gereklidirler.

Bazıları da teknik kuralların bize gerekli olduğunu ancak bunların, daha şimdiden Stakhanovların, Boussyguinelerin, Vinogradovaların ve diğerlerinin elde ettiği sonuçlar seviyesine yükseltilmesi gerektiğini söylüyorlar. Bu da yanlıştır. Bu kurallar şu andaki dönem için gerçek değillerdir. Çünkü tekniğe Stakhanovlar'dan Boussyguineler'den daha az bağlı erkek ve kadın işçiler bunları gerçekleştirecek güçte değillerdir. Bize gereken, bugünkü kurallarla Stakhanov ve Bussyguine'in yerleştirdiği kuralların aşağı yukarı ortasında bir yer tutacak teknik ilkelerdir. Örneğin, hektar başına 500 ve 500'den fazla pancar elde etmekle tanınan Maria Demtchenko'yu aldım. Bunu pancar üretiminde, örneğin Ukrayna'da bir verim kuralı olarak kabul edebilir miyiz? Muhakkak ki hayır. Bundan bahsetmek için vakit çok erkendir. Maria Demtchenko, örneğin Ukrayna'da ortalama pancar verim hektar başına 130-132 kentalken hektar başına 500 ve daha fazla kental pancar elde etti. Görüyorsunuz ki aradaki fark az değildir. Pancar için 400 veya 300 kentallik bir verim kuralı kabul edilebilir mi? Bu konuda bilgi sahibi olan herkes bunun şimdilik yapılamayacağını destekliyor. Görünüşte, 1936 yılı için Ukrayna'da hektar başına 200-250 kentallik bir pancar verim ölçüsü koymak gerekecek. Ve bu ölçü az değildir, çünkü gerçekleştirilirse bize 1935'in iki misli şeker verebilecektir. Sanayi için de aynı şeyi söylemek gerekir. Stakhanov, varolan teknik ölçüyü on defa hatta daha fazla geçti. Bu gerçekleştirmeyi çekiçle çalışan her emekçi için yeni bir teknik kural haline getirmek akla uygun olmazdı. Görünüşe göre, aşağı yukarı varolan teknik kuralla Stakhanov Yoldaşın gerçekleştirdiği ölçü arasında bir ölçü koymak gerekecektir.

Ne olursa olsun, her şey açıktır. Şimdiki teknik ölçüler gerçeğe uymamaktadır, geri kalmakta, sanayimizi frenlemektedir. Oysa, sanayinin hızını kesmemek için bunların yerini daha yüksek, yeni

teknik ölçülerle tutmak gerekir. Yeni kişiler, yeni zamanlar, yeni teknikler.

STALİN: "S.S.C.B. Stakhanovistler Birinci Konferansı'nda verilmiş söylev" (17 Kasım 1935) *Leninizmin Sorunları,* C. II, s. 205- 207 ve 208, Editions Sociales, (Türkçesi: Sol Yayınları).

14. KADIN VE S.S.C.B. ANAYASASI (STALİN)

I

Yeni Anayasa tasarısının beşinci özelliği, iyi yönlü ve güçsüzlük göstermeyen demokratizmidir. Demokratizm açısından burjuva anayasaları iki gruba bölünebilir. Bir kısım anayasa yurttaşların hak eşitliğini ve demokratik özgürlükleri açıkça inkâr eder veya fiili olarak hiçe indirger. Diğer anayasa bölümü demokratik ilkeleri memnuniyetle kabul eder ve hatta ilan eder, ama aynı zamanda öyle ihtiyat kayıtları ve sınırlamaları koyar ki demokratik hak ve özgürlükler tamamıyla sakat hale düşerler. Bu anayasalar bütün yurttaşlar için eşit seçim haklarından bahsederler ama bunları hemen ikâmet ve eğitim, hatta servet şartlarıyla sınırlarlar. Yurttaşlar için eşit haklardan bahsederler ama hemen bunun kadınları ilgilendirmediğini veya kısmen ilgilendirdiği ihtiyat kaydını da eklerler v.b...

S.S.C.B. yeni Anayasa tasarısının özelliği böyle ihtiyat kayıtlarından ve sınırlamalardan yoksun olmasıdır. Bu anayasaya göre aktif veya pasif yurttaşlar asla yoktur, ona göre bütün yurttaşlar aktiftir. Erkekler ve kadınlar arasında, ikamet eden ve etmeyenler arasında, mülk sahipleriyle sahip olmayanlar arasında, okumuş kişilerle okumamış kişiler arasında hiçbir haklar farkı kabul etmez. Ona göre, bütün yurttaşlar eşit haklara sahiptir. Bireyin, toplumdaki durumunu belirleyen ne servet durumu ne de ulusal kökeni değil, ne cinsiyeti ne de görevi veya rütbesi değil, ama her yurttaştan bireysel nitelikleri ve çalışmasıdır.

II

S.S.C.B.'de erkeğinkine eşit haklar kadına, ekonomik, kamusal, kültürel, sosyal ve politik hayatın bütün alanlarında verilmiştir.

Kadınların bütün bu hakları gerçekleştirme olanağı, çalışma, ücret, dinlenme, sosyal sigorta ve eğitim konularında kadına erkeğinkine eşit haklar verilmesiyle, annenin ve çocuğun çıkarlarının devlet tarafından korunmasıyla, kadına ücretli gebelik izni verilmesi, geniş bir ana okulu, bebek bakımevleri ve çocuk bahçeleri ağıyla sağlanmıştır.

Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Anayasası, 5 Aralık 1936'da kabul edilmiştir.

STALİN: "*S.S.C.B. Anayasa Tasarısı Hakkında*", S.S.C.B. Sovyetleri Olağanüstü VIII. Kongresi'ne sunulmuş rapor, 25 Kasım 1936, *Leninizmin Sorunları*, C. II, s. 220 Editions Sociales, (Türkçesi: Sol Yayınları).

15. HİTLER İSTİLACILARINA KARŞI KURTULUŞ SAVAŞINDA KADINLAR (STALİN)

I

Bu hedeflere erişmek için, Alman istilâcılarının askerî gücünü yok etmek gerekir. Yurdumuzu köleleştirmek için buraya giren Alman istilâcılarının hepsini sonuncusuna kadar mahvetmek gerekir.

Bunun için ordumuzun ve donanmamızın bütün ülkemizin aktif ve etkili dayanağına sahip olması gerekir; işçilerimizin ve memurlarımızın, erkek ve kadınların işyerlerinde soluk almadan çalışmaları ve cepheye her zamandan daha fazla tank, tüfek ve tanksavar, uçak, top, havan topu, mitralyöz, tüfek, cephane parçaları temin etmeleri gerekir! Kolhozlu erkek ve kadınların tarlalarında soluk almadan çalışmaları, cepheye ve ülkeye her za-

mandan daha fazla buğday, et, sanayi hammaddesi temin etmeleri gerekir; bütün ülkemizin ve bütün S.S.C.B. halklarının, yurdumuzun şeref ve özgürlüğü için Alman ordularının ezilmesi için Büyük Kurtuluş Savaşı'nda ordu ve donanmamızla birlikte hareket ederek tek bir savunma kampı oluşturmaları gerekir.

Bugünkü görevimiz budur.

Bu görevi, başarabiliriz ve başarmalıyız.

STALİN: "Sosyal örgütlere ve Parti'ye, genişletilmiş Moskova emekçileri delegeleri Sovyet'i toplantısında Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin XXIV. yılı için sunulmuş rapor", 6 Kasım 1941. *Yurdun Selameti İçin Sovyetler Birliği'nin Büyük Savaşı Hakkında.* s. 31, Yabancı Diller Yayınları, Moskova 1946.

II

Sovyet kadınları, ulusal savunmaya paha biçilmez hizmetlerde bulundular. Cephe için fedakârlıkla çalışıyorlar, savaş zamanının bütün güçlüklerine cesaretle tahammül ediyorlar. Kızıl Ordu savaşçılarını, yurdumuzun kurtarıcılarını yıldırım hareketleri için teşvik ediyorlar.

Ulusal savaş, Sovyet halkının mucizeler yaratmak ve en güç deneylerde zafere ulaşmak yeteneğinde olduğunu gösterdi.

STALİN: "*S.S.C.B. Silahlı Kuvvetleri Başkumandanı Gündemi*", No. 70, Moskova, 1 Mayıs 1944, *Sovyetler Birliği'nin Yurdun Selameti İçin Büyük Savaşı Hakkında*, s. 139. Yabancı Diller Yayınları, Moskova 1946.

LENİN, SERBEST AŞK HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORDU?

Emperyalist savaş sırasında Lenin gibi İsviçre'de kalan Bolşevik Parti'den bir kadın yoldaş Inés Armand, 1915 başlarında, kadın işçilere erkek ve kadın ilişkileri hakkında bir broşür yazmaya hazırlanıyordu. Bu broşürün planını Lenin'e sundu.

Lenin iki mektupla arkadaşça ama sertçe, kendisinin "aşkla proleter evliliği" karşı çıkardığı burjuva görüşü "serbest aşkı" proletarya hesabına istediğinden ona sitem ediyordu.

Moskova'da ilk defa 1939'da yayınlanan bu metin, Fransızca da şimdiye dek yayınlanmamıştır.

I

17 Ocak 1915
Sevgili Dost,

Broşürünüzün planını daha ayrıntılı hale getirmenizi rica ederim. Yoksa birçok şey belirsiz kalıyor.

Daha şimdiden bir nokta üstündeki fikrimi belirtmek isterim.

3. Paragrafı silmenizi rica ederim: "(kadının) serbest aşk istemesi."

Bu proleter değil burjuva bir istektir.

Bundan ne kastediyorsunuz? Bundan ne kastedilebilir?

1. Böylece aşkta maddi (mali) hesaplardan kurtulma olayı.
2. Maddi dertlerden.
3. Dini önyargılardan.
4. Ataerkil yasaklardan.
5. "Toplum"un önyargılarından.
6. Bayağı ortamdan (köylü, küçükburjuva, burjuva entelektüel ortamdan?)
7. Kanunun, mahkemelerin, polisin engellerinden?
8. Aşkın ciddi sonuçlarından?
9. Çocuk doğumundan?
10. Eşe ihaneti müsaade etmesi? Ve burada birçok nokta sıraladım (hepsini değil). Şüphesiz 8 ila 10. noktalarını değil, 1 ila 7. noktalar veya 1 ila 7'ye yaklaşır şeyleri düşünüyorsunuz.

Ama 1 ila 7. noktaları için başka bir formül düşünmek gerekir, zira serbest aşk bu çeşitten uğraşlara tam olarak cevap veremiyor.

Halk, bu broşürün okuyucusu "serbest aşk"tan kaçınılmaz olarak 8-10. noktaların cinsinden bir şeyi, siz istemeseniz bile anlayacaktır.

Bugünkü toplumda en geveze en gürültücü, en göze çarpan sınıflar serbest aşktan 8 ila 10. noktalarını anladıkları için bu gereklik proleter değil burjuva bir istektir.

Proletarya için önemli noktalar 1 ve 2. sonra 3 ila 7. noktalardır, ama bu tam anlamıyla "serbest aşk" değildir.

Aslolan, bundan subjektif olarak "anlamak istediğiniz" değildir. Aslolan, aşkta sınıf ilişkilerinin objektif mantığıdır.

Friendly shake hauds

II

24 Ocak 1915

Sevgili dost,

Size cevap vermekteki gecikmemden dolayı özür dilerim: Dün yazmak istiyordum, meşgul edildim ve size yazmaya vakit bulamadım.

Broşürün planına gelince, "serbest aşk gerekliliğini" belirsiz buldum ve iradeniz ve arzunuzdan bağımsız olarak şöyle söyleyerek üstün de durdum: Aslolan objektif sınıf ilişkileridir ve sizin subjektif arzularınız değildir; bu, bugünkü sosyal koşullarda bir burjuva ve proleter olmayan gereklik olarak gözükecektir.

Aynı fikirde değilsiniz.

Peki. Bir daha inceleyelim.

Belirlemek için on mümkün (ve sınıflar kavgası koşullarında önüne geçilmez) yorum sıraladım ve 1'den 7'ye kadarki yorumların, fikrimce, işçi kadınlar için ve 8 ilâ 10. yorumların burjuva kadınları için tipik ve belirtici olduğunu not ettim.

1. Bu yorumlar yanlıştır (öyleyse yerlerine başkalarını koymak veya yanlışları atmak gerekir.)

2. Eksiktir (öyleyse tamamlamak gerekir).

3. Proleter ve burjuva yorumları olarak ikiye bölünmezler.

1 ilâ 7. noktalara dokunmuyorsunuz. Demek ki doğruluklarını (genel olarak) kabul ediyorsunuz?

İşçi kadınlarının fahişeliği ve bağımsızlıkları hakkında "hayır demek olanaksızlığı" hakkın da yazdıklarınız tamamen 1 ilâ 7. noktalara girer. Burada aramızda kesinlikle hiçbir anlaşmazlık yoktur.

Bunların bir proleter yorum şekli olduğunu kabul etmemizliğiniz de yok.

Kalıyor 8 ilâ 10. noktalar.

Bunları "tamamen anlamıyorsunuz" ve karşı koyuyorsunuz. Onuncu noktayla "serbest aşkın nasıl özdeş kılınabileceğini (!!??) anlamıyorum (bunlar sizin kelimeleriniz)".

Çıkan sonuç benim "özdeş kıldığım"dır ve beni haşin bir şekilde haşlayıp ezmeye hazırlanıyorsunuz.

Bu ne demek?

Burjuva kadınları serbest aşktan 8 ilâ 10. noktaları anlıyorlar, işte benim tezim.

Bunu inkâr mı ediyorsunuz? Burjuva hanımların serbest aşktan ne anladıklarını söyleyiniz.

Söylemiyorsunuz. Burjuva kadınların tam olarak böyle anladıklarını edebiyat ve hayat kanıtlamıyorlar mı? Kanıtlıyorlar. Susuşunuzla bunu kabul ediyorsunuz.

Böyle olduğu andan itibaren bu onların sınıf konumundan gelir. Bunu "çürütmek" imkansız ve saflıktır.

Onlarla aramızda açıkça sınır çekmek, onların karşısına proleter görüşünü çıkarmak gerekir. Böyle davranmazsak broşürünüzden bu kısımları çıkartıp istedikleri gibi yorumlayacakları, broşürünüzün ekmeklerine yağ süreceği, düşüncelerinizi işçiler önünde değiştirecekleri, işçilerin zihinlerini karmakarışık edecekleri (onlara yabancı fikirler getirdiğimiz korkusunu

edecekleri (onlara yabancı fikirler getirdiğimiz korkusunu uyandırarak) objektif gerçeğini göz önünde tutmak gerekir. Bu amaç için bir sürü gazeteleri v.b. var.

Ve siz, objektif ve sınıfsal görüşü tamamen terkederek beni serbest aşkı 8 ila 10. noktalarla "özdeş kılmakla" suçlayıp bana karşı "hücuma" geçiyorsunuz.

"Geçici tutku, geçici ilişki bile" kocayla karısı arasındaki alışılmış aşksız temaslardan daha şâirane ve daha saftır. Böyle yazıyorsunuz. Ve bunu broşürünüzde yazmaya hazırlanıyorsunuz. Pek iyi.

Bu karşılaştırma mantıkî midir? Koca ile karısının alışkanlıkla yaptığı aşksız temaslar saf değildir. Tamam. Bunu neye karşı çıkarıyorsunuz? Aşk dolu bir temasa mı? Hayır, bunları "geçici" (neden geçici?) "tutku" (ihtiras) ya (neden aşk değil?) karşı çıkarıyorsunuz? Bundan, mantıkî olarak, bu aşksız temasların (geçici olduğuna göre) koca, karısının yaptığı aşksız temaslara karşıt olduğu sonucu çıkıyor... Tuhaf. Halk için yazılmış bir broşürde, aşksız âdi ve kirli bir evliliği (mektubunda 6 veya 5. noktalar), aşklı bir proleter evliliğine karşı çıkarmak daha iyi olmaz mıydı (muhakkak istiyorsanız geçici tutku ilişkinin kirli veya saf olacağını ekleyecek?) Sınıf tiplerini değil, şüphesiz, olabilecek örnekleri birbirlerine karşı çıkarıyorsunuz. Ama aslolan örnekler midir? Evlilikteki saf olmayan temasların geçici bir ilişkideki saf temasların bireysel örneğini konu olarak alırsak, bunu bir romanda eleştirebiliriz (çünkü bir romanda, aslolan, kişilerin tasvir, karakterlerin tahlili, verilmiş tiplerin psikolojisidir). Ama bir broşürde?

"Aşk profesörü" rolünü üstüne almanın "aptalca" olduğunu

[1] Ellen Key, kadının ve işçilerin haklarını savunmuş İsveçli edebiyatçı kadın (1849 - 1926).

söyleyerek Key'in1 uygun düşmeyen metni hakkındaki düşüncesini çok iyi anladınız. Şüphesiz doğru. Peki geçici aşk profesörü rolünü üstüne almak?

Polemik yapmak istemiyorum. Bu mektubu yazmayıp gelecek görüşmemizi beklemek isterdim. Ama istiyorum ki broşür iyi olsun, kimse ondan sizin için hoş olmayan cümleler çıkartamasın (bir tek cümle bazen bir kaşık zift tesiri yapar), kimse size, söylemek istemediğinizi söyletmesin. Yazdığınızı, "istemeden" yazdığınızdan eminim ve bu mektubu yalnızca planınızı görüşlerime dayanarak daha derinleşmesine incelemeniz için yolluyorum... Ki bu, bir görüşmenin sonucunda olmasından daha iyidir. Plan önemli bir şeydir.

Bir Fransız kadın sosyalist tanımıyor musunuz? 1'den 10. ve 20. noktalarımı ve "geçici" aşk hakkındaki vb. gözlemlerinizi ona (İngilizce'den çevrilmiş gibi) çeviriniz. Ona iyi bakıp iyi dinleyiniz; dışardan kişilerin ne diyeceğini, izlenimlerinin ne olacağını, broşürden ne beklediklerini anlamak için küçük bir deney olur.

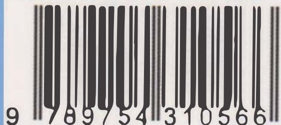
Elinizi sıkar ve başağrılarınızdan daha az ızdırap çekmenizi ve bir an önce iyileşmenizi dilerim.

LENİN: Inés Armand'a İki Mektup, 17 ve 24 Ocak 1915, *Bolşevik Mecmuası*'nda Temmuz 1939'da yayınlanmış, No. 13, s. 58- 62.

Sorun Yayınları

MARX: Kadın özgürlüğünün derecesi, tabii ki genel özgürlüğü tayin eder.
ENGELS: Kadınların ortak kullanımı sadece burjuva toplumuna ait olan ve bugün fuhuşla gerçekleşen bir olgudur. Fakat, fuhuş özel mülkiyete dayanır ve onunla birlikte kaybolur. Böylece komünist rejim, kadınların ortak kullanılmasını getirmek şöyle dursun, aksine ortadan kaldırır.
MARX-ENGELS: Kaldı ki, komünistlerce açıkca ve resmen uygulanacağını iddia ettikleri kadınlar üzerinde ortak hak sahibi olunmasına karşı burjuvalarımızın duyduğu namuskârani öfke kadar gülünç bir şey olamaz. Kadınlar üzerinde ortak haklara sahip olunmasını komünistlerin önermesinin hiç gereği yoktur; o zaten taa ne zamandan beri varolagelmiştir.
LENİN: Kadınlar için tam bir özgürlük elde edilemezse, proletarya tam bir kurtuluşa ulaşamayacaktır.

ISBN: 978-975-431-056-4

Kapak Resmi: P. İvanov - 1961